

№ 44. 241
13

Во слазареvскій
Институтъ отъ
Его Превосходительства
Григоріа
Евхимовича сласа
рева приношеніе
1854г. изъ Пари-
жа.

111

1709 *Handwritten* ԳԵՂ ԿՆՆԱՅ

ԻՐ ԷՈԳԵՒՈՐ ԲՈՂԿԱՐԱՆ

ՅՕՐԻՆԵԱԼ

Ի Հ. ՄԿՐՏԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԵՒԳԵՐԵԱՆ

Ի ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ ՄԵԾԻՆ ՄԻՒԹԱՐԱՅ
ԱԲԲԱՅԻ

N 241.

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

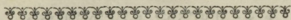
1842

241

12. 1971

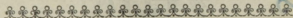
1972 - 42

2004

« Աեանքն սուղ, արուեստն երկայն .
 ժամանակն սուր, իսկ փորձն զգուշ
 շալի, և դատումն դժուարին : Աւ
 սկսած է ոչ միայն անձամբ զանձն
 յարդարել՝ առ առնել զպարտսն, այլ
 և զհիւանդն՝ որ մերձաւոր . և սր հե-
 ոաւոր » :

Հիֆուրափէս . Նաան . Խ . առաջ . Խ :

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԱՆՔՆ է ամմէն կենդանւոյն առջի
ուղածը . և ան պիտի ըլլայ բանական կեն-
դանւոյն առջի և վերջի ուղածը : Բայց
կեանք որ կըսենք, կիմացուի աղէկ կեանք,
ամմէն կողմանէ հանգիստ կեանք . որ
ամմէնքս կըփնտռենք, ու պէտք է որ
փրնտռենք :

Ուստի որչափ որ մենծ ու պատուա-
կան է մէկ ըստեղծուածի մը կեանքը,
այնչափ աւելի ցաւալի է անոր անհան-
գիստ ըլլալը . իսկ կորսըւիլը կամ կեան-
քը կորսնցնելը մահուամբ՝ է ծայրագոյն
ցաւ, որ անկից մենծ ցաւ չի կրնար ըլ-
լալ : Բնական կեանք մը չունեցողները,
այսինքն բոլորովին անշարժ ու անզգայ
արարածները, փճանան նէ՝ ոչ իրենք
ցաւ կիմանան, և ոչ ուրիշի ցաւ կուտան .
[Թէ որ ցաւինք նէ անոնց վրայ, մեր վրայ
կըցաւինք՝ անանկ պիտուական բանին
մեզնէ պակսելուն . զորօրինակ քարի,
փայտի, ջրի, կրակի համար : Անաց նշմա-
րանք ունեցող բաները՝ որոնց կեանքը
տնկական կըսուի, ցո բոյսքը, [Թէ խոտ
ըլլայ, [Թէ ծաղիկ, [Թէ ծառ՝ [Թէ պտուղ,
քանի որ կրնան մենծնալ, հասուննալ,

սրտերնիս կըսկըծայ՝ ու մեղք կըսեպենք
ձեռք դպցընել փրցընել զուր տեղը . չէ
թէ անոնք ցաւ կիմանան (ինչպէս կըկար
ծէին ոմանք անհաւատ և տգէտ մարդիկ),
հապա որ դեռ չէ լըմնցեր այն վայելչու
թի տնկական կենաց՝ որ ան տըւեր է
անոնց . և կանուխ փրցընելով՝ մեզի ալ
անսկիտան կըլլան : Զգայական կամ շնչա
ւոր կեանք ունեցողները , ինչպէս են ան
կէնդանի , մէկզմէկէ աւելի զգայուն , զոր
օրինակ ծովու ժրժմունքներ , ձկներ , հո
ղի որդեր , զեռուններ . մըրջիմներ , օ
դին մէջը եղած մեղուններ , ճանճեր , թի
թեռներ , թռչուններ , հաւեր , աշխար
քիս վրայ սէսպէս չորքոտանիներ , թէ
ուտուելու ըլլան և թէ չուտուելու ,
թէ ընտանի անասուններ՝ և թէ վայ
րի գազաններ , իրենք ալ ցաւ կիմա
նան , մեզի ալ ցաւ մը կուտան՝ եր
բոր ցաւ կը քաշեն , մանաւանդ երբոր
կըմեռնին , և աւելի ևս երբոր չարաչար
կըսատակին , կամ չարչարանքով կըսպան
նուին : Պատճառն է՝ որ բնական է ցաւ
զգացողին՝ ցաւակից ըլլալ ցաւ քաշողին .
անգուծ մարդն է՝ որ արուն խօզ գա
զանի սէս բնաւ ցաւ չիցըցներ : Իսկ ար
դարն ողորմի անասնոյ իւրում , կըսէ գիր
քը . միայն թէ անխելքուի է խղճալ էւե
լորդ ցաւով անբան կենդանիներուն վրայ ,
կամ խղճել զանոնք սպաննելու , երբոր
մեզի սէտք են ուտելու , կամ բանի մը
ծառայեցնելու , կամ երբոր մեզի փնաս

մը կուտան . վասն զի ձծ զանոնք ըրեր է
մեր պիտոյիցը համար , շատնալ մէյմէկու
կերակուր ըլլալու համար : Գանք հիմա
մարդուս վրայ՝ որ Բանասիան կենդանի է . և
բանական ըլլալովը՝ չէ թէ միայն ամմէն
կենդանեաց վրայ տերութիւն թագաւո-
րուի ունի , հապա իր կենդանութիւն ալ
մէկ կերպ կեանք չէ , ամմէն կերպ կեանք
է՝ որ կրնայ գտուիլ երկրիս վրայ ու երկն-
քի վրայ : Բնական կեանք ունի անզգայից
մէ վեր , ունելով մարմին հողեղէն . տըն-
կական կեանք ունի բուսոց պէս , աճե-
լով ու մենծնալով մէկ որոշեալ չափով մը .
զգայական կեանք ունի՝ զգայական և
չնչաւոր կենդանեաց պէս , ունենալով ա-
նոնց նման ծնունդ և սնունդ , գործա-
րանք և զգայարանք , ուտել խմել , պառ-
կիլ ելլալ , ասլրիլ ու մեռնիլ . և ամմէն
բանէն վեր՝ բանական կեանք ունի՝ որով
երկրային կենդանեաց կարգէն դուրս
կելլայ , ու երկնային կենդանեաց՝ քի հրեշ-
տակաց կարգը կըմտնայ . և ասով կըլլայ իր
կեանքը այնչափ պատուական , ազնիւ , ու
անգին , որ եթէ բոլոր աշխարհք իր զար-
դարանքովը փճանար , ու ամմէն բնական՝
անկական և զգայական կեանքերը կորսը-
ւէին մէկ մարդուն կեանքը միայն պահե-
լու համար , արժան էր՝ ու մենծ բան չէր :
Եւ աս կըսեմ մարդուս մարմնաւոր կե-
նացը համար . իսկ հոգւոր կեանքը՝ որ
բոլորովին հրեշտակային է , և գրեթէ
ձծային , հիշ մէկ բանի հետ չի կշառուիր

աշխարհքիս վրա: Տէս թէ որչափ մենծ
բան է եղեր բանական կենդանւոյն կեան-
քը. և որչափ ցաւալի՝ անոր ցաւը, մանա-
ւանդ մահը:

Աս բանս աղէկ հասկընալու համար
գիտցիր որ մարդս բանական կըսուի իրեք
կերպով. մէյ մը՝ որ ունի բան ՚ի լեզուի,
այսինքն խօսք. մէյմալ որ ունի բան ներ-
տրամադրեալ, այսինքն բանականութի
՚ի միտս. որ կըսուի տրամաբանութի. և
մէյմալ ունի բան հոգեղինութե՝, այսինքն
հոգի՝ մտօք և կամօք զարդարեալ. ուստի
բանական կըսուի մարդս՝ իբրև խօսող, իբ-
րև տրամաբան, և իբրև իմացական: Խօ-
սիլը առաջ կուգայ տրամաբան ըլլալէն.
անալ իմացական ըլլալէն՝ ու մարմնոյ հետ
կապ ունենալէն: Բանական կենդանի
ըսելով սովորաբար տրամաբան կիմաց-
ւի. այսինքն անանկ բան հասկըցող մըտ-
քովը, որ այն բանէն նոր բան մը կըհանէ
խելքովը. զորօրինակ մուխ տեսնայ նէ,
անոր պատճառը կրակնալ կըգտնայ խել-
քովը. դարձեալ կըճարտարէ լեզուովն
ալ խօսիլ ու միտքը հասկըցընել գիմացի-
նին, և որովհետև մտքին հետ բացարձակ
կամք ալ ունի, յօժարուիլ մէկ բանի մը
կապուած չէ, հապա ամմէն ճանչցած
բանէն ուղածը կընտրէ, չուղածը մէկդի
կըձգէ անձնիշխան ազատութի:

Ասով կըհասկընաս մարդուս կատարե-
լուիլը, թէ որչափ իրմէն վար կըմնան ան-
բան կենդանիք, որ ոչ միտք ունին բան

մը հասկընալու, ո՛չ խելք ունին անկից
բան մը հանելու, ո՛չ լեզու ունին հաս-
կըցածնին հասկըցընելու, և ո՛չ կամք ու-
նին՝ տեղւոյն կեօրէ աս բանս ուղելու
կամ չուղելու. հապա մէկ կերպ մը ուղե-
լիք կամ չուղելիք մը ունին բնական յօժա-
րութենով, և աննշան ձայնով մը մի և նոյն
բանը կը հասկըցընեն. անկից դուրս չեն
կրնար ելլալ:

Տրամաբան ըլլալը իմացական ըլլալէն
կուգայ ըսի. մն զի մարդս սոսկ մարմին
չէ շնչաւոր, հապա ունի անմահ հո-
գի՝ ի պատկեր ւնի ստեղծած. մարմինն ի
մարմնոյ կըլլայ, այսինքն ի ծնողաց, իսկ
հոգին ի հոգւոյն, այսինքն յւնի նորանց
կըստեղծուի՝ նման հրեշտակի, մանա-
ւանդ թէ նման ւնի՝ գոյացուի հոգեղէն՝
մտօք և կամօք: Եւ այս կատարելութիւնս
իմացական՝ անմահական և անժառանգ պի-
տի երևնայ աւելի անդիի աշխարհքը. ուր
ուղենայ նէ՝ տրամաբանելով բանէ բան
կըհանէ, և ինչ լեզու որ ուղէ՝ էն աղէկը
իր քովէն կըստեղծէ ու կըխօսի. բայց կա-
րօտ չէ աս կերպս միշտ բանեցնելու. հա-
պա աստուծոյ տուած լուսով ամմէն բա-
նը մէկէն իմէկ կըրնայ հասկընալ, և առանց
խօսելու՝ մտքը ուրիշի կըրնայ հասկըցը-
նել. (որ կըսուի լեզու հրեշտակաց.) իսկ
կամքն կատարեալ կըլլայ ամմէն իր ուղա-
ծովը, որ ալ բան չի մնար ուղելու. վասն
զի զանձ տեսնալով՝ անով կըզմայլի ան-
հնապէս. և այնու անձատեսութիւն կըլլայ

նախնական բան մը՝ անմահ կենօք յաւի-
տեան : (Որու վրայ գեղեցիկ գրեր է
մեր հայր Յակոբ վարդապետը 'ի տեսա-
րան աշխարհի . մենք ալ ուրիշ ոճով խօ-
սեցանք 'ի գիմառնութեան չորից վերջնոց
յաղագս արքայութեան) : Հիմա ինչ կըսես ,
ասանկ կեանք մը ունենալը ինչ կարժէ ,
ինչ չարժէր . ասկից մենք բան կըրնայ մի
ըլլալ . ասոր ներհակ՝ որչափ ցաւալի է
ասանկ կեանքը կորսնցնել , ասանկ կեան-
քը փճացնել , ասանկ կեանքը յաւիտե-
նական՝ յաւիտենական մահուան հետ
փոխել , ինչպէս որ կըփոխեն նամ մեղա-
ւորք , որ աստուծոյ էտ կենալով մահու
չափ մեղօք՝ իրենց հոգին կը մեռցնեն .
Թող զանոնք որ ներելի մեղքով իրենց
հոգին կըհիւանդացնեն , ու մենք բան
չեն սեպեր ինչո՞ւ որ խապար չեն՝ Թէ
որչափ մենք բան է հոգւոյն կեանքը , ա-
ռողջ կեանքը , հանդիստ կեանքը . և այն՝
յաւիտեան :

Աս ողորմելի և ողբալի վիճակը տեսնա-
լով մարդկանց վրայ՝ քարոզութեան օրերը ,
և շատ կերպով ճարմը՝ գեղ մը մտմտա-
լով՝ նոյ տուն տուածէն , ձեռք զարկի աս
պզտիկ գիրքս հանելու , ամմէն մարդու
առջևը դնելով ընտանի խօսքերով՝ Թէ
քանի կերպով կըրնայ մարդու հոգին
հիւանդանալ ու մեռնիլ , որ անկից ետ
քաշուին . և քանի՞ կերպով գեղ կըրնայ
ըլլալ մեր հոգւոյն ողջութիւնը և առողջու-
թիւնը : Մէկ խօսքով , կըգտնաս ո՞վ մեղա-

Լոր եղբայր իմ և որդի աս գրքիս մէջ Դէշ
իւնա՞յ՝ փարատիչ ցաւոյ և մահու հոգւոյդ։
Տը ինքնին տացէ ինձ նախ առնել, և ա-
պա ուսուցանել, և ձեզ ընթերցողացդ
և լսողացդ առնուլ և առնել առողջարար
յանձինս զայս գեղ կենաց ՚ի կեանսն յա-
ւիտենականս։

Այլ ես աստանօր զսակաւամասնեայ
երկս նուաստացելոյս ՚ի կարգի որդե-
գրաց սէյ կուսին, ո՞ւմ այլ ումէք, բայց
քեզ միայնոյ մօր և կուսի՝ Տիրամայր, Տօ՛ն
Եւայի Բժիշկ, Դէշ իւնա՞յ ստուգապէս ստու-
րողեալ ՚ի սէց վարդապետաց, նոյն և
Ժառ իւնա՞յ, Գոռնի անմահութեան, միանգա-
մայն և արժապ անկոյն անմահութեան, նուի-
րեմ՝ ՚ի բոլոր սրտէ՝ ը նուիրանաց որդե-
գրուն բարեպաշտ ծառայի քո՝ բանիցս
փափաքողի. զի ընկալցիս քեզ ՚ի հաճոյս,
և արդիւնացուցես զուխտ սրտից մերոց
՚ի փառս որդւոյ քո միածնի։

Եւ դու Թր իմ Թր. լո՛ւր բանիւ հոգեկիր
հսկողի՝ գոչման յեանելոյս. «Եւ արասցեն
զսոյն ընթերցողացն ՚ի սիրքս յապախ՝ Բժիշկութի
հոգւոց, և մատրութեան յանցանաց, Լողութեան
պարսոց, և արձակուրդ մեղաց կապանաց...
Եւ արասցեն լինել գեղ կենաց՝ առ հնարս
ցաւոց հոգւոց (և մօրմոց)՝ քոց սպեղծոսա-
ծոց... Զսկեալս իմ դո՛ւ կապարեա՛. Էշիցի
հոգի քո խառնեալ ՚ի սառն. նարեկ. ք։

ԳԵՂ ԿՆՆԸՅ

ԳԼ. Ա.

Առաջին ողջութիւն Տարդոյն, Էպոխ յաւաւ, և
Գէղը. այսինքն էն Էրէ+ Վիճակ+՝ անձեղբնո-
ւն, անկէաւ բնութեան, և նորագեալ բնո-
ւնն ։

ԼՍՏՈՒԱԾ զմահ ոչ արար, և ոչ
« խնդայ ը կորուստ կենդանեաց .
« քանզի հաստատեաց 'ի լինել զամ.
« և 'ի փրկուի են գործք աշխարհի .
« չիք 'ի նոսա դեղ սատակման . և ոչ
« Թազաւորուի գծոխոց 'ի ներքոյ
« երկնից, (կամ 'ի վերայ երկրի .) զի
« արդարուի անմահ է . իսկ ամպա-
« ը իշտք ձեռք և բանիւք կոչեցին
« զնա (այսինքն զմահ) առ իւրեանս
« Օ ի անձ հաստատեաց զմարդն
« յանեղծուն . և 'ի պատկեր իւրոյ
« բարերարունն արար զնա : Նախան-
« ձու բանսարկուին եմուտ մահ յաշ-

« խարհ, և փորձեն զնա՝ որ նորա
« միճակին սակի են: Իմաստ. ան. 13 =
16. և Բ. 23 = 25:

ան. Սարգն որ ստեղծուեցաւ, երկուբան ունէր. մէյմը՝ բնական տուրք, մէյմալ՝ գերբնական շնորհք: Բնական տուրքն էր՝ իր բնութիւն, որ է բանական կենդանի ըլլալ՝ ունելով մարմին նիւթական, և հոգի աննիւթ իմացական, սքանչելի միաբանութիւն իրարու հետ կապուած՝ պէսպէս զարգարանքով: Արդ ինչպէս մարմինը շաղուած ըլլալով չորս բանէն, « ՚ի զգալի տարերց՝ քառից, հակառակաց միաբանից », այսինքն են հող, ջուր, օդ, հուր, ինքիրմէ կրնար բնականաբար ապականիլ, և քակուիլ ՚ի նոյն չորս նիւթս՝ որոնցմէ եղեր է. ասոր ներհակ՝ հոգին աննիւթական և իմացական՝ չունենալով իրեն պատճառմը քակուելու, որովհետեւ բոլոր մը նէր անբաժանելի, առանց մասանց՝ որ կարենայ ՚ի նոյն մասունս քայքայիլ. իրեն քակուիլը ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, բայց եթէ՝ ոչինչ դառնալով, և բոլորն բոլորովին փճանալով, և սակայն ան որ իր ըրած բա-

ներ չի փճացներ, ուստի բնականաբար պէտք էր որ բանական հոգին ըլլայ միշտ անեղծ և անմահ: Ուրեմն մէյ մը աս մտքովս կիմացուի այն բանն զրոյ. « Եստուած հաստատեաց զմարդն յանեղծութե » . այսինքն տուաւ մարդուն հոգի անմահ: Եւս է փիլիսոփայական մեկնութիւն՝ ճշմարիտ ըլլինքեան. միայն թէ աս տեղը բառս ՄԷԴ կիմացուի փոխանակ զլիաւոր մասին մարդոյ, որ է հոգին:

Բ. Իսկ դերբնական շնորհքն՝ այն էր, որ անձ զմարդը աս աշխրբիս համար միայն չըստեղծեց՝ որ անցաւոր կեանք մը նէ, հապա ուզեց որ երկնային փառաց ալ հասնի, և յաւիտենական կեանք վայլէ. ասոր համար հէմ մարմնոյն հէմ հոգւոյն մէյ մէկ դերազանց ձիրք տուաւ դրախտին մէջ. այսինքն դերբնական անմահութի մահկանացութեամբ, և դերբնական անմահութի անմահական հոգւոյ: Եւ այս է բուն անձաբանական մեկնութի այն բնականին, « Եստուած հաստատեաց զմարդն յանեղծութե » . որ և է ճշմարտութի հաւատոյ. այսինքն թէ անձ

զըռըռ մարդն անեղծ և անմահ մնալու համար ստեղծեց, անանկ որ մարմինը առանց հիւանդութի և ցաւքաշելու ապրի ատեն մը աս աշխարքիս մէջ՝ վայլելով այ տուած մարմնաւոր բարիքը, և ետքը կենդանի կենդանի երկինքը համբառնայ, ու յաւիտեան վայլէ այ հետ հոգւոր բարիքը:

Աս բանս որպէսզի, կարենայ ըլլալ հոգւոյն ալ տըւաւ (բաց 'ի Ֆիզիզական և 'ի բնական անմահութէ) գերբնական և բարոյական անմահութի մալ, այսինքն բնուէ 'ի վեր կատարելութի մը՝ որ շնորհք կըսուի, որ է անանկ սրբարար պարզ և մը ներքին՝ որ անով այ հաճոյական ըլլայ, և անհաճոյ գործքեր ընելով՝ արժանի ըլլայ իբրեւ իր աշխատանքովք վաստըկած վարձքի տեղ ամի ձգել երկնից արքայութիւնը: Աւ այս երկու սքանչելի գերբնական բաները՝ այսինքն անմահութի մարմնոյ ֆիզիզական, և անմահութի հոգւոյ բարոյական, անանկ կապուած էին իրարու հետ անբաժանելի, ինչպէս կապուած էին հոգի և մարմին անբաժանելի, որ ինչպէս հոգին բաժնուի նէ՝ մարմինը մեռած

լէշ մը կըմնայ, ասանկ ալ հողւոյն
բարոյական անմահութիւնը մէկ դի-
երթալէն էտե՝ մարմնոյն ֆիզիզական
անմահութիւն ալ պէտք էր որ վերնար,
ու բոլոր մարդը մեռնէր. ինչպէս որ
եղաւ :

Գ. Ա՛ս էր ան դաշինքը՝ որ ան առա-
ջուց դրաւ մարդուն հետ՝ այսինքն
ազամայ և եւայի ՚ի դրախտին . պա-
տուիրանքս որ չի պահէք նէ՝ ըսաւ,
նոյն օրը մահու մեռանիցիք . սոսկ մե-
ռանիցիք չըսէր, հապա՛ մահու մեռանի-
ցի, (Ժնն. Է. 17.) այսինքն հողւով և
մարմնով մեռնիք. մարմինը՝ որ հող
էր, հող դառնայ. հողին՝ որ փճանալ
չունի, իմ երեսէս ինկնայ. այսինքն
զրկուի յանձային շնորհաց, և ՚ի պար-
զեաց հողւոյն սըյ. ինչպէս որ ջրհե-
ղեղին ատեննալ ըսաց. « Ա՛ի մնաս-
ցէ ոգի իմ ՚ի մարդկանդ յայդմիկ՝ յա-
ւիտեան, վասն լինելոյ դոցա մարմին ».
Ժնն. Գ. 3.

Ասոնք հերիք չեն . աս երկու կերպ
մահուանս հետ՝ իրենց պատճառներն
ալ դուրս ելան՝ իբրեւ կարասեալ մա-
հու և առաջնորդ կորստեան, բիւ-
րակերպ թոյնք մահաբերք կամ դա-

զանք պատառօղք . այսինքն պէսպէս
հիւանդութիւնք մարմնոյ , և պէսպէս
հիւանդութիւնք հոգւոյ . որ անմեղ
բնութե միճակին մէջ հիշ մէկը չիկար :

Օհրօրինակ , զլիսու ցաւ չի կար ,
խելքի ցաւ ալ չիկար . ոչ հոգեոր և
ոչ մարմնաւոր խելապարութի : զլիսու
պտուտ չիկար . մտքի տատանումալ
չիկար : Երեսի ծուռումուռութի կամ
անշնորհքութի չիկար . միտքն ալ խենդ
ուխելառ բաներու ետեւէ չէր երթար .
Երեակայունն ալ անշնորհք և այլան
դակ բաներով չէր խաղար :

Աչքի ցաւ չիկար , աչքի ցանկունի
ալ չիկար . աչքով մեղք մը չէր ըլլար ,
հոգւոյն աչքն ալ չէր կուրնար , ամ
մէն բանը յիստակ ու շիտակ կըտես
նար . ըրածը կըղիտնար , ուրիշներուն
ըրածին չարաչար դատաւոր չէր ըլ
լար :

Անկըճի ցաւ չիկար , անհնազան
դութի քանի որ չիկար . անկաճգրու
թիւնին աղէկը կար , գէշը չիկար :

Բերնի , ակռայի , լեզուի , պօղա
ղի ցաւեր չիկար . բերաննալ մէկ մեղք
մը դուրս չէր հաներ . ակռան ուրի
շին անունը բամբասանքով չէր խած

խծէր . լեզուն անվայել խօսք մը չէր
խօսեր . սլօղազը՝ իր չափէն էւել բան
խապուշ չէր ըներ . ո՛չ կեր և ո՛չ խում:
Հասկա չափաւոր և կամաւոր ճաշակ
մը կառնէր՝ երբոր ուզէր՝ այ ստեղ-
ծած բարիքներէն ու պատուական
ջրերէն . չուզէնար նէ՝ նեղութիւն չէր
քաշեր , ո՛չ անօթութի և ո՛չ ծարաւ . հե-
րիք էր որ ատեն ատեն ՚ի ծառոյն կե-
նաց համտես մը ընէր իբրեւ նախա-
պահօղ դեղ կենաց և բանդէհիր ան-
մահութե : Իսկ մարդուս անխելքու-
թիւր ան եղաւ որ գնաց արդիլած ծա-
ռէն կերաւ , որ էր մահաբեղ : Առաջ
դիտութի բարւոյ ունէր . դիտութի չարի
չունէր . ետքը ուտելով ՚ի ծառոյն դի-
տուն բարւոյ և չարի , բարին մոռցաւ ,
չարը սորվեցաւ . որով ամէն չարիք
մէկէնիմէկ զլուխը թափեցան լի հոգ-
ւոյ և ըստ մարմնոյ . « յոտից մինչև
ցզլուխ չիք ՚ի նմ առողջուի » . Եսայ .
աւ . 6 :

Դ . Այն ոտքն որ՝ ցաւը ինչ էր՝ չէր
դիտեր , դէպ ՚ի արդիլած ծառը քա-
լելով արժանի եղաւ որ ետքը փշերու
վրայ քալէ ու խոցոտի . և զլուխն ա-
ղամ՝ իր ոտքին այսինքն եւայի խո-

նարհելով, անանկ տակնուվրայ ըրաւ
զինքն ալ՝ զբոլոր աշխարհքն ալ, որ
ուրիշ ճար չիկար շտկելու, բայց ե-
թէ գլուխն մեր անձ գայ խոնարհի-
յերկնից իրեն ոտից, այսինքն մեզի,
ու կանգնէ մեր ընկած բնութիւն, գլու-
խը փշէ պսակ ալ առնելով:

Այն ձեռքն որ՝ աշխատանք ինչը
սեւ էր՝ չէր գիտեր, հասլա զբօսանքի
մը համար դրախտին սլախճան սէտ
պիտի ընէր, երկննալով դէպ՝ ի պտուղն
արգելեալ ծառոյն, թէ ինքը պատժը
վեցաւ՝ որ բոլոր կեանքը աշխատան-
քով անցընէ, ու քրտամբք երեսաց
հաց ուտէ՝ իր զաւկըներովը, և թէ
իր տէրը իրեն համար խաչին վրայ
ձեռքը ոտքը տարածէ ու դամուի .
« Տարածեալ ձեռք ընդ ձեռաց ոտք
ընդ ոտից ընթանալեաց » . ևն:

Այն կողմն՝ որ կենդանուէ աղբիւր
ըլլալով, և պահարանսրտի՝ որ կենաց
արմատն է, հրաշալի կերպով զիրեն
նմանը ծներ էր՝ ոչ իբրեւ զաւակ, այլ
իբրեւ ընկերօգնական ինքեան, այսինքն
զեւայ՝ զմայրն անձ կենդանեաց, ան-
մտածութիւն և անհոգութիւն հետեւելով
իր ընկերոջը կամքին՝ կերաւ արգելած

պտուղը, չէ՛ թէ խաբուելով եւայի պէս՝ թէ ան նման կըլլայ, այլ՝ յաղթուելով՝ ի բնական սիրոյ նորա, առնոր խաթրէն չանցնի տէյի՝ ան խաթրէն անցաւ, ու պատճառ եղաւ որ հէ՛մ եւայ՝ հէ՛մ ամմէն դստերք նորա ցաւով ու տրտմութիւն զաւակ բերեն, և ամ որդիք մարդկան ամմէն կերպ ցաւ քաշեն ի սրտի և ի փորի. որոնց դեղ ընելու չեն հասնիր ամ բժշկարանք, ևս առաւել հոգեւոր ցաւեր ու հիւանդութիւններ քաշեն ներսէն, որ չեն կըրնար բժշկել ամ բարոյականք: Ա՛ի միայն դեղ կըմնար որ որդին ան՝ որ եղև որդի մարդոյ ի դստերէն եւայի յանարատ կուսէն մարիամայ, խաչին ծառին վրայ ելլայ, ու հոն տեղը իր կողը բացուի, ու բխէ արիւն և ջուր. արունովը քաւէ զմեղս աշխարհի, և ջրովը մարէ զմեղաց հուրը՝ որ ելաւ ի կողէն ադամայ:

Ե. Տահա ինչ ըսեմ, ինչպէս հասկը ցընեմ հոգեւոր և մարմնաւոր ցաւերը՝ որ պատճառեցաւ ի մեղացն ադամայ. «որով մեռաք արդարուե՛ն». և ի վիճակէ անմեղքնութե՛ն սկզբնական արդարութե՛ն՝ ընկանք ի վիճակ ապական

նեալ բնութե. որուն ուրիշ ճար չե-
կար, բայց միայն որ դար մի միայն
դեղ կենաց կենարարն մեր յնքն, մայ
կըսէ շարականն. « Ար զանազան մի-
րօք մեղաց հարաք յողիս 'ի թշնամ-
ւոյն, և 'ի բազմապատիկ հիւանդու-
թիս կարօտացաք մարդասիրիդ բառ-
նալոյ պցաւս մեր, մայ բժշկեալ զմեզ
քն ուն մարդասէր » :

Այս երկնաւոր դեղս՝ նոյն և բժիշկ,
սորվեցուց մեզի բանիւ և օրինակաւ,
թէ որ ցաւին որ դեղ շահ կընէ. որ
բանէն զգուշ պիտոր կենանք՝ սանքի
փէհրիզ պիտի բռնենք, և որ բանը
պիտի բանեցնենք՝ որ վրայ դանք,
մէյմալ չի հիւանդանանք. ինչպէս որ
երսուն ու ութ տարի հիւանդացո-
ղին՝ որ ընտցուց հոգւով և մար-
մնով, աս պատուէրքս դրաւ. « Ա-
հաւագիկ ողջացար, մի ևս մեղան-
չեք, զի մի չար ևս ինչ լինիցի քեզ » .
յով. ե. 14 : Հապա մենք ալ քսի
մեզի սորվեցուցած դեղերը ամմէն
մէկ ցաւի դէմ սկսինք առաջ բերել
ու բանեցնել իր շնորհքով :

ԳԼ . Բ .

Դէշ սիւսնսն յէշոյ . որ է Սրբաւորն :

Ի . Բովանդակ մարդկային բնու-
թիւնս՝ մահացու հիւանդութեան մէջ
ընկաւ աղամայ մեղքովը , որ կը
սուի սկզբնական , անանկ կաշունցաւ ,
և անանկ չարաչար ու մէկէնիմէկ ըս-
սպաննող հասարակաց , որ անոր նման
ժանտամահ չի կրնար ըլլալ , որ ամէն
մարդը մէկէն պլշտրկեց , ու զամէն
մարդ դեռ չի ծնած , սպաննեց :

Ասոր ուրիշ դեղ չէր կրնար ըլ-
լար , բայց միայն ինքն երկնաւոր բը-
ժիշկն՝ որ և է բուն դեղ կենաց , այն՝
որ միայն բացարձակ կրնայ ըսել :
« Աս հարկանեմ , և ես բժշկեմ , և ես
սպանանեմ , և ես կեցուցանեմ » :
Ուստի տեսնալով մեր ողորմելութիւ-
նը՝ ողորմեցաւ ու եկաւ մեզ բժշկել և
կենդանացնել . ըստ ամենայն , « Ոչ
ինչ է պիտոյ բժիշկ ողջոց , այլ . հիւ-
անդաց , և ոչ եկի կոչել զարդարս ,
այլ՝ զմեղաւորս » , Տաւ . Բ . 17 : « Աս

եկի՝ զի զկեանս ունիցին , և առաւել
 ևս ունիցին » . յ՝ 14 . Ժ . 10 . Կր ա-
 ռաւելքան զառաջին կենդանութիւն՝
 զոր ունէին յանմեղ վիճակի դրախ-
 տին : Եւ ինչպէս որ սկզբնական մե-
 ղաց մահացու հիւանդութիւն հա-
 սարակաց էր , նմանապէս կենարար
 դեղնալ հասարակաց տրուեցաւ , իմ ,
 Որպէս ադամաւ ամենեքին մեռանին ,
 նոյնպէս և քսիւ ամենեքեան կենդա-
 նասցին » . Թ . 1 . Կ . 22 :

Բայց թէ ինչպէս կրլլայ որ ամմէն-
 քը չեն կենդանանար , քի շատն ալ
 կմեռնի նոյն սկզբնական մեղքով : պէս-
 պէս խորունկ պատճառներ կան՝ որ
 անարարները ճորով կրրնան հասկը-
 նալ , թող թէ հասկըցընել . քեզի
 հերիք ըլլայ աս երկու դիւրին պատ-
 ճառը :

Սէյմը որ ինչպէս մարմնաւոր
 կենաց ըհանրական դեղը թէպէտ
 դիւրաւ գտնուի նէ ամմէնտեղ , ձրի
 ալ ըլլայ առանց ըստկի , այսու անմիւ
 կրլլայ հիւանդ որ այն դեղը կամ
 չիգտնար , կամ չառնէր , ու կմեռնի
 պէսպէս պատճառներով . զորօրինակ
 մէկը պուտմը ջուր առնէր նէ՝ պօ-

ղազը կը բացուէր , չեն տուեր կամ չէ առեր նէ , պօղազը գոցուեր ու խղզուեր է . մէկալը հոտած տեղմը գոցուած նստելով մեռեր է . օդը փոխէր նէ , չէր մեռնէր . մէկալը իր մարդիկներուն անհոգութէն երեսի վըրայ մնացած կը մեռնի . ևն . ասոր նման ալ հոգեւոր հիւանդութեան մէջ կը լլայ :

Մէյմալ որ ինչպէս սկզբնական մեղքը մեր ամմէնուն առջի ծնողաց մէ մեզի կանցնի՝ միջնորդութեմ մեր առանձնական ծնողաց . ըստայնմ « անօրէնութեամբ յղացաւ , և ՚ի մեղս ծնաւ զիս մայր իմ » . Սալ . Ծ . 7 : անոր դեղն ալ՝ մեր ամմէն մէկին ծնողաց ձեռքովը ճարուելու ճամբան դրած է աստուծոյ : Հին օրինաց մէջ՝ ծնողքն որ հաւատացեալ ըլլային նէ , անոնց հաւատքովը զաւկներն ալ եկեղեցնայ մէջ կը սեպուէին . և ասոր նշանը յայտնի ըլլալու համար՝ անհրամայեց որ անձապաշտ ազգն արահամուն զիրենց մանչ զաւակները թլփատեն . որ թէպէտ ըստ ինքեան սկզբնական մեղքը չէր ջնջէր , բայց յայտնի կընէր՝ թէ այդ նշանը ու

հեցօղը զատուած է հեթանոսներէն,
ու այ ժողովուրդն է . և այ ժողո-
վուրդը ըլլալովը՝ իր հաւատքը շիտակ
կըլլար , և իր հողին ալ փրկութեան
ճամբուն մէջ կը դառնար . ասոր հա-
մար կոչի յառաքելոյն նշանակ և կնիք
արդարութեան հաւատոց . (Կոմ.
7 . 11) :

Ասոր ներհակ անհաւատի զաւա-
կը՝ իր ծնողաց պէս անհաւատ մնալէն՝
սկզբնական մեղաց դեղէն ալ զուրկ
էր . և քանի որ խեղճը չէր բացուած,
կարելի չէր որ հաւատացեալ ըլլայ
անհաւատին զաւակը :

Բ. Վանք հիմա նոր օրէնքն՝ որ քն
տէրն մեր ամմէն կերպով գիւրին դեղ
դրաւ սկզբնական մեղաց զնք մկրդ-
տութիւնը . և սակայն ծնօղքն որ ան-
հոգ ըլլան երեխան մկրտել տալու
նէ՝ ի հարկէ անկնունք կը մնայ . և
յանկարծ մեռնի նէ . սկզբնական մե-
ղաց տակը կը մնայ : Թող որ ծնօղքը
անհաւատ են նէ , ինչպէս իրենք ան-
կնունք կը կորսըին , ասանկալ ի-
րենց զաւակը անկնունք կը կորսնցը-
նեն .

Ասոնք յայտնի են սր աւետարանէն ,

ուր կրսէ ինքը փրկիչն մեր : « Աթէ
 ոչ որ ծնցի ի ջրոյ և ՚ի հողւոյ , ոչ
 կարէ մտանել յարքայունն այ » .
 Եւ. Գ. Ծ : Ար հաւատայ և մկրտես-
 ցի , կեցցէ . և որ ոչն հաւատայ , դա-
 տապարտեսցի » . Տաւ. ժ. 16 : Եւ
 կից հասկըցիր , թէ որչափ ծանր
 պատժոյ արժանի են այն ծնողք կամ
 կնքահարք , որ երախային մկրտութե
 աղէկ հոգ չեն տանիր . կամ կուշացը-
 նեն ատենը՝ հային հանգէս ընելու
 համար . կամ տեսնան որ երեխան
 մեռնելու վրայ է , փոյթ չեն տա-
 նիր շուտով մկրտել տալու՝ որ ճամ-
 բով որ կարելի է : Ճամբան ալ այ-
 է , որ շուտով քահանայ մը կանչեն՝
 որ մկրտէ . քահանայ չի կայ նէ , է-
 րիկ մարդ մը՝ ով որ ըլլայ , մարդ չի
 գտուի նէ , դայեկն է եղեր՝ կամ ու-
 րիշ ճարտար կնիկ մը , ըստ գիտաւո-
 րութեան մօր մերոյ սուրբ եկեղեց-
 ւոյ պէտք է որ մկրտէ յանուն հօր և
 որդւոյ և հողւոյն սրբոյ . չէ՛նէ ան-
 անոր հողին իր ծնողացմէ կուզէ :
 Աւստի դարձե՛լ կրսեմ , երբոր մէկ
 երեխայ մը դժար ծներ է , ու վտանգ
 ունի մահուան , ՚ի հարկէ նոյն ատեն

պէտք է որ մկրտուի. անկից էտե թէ որ մեռնի նէ, արքայուն զաւակ է. որովհետեւ ծնաւ 'ի ջրոյ և 'ի հողւոյ. ապա թէ՛ չմեռնի նէ, պէտք է ժամ տանիլ, ու մնացած արարողութիւնները կատարելով առանց մկրտելու՝ սոսկ սուրբ մեռնը տալ: Ասալ դիտցած ըլլան մարերը՝ որ այ դժար պատասխան պիտոր տան, երբոր իրենց անհոգութենովը կամ անխելութէնովը պատճառ կըլլան որ զաւակնին հասըլ չըլլար, ու մկրտութեան չի հասնիր նէ: Մէկ խօսքով հասկընալ պէտք է աս բանս. չէ նէ՝ շատ բան կար ըսելու, թող քեամիլները խրատեն զճահիլները, և ճահիլները խրատ առնեն քեամիլներէն:

Գ. Արնայ հարցընել մէկը նախ. Անկնունք մեռնող երեխաներուն հոգիները ո՞ւր կերթան, ի՞նչ կըլլան:

Պինի. Ասոր վրէ՛ տղէտները մէյ-մէկու պէսպէս տղիտական պատասխան կուտան. և փճախօս դայեկներ ալ կան, որ ցաւագին մարերու միտիթարանք տալու համար՝ իրենց քովէն բաներ կըստեղծեն կըխօսին, բայց ո՞վ որ ճշմարտութիւնը կուզէ սորվիլ

նէ, աս է՝ որ ամմէն անկնունք եւ
րեխայ զուրկ կըմնայ արքայութենէ .
այս է ճշմարտութիւն հաւատոյ .
ըստ այնմ. « Եթէ ոչ ոք ծնցի 'ի
ջրոյ և 'ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտա-
նել յարքայութիւնն ան » յ¹Ճ. Գ. 3:
Ասկից զուրկ մնայ նէ, ուրեմն դը-
ժոխք կերթայ պիտի ըսես: Ըէ:
Հապա լը հասարակ խօսից ամ վար-
դապետաց, և լը սովորական վար-
դապետութեան կաթողիկէ եկեղեց-
ւոյ պիտի ըսենք, թէ դատապար-
տելոց դժոխքը չերթար, նահապե-
տաց դժոխքը կերթայ՝ ցո լիմպոսը,
ուր կայ պատիժ զրկման կամ ֆնասու,
բայց չիկայ պատիժ զգայուն կամ կրա-
կի: Ասանկ կըխօսին հասարակօրէն
հարք և անարանք, աւելի բան պէտ-
քը չէ, ոչ հարցընել, և ոչ պատաս-
խանել. չէ նէ, կըսխալիս. ան դա-
տաստանին խորը մտնասնէ, կընկղմիս.
Գ. Հապա (ըսէ մէկը), չափահաս
մարդ մը ուզենայ քրիստոնէ ըլլալ,
ու չիգտուի զինքը մկրտօղ նէ, ինչ
ընէ:

Պատասխանի, Իր կողմանէն պի-
տի ջանայ՝ որ կարելի է նէ՝ մէկ մարդ

մը դտնայ զինքը մկրտօղ. ինչ մարդ
կուզէ՝ թող ըլլայ, պիտի աղաչէ զա-
նի որ առնու զինքը ջուրը խօթէ, կամ
դլուխը ջուր լեցնէ՝ ըսելով աս խօս-
քըս իր նիւթին, (որ է դիտաւորու-
թիւն սուրբ եկեղեցւոյ.) « Ակրտի
ծառայս քնի՝ այս անուն՝ (կամ, ես
մկրտեմ ըզքեզ) յանուն հօր և որդ-
ւոյ և հոգւոյն սրբոյ . ամէն » :
Աիայն թէ ջուրը ըլլայ ճշմարիտ և
բնական ջուր : ինչպէս է դետը,
աղբուրը, անձրևի ջուրը, ծովին
ջուրը. չէ թէ խոտերէն կամ ծաղ-
կըններէն շինած արուեստական ուհ
մը, կամ ջրի պէս բան մը, կամ
թաց բան մը : Բայց թէ բնաւ մէկ
մարդ մը չիկարենայ դտնալ լեռան
դլուխը կամ եապանի տեղ մը, կամ
թէ գտած մարդը չուզէ զանի մկր-
տել, և ինքն կենացմէ վախ ունի,
որ պիտի մեռնի կամ բնական կամ
բռնական մահուամբ. զոր օրինակ
պատերազմ պիտոր մտնայ, կամ մար-
տիրոս պիտի ըլլայ, ան ատեն մկր-
տութե ջրոյ տեղը երկու կերպ հո-
գևոր կնունք կրնայ ըլլալ. մէկն է
մկրտութի սիրոյ, մէկալը մկրտութի

սրոյ : Ահրատութիւն սիրոյ՝ որ և հըրոյ կըսուի , է սաստիկ փափաք սիրոյն այ՝ որով մէկը կուզէ մկրտուիլ , բայց իր ձառքը չըլլալէն՝ այ կը յանձնէ զինքը կատարեալ զղջումով , ու անանկ կըմեռնի : Ահրատութիւն սրոյ կամ արեան՝ է մարտիրոսութիւն . որ ալազէկ կըլեցնէ մկրտութե տեղը , վասն զի է գործ ծայրագոյն սիրոյն այ . ըստ այնմ « մեծ ևս քան զայս սէր ոչ ոք ունի , եթէ զանձն իւր դիցէ 'ի վերայ բարեկամաց իւրոց » . յովհ . Ժէ . 13 :

Ե . Աէկնալ հարցընէ . Քս տէրն մեր երեսուն տարեկան մկրտուեցաւ , մենք ինչո՞ւ համար նոր ծնած երեխան կըմկրտենք :

Պննի . Եյն բանը որ ընդհանուր եկեղեցին կընէ յամ ազգս քրիստոնէից , քսէ իջած սովորութիւն է՝ առաքելոց ձեռքովը . արդ՝ ամ քրիստոնեայք նոր ծնած երեխան կըմկրտեն . ուրեմն քս տրն մեր ասանկ հըրամեր է առաքելոց : անալ մեր օգտին համար . չէ՛ նէ՝ անհամար տըղաք և մարդիկ անկնունք կմեռնէին . որովհետեւ աւելի շատ է երսուն

տարին չի հասնողը՝ քան հասնողը : Իրաւ է որ առջի ատեն ումանք նոր հաւատք եկողներէն՝ կամաւ կըստասէին որ երսուն տարին հասնին , ու մկրտուին . ումանք ալ ուխտ կընէին՝ որ ատեն դոնան նէ՝ երթան յորդանան գետը մկրտուին յսի պէս . զուցէ ծածուկ միտք մը նալ կըմտնար աս բանիս մէջ , որ ամէն մեղքը դործելէն ետե գիւրաւ սրբութին մկրտութեամբ . բայց շատն ալ չի հասան՝ անկնունք մեռան , աւոր համար պատուիրեց եկեղեցին որ որչափ կարելի է նէ , շուտով մկրտուին : Թող որ հին օրինաց մէջ ալ տղաքը տղակուց կըթլփատէին , մենծուստ հաւատք եկողները՝ մենծուստ : Առնունելիոս հարիւրապետը՝ որ իր բոլոր տնովը մկրտուեցաւ . և այնչափ տներ որ մէկէնիմէկ քրիստոնէ եղան նէ , ասոնք ամմէնքը երեսուն տարեկան էին մի . յայտ է թէ ամէն հասակէ կային , մեծն ու պզտիկ : Աստի յիմար են այն աղանդաւորները՝ որ անկնունք կըսուին . ինչու որ անկնունք կըպահեն տղաքը ինչուան երսուն տարին . կմ չափահաս

ըլայ կըսեն . անիսէ շատին չափը առաջուց կըհասնի , ու տհաս կըմեռնին :

ՀԵՐԵՆՈՒՄ :

1. Մկրտութիւնը կըսրբէ զամեն մեղք , թէ՛ սկզբնականը՝ թէ՛ ներդործականը . քզի է բոլորական մաքրութիւն հոգւոյ , առջի դեղ կենաց , եկեղեցւոյ դուռը , և որդէղրութիւն հօրն երկնաւորի , որով կըլլանք անդամք քնի , և հարսն հոգւոյն սրբոյ սրբարար շնորհք առնելով . վասն զի 'ի ծնողաց կըծնանինք որդիք բարկութե , աւաղանէն վերածնանինք որդիք փրկութեան . « զի ծնեալն 'ի մարմնոյ՝ մարմին է . և ծնեալն 'ի հոգւոյ՝ հոգի է » . Եւ . Գ , 6 :

2. Մկրտութիւնն յովհաննու խորհուրդ չէր , խորհրդական արարողութիւն էր . շնորհքի նշան ունէր , ու շնորհքի պատրաստութիւն էր , բայց շնորհք չէր բերէր . ուստի յովհաննէս մկրտչէն մկրտուածները՝ նորանց մկրտուեցան քնի մկրտութիւն . տես Գ . ԷԺ . ԺԺ :

3. Ակրտութի ջրոյ՝ իրեք կերպով ալ կրնայ ըլլար. ցոլմամբ, չեղմամբ, ցողմամբ : ընկղմումն սովորական է արևելեան ազգի. չեղումն՝ յատուկ եղաւ արևմտեան ազգի. իսկ ցողումն՝ ետքի հարկաւորութեան առտեն միայն կըլլայ, երբոր ատեն չիկայ, կամ առատ ջուր չի դանուինէ : միայն թէ այնչափ ջուր գոնէ պիտի ըլլայ, որ կաքենայ ըսուիլ լուացումն կերպով մը :

4. Ինչպէս ջուրը հարկաւոր է 'ի նիւթ մկրտութեան, նոյնպէս և ձեբանին. ուստի կըսէ օգոստինոս 'ի ճառն 3. « Բարձ զբանն 'ի ջրոյ. և » զինչ մնայ, եթէ ոչ ջուր : Յարեաւ » ցի բանն 'ի տալրն, և լինի խոր » հուրդ : Աստի՞ իցէ այդչափ զօրութիւն ջրոյ. 'ի մարմինն մերձենալ, » և զսիրտն լուանալ. բայց եթէ ներ » գործութեամբ բանին. ոչ զի լոկ » ասեմք, այլ զի և հաւատամք. քան » զի և 'ի բանի անդ այլ է հնչումն » անցողական, և այլ է զօրութիւն » մնացական » :

5. Ակրտութեան շնորհքը զհոգին կըլուանայ ու կըմաքրէ մեղքէն.

և անանկ կընորոզէ որ նոր ծնած կըլ-
լայ 'ի նոր կեանս. բայց անմեղանչա-
կան չընէր զանմեղը. ինչպէս որ լա-
թերնիս լըվացվի առջի աղտոտութեն,
անկից ետև՝ մաքուր պահենք նէ,
չաղտոտիր. հապա թէ անհոգութե-
նով աղտոտենք նէ, յանցանքը՝ մերն
է. անկից ետև խոստովանանքով պէտք
է մաքրուիլ: Ասոր համար կըսէ () գոս-
տինոս . 'ի գիշան յաղագս միայն մերք . »

» Ակրտութիւն քնի այս ինչ գործի,
» զի մարմին մեղացն խափանի .
» բայց ոչ այնպէս խափանի, զի մի
» մնասցէ ցանկութիւն բնածին. այլ
» զի մի մնասեցէ: Այլ թէ զկնի,
» մկրտութեան 'ի բնական չափ հա-
» սակի հասանեն, ունին յայնժամ
» զայն՝ ը որում ունին պատերազ-
» միլ, և օգնականութիւն յաղթել
» նմա. եթէ ոչ ը ունայն իցէ առեալ
» նոցա զչնորհս (կամ անվաւերու-
» թիւ, և կամ կորուսանելով զչնորհս
» մկրտութեան:) »

6. Ակրտութիւնն է կնիք (յի տամ-
ղայ) քնական հօտին՝ լուսափայլ տը-
պաւորել յանուն երբեակ լուսոյն 'ի
հոգիս մեր՝ անջնջելի յաւիտեան . վնյ

և անկրկնելի: Աստի կըզրէ օգոստի-
նոս 'ի Բաղն առ Տառն, » Արկին
» մկրտել զայր հերետիկոս, որոյ ա-
» ռեալ իցէ զայս կնիք սբյ երրոր-
» դութեան, զոր աւանդէ քրիստո-
» նէականն վարդապետութիւն, մեղք
» է ամ իրօք. իսկ կրկին մկրտել
» զուղղափառն՝ անհնարին ապիրա-
տութիւն է »:

7. Օհոգք մարմնոյ՝ ինչպէս որ
պարտական են հոգալ զսնունդ մար-
մնոյ զաւակաց, նոյնպէս պէտք է հո-
գան զհոգեոր ծնունդ և զսնունդ նյ,
յք փոյթ տանիլ մկրտել տալու, և
անկից էտե 'ի շնորհս ւնյ մենծնալու:
Այոն հոգեոր պարտք կիյնայ նաև
կնքահօր ու կնքամօր վրան. որ ինչ-
պէս հոգեոր ծնող եղան իրենց սա-
նին նէ, նմանապէս հոգեորապէս
սնուցիչ ըլլան ինչուան 'ի չափա-
հասութիւն: Ա'ս է Օգոստինոսին
ըսածը. 'ի Տառն զինի զապի. » Ձեզ
» ազգ առնեմ նախ քան զամ՝ եթէ
» կանայք, և եթէ արք, որք զորդիս
» 'ի սբ աւագանէն ընկալայք, զի
» ծանիջիք զանձինս երաշխաւորս
» լեալ առ աստուծոյ վասն այնոցիկ՝

- » զորս կնքեցիք, մն որոյ հանապազ
 » խրատեցէք զնս՝ պահել զմաքրու
 » թիւն, սիրել զարդարու թիւն, պա
 » հել զսէր: Յառաջ քան զամ, զհան
 » գանակն և զտէրունական աղօթս՝
 » և դուք ինքնին պինդ կալարուք,
 » և որոց եղէք վերրնկալ ՚ի սբ ա
 » լազանէն, ուսուցէք »:

ԳԼ. Գ.

ԳԵՂ ԶԵՐԳՐԺԱՆԻ ՄԵՂԱՅ ԿԱՍԱՐԱՆԻ, ՈՐ
 Է ՄԱՍՆԻՄԱՐԻՆԻ:

Իմ. թող մեղադրեն որդիք մարդ
 կան իրենց նախահօր և նախամօր,
 թէ անոնք մեզ գրախտէն դուրս ձգե
 ցին աս աքսորանաց վայրը, մեզ չի
 ծնած՝ մեռուցին հողուով և մարմնով.
 Ինչ կըլլար, մէկ ծառի պտուղ մը
 չուտէին՝ համբերէին: Աղէկ ամմա,
 ագամն ալ ինչ կըսէ՝ թող լսեն. ի
 րաւ որ ես անիրաւեցայ, առաջ առ
 ւած. ետքը իմ բոլոր զաւակացս, բայց
 ստկայն իմ պանծալի զաւակս՝ որ
 է միանդամայն իմ անքս և անծս, իմ
 յս քս, եկաւ Քրս նորոգեց, իմ աւ

րածս շինեց, զմեղաւորքս արդարա-
յոյց, և հաշտեցոյց զհայր ը արա-
րածս : և կենդանարար նք հոգին
նորէն ծնաւ 'ի նք աւազանէն զիմ
մեռած զաւակներս, ու կենդանացոյց,
անկից ետեւ իրենք իրենց առանձնա-
կան յանցանքովը՝ որ է ներգործա-
կան մեղքը, զիրենք նորանց կըմեռ-
ցընեն նէ, իս չի մեղադրեն, զիրենք
մեղադրեն :

Եւ իրաւ որ՝ ադամ մէկ անգամ
մեղանչեց նէ, բոլոր կենացը մէջ՝ հա-
ւար տարիի մօտ ապաշխարեց. դուն
ադամորդի քանի՞ անգամ մեղք ըրած
ունիս, մէկ անգամ մը աղէկ ապաշ-
խարած չունիս. անիսէ անոր սխա-
լանքը քեզի խրատ պիտոր ըլլար. տե-
սար որ մեղքը ինչ գէշ բան է եղեր :
որչափ չարիք կընէ եղեր, ինչո՞ւ մե-
ղանչողին կըհետեւիս. տեսար որ ա-
պաշխարելը ինչ աղէկ բան է եղեր,
որչափ բարիք կընէ եղեր. ինչո՞ւ ա-
պաշխարողին չես հետեւիր,

բ. Եթ ինչ ըսեմ մարդկան տկա-
րութիւնը, տղիտութիւնը, չարութիւնը, որ
մէյմէկ հիւանդութիւն հոգւոյ. բայց
առջի երկուքը խղճաւու է : յի թեթեւ

ըլլալով՝ ներելի ողորմութեան է .
բայց ետքինը ծանար բան է , ուստի
շատ անգամ անարժան կըմնայ ողոր-
մութե . Այն անհուն ողորմութե կը-
սեմ , որ մեր տկարութիւնը և տղիտու-
թիւնը գիտնալով՝ մեր հիւանդու-
թեւը կեօրէ՛ երկրորդ աւազան և
դեղ կենաց դրաւ զապաշխարութիւն .
ոպ զի ոպ՝ որ յետ կենդանանալոյ 'ի
մեռելութէ՛ մեղացն աղամայ՝ նորէն
կըհիւանդանայ նէ , ապաշխարութե
դեղը առնէ ու առողջանայ . ողջ ողջ
մեռնի պիլէ նէ մահուչափ մեղօք չա-
րութե , նոյն դեղը ապաշխարութե
առնէ կատարեալ զղջմամբ և ճշմա-
րիտ խոստովանութբ , նորէն կենդա-
նանայ : Այնչափ որ եօթն անգամ
չէ , եօթնասունը եօթ անգամ պի-
լէ ինկնայ նոյն մեղքով , տեղիք ու-
նենայ ոտք ելլալու խորհրդով ա-
պաշխարութե : Ա՛յ անբաւ մարդա-
սիրութեն ան :

Դ : Այլա թէ մէկը աս երախտիքս
չի գիտնայ , ու սանձարձակ տայ
զինքը ամմէն մեղաց , կամ մէկ ծան-
ար մեղքը իրեն սովորութիւն ընէ՝
ու չուզենայ ետ կենալ , կամ թէ

ամ անկից երես դարձրնելու տե-
 ղը՝ ինքը աստուծոյ երես դարձը-
 նէ ու ումուր սեպէ առ ամ դառ-
 նալ և ապաշխարել. սանքի թէ ան-
 բան մը կրնէ կոր. կամ թէ ատէ ըզ-
 դեղն կենաց . և անզեղջ սրտիւ պա-
 ղի բոլորովին խոստովանանքէն. որով
 կամ՝ ի յուսահատութիւն ինկնայ, և
 կամ՝ ի յանդգնութիւն՝ թէ ինչպէս
 ըլլայ նէ՝ ետքը սէլամէթ կելլամ տէ-
 յի, և կամ արհամարհէ ան պարզե-
 նալ պատիժնալ, խենդ չէ՞ մի այն-
 պիսին, արժանի չէ՞ մի կապելու
 դժոխքին բանտը: Անանկ է՝ կըսենք
 ամէնքնիս մէկ բերան:

Անանկ է նէ, աչուրնիս բանանք
 մեղաւոր եղբարք, խելուրնիս գլխւրնիս
 ժողովենք. զերէ ասանկ խենդեր քիչ
 չեն մեր մէջը: Հիւանդ են, զիտեն.
 բայց դեղ առնել չեն ուզեր. և ա-
 նոր համար իրենց հիւանդ ըլլալն ալ
 չեն ուզեր իխրար ընել՝ պարէ խոս-
 տովանանքի մէջ. որով իրենց վրայ
 կուգայ այն վայն՝ որ կըսէ շնորհա-
 լին. « Այ ախտացելումն յախտէ,
 որ խոցի: և ոչ ընդոստնու »:

Դ. Հիմա բանը ասոնց խօսք հաս-

կըցընեն է, որ իմանան իրենց խելադարութիւնը, ու խելաբերին ճանչնան իրենց հիւանդութիւնը, ու դեղ առնեն՝ որ բժշկուին: Իմ ըսելիքս իրենց աս է. մէկ բնական խելադար խենդ մը տեսնաք նէ, կըցաւակցիք խելճ է կըսէք, անբանի մը պէս բան մը նէ եղեր. ձառուընէդ դայ նէ՝ ողորմութի ալ կուտաք. կամ ճարը կըմտմըտաք որ դեղով մի կըլլայ՝ ծեծով մի կըլլայ, խելքը գլուխը դայ. հապադուք ո՞վ մէղաւորք՝ այնպիսի խենդերէն էք, որ ցաւակցելու ալ արժանի չէք. ինչու որ՝ կամաւոր է ձեր խելադարութիւնը. և անոր համար չէք թողուր որ մէկը ձեր վր խղճայ. ու ճարմը ընէ՝ դեղ մը ընէ ձեզ խելօքցընելու: Ամէն մեղք խենդութիւն կըսուի բարոյասէս. և առջի դեղը ան է՝ որ ամէն մարդ իր մեղաւոր ըլլալը ճանչնայ. որ անոր կեօրէ երթայ հոգեւոր բժշկի մը զինքը ցըցնէ խոստովանանքի մէջ, ու կենաց դեղը առնէ:

Ե. Մէկ մարմնաւոր կոյր մը տեսնաք նէ, կըխղճաք, ճամբայ կըցըցնէք. ձեր հոգեւոր կուրութիւնը տես-

նայիք նէ : Էն առաջ ձեր վր կըխըղձայիք , ու ճամբայ կուգայիք , ճամբան ալ չի դիտնաք նէ , առաջնորդ մը կը փնտռէիք , ու կըղտնայիք իմաստուն հոգեւոր հայր մը : Բայց ի՞նչ ընեմ որ ահամայ չէ ձեր կուրուծիւնը , այլ կամաւոր , որ « ոչ երբէք եկեսցէ յառողջութիւն » կըսեն բժիշկք հոգւոց՝ նը վարդապետք , բանիւ երկնաւոր բժշկին , որ ըսաց առ փարիսեցիս . « Աթէ կոյրք էիք , ոչ էր ձեր մեղ , բայց արդ տսէք եթէ տեսանեմք , և մեղքն ձեր 'ի ձեզ հաստատեալ են » . Եւ . թ . 41 : Ասկից ողբալի բան չիկայ : Ասանկները թող երթան այն աղօթքը ընեն զիշեր ցորեկ : « Այս տուր տէր աչաց իմոց , զի մի երբէք ննջեցից 'ի մահ » . « աղ . թ . 4 :

Շերկնցնեմ յայտնի բաները . դանք հիմա տեղն 'ի տեղ հասկըցընելու , նախ՝ թէ քանի՞ ցեղ ներդործական մեղք կայ , որ մէյմէկ հոգեւոր ցաւ են . և երկրորդ՝ թէ ինչպէս պիտի ըլլայ ամմէնուն ընդհանրական դեղը , որ է խորհուրդն ապաշխարութեան :

30 ԴՈՒԱԾ . Ա :

Բացառութիւնս արեւմտեան երկրացիացիս :

Տեղաց :

Ա . Սեղբն որ մտածենք մարդուս
բնութիւն կողմանէ , որ դոյացած է 'ի
հոգւոյ և 'ի մարմնոյ , կէսը սկիտի
ըսենք հոգեւոր , կէսը մարմնաւոր :

Հոգեւոր մեղք են առջի իրեքը զլ-
խաւոր մեղքերէն , որ մտքով կամ
սրտով կը գործուին՝ 'ի կամաց , թէ և
գործիք ունենան զմարմինն ալ . իմ
Հպարտութիւն , նախանձ , բարկու-
թիւն , և ինչ որ ասոնց տակը կ'իյ-
նայ :

Սարգիստեւոր մեղք են ետքի իրեքը
զլխաւոր մեղքերէն , որ մարմնով կամ
մարմնաւոր բանի վր կը գործուին 'ի
կամաց , թէ պէտեւ 'ի ձեռն մտաց ,
իմ Ազահութիւն , որ կրամոլութիւն ,
և բղջախոհութիւն , և ինչ որ ասոնց
տակը կ'իյնայ :

Իսկ ծուլութիւն , որ ոչ այնչափ
դրական բան է , որչափ բացասական ,
հէմ հոգեւոր հէմ մարմնաւոր մեղք

կըրնայ ըլլալ. ինչպէս որ վարը կիմանաս :

բ. Դարձեալ մեղքն որ մտածենք մարդուս հոգեւոր և մարմնաւոր կարողութիւնը կողմանէ, իրեք կերպ կըրնայ ըլլալ. խորհրդով, բանիւ, և գործով :

Խորհրդով կըլլան՝ չէ թէ միայն վերի ըսած հոգեւոր մեղքերը, այլև ամ մարմնաւոր մեղք, երբոր իրաւցընէ կըցանկանք սրտով. անանկ որ թէ պէտեւ պիտի չընենք, կամ չի կարենանք ընել այն մեղքը, բայց անանկ յօժարութիւն և հաւանութիւն կայ սրտին մէջ՝ որ առիթը գտնայինք նէ, պիտի ընէինք, օրինակ ըլլայ չար խորհուրդն ցանկութե՝ որ քնի ըսածին պէս, « Ըմ » որ հայի 'ի կին մարդ առ 'ի ցանկանալոյ նմա, անդէն շնացաւ ընդ նմա 'ի սրտի իւրում » . Գլխ. Ե. 29 :

Բ. սի, « երբոր իրաւցընէ կըցանկանք սրտով » . չէ նէ՝ սոսկ մտքէն անցնիլը առանց սրտին յօժարութե և կամաց հաւանութե, բնաւ մեղք չի սեպուիր, վս զի անատեն մեղք չ'օշ չենք. հապա՝ եւ չ' քաջօղ ենք.

ինչպէս շատ անգամ՝ սրբերուն միտքը պիլէ ակամայ կուգայ ցանկութե մեղքը, որ վնասելուն պէս՝ վարձք ունի, պատիժ չունի: Ապա եթէ մէկին մտքէն անցնի չար բան մը յօժարութենով մը, առանց կատարեալ հաւանութեան, (ինչպէս շատ անգամ կըլլայ անհոգ մարդկանց,) կըլլայ թեթեւ մեղք մը, քիչ մը նալ մըտքովը խաղայ, քիչմը յօժարելու պէս ըլլայ նէ, կըլլայ աւելի ծանր մեղք, որ կըսուի յամեալ հէշտ-է-ն: Իսկ եթէ ըլլայ կատարեալ հաւանութեամբ, կըլլայ կատարեալ մեղք մահու չափ:

Ո՛ր օրինակ, դնենք թէ մտքէդ անցեր է՝ որ հարըդ մեռնի նէ, քեզի աղէկ կըլլայ, որ մէրաս կուտես, թէ որ դուն մէկէնիմէկ թոթվեցիր կամ խապուլ չըրիր այն բանը իբրեւ անարժան մտածութիւն, ըսելով իմ հօրս կեանքը շատ մենծ բարի է լը ինքեան, քան թէ ինծի անոր ստակը, բնաւ մեղք մը չիկայ: Հասկա թէ քիչ մը ուշացած եղար ատ մտքի վր, թէ իրաւ ինծի աղէկ կըլլայ հօրս մահը, բայց կատարեալ հաւանութիւն չի-

տուիր , թեթե մեղք մը եղած է : Այա եթէ՝ (ան ահա) իրաւցրնէ ուղեցիր սրտովդ , որ քու մարմնաւոր շահուդ համար՝ հարըդ քիչ ապրի , կատարեալ հաւանութիւն եղածին պէս՝ ծանր մեղք գործեցիր խորհրդով : Աս է քնի ըռածը . « Օ՛ի՛ի սրտէ ելանեն խորհուրդք չարք . ըսպանութիք , շնութիք , պոռնկութիք , դողութիք , սուտ վկայութիք , հայհոյութիք » Տփ . ԺԷ . 19 : ԿԺՏԴ . Է . 21 . « Օ՛ի՛ի ներքուստ ի սրտէ մարդկան խորհուրդք չարութե ելանեն , շնութիւնք , պոռնկութիք , դողութիք , ըսպանութիք , ազահութիք , չարութիք , նենդութիւնք , դիջութիւն , չարակնութիւն , հայհոյութիւն , ամբարտաւանութիւն , անզղամութիւն » :

Բանի- , այսինքն խօսքով կըլլան այն անմ մեղք , որ խորհրդով ըլլալէն ետե՝ մարդուն բերնէն կելան . դորօրինակ ստութիւն , սուտ վկայութիւն , երդումն վայրասպար կամսուտ , առնուլ զանունն այ ընդունայն , ուրացութիւն , մոլար վարդապետութիւն , չարախօսութիւն , զրպարտութիւն , բամբասանք , նախատինք ,

բէութիւն , և այլ ամենայն անար-
ժան և անկարգ դործք չար մարդ-
կանց :

Գ . Պարձեալ՝ այս ամ մեղք , նայ-
ելով ՚ի պատճառս մեղանչական բը-
նութեանս մերոյ՝ իրեք պատճառէ
կրննան ըլլալ . այսինքն ՚ի տկարու-
թենէ , ՚ի տղիտութէ , ՚ի չարութէ :

Սեղ . ԳԻՄԵՆԻՆԻԱՆ (որ կըսուի ընդ-
դէմ հօր ամենակալի ,) այն է , որ
մեր ապականեալ բնութիւնը իբրեւ
երկիր անիծեալ և փշաբեր՝ անդա-
դար ինքիրմէ անպիտան բաներ կը-
բուսցընէ . ըստ այնմ « զի միտք մարդ-
կան հաստատեալ են ՚ի խնամս չա-
րի ՚ի մանկութէ իւրմէ » . Ժնն . ք . 21 :
Ուստի առանց մեր մտմտալու՝ ին-
քիրմէ մեղանչական բաներ մեր միտ-
քը կիյնայ . կամ լսելով և տեսնալով
արդեւած բանը՝ սրտերնիս կուզէ ,
կամ յանկարծ գտնվելով բերաննէս
անշնորհք խօսք մը կելլայ . կամ մեր
կամքին դէմ բան մը ըլլայ նէ , շու-
տով մը սրտերնիս տակնուվրայ կըլ-
լայ . ոչ առաջը ոչ ետքը մտմտալով
զինովի պէս կիրք բարկութեան և ու-
րիշ սրտի շարժումնքները ոտք կել-

լան . մէկ խօսքով՝ Լուսինի Բեշար ըսած .
 նին մէկ ըլլալով անխորհրդածեալ շարժ-
 յան , հետո՝ յանկարծ մեղք մը կը խօ-
 թեն մեզ . որու նիւթը թեթեւ բան
 է նէ , թեթեւ մեղք կը լլայ . ծանտը
 բան է նէ , ծանտը մեղք կը լլայ :
 դարձեալ՝ շուտով մը վրայ դանք նէ ,
 թեթեւ մեղք կը լլայ . քիչ մը ուշա-
 նանք նէ , կը ծանտանայ . միայն թէ
 բոլորովին չի տիրէ մեր վրայ . քանզի
 ան ատեն տկարութիւնը 'ի չարութի
 կը փոխուի :

Դամիօրէն խօսելով՝ տկարութե
 մեղքերը անոնք են (թէ թեթեւ , և
 թէ ծանտը) . որ սէպէպ ըլլողին կը-
 սենք , իս մեղք մի խօթեր , ու մեղքը
 սկսած չըսկըսած՝ ետ կը քաշուինք ,
 կամ մենք մեզի գլուխ շարժելով՝ մէկ
 դիէն մեղանշական բանին քիչ մը
 մէյիլ ենք տուեր , ու մէկ դիէն՝ մե-
 ղայ մեղայ կըսենք : Ասանկ տկարու-
 թեան մեղքեր շատ կը մտնան 'ի նիւթ
 բարկութեան , հեշտութեան , և որ-
 կրամոլութեան . անանկ որ եօլլու
 բան մը ընելու պիլէ ըլլանք , մեր
 տկարութենով եօլսուզ կերպ մը կը-
 խօթենք մէջը : Աուն հիւանդութիւն

Հողւոյ կըսուի աս տկարութեան մեղքը, որ դեղոյ կարօտ է, և դեղը ընենք նէ՝ կառողջանանք, աստե՛ն աստե՛ն նորէն անհանդիստ ընելու ըլլայ նէ նոյն հիւանդութիւնը, մենք ալ նորանց դեղ առնելու ո՛չ պիտի խըպնինք, և ո՛չ անհոգանանք :

Թեթեւ մեղքերն որ շատ անգամ կինկնանք նէ, հասարակօրէն տկարութեան մեղք կըսուին. ծանար մեղք մը նալ՝ որ սովորութիւն չենք ըրած, մէկ երկու տարին անգամ մը պատահի նէ, տկարութեան մեղք կըսուին : Արտանց կըցաւինք մէկ բանի վրայ, ու բաւական ջանք ընելէն ետեւ՝ պազի նորէն կիյնանք նէ, տկարութեան մեղք կըսուին, թէ՛ մենք ըլլայ՝ թէ պզտիկ :

Խնդրէ՛ յամենակարողէն ան, որ տայ քեզ կարողութիւն և զօրութիւն յաղթել մարմնոյ, աշխարհի, և սատանայի, չէ՛ նէ՝ կինկնաս քու տկարութեամբդ. « Տուր զօրութիւն ծառայի քոյ, կեցո զորդի աղախնոյ քոյ, և արա՛ առ իս նշան բարութեան » .
 « աղ. ձե. 16 : « Տուր զօրութիւն Հողւոյս կամայ՝ հնազանդել զկամս մարմնոյս » . շաղախան :

Տգիտան Բեռն (որ կրտսի ընդ-
դէմ որդւոյն ւն, որ է իմաստութիւն
Հօրն երկնաւորի), ան է՝ որ աղէկ
մը չէինք զիտեր այն բանին մեղք ըլ-
լալը, որ պարտրկան էինք զիտնալ.
զերէ մեր գիտնալու բանը չըլանէ,
բնաւ մեղք չըլար. զորօրինակ մէկը
ուրբաթ օրը միտքը վրան չըլալով
միս ուտէ նէ, ուտելովը մեղք չի-
գործէր, հապա խելքը վրան չու-
նենալուն՝ որ կարենար գիտնալ թէ
օրը ուրբաթ է. ուր աշխարհքիս ամ
մէն բանը միտքը կրպահէ տէ՛ ւն օրը
իր պարտքը ընելու խելք չիտար: Ա՛հ
նալ հաւատքի վրայ բան մը խօսելու
ատեն, կամ չգիտցածը թէմէքէլի խօ-
սի, կմ յայտնի բանը չըգիտնայ ու չի
կարենայ պատասխան տալ, տգիտու-
թեան մեղք կըգործէ, ծանր կմ թեթև՝
բանին կեօրէ: Տղայ մը չարը բարին
կըճանչնայ, բայց իրեն կամքին յար-
մար եղած բանին աղէկութիւնը գէշու-
թիւնը բարակ կընտրէ. իր ուղածին
դէմ բան ըլլայ նէ, անչափ բարակ
խելք չի թափեր, աղէկը գէշի տեղ
կըգնէ, գէշը աղէկի տեղ. ասով տգի-
տութեան կամ անգիտութեան մեղք

կըզործէ՝ մենծ կամփոքր՝ բանին կեօ-
րէ . հասկա թէ իրեն ըսեն՝ թէ աս
չար է , մեղք է , ու հասկընալով մը-
տիկ չընէ նէ , չարութե մեղք կըլլայ :

Առասպաշտը կամ անամօր չիկրնար
տղէտ ըլլալ ճշմարտին ան . ուստի
միշտ չարութի կայ սիրտը , որ չի
թողուր ճանչնալ և պաշտել զան .
ուստի կըսէ՝ ժողով . « Ասաց
անզգամն 'ի սրտի իւրում , թէ ոչ գոյ
ան » . տես որ չըսէր , « աս » 'ի հոգի .
զերէ մտքովը կամ խելքովը ուզենայ
նէ՝ կըզտնայ . բայց , սրտովը չուզեր՝
որ ըլլայ , որ զինքը չիպատժէ :

Ուրիշ անհաւատներուն մէջ , հրէից
մէջ , և հերետիկոսաց մէջ՝ երկու
կերպն ալ կայ : Ան որ թանձր .
տղիտութեան մեղքով կուրցած են .
կան ալ որ կըճաշնան , բայց չարու-
թեամբ չեն դառնար , պատճառ ու-
նենալով հպարտութիւնը , արծաթսի-
րութիւնը , փառասիրութիւնը , մար-
մնասիրութիւնը : Ալ որչափ է նէ զի-
տութե և՛ տղիտութեան տարբերու-
թիւնը , անոր կեօրէ է և պատժոց զա-
նազանութիւնը . ըստ այնմ , « Օր-
ոայ » որ զիտիցէ ըզկամս տեսուն

իւրոյ , և ոչ պատրաստեսցէ ըստ
կամաց նորա , արբցէ դան բազում .
և որ ոչն գիտիցէ , և արժանի դանի
ինչ գործիցէ , արբցէ դան սակաւ :
Ամենայնի՝ որում շատ տուաւ , շատ
խնդրեսցի 'ի նմանէ . և որում բա-
զում աւանդեցաւ , առաւել ևս պա-
հանջեսցեն 'ի նմանէ » ՚՛ . ԺԲ. 47, 48 :

Իսկ շարունակեալ , (որ կըսուի լուսնի
հոգւոյն սրբոյ՝ որ է աղբիւր բա-
րութեան ,) այն է՝ որ տկարութեան
և տղիտուեան սէպէպմը չունի . հապա-
իր կամքը կատարելու համար՝ այ-
կամքը կըկտարէ . գիտէ՝ թէ ըրածը չար
է , մեղք է . թող չիգիտնայ թէ որ-
չափ է այն մեղքին մենծութիւնը . գիտէ
թէ այ դէմ է , թէ և կամօք այ դէմ
ըլլայ տէի չըներ , զոր օրինակ Ագամ
և Աւայ գիտէին այ հրամանը , որ պի-
տի շուտուի այն ծառէն , և մէկ տկա-
րութիւն մը նալ չունէին . ըրած ան-
հազանդութիւնին՝ կատարեալ չարու-
թիւն էր . և աւելի չար՝ զիրենք ար-
դարացընելը , ու շուտով մը մեղայ
չըսելը : Չար էր և նախանձն կայէնի
ընդդէմ բարի եղբօր իւրոյ աբէլի . և
աւելի չար՝ չգիտնալէն դալը իր ըրած

արունը, և ծայրագոյն չար՝ ետքի յուսահատութիւնը : Չարութիւն էր և դաւթին կրկին մեղքը՝ շնութեան և մարդասպանութեան . յայտնի են և այլ ծանր ծանր մեղք մարդկան, որ ՚ի չարութենէ կըլլան . բայց ծայրագոյն չարութիւն էր հրեշտակաց մեղքը՝ որ հպարտութեամբ սատանայ եղան . մենծ չարութիւն էր և դպրաց և փարիսեցւոց ըրածը, որ զբրիստոսի հըրաշքները՝ սատանայի կուտային . ետքնալ զանմեղ գառն այ իբրեւ մեղապարտ սպաննել տուին . անոնցմէ շատ վեր էր յուգային չարութիւնը, որ զիւր երկնաւոր վարդապետն վաճառեց անոնց ձեռքը իբրեւ հասարակ մարդ մը :

Չերկնցնեմ . չարութեան մեղքը ինչպէս յուգային վրայ աղէկ կիմացուի . տկարութեան մեղքն ալ պետրոսի վրայ յայտնի կիմացուի . և տըգիտութեան մեղքն ալ պօղոսի վրայ : Աւստի շարականը կըսէ յուգային ու իրեն համախոհից համար . « Օքէն խորհեցան ՚ի չարութեան՝ անձ յաւիտենից : Իսկ կորստեան որդին յուգաս ՚ի համբոյր մերձեալ նենդութեամբ՝ նշանակ և առիթ մահու անմահիդ » :

Բայց պետրոսի համար կըսէ . « Այսօր զվէմն հաւատոյ շարժեալ փորձողին խաբէութեան մարտ , առ 'ի քէն թողացուցեալ , զմարդկային տկարութիս յանդիմանելով . և առ յոյս դարձի մեղաւորաց » . և այլն : Աւագողոս իրեն համար կըսէ . Թ . Գ . Թ . 13 . « Որ յառաջագոյն հայհոյիչն էի և հալածիչ և թշնամանիչ . այլ գտի ողորմութիւն . զի զայն յանդիտութեան և յանհաւանութեան գործէի » : Իսկ դաւիթ իրեն տկարութեան և տղիտութեան մեղքը ասանկ կը խոստովանի . « Օ մեղս մանկութե իմոյ և զանդիտութե իմոյ մի յիշեր » . Թադ . իդ . 7 : Բայց չարութեան մեղքը ասանկ կուլայ . « Քեզ միայն մեղայ տէր , և զչար առաջի քո արարի » . Թադ . Ժ . 6 :

Ե . Ինչուան հիմա ըսածնիս՝ առնելու թէ՛ մեղք կըկոչուին , իմ կանոնէ դուրս բան մը՝ որ կընենք այ կամացը դէմ : Հապա շատ բարի բաներ ալ կան , որ այ կամքը կատարելու համար պարտըկան էինք ընելու ու չենք բերեր , ուստի զանոնք առնելու մեղք կըսուի . ինչ պէս , այ տուած շնորհքը չիբանեցնել

բանքարաթաքոյց ծառայի պէս, ներսի
ազդարարութիւնը կամ հոգւոյն սթյ
տուն տուած բարի խորհուրդները չի
բանեցնել, պարտքերնիս եղած աղօթ-
քը և պատարագը՝ պարապ բանի հա-
մար մէկ դի ձգել, ափերնէս եկած
աղէկութիւնը և օգնութիւնը չընել
մեր եղբօրը, և այլն :

Ասոնցմով, և տահա ինչ որ ետքը
'ի մասնաւորի պիտի խօսինք, կիմա-
նաս մեղաց պէսպիսութիւնը, և անով
ալ կիմանաս, թէ ի՞նչպէս զղջալ և ա-
պաշխարել պէտք է ամմէն մէկին հա-
մար, բայց ես աւելի պայծառ կուղեմ
հասկըցընել քեզի ապաշխարութիւնը,
վասն զի կըտեսնամ որ մեղք գործելը
սատանայի չափ գիտես, իսկ ապաշ-
խարելը դեռ մարդու պէս չես գիտեր :

ՅՕԴՈՒԱԾ. Բ :

Եղանակ ճշմարիտ ապաշխարութե :

Ա. Ապաշխարելն է ապա աշխարհէլ կմ
ապ աշխարհէլ, որ է՝ լալով դուրս ձգել .
յի պակսութի մը ընելէն էտե՝ փիւշման
ըլլալ, խեղաբերիլ, ցաւիլ ըրածին վր

անանկ որ մէյմնալ այն բանը չընէ ,
 հապա ձառքէն եկածին չափ իրմէն
 հեռացնել , ու այն բանին խարշըլըխը
 ընել : Աստուծոյ ողորմութիւն է՝ որ մար-
 դիկ ասանկ ապաշխարեն նէ ճշմարիտ
 ւրտանց , ու առաջադրեն մէյմալ չը-
 նելու ան մեղքընէ , ան ալ խապուլ կը-
 նեմ կըսէ կոր անոնց ապաշխարութիւն-
 և անանկ կը հաշտուիմ , սանքի բնաւ
 ինծի հետ թշնամի չեն եղած . « Ամ
 մեղք իւր՝ զոր մեղաւ , մի յիշեսցի » .
 Եւէլ , Լի . 16 . տես և ժը : Դժոխքի
 արժանի եղածը՝ ապաշխարութե-
 նով արքայուէ որդի կընէ ան , և աս
 կերպով անհամար մեղաւորքնք են ե-
 ղեր , ասկից մենծ բան կայ մի : Բանը
 ան է՝ որ ճշմարտապէս ապաշխարենք .
 սոսկ բերնով չըլլայ Բեւան , հապա
 զործքով ետ կենանք՝ ի մեղաց , միայն
 տերև չըլլայ ապաշխարութե ծառին
 վրայ . պտուղ ալ երևնայ . ըստ այնմ ,
 « Արարէք այսուհետեւ պտուղ արժա-
 նի ապաշխարութեան » , Կաթ . Դ , 8 :
 Ինչպէս կըլլայ ըսես նէ , աղէկ ան-
 կա՞ճ դիր :

Դուն մէկ ծառայ մը ունենաս՝ որ
 մենծ յանցանք մը ըրած ըլլայ . զոր-

օրինակ տնէն ծանր բան է գողցեր ,
կամ ընտանեացդ ըռզին է անցեր .
կամ քու երէսիդ քֆրելով , ծանր
նախատինք է տուեր , կամ չարա-
խօսութիւն ընելով՝ քու անունդ է
աւրեր , կամ ետեւդ է ընկած , որ քեզ
սպաննէ՝ կամ սպաննել տայ . ի հարկէ
ասանկ ծառան տնէ կըլնտես , երեսէ
կըձգես , պէտք ըլլայ նէ՝ հախէնալ
կուգաս : Հիմա ըսենք թէ ան անե-
րես ծառան դայ ոտքդ ինկնայ , մեղայ
գոչէ , միջնորդ ալ բռնէ չէ թէ միայն
բարեկամները , հասլաքու մէկ հատիկ
սիրական որդիդ , դուն ինչ կըսես , ինչ
կընես . ի հարկէ կընայիս , արդեօք ծա-
ռայիդ Բեշան սրտանց է , թէ երեսանց .
և անոր կեօրէ կամ կընդունիս կմ՛չես
ընդունիր : Ասկից չափէ քու ասլաշ-
խարութիւնդ ալ , արդեօք ընդունելի
է այ , թէ չէ :

Մեղայ գոչեց աքար զարմեան , սա-
ւուդ կիսեան , անտիոքոս թագաւոր
սելէկիացւոց , և յուգա իսկարիով
տացի , բայց սրտանց չըլլալով , հա-
սլա սոսկ երեսանց , ողորմութեան ար-
ժանի չեղան : Մեղայ գոչեց դաւիթ ,
պետրոս , պօղոս , մաքսաւորը , մաղ-

դադենացին , և այլն . չէ՛ թէ երեսանց , հապա սրտանց . անոր համար ողորմուե արժանի եղան : Աւրեմն բոլոր բանը հոսէ , որ զիտնաս՝ թէ երբ կըլլայ երեսանց ապաշխարելը , և երբ կըլլայ սրտանց ապաշխարել :

բ. Ամէն մարդ՝ որ խոստովանիլ ու ապաշխարել կուզէ նէ , զիտէ որ հինգ բան պէտք է ապաշխարութեան հարկաւոր՝ պզտըկուց պէրի քրիստոնէականէն սորված , այսինքն քննութիւն , զղջումն , առաջադրութիւն , խոստովանութի , և ապաշխարանաց վըճարումն : Աւ ամէնքը աս բաներս կընեն , ամմա տասին մէկը չէ , հարուրին մէկը կեւլայ չեւլար՝ որ պտուղը տեսնայ իր ապաշխարութեանը , բոլորովին ետ կենալով իր մեղքէն . ինչո՞ւ համար . վասն զի սրտանց չընէր , հապա երեսանց :

Արեսանց կըսեմնէ , կեղծաւորութեան համար մի հասկընար , կամ երեսապաշտութենով դրսըւանց ուրիշները խաբելու համար . (ատիկակ ուրիշ ծանտը զարհուրելի մեղք կըլլայ ,) հապա կուզեմ ըսել՝ թէ ինքը զինքը միայն կըխաբէ . դրսի կեղեւները

կուտէ աս բաներուս, ներսը եղած
պտուղը համտես չըներ. ջրին երեսը
կը լողայ, խորունկը չի մտնար. սովոր
ութիւն ըրածի պէս կը խոստովանի,
շատ շատ իր սիրտը խղճմտանքը հանդ
չի տէի, չէ թէ զի՞ծ հանգչեցնելու
համար: Ահաքը բերնէն դուրս կը
թափթըփէ, սրտէն դուրս չի թափեր,
չի կորսնցներ, չի վռնտեր, չի դա
նիր. բերնով ա՛յ հետ բարեկամութիւն
ընել կուզէ, սրտով մեղքին հետ հին
բարեկամութիւնը կը պահէ: Ապա
ցոյցը ան է, որ խոստովանելէն հա
ղորդուելէն էտե՛ւ պահեկ մը՝ շատ շատ
օր մը կանցնի չանցնիր, կենէ իր առջի
սրտին չարութիւնը վրան է. նոյն հին
խույերը կենդանի են: առջինին պէս՝
քիւֆիւրը տեղը, ատելութիւնը, բամ
բասանքը, բարկութիւնը, կամապաշ
տութիւնը, ապահովութիւնը, պղծութիւնը.
մէկ խօսքով՝ ամէն պակսութիւնը
առջինէն էւել է, պակաս չէ: Ասանկ
չէ՞ մի մարդկանց սովորութիւնը. տես
ուրեմն, երեսանց պիտի ըսենք ասանկ
ասպաշխարութիւնը, թէ սրտանց:

Գիտեմ որ հիմա աս բանիս կար
դացօղը՝ ո՛վ որ ըլլայ, պիտի ըսէ.

իրաւ է , ասանկ կըտեսնամ կոր՝ թէ ուրիշի վրայ , թէ իմ վրաս . ուրիշը ինչ ընեմ , ես ինծի նայիմ . անանկ է նէ , աղէկ մը փնտռեմ՝ թէ ինչ պէս կըլլայ սրտանց ապաշխարելը . մէյէր խալպ է եղեր ինչուան հիմա ըրած ապաշխարութիւնս , սրուչայ է եղեր . աման ինչպէս կըլլայ ճշմարիտ և անխարդախ ապաշխարութիւն . վասն այ՝ ինծի սորվեցընօղ մը գըտնայի :

Ո՛վ քրիստոնեայ եղբայր , մեղաւոր որդեակ սիրելի , որ ճշմարիտ ապաշխարութեան կըփափաքիս , և կուզես գտնալ զգանձն ծածկեալ յաղարակի , զակն պատուական , և զանդին մարդարիտ՝ որ զին է արքայութեան , մի՛ խաբեր զիս՝ որ չիխաբես զքեզ : Աուզեմ կըսես կոր՝ սորվիլ , ինչպէս կըլլայ սրտանց ապաշխարելը . սորվածդ՝ գործքով ընելու կամք ունիս նէ , եկ՛ուր քովս , այ կողմանէ ուզածդ սորվեցնեմ . չէ՛ նէ՝ զուր տեղը մ՝ աշխատիր , ու մ՝ աշխատցըներ զիս , Չէ՛ , հայր նք . սրտովս ու կամքովս՝ այ շնորհքովը՝ կուզեմ պտուղ արժանի ապաշխարութեան ընել . անոր համար

կուզեմ սորվիլ : Անանկ է նէ, ես ալ սիրով կըսորվեցնեմ քեզ՝ այ տուն տուածը :

Գ. Սրտանց ապաշխարելու իրեք բան պէտք է. հաւատք կենդանի, յոյս հաստատուն, և սէր եռանդաղին :

Կենդանի հաւատքով իբրեւ աչօքբացօք պիտի տեսնաս այ արդար դատաստանը մեղաւորաց վրայ, որ մէկ հպարտութեան մեղաց համար պատժեր է ու կըսպատժէ յաւիտեան 'ի հօւրն անշէջ անհամար հրեշտակները՝ որ սաղայելի հետեւեցան 'ի սկզբան աշխարհի. բղջախոհութեան համար բոլոր աշխարհքը ջրհեղեղով՝ նոյայատենը, և սողովմանը հրհեղեղով զովտայ ատենը. նրմանապէս ուրիշ չարագործները՝ ամմենը մէյմէկ կերպ մեղաց համար. ուրեմն պիտի ըսես. ես ալ անոնց պէս մեղաւոր մնամ՝ չապաշխարեմ նէ, անանկ պիտի կորսըլիմ. ըստ այնմ, « Աթէ ոչ ապաշխարիցէք, ամբին նոյնպէս կորնչիջիք » : Դ. ԺԳ. 3 : Աս ճշմարտութիւնս որ սրտիդ մէջ լոյս հաւատքով վառուինէ, երկիւղն այ՝ որ է սկիզբն իմաստութեան, կըզօրանայ 'ի քեզ, և կըլ-

լայ հիմն ճշմարիտ ապաշխարութեան.
ուստի խնդրէ՛ յայ՝ ըսելով. « Բևե-
ռեա՛ ընդ երկիւղ քո զմարմին իմ, զի
'ի դատաստանաց քոց երկեայց յոյժ.
» Թ՛Վ՝ 120 :

Դ. Անկից էտե հասարակութեան յոսով
պիտի զօրացնես դուն քեզ՝ նայելով
այ խոստմունքը, դու թը և մարդա-
սիրութիւնը առ զղջացեալ մեղաւորս.
որ շատ կերպով կըսէ, « Քարձարո՛ւք
առ իս, և ես դարձայց առ ձեզ: Ո՛չ
կամիմ զմահ մեղաւորին, այլ զդառ-
նալ նորա յապաշխարութի, և կեալ:
Ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է ար-
քայութիւն երկնից » . և այլն: Յի-
շէ՛ անառակ որդին, որ հայրը ինչ-
պէս զինքը սիրով ընդունեց. յիշէ՛
քրիստոսի ըսածը, թէ ես երկնաւոր
բժիշկս եկայ հիւանդներուն, չէ՛ թէ
ողջերուն համար. յիշէ՛ թէ քեզի հա-
մար մեռաւ քու տէրդ, որ դուն ող-
ջնաս. քեզի համար թափեց բու-
լոր արիւնը, որ քեզ իր արունովը զնէ
ու խալըսէ մեղքէն ու դժոխքէն: Ա-
սանկ է նէ, դու քու կողմանէդ ա-
փէդ եկածին չափ ճշմարիտ ապաշ-
խարութեան փոյթ ցցնելէդ էտե, պի-

տի չի տարակուսիս, հոգ չընես, թէ արդեօք անձ թողո՞ւց մի իմ մեղքերս, աճապ ներէ՞ց մի ինձի. ատ աճապը վերցուր. տեղը հիճապ ունեցիր խո. նարհուլթենով, և շնորհակալութե. նով՝ որ անձ քեզ ողորմեցաւ՝ ապաշխարութեան ատեն տուաւ. և այնպէս հաւատքով և յուսով այ ապաւինէ. ու նայէ որ ահիւ և դողութք զանձին փրկութիւն գործես. այսինքն խոտորիս՝ ի չարէն՝ ուսկից զղջացար. և առնես զբարին՝ որ ինչուկ հիմա ծուլացար: Ասոնք ալ ինքիրմէ կրլան, թէ որ այ սէրը սրտիդ մէջ ըլլայ նէ. « Բայց արդ մնան՝ հաւատք, յոյս, սէր, սոքա երեքեան. և մեծ քան զսոսա սէրն է ». ան. Իւր. 13:

Ե. Սէր, սէր սէր. ո՞ւր ես, ո՞ւր գտնամ ճրջմարիտ սէրը: « Սէր անուն յիսուս, սիրով քով ճրմլեա՛, սիրտ իմ քարեղէն »: Ժամագր: Սէր պէտք է կըսեմ սրտանց ապաշխարելու. չէ՛ սանկ նանկ, թուլումուլ, դաղջմաղջ, հապա՛ սէր եռանդադին. աս ըլլայ նէ, ան ինչ կատարել է. « Սէրն է զօդ կատարման, զլուխ պատուիրանին սէր է. լրումն

օրինացն սէր է » : Ի՞նչպէս հասկըցը-
նեմ աս սէրս, որ կրակի պէս մարդուն
սիրտը կը վառէ կը բորբոքէ, մեղքերը
կէրէ կը լափէ, չար սովորութիւննե-
րուն արմատը կը չորցընէ, քէզապի-
պէս կուտէ կը փրտտեցնէ ամէն չա-
րիքը, դառն արցունք կը բլիսեցնէ աչ-
քէն, և անուշ մխիթարանքով սիրտը
կը ձխացնէ : Այլ մէյմը պետրոս ա-
ռաքելոյն վրայ՝ զղջման ատենը .
ի՞նչ սրտով կուլար ջերմ սիրելին քնի :
անոր սէրը ունեցիր, տես անոր պէս
կուլա՞ս՝ թէ չէ՝ բոլոր կենացդ մէջ :
() գոստինոսին խոստովանութե գիր-
քը (իր բերնէն), և նարեկացիին
աղօթագիրքը (ամէնուս բերնէն),
աս սիրովս զանդուած են ծայրէ 'ի
ծայր . անոնք ըլլան քեզի վարդապետ
ճշմարիտ ապաշխարութեան :

Այն եռանդագին սիրոյ կրակը
սրտիդ մէջ պիտի աշծարծես երկու
մտածութենով . մէյմը՝ թէ ո՞րպիսի
սիրականիդ խաթրը աւրերես մեղան-
չելով . մէյմալ՝ թէ աս ո՞րպիսի մար-
դասէր տէր է, որ ապաշխարողին
մեղքը երեսը չի զարներ, հասպա գը-
թած հօր պէս զիս անառակ որդին

սիրով կրնգունի, և առջի փառքը պատիւը կը հանէ :

() Երինակ մը տամքեզի . մէկի մը հետ աւրըված ըլլաս , ու իրիկուան մթուն ճամբան մէկը դէմդ ելլայ , աղէկ մը սէշմիշ ըրած չըրած՝ ասոր ապտակ մը զարնես . ետքը ձայնէն հասկընաս որ քու սիրելի բարեկամդ կամ եղբարդ է . որչափ կը ցաւիս , ձառքը ոտքը կը պաղնես , մեղայ կըսես , սխալեցայ՝ չըզիտցայ թէ հրամանքդ ես եղեր , չէ՛ նէ՛ ձառքս չորնար , ու քեզի չի դպչէր , և այլն :

Ա՛լ աւելի . անտառի մը մէջ կարծելով մէկ դաղան մը որսալ , կմ թըշնամիդ զարնել , սխալմամբ քու հայրդ զարնես սպաննես նէ , ի՞նչ սրտի ցաւ , ի՞նչ կսկիծ կըլլայ քեզի . ակն՝ ես իս ըսպաննէի տէ՛ սիրական հօրս չի դպչէի կըսես , ակն ի՞նչ ըրի ես , ի՞նչ ապուր կերայ , ի՞նչ ձուն տամ՝ գլխուս . և իրաւցը նէ հայրդ ասանկ մեռուցած ըլլաս նէ , ինչուան ՚ի մահ ցաւը կեւլայ մի սրտէդ , չէ՛ . հապա այ դէմը ըրած մահուչափ մեղքերդ՝ ամմէն մէկը մէյմէկ սոսկալի անձապանութիւն է , որ քու խելքդ չի հասնիր , աղէկ մը

մտմտաս նէ , ի՞նչ կերպով պիտի չեցաւիս ինչուան 'ի մահ :

Աս օրինակս աւելի զգալի ընելու համար, դեննք թէ դուն գբու հայրդ չի գիտնալով զարկեր ես մահացու վէրքով, բայց անիկա չէ մեռեր, վրայ հասար՝ տեսար որ գետինը փրովեր է՝ արունվըլայ կիսամեռ . ախ օղուկ կըսէ կոր , ի՞նչ ըրիր ինծի , աս ի՞նչ հալ հասուցիր իս , ասանկ խըլմիշ ընել կըլլայ մի քու սիրական հօրդ ըսէ նէ , դուն ի՞նչ կըլլաս անտեղը , քաւրասիրտ ըլլաս նէ , սիրտդ կըճաթի լալէն , ոտքդ ձեռքդ կըդողայ , ձեռքդ գլխուդ կը զարնես , կը ծեծկուիս , կըփետտուիս , ոտքը կըփաթթըվիս , մեղայ գոչելով ո՞րպիսի էրած սրտանց . վախ հայր իմ սիրելի , թողու թիւն ըրէ , չէի գիտեր , գլուխս տաքցած՝ աչուրներս դարձած՝ քեզ թշնամի կարծեցի ես անօրէնս , քեզ չիճանչցայ , ե՛ն . Ասանկ ըսելդ ալ հէրիք չես սեպեր . շուտով մը կըճարտարորիս , արունը կըսրբես . վէրքը կը պատես . ճար մը կը գտնաս՝ որ հայրդ գետնէն վերցընես , տուն տանիս . հանդչեցնես՝ դեղ ընես առողջացնես , որ

քու սիրտդ ալ հանդչի ու առողջա-
նայ, չէ՛ նէ՛ անբժշկելի վէրք կըլլայ
քեզի ինչուան 'ի մահ. և ամմէն օր՝
ամմէն սահաթ՝ մահ է քեզի անանկ
վիրաւոր տեսնալը քու հայրդ քու
ձեռքովդ :

Ահա ասանկ և աւելի որդիական
սիրով պիտի ցաւիս ու զղջաս ամ-
մէն մէկ մեղքիդ վրայ որ այ դէմը
րեր ես. զիտնալով՝ որ առաքելոյն
ըսածին պէս, մեղքով կըլլայ « Վե-
րստին 'ի խաչ հանել անձանց զորդին
այ, և դարձեալ խայտառակել » :
Եբբ . Գ . 6 :

Նոյն օրինակը բանեցուր մէկալ
ըսածս ալ հասկընալու համար, թէ
անձ ինչպէս մարդասիրութեամբ կըն-
դունի մեղաւորաց դարձը : Սուտի
դնենք թէ քու հայրդ որ քեզնէ վի-
րաւորեցաւ 'ի մահ, հասկընալէն
էտե՛ թէ դուն ըրածիդ փիւշման ես,
քեզ բոլորովին ներէ, որչափ սէրդ
կեւեռնայ. մէյմալ ձեռքդ զէնք չես
առներ, չէ՛ թէ հօրդ, հապա հիշ մե-
կին դըպչելու համար, թէ որ մոռնայ
քու ըրածդ. ու առջինին պէս սի-
րով վարուի քեզի հետ, ոչ քու ե-

րեսիդ տայ , ոչ ուրիշի առջև խօսի ,
 ինչ կըսես , կըրնաս մոռնալ հօրդ
 աղեկութիւնը . չե՞ս մի գովեր ամմէ-
 նուն առջև , թէ չիկայ ասանկ հայր ,
 իմ հօրս նմանը չիկայ : մէյմալ ան-
 կից էտե հօրդ դէմ ապերախտ կըլ-
 լաս մի . մէյ մալ իրեն ձեռք կըրնաս
 վերցընել՝ գիտնալով . անանկ ձեռքդ
 կըքաշես ուրիշի ալ դպչելէն՝ որ ամ-
 մէն անգամ միտքդ կուգայ , չըլլայ որ
 հօրդ դպչիս տէյի :

Ասոնք օրինակ են , բայց ճշմար-
 տութենէն վեր չեն , վար են . զերէ
 անձ մեր հայրն է . ինչպէս հայր .
 սոսկ մարմինը չէ ծներ , մարմինն ալ
 հոգին ալ ինքն է ստեղծեր , և ամմէն
 օր՝ ամմէն րոպէ մեզ նորանց կըստեղ-
 ծէ , պահելով պահպանելովը . մեր
 ամմէն բարին իր ձառքովը կուտայ
 մեզի , և պատրաստեր է տալ իր յա-
 ւիտենական արքայութիւնն ալ . ուր
 թողունք մարդեղութեան , և սուրբ
 խորհրդոց , և ամմէն շնորհաց բարե-
 րարութիւնները : Ասոնք որ մտմտաս
 նէ , ինքիրմէ եռանդազին սէրը կը-
 վառուի սրտիդ մէջ . որով միայն կըլ-
 լայ ճշմարիտ ու սրտանց ապաշխա-

ըուիը, որ է մէկ հատիկ դեղ կենաց
մերոց՝ յետ հիւանդանալոյ ներդոր-
ծական մեղօք :

Ինչուան հիմա ըսածնիս՝ ընդհան-
րական դեղ էր մեր ընդհանրական
հիւանդութեանը. ասկից էտե խօ-
սինք մասնաւոր դեղոց վրայ՝ մասնա-
ւոր և զլխաւոր մեր ցաւերուն դէմ :

Գ Լ. Դ.

Հարկաւորուի մասնաւոր գէղոց՝ ընդդէմ
իւրաքանչիւր մեղաց ՚ի մասնաւորի :

Իմ. « Արանի՛ ում թողութիւն եղև
մեղաց, և ծածկեցան Իմ յանցանք
նորա » : « ԳԼ. ԼԻ. 1 : Արնէկ անոնց
որ ճշմարիտ որ սրտանց ապաշխարու-
թեան շնորհքը գտնալով՝ իրենց բո-
վանդակ մեղացը թողութիւն առեր
են, անանկ որ բոլորովին գոցուած ու
թաղուած է իրենց չարիքը բնաւ յան-
ցանք մը չըրածի պէս իրենց կենացը
մէջ. և իրաւ որ՝ Իմ ասանկ կըմոռ-
նայ՝ կըջնջէ՝ անհետ կընէ ճշմարիտ
ապաշխարողաց մեղքը. սեւ կը ճեր-
մկընէ՝ ձուն կը դարձնէ. հինը կը

նորցընէ , ընկածը կը կանգնէ . հիւանդը կողջնցնէ . մեռածը կը կենդանացընէ , թաղուածը կը յարուցանէ , մէկ խօսքով՝ նոր սիրտ կը ստեղծէ . վասն զի զճշմարիտ ապաշխարօղը՝ իրեն ճշմարիտ բարեկամ կը նէ . իսկ բարեկամը բարեկամի հետ նենգ ունենայ սիրտը նէ , բարեկամ չի կրնար ըլլալ , չարակամ թշնամի կըլլայ :

Անանկ է նէ , վարպետութիւնը բարեկամ ըլլալը չէ , բարեկամ մնալն է . հերիք չէ հաշտուիլը , թէ որ բարեկամութիւնը չի հաստատուի նէ . հերիք չէ ողջնալը , առողջ ըլլալու է . հերիք չէ այսօր առողջութիւն ունենալը , բոլոր կեանքը առողջ անցնելն է բանը : Առկեմ ըսել , ի՞նչ շահաս օրս ճշմարիտ ու սրտանց ապաշխարելը , ու նորանց այսօր կամ վաղը մէյմալ մեղանչելը . ի՞նչ գիտես . մէյմալ ճշմարիտ ապաշխարութեան արժանի կըլլաս մի . չըլլաս նէ , կըլլաս որդի կորստեան : Հապա նայինք անանկ ապաշխարութիւն ընելու . որ պտուղ ունենայ մեր ապաշխարութիւնը՝ մէյմալ չմեղանչելու , մեղաց

տեղը առաքինութիւն պտղաբերելու :
Հոս է բովանդակ աշխատանքնիս , և
Հոս է բովանդակ վաստակնիս :

Ի՞նչ ընելու է՝ ըսես նէ , շատ բան
կայ ընելու , դուն ալ գիտես , ալ ի՞նչ
կը հարցընես . անհոգութիւն մը՛ներ ,
հոգւոյդ փոյթ ունեցիր . ան ատեն
կըտեսնաս ընելիքդ ալ չընելիքդ ալ :
Բայց ես քեզ օգնելու համար՝ երկու
բան միտքդ ձգեմ : Ախի և առաջ՝ էտե
մնալու չէ , առաջ երթալու է : Արկ-
րորդ՝ առաջ երթալը՝ ընդհանրա-
պէս բարին ուղելով չըլլար . մաս-
նաւորապէս աս և ան բարին ուղելու
և ընելու է :

Բ. Առջի ըսածս յայտնի է՝ իմաստ-
նոց ըսածին պէս , « ոչ կամիլն յա-
ռաջանալ՝ է կամիլ յետս դառնալ » :
Քրիստոսի տեսուն մերոյ վճիռն ալ
գիտես , որ՝ « Արքայութիւնն երկնից
բռնադատի՝ և բոունք յափշտակեն
զնա » , Տառ . Ժա . 12 : Արեմն ջանա
սիրելի օրէ օր չար սովորութիւներդ
մէկ դի ձգել՝ որ արքայութեան ճամ-
բուն արդելք են . և բարի բարի բա-
ներուն էտե է ընկնալ՝ որ քեզ արքա-
յութեան դուռը կը հասցընեն :

Մի՛ վախճար՝ թէ չես կրնար մեղքերէդ վազ դալ . մի՛ վախճար՝ թէ ես երբ առաքինութիւն պիտի սորվիմ, ու սուրբ ըլլամ, տէր հովուեսցէ զքեզ, և քեզ ինչ ոչ պակասեսցի . անհետդ ըլլալէն էտե՛ւ ամմէն բան կըլլայ . դուն աշխատէ՛, անձ կըյաջողէ . այն՝ որ զիսրայէլացիս եզիպտացւոց զերութէն խալըսեց, ծովը ցամաքեցուց . իր ժողովուրդը դիմացը անցուց, թշնամիքը կորսնցուց, և հազարաւոր հրաշքներով զիրենք երկիր աւետեաց հասուց . քեզ ալ կըրնայ ու կուզէ սատանային ձառքէն խալըսել ու արքայութիւն տանիլ . միայն դու մի՛ ըլլար խստապարանոց և ապերախտ ժողովրդեան պէս . այլ եղի՛ր հաւատարիմ ծառայ տեառն ան քո . ալ ուրիշ բան մի՛ հոգար : Աս ջանքը՝ աս եռանդը ան ծառայութեան քու սրտիդ մէջ ըլլալէն էտե՛ւ, կարօտ չես ըլլար ուրիշ խրատ լսելու . բայց որովհետեւ հիմակուց հիմա պակաս է քու ջանքդ, մէկալ ըսածս ալ քեզի հասկըցընեմ՝ որ խայրէթի դաս :

Գ . Արկրորդ ըսի, առաջ երթալը ընդհանուր բանով չըլլար, մաս-

հաւոր բանի ձեռք զարնելու է . զոր
օրինակ . Ղուն որ զաւկիդ , կամ
աշկերտիդ կըսես ընդ հանրասէս .
ծօ խելօք կեցիր , խենդութիւն մը
ներ . խելք սորվէ , կարգալ սորվէ ,
զէնահատ սորվէ . ասով տղան մարդ
ըլլալիք չունի . հապա պիտի ցըցնես
կմ պիտի ըսես մէկիկ մէկիկ , աս բանս
ըրէ , ու ասանկ ըրէ . ան բանը մը՛ներ .
կամ սանկ մը՛ներ . աս խելացի խօսք
է . մէկալը անխելք կամ անշընորհք
խօսք է , կարգալը կարգով սորվէ ,
առաջ պնակիտ ու քերական , ետքը
սաղմոս , աւետարան , ետքը քերական
նուի , թուաբանուի ևն . նմանասէս
արհեստի եկօղը առաջ սա բանս պիտի
սորվի , ետքը նա բանը պիտոր ընէ .
սանկ բռնէ պիտոր ձեռքը , մատը ,
և այլն :

Ասոր նման հոգւոյն կըթուլթիւնը
դրեր է անձ մեր դիւրութեանը համար .
սոսկ չէ՛ ըսեր ընդ հանրասէս , թէ
սուրբ եղիր՝ ինչպէս ես սուրբ եմ .
խղճմտանքդ մաքուր պահէ . խոտորեա
լի չարէ , և արա՛ զբարի . հապա հար
ցընողին՝ թէ ո՞րն է բարին , պատաս
խան տուաւ . զպատուիրանս դիտես ,

որ տասն են թուով, մէկիկ մէկիկ նայելու է, ընելիք կայ՝ ստորասական, չընելիք կայ՝ բացասական. և այնպատուիրանքներնալ տեղւոյն կեօրէ երկան բարակ բացատրեր է անձ՝ մարդարէից և առաքելոց և վարդապետաց ձեռքովը. որպէս զի ամմէն բանին աղէկը դէշը հասկըցուի, և անոր կեօրէ կարենան մարդիկ խոտորիլ ՚ի չարէն, և առնել զըարին:

Դ. Աս բանս չի մտմտալով կըզանկըտին շատոնք, թէ աս ինչ է՝ որ առաջ չենք երթար, էտեւորանց կերթանք. մեղայ կըսենք, կըխոստովանինք կապաշխարենք, նորէն կինկնանք. նիէթ կըզնենք, ու չենք կըրնար կենալ նիէթնուս վրայ: Պատճառը ան է՝ որ ըսի, ընդհանրապէս միայն մեղայ՝ կըսէք, ընդհանուր նիէթ մը կըզնէք, որ խօլայ բան մը նէ՝ ի մասնաւորի ամմէն մէկ մեղքին դէմ դեղ չէք ըներ, որ քիչ աշխատանք չուզեր. անոր համար՝ ինչ որ էք նէ. ան կըմնաք. թէ որ պէթէր չըլլաք նէ:

Օրինակ մը բերեմ քեզի: Այսօր զնենք թէ խոստովանանք եղար, առաջագորեցիր ընդհանրապէս՝ թէ

պէտեւ սրտանց , որ մէյմալ զանձ չի
բարկացնես , մեղք չի դործես . աղէկ
է դիտաւորութիւնդ . քեզ տեսնամ
հաստատ կենտոս առաջագորուէդ վրայ .
հապա ի՞նչպէս կըլլայ որ կամ այսօր
կամ վաղը կենէ առջի ջուրը կըբրո-
նես . բան մը կը հանդիպի՝ մէկին
հետ խիստ կը խօսիս , մէկալը կը դա-
տես , մէկ քանին ալ կը բամբասես ,
ուրիշի մը խաթերը համար խղճմտան-
քիդ դէմ դործք մը կընես . զգայա-
րանքդ մաքուր չես պահեր . կամքդ
չես կտարեր . այ սիրոյն կը պակսիս ,
եղբայրսիրութէ ետ կըկենաս . աղօթ-
քէ կը ծուլանաս , չափէն էւել զըօսան-
քի ուրախութեան էտեէ կինկնաս .
նեղութեանդ կըտժգոհաս . ուրիշի
պակսութեան չես համբերեր . ևն :

Ե . Ո՞ր մէկը ըսեմ . համբանք չու-
նի մեղաց առիթը և պատճառանքը ,
(ի՞նչ սէպէպը , ու վէսիլէն) , և անօր
կեօրէ անհամբանք կըլլայ կոր մե-
ղանչելդ , առ ելլալու ճամբայ չէ .
որ մէկ մեղքին հախէն պիտի դաս ,
որ չի մեղանչես : Չիկայ ալ մէկ ընդ-
հանուր դեղ մը՝ ո՛չ էղաճիներուն
խանութը , որ ամմէն հիւանդութիւր

դիմաւորէ . և ոչ բարոյականի մէջ՝
որ ամմէն մեղքը չորցընէ մէկէն 'ի
մէկ : Հապա ինչպէս որ՝ սըթմային
գեղը ուրիշ է , հիւմմային ուրիշ ,
գլխիցաւին ուրիշ , խոստուկին ուրիշ .
ասանկ ալ հոգեւոր հիւանդութեան
մէջ : Այլ ինչպէս որ ամմէն հիւան-
դութիւն մէկ մարդու վրայ չի գըտ-
նուիր , հապա մէկ երկու գլխաւոր
ցաւ կրրնայ ըլլալ մէկին վրայ , որ
անկից բովանդակ մարմինը զանազան
ցաւ կըքաշէ . ասանկ ալ ամմէն մեղք
կամ եօթը մոլութիւն մէկ մարդու
վրայ չիգտնուիր . հապա ամմէն մարդ
մէկ երկու մեղաց տէրն է , ու իրեն
բնութիւն է ըրեր՝ ցի խոյ կամ մա-
րազ , (որ մենք մոլութիւն կամ ախտ
կը կոչենք) . որով ուրիշ բաներուն
մէջն ալ կինկնայ . զորօրինակ մէկը
հարբեցող է , չար սովորութիւն է
ըրեր գինովնալը . ան պատճառաւ
չատ մեղաց տէր կըլլայ , գողութե ,
մարդասպանութեան , շնութե , հայ-
հոյութեան , յիշոցատուութե , ծուլութե ,
դատարկասրտութեան , ևն : Այ-
կալը գող է . մէկալը քիւֆիւրպազ .
մէկալը հպարտ . մէկալը բղջախոհ .

մէկալը ստախօս , ստերդումն էն :
որոնց պատճառաւ ամմէն մէկը տա-
հա շատ մեղաց մէջ կինկնայ : Արդ՝
ասանկին զղջումը և առաջադրու-
թիւնը պիտի չըլլայ սոսկ ՚ի վերա-
ցեալն ընդհանրապէս, այլև ՚ի թանձ-
րացեալն մասնաւորապէս, ցոյց մէյ մալ
գինի բերանը չդնելու . մէյմալ տե-
ղաց մը բան չի վերցնելու . մէյմալ
սա անձին հետ չտեսնուելու՝ որ իրեն
մեղք գործելու փորձութիւն կուտայ .
մէյմալ բերնէն անարժան կամ սուտ
խօսք չի հանելու , ևն : Ասանկ է
նէ , սկսինք ասկից էտե մէյմէկ առաջ
բերել մեր հոգւոյն զլխաւոր հիւան-
դութիւնները , ու ամմէն մէկին դեղն
ալ դիմացը ՚ի բժշկարանէն օյ . որ
ուզողը առնէ ու բանեցնէ նէ , օյվ
կողջնայ ու կառողջանայ բոլորովին
հոգւով :

Գ Լ Ե :

Անպահարարութիւն . և դէռ նորա՝ խոնարհ
հոռութիւն :

Ի . Սկիզբն և արմատ ամ մեղաց
հպարտութիւն, որ և ամբարտաւա-
նութիւն . և սկիզբն և առաջնորդ ամ
մեղաւորաց՝ առջի հպարտը , որ է
ամբարտաւանն սաղայել՝ դիւանց գը-
լուխը :

Տես , ինչպէս չար բան է եղեր
հպարտութիւն , որ ամ այնչափ սրգողի
անոր դէմ , որ իր էն պատուական
ստեղծուածը՝ արուեսեակ ըսածնին ,
ամ երկնային զօրաց գլուխը , և ամ
արարածոց աննմանը , մէկ հպար-
տութեան մը համար մէկէն ՚ի մէկ
երկնքէն վար ձգէ երկրիս խոր ան-
դունդը , ՚ի միջակէտ հողոյ՝ ՚ի դժոխս ,
որ և սանդարամետ անդնդոց :

Մենայն մեղք՝ այ դէմ են , բայց
ամէնէն աւելի ամ հպարտութիւնը
իրեն դէմ կըսեպէ , ու հպարտի դէմ
կըդնէ , ըստ այնմ . « Տէր ամբարտաւա-
նից հակառակ կայ . և տայ շնորհս

խոնարհաց » . առաջ . 74 . 34 : Սարգիս ալ չեն կրնար քաշել հպարտը . ծանր բեռ մը կը սեպեն՝ որ ամմէնուն վրայ կուզէ նստիլ . ուստի իրենց ուսէն կամ գլխէն կուզեն վար ձգել : Հատ բան կայ խօսելու հպարտութեան վրայ , բայց մենք սոսկ աս բանս կուզենք հասկըցընել , թէ ինչ մարազ է հպարտութիւնը , և որն է անոր դեղը :

Ը . Հպարտութիւնն է « անկարգ բաղձանք սեպհական գերազանցութե » . այսինքն էւելորդ փափաք մը՝ որ ինքը վեր ըլլայ քան զուրիշները . իբր թէ բարձրնայ իր պոյէն 'ի վեր , կամ մենծնայ իր չափէն 'ի դուրս . երկու ըստկի մարդ է նէ , հազար քէսէ արժօղ կամ ունեցօղ երենայ , երկու ըստկի խելք ունինէ , ամմէնէն խելացի երենայ . մէկ մանղըրի աղէկութիւն ունի չունի նէ , ամմէնէն աղէկ , առաքինի և սուրբ երենայ . ձառքէն քիչ բան կուգայ , կամ հիչ բանի եարար չէ նէ , ամմէնէն ճարտար , վարպետ , ու զարմանալի երենայ :

Նսանկ խելագարուէ կուգայ՝ Նախ՝ որ իր պզտիկ բանը իրեն մենծ կե-

րենայ , ու ինքիր զինքը մարդու կար-
գէն վեր կըսեպէ , և ինքը զինքը միշտ
կըմեծցընէ ու կը գովէ : Աս սոյ
հպարտութիւնը՝ կըսուի ծանծաղմը-
տութիւն , անձնահաճութիւն , անձ-
նացուցութիւն , սնապարծութիւն ,
պարծենալութիւն , անձնագովութիւն ,
ամբարհաւաճութիւն : Ասոր գէմկը-
սէ սուրբ զիւրքը . « գովեսցէ զքեզ
ընկերն , և մի քո բերան , օտարն , և
մի քո շրթունք » . առաջ . իէ . 2 :

Արկրորդ՝ չունեցածը ունեցածի
պէս կըցըցընէ , ունեցածն ալ իր խել-
քովը դտած՝ կամ հարկաւորապէս ի-
րեն սրժանաւորութեանը համար ե-
կած կը սեպէ : Մէկէն կելլայ ստու-
թիւն , կեղծաւորութիւն , երեսպաշ-
տութիւն , մարդահաճութիւն . մէ-
կալէն՝ ասերախտութիւն , ասպշնոր-
հութիւն , շանդղնութիւն , անմտու-
թիւն : Ասու գէմ կըսէ առաքեալն .
« Օխնչ ունիս՝ զոր ոչ իցէ առեալ ,
և եթէ առել , զի պարծիս իբրեւ
զչառեալ » . Իմ . Կորնթ . դ . 7 :

Արրորդ՝ կըջանայ որ ուրիշի հրա-
մանին տակ չերեւայ , ուրիշի խօսքին
տակը չերենայ . իւ կամքը առաջ տա-

նի , իր խօսքը քալեցնէ : Ասկից կեւ
լայ անհնազանդութիւն , կամապաշ-
տութիւն , կամակորութիւն , խըս-
տապարանոցութիւն , դիմադարձու-
թիւն , հակառակասիրութիւն , բա-
նակոռութիւն , կազ , կռիւ , հեր-
ձուած , հերետիկոսութիւն , և ամ
ազանդ , մէկ խօսքով՝ չար կամք ը-
սածնին , ինատ , նիսպէթ , նախսո-
թիւն , և այլն : Ասոր դէմ կըսէ երկ-
նաւոր բժիշկն մեր . « Իջի ես յեկե-
նից , ոչ զի զկամս իմ արարից . այլ
զկամս այնորիկ՝ որ առաքեալն զիս » ,
յովն , Գ . 38 : Ամաչէ՛ ո՞վ մարդ հպարտ
և անհնազանդ . քրիստոս ո՞վ դուն
վո՞վ :

Չորրորդ՝ կունենայ ուռնաւ մը
սրտին մէջ , անոր կեօրէ դրսէն ալ՝
սիրամարդի պէս , զինքը խուռքի մը
պէս պաշտել , ու պաշտելը ընել ամ-
մէնուն , որով զինքը գրեթէ բարձր
տեղ մը նստած կըսեպէ , ուրիշները
իրեն ոտքին տակը կը կարծէ , ու
կուզէ առնել , զամէհքը կուզէ խրա-
տել չեխել , ինքը դրիշմէն չուզեր
խրատուիլ . խօսք մը լսածին պէս
տակնուվրայ կըլլայ , ուրիշը չիսեպեր ,

կարհամարհէ, կրնախատէ. ինքը հիշ
մէկ նախատանայ չիկրնար տանիր :
Եւ ասոր համար էտեէ կիմնայ մեն,
ծութեան, ազահութեան, փարթա-
մութեան, աղէկ հագուելու կապու-
ելու, տիւզէն ընելու, իւրվան ծա-
խելու, որ զինքը բանի տեղ գնեն,
իրմէն վախնան, սլատկառին, զարմա-
նան, գովեն, սիրեն, փայփայեն. ևն :
Ասկից կելլան անհամար մեղք. փքա-
ցումն . բարձրամտութիւն . բարձ-
րայօնութիւն, մեծամտութիւն. ինք-
նահաւանութիւն, այսինքն Եստ-
րած չա՞ծը՝ որ հոռմէվար Եղճիմօս
կըսուէր, ռամկօրէն՝ աշէւէ, կամ
աշէիմօիւն . որ է բուն ամբարտաւա-
նութիւնը. աշխարհօրէն՝ մենծ սիրտ
ըլլալը, անոր կեօրէ՝ մենծ մենծ խօ-
սիլը. մեծաբանութիւն, գոռոզութիւն,
յոխորտալ, խրոխտալ, արհամար-
հանք . թշնամանք . նախատինք .
դատողութիւն յանդուգն, հարստա-
հարութիւն և կեղեքումն աղքատաց,
ընչասիրութիւն, փառասիրութիւն,
փառամոլութիւն, խենէշուի, պչրանք,
և այլն : () Իննակ ըլլան՝ նաբուգոդո-
նոսոր, որ իր սլատկերքը ոսկիէ շի-

նել տուաւ, ու հրամեց՝ որ պաշտեն.
հռոմայու հին կայսերները՝ որ զի-
րենք անձացնէին. համան՝ որ կարծէր
թէ ինքն է միայն փառաց և պատուոյ
արժանի. հերովդէս ազրիպպաս՝ որ
ատեանը կը նստէր նէ, կուզէր որ
անձանման բան մը երևնայ, ու այ
պէս պատիւ ընեն իրեն՝ մարդկան
կարգէն վեր: Ասոնց և այլ անհա-
մար ամբարտաւաններուն գլխուն ե-
կած պատիժը յիշէ՛. քեզի հերիք
խրատ կըլլայ: Մի մոռնար աս օրերս
եղած բաներն ալ ստամպօլուն մէջ,
որ էն երևելի կառավարները տաս-
նէն էւել ինչպէս չարաչար մեռան
մէկ երկու օրվան մէջ. որոնց հետ
առաջ մարդ չէր կրնար խօսիլ, ետքը
ինչ եղան. իպրէթի ալէմ, օրինակ
և նշաւակ աշխարհի. էն աղէկ մեռ-
նողը գլխատվեցաւ, մէկալնոնք բզիկ
բզիկ եղան թրի տակ. թող չիլսուած
ու չի տեսնուած թուքումուրը:

Բսածներովս կիմանաս և այլ ու-
րիշ ճուղերը հպարտութեան ախտին.
և անոր կեօրէ դեղն ալ կը հասկը-
նաս, որ բանիւք և օրինակօք սուրբ
դրոց միտքդ ձգեցի: Բայց ամմէնէն

էւել երկու զլիաւոր դեղ կայ . որ միշտ վրանիս պիտի պահենք, ու ամէն օր ամմէն իժիր պիտի բանեցնենք :

Դ Լճիսն է նայիլ ՚ի քրիստոս անձն , որ է բուն դեղ կենաց և անմահութեան . և մէկ հատիկ հպարտութե դէմ բանդէ՛հիր , անանկ՝ ինչպէս որ խաչաձև ձողի վրայ դամուած պղնձի օձին նայեցօղը՝ կրթժշկուէր օձերուն դէ՛հիրէն , ասանկ ալ առջի օձին սատանայի դէ՛հիրէն կրխալըսիս՝ թէ որ քու խաչելեալ փրկչիդ խոնարհութեան օրինակին նայիս նէ . ինչպէս որ ինքն ալ ըսաց . « ուսարո՛ւք յինէն , զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ , և զաջիք հանդիստ անձանց ձերոց » . Եւք . ԺԿ . 29 :

Աստի երբոր հպարտութիւն քեզ կըղրդէ՝ որ մեծութեան , փառաց , ու գովեստի էտեէ ինկնաս , նայէ՛ դէպ ՚ի յիսուս ՚ի վեր . յիշէ՛ք ու անդ . որ մեծատունն էր , և վասն քո աղքատացաւ (Թ ԿԵՆԸ . Ը . 9) : Ի՞նչպէս մեծատուն , տէր և թաղաւոր երկնի և երկրի , ան և այ որդի . ինչպէս աղքատ , որ տուն տեղ չունենայ՝

խարիպուծեամբ ծնանի բեթղէհէմ՝
 գեղին կողմերը՝ ախոռի մը մէջ՝ ՚ի
 մսուր անբանից . պզտիկուց հալա-
 ծում քաշէ , քաղքէ քաղաք , տեղէ
 ՚ի տեղ փախչի , իրեք թագաւորնե-
 րուն բերած ընծան չառնէ , ու ա-
 նանկ աղքատ կեանք անցընէ որ մօրը
 քառսունքին օրը տաճարը գառնուկ
 մը չի կարենայ տանիլ , ջուխտ մը
 աղաւնի կամ տատրակ տանի . աղ-
 քատ և խոնարհ ապրի նազարէթ ,
 ու սուրբ յովսէփայ խանութը ծա-
 ռայէ . զինքը յայտնի չընէ աշխարհ
 քի՛ ինչուան երսուն տարի . անկից
 էտե իրեք տարի որ քարոզութիւն
 ըրաւ , ոչ հանդիստ ունենայ , և ոչ
 աղէկ ապրուստ , հասլա ցորեկը աշ-
 խատի , գիշերը չիհանգչի՝ լեռները
 աղօթք ընէ . մենծերէն հեռու կենայ ,
 զինքը թագաւոր պիտի ընէին նէ՝
 փախչի , վարի մարդիկը սիրէ , անոնց
 աւելի հոգ տանի , աղքատաց դան-
 ձանակէն ապրի . մենծերը զօռ ընեն
 կանչեն նէ , անոնք վաստըկելու հա-
 մար միայն տներնին երթայ , հիւանդ-
 ները բժշկէ , ու ապրստարէ՝ որ մար-
 դու չըսեն . սքանչելի բանիւր ցցնէ

աշկերաններուն, ու սաստիկ պատուէր
դնէ՝ որ իր յարութենէն առաջ չավ
չընեն . իր փառքը չըփնտուէ , իր հօ
րը պատիւը փնտուէ . « ոչ ինդրեմ
(կրսէ) զփառս իմ, ես փառս ՚ի մարդ
կանէ ոչ առնում . այլ պատուեմ
զհայր իմ » : Ատքը ետքը՝ խաչի վր
որ մերկ մարմնով հոգի տուաւ նէ ,
իւր պատանքն ալ՝ դերեզմանն ալ՝
ողորմութենով ըլլայ ուրիշմէն : Ա
սոնք որ միտքդ բերես նէ , ուր կը
մնայ քու հպարտութիւնդ :

Արբոր հպարտութիւնը քեզ կը
դըրդէ՝ որ քեզի հաւնիս , ուրիշը վար
դարնես , քու խելքովդ շարժիս , ու
րիշին խօսքը չըմուես , յիշէ՛ զքու տէրդ՝
որ իմաստութիւն էր անհուն . և
իբրև յետին միամիտ մը՝ ամմէնը մար
դու տեղ կըդնէր , իրմէ վարերուն
խօսքը մտիկ կընէր . չէ թէ միայն
մօրը՝ և հօրը տեղը եղած սբ յով
սեփայ կըհնազանդէր , ըստ այնմ « և
էր նոցա հնազանդ » , Ղ . ք . 51 .
հապա ինչուան չարչարողներուն ու
խաչ հանողներուն հնազանդ եղաւ ,
աս է ըսելով իմ երկնաւոր հօրս
կամքը . « լեալ հնազանդ մահու չափ ,

և մահու խաչի » . ԳԵԼ . Թ , 8 : Տգէտ
ու խոնարհ մարդիկը ընտրեց իրեն
աշկերտ . « զտկարս աշխարհիս ընտ-
րեաց անժ, զի յամօթ արասցէ զհո-
րըս... և զոչինչսն՝ զի զէսն իմն խա-
փանեսցէ » . ան . ԳԵԼ . ան . 27. 28.

Արքոր հպարտութիւնը քեզ կը
դրդէ՝ որ չի համբերես խրատի, յան-
դիմանութեան, նախատանաց, բամ-
բասանաց, զրկանաց, անիրաւութե,
ապերախտութեան, և այլն . յիշէքու
տէրդ, որ ամմէնուն բարիք ըրաւ,
ինչպէս որ իրենք վկայեցին, « զան-
ինչ բարւոք գործեաց սա », ԳԵԼ .
Է . 37. և առաքեալք կը հասկըցնէին
ամմէնուն, թէ « շրջեցաւ բարի առ-
նել » . ԳԵԼ . Ժ . 38 . ու ամմէնէն
ամմէն չարիք քաշեց՝ մինչև ի մահ խա-
չի . ըստ այնմ, « հատուցին ինձ չար
փոխանակ ընդ բարւոյ . ատելութիւն
փոխանակ սիրոյ իմոյ » . ԳԵԼ . ԺԷ . 5 :
Ղուսն ըլլայիր յսին տեղը նէ, ար-
դեօք ինչ կընէիր անօրէն աշակեր-
տին՝ յուդայի մատնչին . ինչ չէիր
ըներ մաղքոսին՝ որու կտրուած ան-
կաճը ողջացուց . որ կամ ան էր
կըսեն յսի ապտակ զարնօղը քահա-

նայապետին առջև, և կամ երսուն
ու ութ տարի հիւանդութենէն խա-
լըսածը :

Երբոր հպարտութիւնը քեզ կը-
դրըգէ, որ քեզ արժանի սեպես աղէկ
օրեր տեսնալու ամէն կողմանէ,
կամ ըսկսիս գանկտելու այ դէմ, թէ
որ մեղքիս համար աս բաներս կը-
քաշեմ, ամէն տէրտը ան ինծի մի
կուտայ, արդեօք ինչ անթողլի մեղք
եմ ըրեր՝ որ ասանկ պատիժներ կը-
քաշեմ կոր, (որ է սոսկալի հպար-
տութիւն, զերէ կուզես ըսել՝ թէ
դուն աղէկ ես, ու ան քու աղէկու-
թեանդ դէմ ասանկ բաներ կըբերէ
կոր գլխուդ), յիշէ՛ քու տէրդ, որ
բոլորովին անմեղ էր և սրբութի սքց,
և ինչեք քաշեց: Ա՛ս որ մտմտասնէ,
կըպապանծիս, որ եթէ ան յիւր որ-
դին ոչ խնայեաց, ի քեզ խնայիցէ:
Անոր պէս սուրբ չես կրնար ըլլալ,
անոր պէս մենծ չես կրնար ըլլալ.
Հապա ինչ մենծսրտութիւն է աս՝
որ դու մեղաւոր և խեղճ ողորմելի
ըլլալդ գիտես, ու աղքատ հպարտ
ես. այնչափ որ՝ քու տիրոջդ և թա-
ղաւորիդ քաշածնալ չես ուզեր քաշել:

Եւ ձեռնարկութիս ալ ըրէ՝ դուն քեզի . կամ արդար ես դու , կամ մեղաւոր . մեղաւոր ես նէ , մեղացդ պատիժը հոս քաշէ՝ որ անդին չի քաշես . արդար ես նէ , երենկ քեզի՝ որ համբերութենով դանձ կը վաստակիս : Թէ որ քրիստոս ըսաց , « ոչ զնոյնս պարտ էր չարչարիլ քրիստոսի , և մտանել ՚ի փառս իւր » . Գլ . իդ . 26 . դուն պիտի ըսես . « ոչ աւելի քան զնոյնս պարտ է ինձ չարչարիլ , և նմանելով քրիստոսի՝ մտանել ՚ի փառս քրիստոսի » : Վասն զի՝ « եթէ չարչարանացն կցորդ լինիմք , և փառացն հաղորդ լինելոց եմք » . Կռ . 26 . Ը . 17 :

Դ . Արեւորդն է՝ նայիլ քու վրադ , որ բովանդակ նիւթ ես խոնարհութեան : Աստի երբոր քեզ կը դրդէ հպարտութիւնը ինչ կերպով որ ըլլայ , դուն քեզի ըսէ . Օ՛ր հպարտանաս հող և մոխիր . ո՛վ անզգամ ամբարտաւան՝ ինչ բանիդ ես ասլաւինած . որ հիչ բան մը չես , ու հիչ բան մը չունիս քեզնէ . ունեցածդ աստուծմէ է . չունեցածդ քեզմէ . աղէկութիւն մը ունիս նէ , ան է սուեր . պակսութիւն մը ունիս նէ ,

քեզնէ է . հոգի ունիս , մարմին ունիս , անձ է ստեղծեր . հոգեւոր և մարմնաւոր բարիք՝ ինչ որ ունիս նէ՝ շատէ քըչէ , կենէ անձ է տուեր : Հաս է տուեր ըսենք . պիտի չի հըպարտանաս , հապա պիտոր վախնաս , զի « ամենայնի՝ որում շատ տուաւ . շատ խնդրեսցի ՚ի նմանէ » . Լւ . ԺԲ . 48 : Քիչ է տուեր ըսենք . պիտի չի տժգոհաս , հապա դոհանաս . մէյմը որ՝ այնչափն ալ չիտարնէ . քեզ պարտըկան չէր . շատը կայ որ՝ անոնց տահա քիչ է տուեր , անոնց նայէ՛ , որ քեզի եղած բարերարութիւնը մենծ ճանչնաս , չէ թէ՝ անոնց նայելով հպարտանաս . կամ քեզնէ վերերուն նայելով նախանծիս . որ մէկ մէկէ պէթէր խենդութիւն են՝ հպարտութիւննալ , նախանձն ալ . մէյմալ քիչ ունենալովդ՝ ճուղապղալ քիչ կըլլայ . « խառնիճաղանջն (կմ'ոամիկն) ներելի ողորմուէ է . հզօրք հզօրագոյնս պահանջեսցին » . Իմաստ . Գ . 7 : Թէ որ աղէկ հասկըցար ըսածներս , հպարտութեան կատարեալ դեղը սորված ես՝ որ է խոնարհութիւն . բայց որովհետեւ բանեցնելը չես դիտեր ,

աւելի մասնաւոր կերպով քեզ վարժեցնեմ, սատանային առջի հպարտին հնարքները դուրս հանելով, ու մէկիկ մէկիկ խայտառակելով աստուծով:

Ե. Սատանան՝ հպարտութեան վարպետը՝ քու սովորական հպարտութիւներուդ չի հաւնիր ալ. կուզէ քեզի սորվեցնել իր բուն անտանելի ամբարտաւանութիւնը: Ասյայտնի է՝ որ ինքը թէպէտ աղէկ գիտէր, թէ աստուծմէ է իր ունեցած ամմէն կատարելութիւնը, ուստի պարտական է անոր շնորհակալ ըլլալ խոնարհութենով, և աղաչել որ հաստատ պահէ զինքը նոյն շնորհաց մէջ՝ որ արժանի ըլլայ փառաց արքայութեան, բոլոր սրտանց զինքը այժմէքը յանձնել. և անոր ամմէն հրամանացը պատրաստ ըլլալ հնազանդելու. բայց իրեն մենծսրտութեանը չի կրցաւ կերցնել՝ որ էվալլահ ընէ այժմ, իրեն կրութընեցաւ, ինքն իրեն հաւնեցաւ, այժմ զլուխ չի ծռեց, զլուխ քաշեց, այժմ մէկ նոր այժմս երևաւ ուղեց, « եղէց (կըսէ) նմանօր բարձրելոյն », Էսայ. ԺԳ. 14. անոր տակը չըլլամ տէ՛ ինչ ըլլամնէ՛ ըլ-

լամ, թող դժոխքին տակը ըլլամը-
սաց: Ասոր պէս ալքեզ կըսորվեցնէ՝
որ ինքնագլուխ ըլլաս, անկարօտ չերե-
նաս: Ասկէց է՝ որ հպարտութիւնը
քեզ կըկուրցընէ, քու հիշ մէկ պակ-
սութիւնդ քեզ մենծ չերենար, անոր
համար սրբտանց ալ ան դուռը չես
չալեր աղքատ մուրացկանի պէս, հա-
պա ումուրով մը բանկուզես աստուծ-
մէ, ինչո՛ւ ինձի սանկ չընէր, ինչու
նանկ կընէ կըսես, անոր կամացը
քեզ չես յանձներ, հապա ան կընա-
յիս՝ որ քու կամքդ կատարէ, չէ նէ՝
կը դժարիս, կը դժգոհաս: Ասկից
է՝ որ ունեցած բարիքդ ալ՝ խելքդ,
գիտութի՛դ, ճարտարութի՛դ, շնորհքդ,
ինչ և իցէ աղէկ գործքդ՝ չես պահեր
ան էմանէթի պէս, շնորհակալ չես
ըլլար պէտք եղածին կեօրէ, հապա
քու մալիդ պէս կըպարծենաս, ամմէն
ըրածդ քեզի աղէկ կերենայ, խենդի
պէս պզտիկ բանդ մենծ կըսեպես,
մարդու մը խելքի չես հաւնիր, ինչու
որ՝ քեզի ես հաւնէր, մարդու խօսքը
չես մոեր, հիշ մէկին գլուխ ծռել չես
ուզեր, որ է կատարեալ հպարտութի
և անտանելի ամբարտաւանութիւն:

զ. Ասոր դեղը խոնարհութիւնը
ան ատեն կառնես և աղէկ կըբանեց-
նես ու կողջնաս, երբոր դիտնաս
հպարտ ըլլալդ, զինքը հիւանդ ճանչ-
ցողը՝ ՚ի հարկէ դեղ առնելու էտեէ
կինկնայ. դիտնաս թէ հպարտութե
հիւանդութիւն ունիս, դիտնաս՝ թէ
աս քու կերպերդ բոլոր սատանայի
վարպետութենով սորվեր ես, որ քեզ
իրեն աշկերտ է ըրեր. դիտնաս թէ
հպարտութիւնը խենդութիւն է, որ
հրեշտակը սատանայ ըրաւ, քեզ ալ
անոր դերի կուզէ ընել: Ասոր ներ-
հակ խոնարհութիւնը կատարեալ իմաս-
տութիւն է, որ զմարդիկ հրեշտակ
կընէ, մանաւանդ թէ այնման կընէ,
զերէ անորչափ հակառակ էնէ ամ-
բարտաւաններուն, այնչափ ալ խո-
նարհները կը սիրէ ու կըբարձրաց-
նէ, ըստ այնմ, «ցրուեաց զամբարտա-
ւանս մտօք սրտից իւրեանց, քակեաց
զհզօրս յաթոռոց, և բարձրացոյց
զխոնարհս » . շէ. ան. 51. 52:

է. Արնայ մէկը ըսել, թէ ինչ ընեմ:
խոնարհ կուզեմ ըլլալ՝ ամմա երբեմն
ինքիրմէ հպարտութի կուզայ միտքս՝
իմ կամքիս դէմ, երբեմնալ ուրիշնե-

ըրիս կըգովեն, ու կըհպարտացնեն .
չեմ գիտեր՝ ինչ ընեմ:

Իրաւ որ աս երկու կերպ հպարտութեան փորձութիւնը շատ մտատանջութիւն կըբերէ բարեսլաշտնեւորուն. բայց բան մը չէ ատոր հախէն գալը՝ երկու կերպով. մէյմը ծաղը ընելով ինքիր զինքը. մէյմալ ան առջեւ հանելով մեր թշնամին հպարտութիւնը:

Սակայն ըրէ՛, կամ զէֆքէնմիշ եղիր ինքիր զինքդ աս կերպով, ո՛, վնով ինչ կըսէ, ինծի պէս աղէկ չիկայ, աշխարհքիս վրայ. հպարտանալ ինձ կըվայլէ. հրեշտակ չեմ ամմա, մարդ ըսելը ինծի կըվայլէ. զերէ մարդարէներուն ու առաքեալներուն պէս անմատիկ՝ հրաշալիսբ եմ. մարտիրոսներուն պէս ան համար արուն կը թափեմ կոր. սողոմոն իմաստունէն էւել խելացի եմ. անոր եղբօրմէն արիսողոմէն էւել աղւոր եմ. սամփսոնէն էւել ուծով եմ. գողիաթէն էւել հսկայ եմ, դիմոսթենէսէն ու չիչերոնէն էւել ճարտասան եմ. թաղաւոր ըլլալու մարդ եմ. ամմէն մարդկանէ էւել բանի եկող ճարտար, զարմանալի

եմ: Ան է զարմանալին՝ որ մարդ
երեսս չինայիր . ասանկ կըղիտնան
մարդիկ մարդու խըյմէթը. հօշունտու
եա՛ . մարդիկ չեն գիտեր կոր իմ ինչ
ըլլալս . հերիք է որ անձ գիտնայ: Հի-
մա դուն եկուր տէ գիմացիր աս հը-
պարտ խօսքերուս . դուն քեզի չես
գիմանարնէ, կը խոնարհիս կըխանիս:

Իսկ մարդկան գովեստը ճանչ-
ցիր քեզի թշնամութիւն . և ոչ բա-
րեկամութիւն ըստ այնմ, « ժողո-
վուրդ իմ, որ երանենդ ձեզ, խա-
բեն զձեզ, և զշաւիղս ոտից ձերոց
խռովեցուցանեն », Էսայ . Գ . 12 : և
թէ՛ « և եղիցի որ երանիցեն ժողովը-
դեանս այսմիկ, մոլորեալք և մոլորե-
ցուցանիցեն », Էսայ . Թ . 16 : Թող
որ՝ գիտես մարդկան սովորութիւնը .
այսօր կըղովեն, վաղը վար կըզար-
նեն, դրսըւանց կամ երեսիդ աղէկ
կըղուրցեն, հեռուանց կամ էտեէդ՝
չըսածնին չի մնար, սրտանց ալ սի-
րեն ու գովեն նէ քեզ, անոր համար
է՛ զերէ սիրտդ չեն գիտեր, քու պակ-
սութիւներէդ խապար չունին. անանկ
է նէ, (դուն քեզի ըսէ՛) չըլլայ թէ՛
'ի մարդկանէ գովուիմ, ու ստեղծո-

դէս անարդուիմ. հերիք է ինծի իմ
մեղքս. « զանօրէնութիւնս իմ ես ինչ
ձէն դիտեմ » . առ. Ծ. 5 :

ը. Աստուծոյ առջեւ չանէ դուն
քեզ՝ ու քու հասիմդ հպարտութիւնը,
ասանկ ըսելով. էֆէնտիմ աս ինչ
հալ է իմ հալըս. աղքատ եմ մտքով,
իս մեծատունի տեղ եմ դրեր խելքովս.
մերկ եմ շնորհքէն, իս արժանի կըսե-
պեմ փառքին. կուրցեր եմ հողով հե-
րիք կարծեմ կոր աչքաբաց ըլլալ մար-
մնով. ամմէն կողմանէ խեղճ ողոր-
մելի եմ, տկար, տգէտ, և ոչինչ. ու
կը հպարտանամալ. մէկ բանս դովնե-
նէ մարդիկ, ես իս ամմէն կողմանէ
աղէկ կը կարծեմ, սուտ տեղ ալ գո-
վն. կենէ կախորժիմ, իս մարդու
տեղ կը դնեմ, ամմէնուն կուզեմ խը-
րատ տալ՝ հրամել. զամմէնքը կը դա-
տեմ. ուրիշի պակսութիւնը կը բռնեմ,
իս մոռցեր եմ, ուրիշին մեղքը կը նայիմ,
ուրիշին մեռելը կուլամ. « լոյս տուր
տէր աչաց իմոց, զի մի՛ երբէք ննջե-
ցից 'ի մահ » :

Տես ինչ պատասխան կուտայ ան-
Սութը լուսի առջեւ ելածին պէս՝
զինքը կը կորսնցնէ. ասանկ ալ՝ քու

Հպարտութիւնդ իմ առջևս փռածիդ
պէս՝ կը փճանայ, մի՛ վախնար Հպար-
տութեան փորձութիւնէն . շուտով
իմ ատեանս հանէ՛, հերիք է . նոյն
տեղը կը դանաս խոնարհութիւնը, ու
մեղքէն կը խալըսիս : Միայն դուն
ջանա՛ խոնարհութե՛ դործքեր ընել,
որ Հպարտութիւնը բնաւ տեղիք չդա-
նայ քու սրտիդ մէջ :

Թ. Գործք խոնարհութեան ասոնք
են որդեակ, (ան .) Անմեղ և անմեաս
բանին մէջ՝ նայէ՛ որ քու խօսքդ չի
քալեցնես, թող ուրիշին ըսածը ըլ-
լայ . քու կամքդ չի կատարուի, ու
րիշին ուղածը ըլլայ :

(ք .) Քու աղէկութիւնդ՝ աշխա-
տանքդ՝ դուն մի՛ պատմեր, հապա-
ծածկէ՛ որ մարդ չիմանայ . ես գի-
տեմ, հերիք է, քեզ դովելու խօսք
չեղայ բերնէդ . ո՛չ մենծ խօսիլ, ո՛չ
պարծենալ, ո՛չ բան ծախել . ինչու որ՝
ինչպէս մեղքդ խոստովանիսնէ, մեղքդ
կը կորսուի . ասանկ ալ առաքինուիդ
խոստովանիսնէ, առաքինութի՛դ կը
կորսուի : Ասոր ներհակ՝ զեղբայրդ
դովէ . աղէկ խօսէ, աղէկութիւնը
պատմէ, պակսութիւնը պարտրկէ .

անով դուն աւելի դովելի կըլլաս ան
ու մարդկան առջե :

Դ . Աղէկ տեղը , ուտելիքը , հազ-
նելիքը , փառք ու պատիւը՝ եղբօրդ
յարմար սեպէ՛ . դուն ամէն բանին
անպիտանը քեզի պիտուական ճանչ-
ցիր . « զի որ խոնարհեցուցանէ զան-
ձըն , բարձրացի » , ըսեր եմ ես՝ որ
տուօղն եմ ամենայն բարձրութեան .
ես ուզած ատենս՝ գիտեմ քեզ բարձ-
րացնել . ինչպէս յովսէփը դուբէն
հանեցի , ու եղիպտոսի թագաւորու-
թիւնը անոր ձեռքը տուի . լուսաւո-
րիչը խոր վիրապէն հանեցի , ու բո-
լոր հայաստանու հայր ըրի : Ասոր
ներհակ , « որ բարձրացուցանէ զան-
ձըն . խոնարհեցի » , գիտես ամբար-
տաւան սագայէլին զլսուն եկածը ,
համան հպարտին զլսուն եկածը . ե՛ն :

Դ . Դնենք թէ դուն պզտիկ ես ,
աղքատ ես , տիրութիւն ունօղ չու-
նիս , տղէտ ես , տկար ես , ճարտար
չես . անոր համար երեսդ չեն նայիր ,
ամէն տեղ երեսդ վար կառնեն , քու
հախօդ կուտեն , քեզ կը նախատեն ,
կըզրպարտեն : Ատրիճ եղիր , սիրտդ
մի կոտրեր . անձ հետս է ըսէ՛ , ան

ինծի հերիք է . ան իս կրնայ մեծցը-
նել , ան ինծի տիրութիւն կրնայ ը-
նել , ու զիս փառաւորցնել . ինչպէս
դաւթի բրաւ , դանիէլի բրաւ , շու-
շանայ բրաւ , թեկղի բրաւ . և այլն :
Չէ ուղեր (ըսենք) աս աշխարհքիս
մէջ իս փառաւորել , անդին մնայ իմ
փառքս իր շահովը . մէկին հարիւրա-
պատիկ ու հազարապատիկ՝ բիւրա-
պատիկ ալ կուտայ ինծի . ինչպէս
տուեր է աղքատ ղաղարին , և ամե-
նայն սրբոց : Քանի քանի մեծատուն-
ներ , իշխաններ , թաղաւորներ , թա-
ղուհիներ , փիլիսոփաներ , ամմէն
կերպ աշխարհքիս մէջ մեծութիւն
փառք ու պատիւ ունեցողներ՝ որ
մարդկանց առջև երես ունէին , ի-
րենց հպարտութեանը համար՝ այ ե-
րեսէն ընկան , և ընկած են յաւի-
տեան . « զի որ առաջի մարդկան բար-
ձրը է , պիղծ է առաջի այ » . Ղ . ԺԳ .
15 : Քանի քանի խեղճ մարդիկ՝ որ
մարդ անոնց երեսը չէր նայեր , այ
հետ հիմա կը թաղաւորեն , և յա-
ւիտեան պիտի թաղաւորեն : Հիմա
որը աղէկ է . տահա աղէկ չէ՞ մի , որ
հոս վար ըլլամ , հոն վեր ըլլամ , վայ

անոնց որ հոս վեր ըլլալ կուզեն ,
ինչու որ՝ հոն վար պիտի ըլլան :

Ե . Ղանենք թէ դուն մենժ մարդ
ես . խելացի , ձառքէդ բան կուզայ ,
ու բնաւ խըյմէթդ գիտցօղ չիկայ , ե-
րեսդ նայօղ չիկայ , աղէկութիւն կը-
նես , չեն ճանչնար , անոր դէմ գէ-
շութիւն ալ կընեն : Աղէկ եա , ատով
եղեր ես ճշմարիտ աշակերտ քրիս-
տոսի , շիտակ անոր էտեէն կերթաս
կոր . արքայութեան ճամբան դտեր
ես . ալ ինչ կուզես : Տրտմիանէ ,
խելք չունիս , ուրախանաս պիտոր՝
որ քրիստոսի նման ըլլալով՝ այ որդի
կըլլամ , և ժառանգ արքայութեան :
Աս ուրախութիւնս է հասուն սը-
տուղ կատարեալ խոնարհութեան ,
անուշ անուշ կեր , ու փառք տուր
այ , այ ալ ընծայ ընես նէ , շատ մախ-
պուլ կանցնի . խօշը կուզայ , քեզ
անդին իր սեղանը կընստեցնէ : Ա-
սոնք երազ չեն , մասալ չեն , յաւի-
տենական ճշմարտութիւն են . « ծա-
նիր զճշմարտութիւնն , և ճշմարտու-
թիւնն ազատեսցէ զքեզ » :

Պ . Վիտեմ , գիտեմ : կըսես , ամ-
մա գիւրին բան չէ՝ ատանկ խոնար-

հուծիւն ընել, համբերել, ձան չհանել, մարդուս խելքին դէմ կուղայ, մարդուն արունը կըցամքի. երբոր մարդը խենդի տեղ կըդնեն, զէֆքը կըհանեն, ոտից տակ կառնեն, մարդուն սիրտը կէրեն, հոգին ալ կըհանեն. ատ ըլլալու բան չէ:

Ասոր շատ պատասխան ունիմ, թէ որ պատասխան տալ արժան սեպէինէ: Ան առաջ խնտալս կուղայ կոր. զերէ ես քեզ խելացիի տեղ էի դրեր, քեամիլ մարդ կըկարծէի. տեսնամ որ տղի պէս կըխօսիս կոր, ու խենդ չերենամ տէյի՝ իրաւցընէ խենդ կըլլաս կոր: Խենդ չէ՞ մի այն մարդն՝ որ ուրիշներուն բերանը նայելով, որ ոչ օգուտ և ոչ զէն կըրնան տալ, իրեն մենծ շահը թողու, մենծ փնասը ուզէ: Խենդ չէ՞ մի այն մարդն՝ որ մէկ պզտի ծառայութիւն մը ընելով, մէկ նախատինքի մը համբերելով, կամ ինչ կերպ խոնարհութիւն կուզեսնէ՝ ընելով, մէկէն հարուր քէսէ, կամ հազար քէսէ պիտի ափ ձգէ, ու իր հպարտութենովը ետ կենայ: Մի թէ աշխարքիս համար չեն մի քաշեր մարդիկ շատ կերպ բաներ, նախատինք

ներ, խոնարհութիւններ, և այլն. ամ
մա ծայրը մէկ քանի բարայի վաստակ
կայ տէյի՝ քաշածնին ուսհաթի լո-
խում կըսեպեն։ Ա՛հկը իրենց ըսելու
ըլլայ, խե՛նդ ես, ի՛նչ է ատ քաշածդ,
ատ ի՛նչ խոնարհութիւն է. և այլն .
պատասխան կուտան, մենք մեր բանը
զիտենք. աշխարհք ի՛նչ կուզէնէ՝ ըսէ,
մենք մեր շահը պիտի նայինք, ասանկ
չընենք նէ, չըլլար։ Ա՛հ, մարմնաւոր
շահդ զիտես եղեր, հոգեւոր շահդ
ինչո՛ւ չես զիտեր, չես մի զիտեր՝ որ
« հոգի առաւել է քան զմարմին »։

է. Գանք հիմա՝ ըսածիդ շտկէ
շիտակ կըտրուկ ճուղապին։ Իրաւ
է, դիւրին բան չէ խոնարհութիւն
ընելը. եա դիւրին բան է մի արքա-
յութիւն երթալը. քէֆդ նայէ. եր-
թալ կուզեսնէ, ճամբան աս է, « քան-
զի անձուկ է դուռնն, և նեղ ճանա-
պարհն՝ որ տանի ՚ի կեանս » . հասկ-
է. 14. Չես ուզեր եղեր, ճորով քեզ
տանօղ չիկայ. դուն քեզ ճորովքընես
պիտոր՝ որ կարենաս երթալ. « քան-
զի բռնադատողացն է արքայութիւնն
այ, և բռունք յափշտակեն զնա։ Ար-
ունիցի ականջս լսելոյ, լուիցէ՛ »։

Քեզի կըսեմ՝ իմ ընթերցող կե-
նաց դեղին . հիւանդ ես նէ հպար-
տութենով , ատ չար ախտը ժանտա-
մահէն պէթէր բան է , հէլ հէլպէթ
քեզ կըմեռցնէ հոգւով . քեզ կըսէ
կոր երկնաւոր բժիշկը , թէ ուրիշ
ճար չիկայ , խոնարհութե դեզ պիտի
առնես՝ որ մէկէնիմէկ քեզ կըբժշկէ :
Ամա լեղի է եղեր ատ ալ խօսք է մի ,
խըմէ՛ սիրելի խըմէ՛ , մի վախնար , բեր-
նիդ մէջ լեղուի՛ր կտորմը կիմանաս չես
իմանար , ետքը անուշութի՛ր կըվայլես
սրբաիդ մէջ . կառողջանաս , ու կօրհ-
նես դեղն ալ բժիշկն ալ : Վարմա-
ւոր հիւանդութեանդ այնչափ լեղի՛
ղէհիր զըսեմ բաներ կըխմես . ինչ է
թէ՛ չիմեռնիս . որ բժիշկ որ ճէռահ՛
ինչ դժար բան տան , կամ չարչրկեն
նէ քեզ , քեզի բարերարութիւն կը-
սեպես , ու շնորհակալ ըլլալով բարայ
ալ կուտաս ավուճով , դեղին զատ ,
բժշկին զատ , ճէռահին ալ զատ .
հապա հոգեւոր հիւանդութեանդ ին-
չո՛ւ նազ կընես դեզ առնելու , որ ոչ
խարճ ունի , և ոչ մասրաֆ : Անանկ
է նէ , կենէ առջի խօսքս է , դուն
խենդ ես մէյէր . հիմա խնտալս դադ-

ընցաւ, լալս կուգա կոր խենդու-
թեանդ վրայ, ինչպէս որ հրեշտակ-
ները լացին բաբելոնին վրայ. « բժշ-
կեցաք զբաբելոն, և նա ոչ բժշկե-
ցաւ » . Էբէ՛. ծա՛. Ծ . և անոն մեր լա-
ցաւ եկեմայ վրայ . ևն :

Աստուծոյ հեշիք է խօսք հասկըցո-
ղին . աս հիւանդիս դեղը աս է, կու-
ղէ առնէ՝ ողջնայ, կուղէ չառնէ՝ մեռ-
նի, ես ատեն չունիմ՝ խօսք չի հաս-
կըցող հիւանդին կամքը ընելու . ու-
րիշ ծանոթ հիւանդներ ալ շատ ու-
նիմ, երթամ անոնք տեսնամ, ու
անոնց դեղն ալ տամ աստուծով :

Գ Լ. Զ :

Ախա նախանշո՛ւ . և դէ՛ռ նորա՛՝ Էդ Բայրա՛ն-
բո՛ւնի՛ն :

Ա՛ . Ախա՛նձ , անուննալ վրան ,
որ նախ իր անձ կէրէ, ետքը նա կը խանձէ
ու խանձէ իր եղբարը : Ախա իր անձը
կէրէ՝ ըսի, տրտմելով ուրիշի աղէկու-
թեանը վրայ, և անոր աղէկ ըլլա-
լուն համար ինքիւր զինքը չարութե-
նով մաշելով, որ չըլլայ թէ անոր

բարձրնալը՝ իրեն վար ինկնալ ըլլայ.
քանզի « նախանձ է տրտմութիւն ը
բարին եղբօրն, ըստ որում կարծի
նուազել զիւր պատիւն » :

Տեսա՞ր որ նախանձը հպարտութե
առջինեկ զաւակն է, չար ծնողքին
չար զաւակը. որ զինքը արժանի սե-
պելով միշտ բարձր բանի քան զու-
րիշները, երբոր կըտեսնայ զուրիշը
քան զինքը վեր, քան զինքը հա-
րուստ, ողջ, հանգիստ, անուանի,
գովելի՝ և այլն, կարծէ թէ ինք անով
վար կիյնայ : Իրեն ցածութիւն կը-
սեպէ եղբօրը վեր ըլլալը. իրեն չար
կըսեպէ եղբօրը բարին, իրեն մնաս
կըսեպէ ուրիշին շահը. իրեն աչքին
փուշ կըլլայ ուրիշին էն անուշ բանը.
իրեն նեղութիւն կըլլայ ուրիշին հան-
գիստը : Չառքէն ալ որ չիգար զինքը
վեր վերցընել, զուրիշը իրմէ վեր
տեսնայ նէ, կըսկըսի դառնանալ,
տրտմիլ, էրիլ, մրկիլ, հալիլ մաշիլ,
թէ ինչո՞ւ ուրիշը վեր ելլայ, կամ
աղէկ ըլլայ :

Բ. Աս ալ հերիք չէ. կըսկըսի
ձառքէն եկածին չափ եղբօրը անունը
կոտրել. կարելի է նէ՝ անոր տունն

ալ կաւրէ կէրէ . իրեն անկից շահ մը եղեր է՝ չէ եղեր , չինայիր . միայն կուզէ՝ որ իրեն չեղաւ նէ՝ ուրիշի ալ չըլլայ այն բարին : Ասով կիմա՜նաս որ նախանձը առաջ իրեն կը մնասէ անտարակոյս . անկից էտե՜ճար կըրփնտուէ ուրիշի ալ մնաս տալու . անոր համար ըսի՝ ուրիշնալ նա կըխանծէ ու կըխաճնէ :

Ասկից կելլայ չարակնութիւն , աւտելութիւն , ռիսակալութիւն , բամբասանք , թշնամանք , զրկանք , անիրաւութիւն , խռովարարութիւն , մարդասպանութիւն . և ամենայն մեղք որ կըլլայ ՚ի մնաս ընկերին . վասն զինչպէս հպարտութիւնը այ դէմ կը կռուի անզգամութեամբ , ասանկ ալ նախանձը եղբօրը դէմ կըկռուի անիրաւութեամբ : Թող իր անձին ըրածը և եղածը . դառնութիւն , կատաղութիւն , տրտմութիւն , անհանգստութիւն , դանդառ , տրտունջ , յիշոց , հայհոյութիւն , չարութիւն , խստասրտութի , և յուսահատութի :

Նախանձը չէր մի՞ որ զսատանան դրօշմի մահուչափ մնաս բովանդակ ազգի մարդկան՝ յետին կատաղութե

նով, որ մարդիկ իր տեղը պիտի լեց-
նեն երկինքը : ‘Նախանձը չէ՞ր մի որ
կայէնը ձգեց յեղբայրասպանութիւն
և ’ի յուսահատութիւն , նախանձը
չէ՞ր մի որ յովսեփայ եղբարքը անոր
արուհիը մտան՝ վաճառելով յեգիպ-
տոս , ամա ուզեն չուզեն՝ ետքը ե-
կան երկրպագութիւն ըրին իրեն :
‘Նախանձը չէ՞ր մի որ հրէայք մատ-
նեցին զքն պիղատոսին ձեռքը , ու
խաչ հանել տուին . ետքը յարութին
ալ ծածկել ուզեցին , բայց ինչ ճամ-
բով որ կուզէին անիկա վար զարնել
ու խայտառակելն է , իրենք աւելի
խախք եղան , իսկ յիսուս աւելի փա-
ռաւորեցաւ :

Դ , Աւրեմն առջի դեղը այսպիսի
վտանգաւոր ախտին՝ է յիշել այն չա-
րիքն որ նախանձողին գլուխը կու-
գայ , թէ՛ իր ձառքովը , և թէ այ բար-
կութեը հանդիպելով : Այլ ետքի դե-
ղը՝ որ բոլորովին կըստչիէ , եղբայր-
սիրութին է : Առաջուց աս ըլլարնէ ,
նախանձ չէր ըլլար . ետքէն սլարէ
ըլլայնէ , նախանձին հոտնալ չիմնար .
որովհետեւ եղբայրսիրութիւնը հէմ
նախապահօղ , հէմ առողջացնօղ դեղ
է նախանձու դէմ :

Բայց ինչ ընեմ՝ որ այս հարկաւոր և անդին դեղ եղբայրսիրութեան՝ հիմակուան ատենը աշխարհքիս հիշմէկ դեղարանը չի գտնուիր . ոչ քաղքին խանութները կայ որ ծախուի ու գնուի , ոչ դուրս տեղ մը բուսած կը գտնուի : Ա՞ր պախճան , ո՞ր պօստանը , ո՞ր քաղաքը , ո՞ր լեռը քալես , ամմէն կանանչ , ամմէն պտուղ՝ կըրնայ գտնուիլ՝ գոնէ դեղի համար տնկած , եղբայրսիրութիւնը չի դըտնուիր կոր . անոր տերեւն ալ չորցեր է , ծաղիկն ալ , պտուղն ալ . չըլլայ թէ բոլոր ծառն ալ արմատովը (որ է սէրն ան) չորցած ըլլայ շատերուն սրտին պարտիկին մէջ . զերէ կերևնայ թէ քրիստոսի տեառն մերոյ ըսած ատենը հասերենք . « ցամաքեսցի սէր բազմաց » . Տառ . իմ . 12 :

Ի՞նչ . Հապա այսչափ մարդիկ կը տեսնանք՝ որ մէկզմէկու հետ սիրով կը տեսնուին , իրարու հետ կապուած՝ մէյմէկէ չեն կրնար զատուիլ , թէ ազդականաց մէջ , թէ բարեկամաց , աս եղբայրսիրութիւն չէ՞ մի :

Չորցած կամ դեղնած տերեւ սիրոյ՝ դետինը թափած՝ շատ , ես ալ

գիտեմ. իմ ուղածս ան չէ՛, կանան-
չը թաղէն պէտք է ինծի՛ իմ էզաս
շինելու համար, որ այ սիրոյն ծա-
ռէն հասըլ կըլլայ, մշտականաչ է
թէֆնէի պէս և անուշահոտ. գեր-
բնական շնորհքով կըգոյանայ. ուստի
չորնալիք չունի :

Չէ՛ նէ, ատ քու ըսած եղբայրսիւ
րութիւնդ՝ որ կըտեսնաս մեր օրերը,
ասըլ անձնասիրութիւն է. վասն զի
ոմանք կըսիրեն՝ որ սիրուին, իրենց
ըլլալու շահուն համար է այդ սէրը.
ոմանք ալ կըսիրեն, ինչու որ սէր
կըտեսնանկոր կամ տեսեր են, իրենց
եղած շահուն համար է կենէ այդ
սէրը. շատն ալ կըսիրեն բնական սի-
րով արենակցութե, բնութեանը յար-
մարութեան, առուտրի օգտին հա-
մար, մարդավարութե համար սոսկ
երեսանց, սրտանց ալ ըլլայնէ, ան-
հաստատ, քիչ մը ատեն, ինչուան ի-
րենց բանը լմնայ. քանի որ իրենց
քէֆին չի դպչիր գիմացինը. ևն :

Ապա թէ ոչ. մէյ մը մօտեցիր ատ
թմրած օձերուն, տես ինչպէս կը-
խածնեն. մէյ մը դըպիր ատ հեզուկ
հայլաններուն, տես ինչպէս թէքմէ

կըզարնեն. մէյ մը մօտեցիր ատ հան-
դարտ կեցած ջրերուն, տես ինչ-
պէս դարշելի հոտ կը հանեն. մէյ մը
մօտեցիր ատ անշարժ լեռներուն,
տես ինչպէս ժած կը հանեն, կամ
մուխ կը հանեն ետնայ լեռան պէս.
« մերձեաց'ի լերինս, և ծխես-
ցին » . սաղ. ճխգ. 5 : Աղբայր եղ-
բօրմէ խօսք մը լսէ նէ, չի կրնար
կոր մոռնալ. էրիկ կնիկ իրարու խել-
քին դէմ բան մը տեսնան նէ, կը-
տռոտին. բարեկամ բարեկամէն խը-
րատ մը լսէ նէ, թշնամի կը դառնայ.
սիրական սիրականին երեսը չի կըր-
նար նայիլ մէկ չնչին խաթէրմնայի
համար. շուտով որ չի հաշտուին նէ,
կրակը կառնէ ներսէն, երկու կողմն
ալ էրելէն էտե՝ չորս գինալ մոխիր
կընէ :

Ե. Ա'խ սէր, սէր ճշմարիտ, սէր
բարեկամութեան, սէր անձային, սէր
հոգւոյն սրբոյ. որ զթշնամիս բա-
րեկամ կընէ, զբաժանեալս կը միա-
ւորէ, աւրածը կը շինէ, լեղին կա-
նուշընէ, զանձ յերկիր կը խօնարհե-
ցնէ, զմարդիկ երկինքը կը բարձրա-
ցնէ. զանձ մարդու հետ կը հաշտեցնէ,

զմարդիկ մէկզմէկու սրտակից կընէ :
 Ա՛ս է իմ փնտռած դեղս , որ աւել
 տարանին պարտէզը կըզտնուի , և
 ճշմարիտ քրիստոնէին դրանը վրայ՝
 ու ճակտին վրայ յայտնի նշան դրած
 է ՚ի քրիստոսէ . « Պատուիրան նոր
 տամձեզ , զի սիրիցէք զմիմեանս . այս
 է պատուէր իմ , զի սիրեսցիք զմի-
 մեանս , որպէս և ես զձեզ սիրեցի .
 յայսմ դիտասցեն ամենեքեան՝ եթէ
 իմ աշակերտք էք , եթէ սիրիցէք զմի-
 մեանս » . յ. 13 . ժ Գ . 1 . ժ Ե : Աս դեղս որ
 առնես նէ , ո՞ւր կըմնայ նախանձը ,
 պօղոս առաքելոյն խանութը վազէ ,
 աղէկը կըզտնաս աս սիրոյս . որ կըսէ .
 « Սէր ո՛չ նախանձի , ո՛չ ամբարհա-
 ւածէ . ո՛չ խնդրէ զիւրն » . և այլն . ան-
 1 . ժ Բ . ժ Գ :

Գ . Սէրը ինչ է՝ ըսես : Սէրն է յօ-
 ժարութիւն կամաց առ բաղձալի բա-
 րի մը . չարը սիրել չըլլար , բարին ա-
 տել չըլլար . ուր որ ատենք զնարին ,
 յայտնի է որ խաբուեր ենք , բարին
 չար՝ աղէկը գէշ ենք կարծեր . չարն
 ալ սիրենք նէ , խաբուած պիտի ըլ-
 լանք , չարը բարիի տեղ՝ գէշը աղէկի
 տեղ ենք դրեր . ուստի վայ կուգայ

զլերնիս. « Վայ այնոցիկ՝ ոյք ասի-
ցեն զչարն բարի, և զբարին չար. ոյք
դնիցեն ըզլոյսն խաւար, և զխաւարն
լոյս. ոյք դնիցեն զդառն քաղցր, և
զքաղցրն դառն », Էսայ. Ե. 20:

Է. Արրնաս ըսել՝ թէ հապա ինչ
պէս հրամայեր է ան, որ զամէնքը
սիրենք, երբոր մարդկանց մենծ մա-
սը չար է. մանաւանդ աւետարանը
կըպատուիրէ թշնամին ալ սիրել, որ
սիրելու բան չէ: Ասոր ներհակ՝ ին-
չո՞ւ մեք ըլլայ նախանձը, որ միշտ ա-
ղէկ բանի աչք կըտնկէ, չէ՞ թէ չարի:

Պատասխանը յայտնի է. սէրն ալ
նախանձն ալ աղէկի էտեէ են, բայց
սէրը աղէկ բանը՝ ամմէնուն կուզէ,
նախանձը հիշ մէկին չուզեր՝ իրմէն ի
զատ. սէրը աղէկ բանը ուրիշի վրայ
կուզէ տեսնալ, նախանձը չուզեր տես-
նալ. սէրը զեղբայրը կըսիրէ՝ աղէ-
կութեանը համար, նախանձը կատէ
նոյն աղէկութեան համար. սէրը մար-
դը կըսիրէ, մարդուն գէշութիւնը կա-
տէ. նախանձը մարդուն գէշութիւնը
չատեր, աղէկութիւնը կատէ. անոր
համար աղէկ մարդն ալ չի կրնար սի-
րել. կըրնայ ըլլալ որ գէշ մարդը սիրէ:

Ո՛ր գտնամ բարի նախանձը, որ նախանձաւորութիւն կըսուի, և սիրոյն սիրական եղբայրն է. մարդուն աղէկութիւնը այնչափ կըսիրէ՝ որ ան աղէկութեանը սիրահարածի պէս կըլլայ, և կըփափաքի՝ որ մասնակից ըլլայ նոյն աղէկութեանը. անոր պէս բարի և առաքինի ըլլայ, անոր պէս խելացի ու ճարտար ըլլայ. անոր համար աղէկներուն հետ կուզէ տեսնուիլ, որ անոնցմէ աղէկութիւն սորվի. ասոր նախանձ չենք ըսեր, խայրէթ կըսենք, ուրիշմէն իպրէթ առնել կըսենք. առնէ նէ ալ, ուրիշին պակաս մնայ չըսեր. ինչպէս ճրագէն ճրագ վառես նէ, առջինին բան չի պակսիր:

Ը. Առաքեալը մեզի սէրը սորվեցնելու համար՝ աս խայրէթը, աս բարի նախանձը հիմ կըդնէ. «նախանձաւոր լերուք շնորհացն՝ որ լաւն են. այլ ես առաւել ևս ճանապարհ ցուցանեմ ձեզ» . Թ. Կ. Ժ. 31: Աղէկ մտիկ ըրէ. էտե՛ք ընկիք կըսէ՝ որ աղէկ աղէկ շնորհքներ ափ ձգէք. չէթէ այնչափ դըսի շնորհքներ ունենաք, զորօրինակ դիտուն ըլլաք, կարգացօղ ըլլաք, մեկնիչ զրոյց ըլլաք,

մարդարէ ըլլաք. հապա աւելի ներսի
շնորհքներ ունենաք, ցոյց զանազան ա-
ռաքինութիւններ, համբերութիւն, խո-
նարհութիւն, ողորմածութիւն, ևն:
Ամմա ըսէք՝ թէ ասոնց որ մէկը մենք
պիտի ընենք, ինչպէս և երբ պիտի
սորվինք, ճար մը չիկայ՝ որ մէկ գըլ-
խաւոր բանի մը հետեւ ընկնանք, որ
անով ուրիշներն ալ գըլուխ կարենանք
հանել:

Ահա կըսէ, ես ձեզի էն աղէկ,
էն մեծ, և էն հարկաւոր շնորհքը սոր-
վեցնեմ: Արն է այն: Սէրն է կըսէ.
աս ըլլայ նէ, ամմէն բան կըլլայ. ա-
ռանց ասոր ուրիշ բան չա՛հ չունի.
այնչափ որ՝ թէ որ հրեշտակային լե-
զու ունենամ, թէ որ աս համար ա-
րուն թափեմ, կամ կրակը մտնամ,
թէ որ բոլոր ունեցածս աղքատներու
բաժնեմ, ամմա սէր չունենամնէ առ
անձ և առ ընկերն, բոլորը դարտակ
է. հապա թէ սէր ունենամնէ, ա-
սոնք ամմէնքը տեղին կեօրէ պիտուա-
կան կըլլան, ու ինքիրմէ կըլլան. սի-
րով ամմէն պատուիրանքը կըպահեմ.
ամմէն կատարելութեան կըհասնիմ.
ինչպէս որ ուրիշ անդամ ըսի. « լը-

րումն օրինացն սէր է . սէրն է զօգ
կատարման » :

Ասանկ մենծ բան է սէրը . ալ ինչ
դովեստ կուզես . յովհաննէս աւետա-
րանիչ՝ սիրոյ աշակերտը՝ բանը կըլը
մնցնէ . մէյ մը որ՝ իր բոլոր կենացը
մէջ միշտ սիրոյ վր կըխօսէր նէ , աշ-
կերտները դարձան ըսին , սէր՝ սէր ,
աղէկ , ամմա՝ հայր սբ , ուրիշ խրատ
մալ խօսէ . ան ալ դարձաւ ըսաւ . որ
դեակք՝ ալ ուրիշ ինչ բան խօսիմ . սէր
ըլլայ , հերիք է . անով ամմէն բան
կըլլայ . մէյմալ որ իր թղթերուն մէջ
շատ ասպարեղէն էտե սէրը՝ աս ծայ-
րագոյն դովեստը վրայ կըբերէ . « ան
սէր է » կըսէ . անանկ է նէ , ինչպէս
աստուծմէ մենծ բան չի կրնար ըլլար ,
ասանկ ալ սիրոյ պէս մենծ շնորհք և
առաքինութիւն չի կրնար ըլլալ . որ
զմեզ կրնէ այ նման՝ աստ և ՚ի հան-
դերձեալն . հոս համտես ընես նէ ,
անդին բոլոր անուշութիւն կըվայլես :

Թ . Սիրոյն զօրութիւնը կուզես
հասկընալ նէ՝ մարմնաւոր բաներէն
չափէ . ըստկի սէրը չէ՞ մի՞ որ մար-
դիկ գիշեր ցորեկ կաշխատին , արուն
կըբրտնին , հազար փորձանքներու մէջ

զիրենք կըխօթեն , Եքէ Եք կը քալեն ,
 ծովու ցամաքի վտանգները յանձ կառ-
 նեն : Օչակի սէրը չէ՞ մի՛ որ ծնողքը
 ոչ զիշերը քուն ունին , ոչ ցորեկը
 հանգիստ ունին . սղտըկուց այնչափ
 խահրերնին կը քաշեն , մեծնան նէ՛
 տահա մենծ բաներուն կը տանին .
 առողջ ըլլան՝ մէկ կերպ , հիւանդ ըլ-
 լան՝ հազար կերպով հոգ . ըստկէ ել-
 լալ , սրտադող քաշել , և այլն : Ալ
 շատ օրինակ կը գտնաս սիրոյ . ո՞ր բա-
 նի որ սէր ունիս , ո՞ր բանի որ իղձ
 ունիս նէ , ամմէն քաշածդ քեզի բան
 չերևնար . միայն թէ սիրած բանդ ափ-
 ձդես , կամ ափէդ չի հանես : Աս բա-
 ներուն ո՞րը կընես կոր անային սի-
 րոյ համար , թէ ան սիրուն ըլլայ ,
 թէ եղբօրը սիրուն :

Շատը կան որ կարծեն թէ զան-
 կը սիրեն . ինչու որ՝ ՚ի հարկէ զան-
 սիրել պէտք է կըսեն . ով կայ որ զան-
 չսիրեր կըսեն . ամմա իրենք ալ գի-
 տեն որ եղբայրսիրութիւն չունին .
 անով պէտքը չէր մի հասկընային՝
 որ անսիրութիւն ալ չունին : Մտիկ
 ըրէ՛ ինչ կըսէ յովհաննէս աւետա-
 րանիչը . թէ որ զեղբարդ որ կըտես

նաս՝ չես սիրեր, զի՞նք որ չես տես,
 նար ինչպէս պիտի սիրես: Պատճառն
 է՝ որ ինչպէս ըսինք, սէրը աղէկ բա-
 նի բաղձանք է. մէկ բանն որ չենք
 տեսնար՝ աղէկութիւնը աղէկ մը չենք
 հասկընար. ուստի աղէկ մը չենք կըր-
 նար սիրել. ասոր համար կըսեն խմաս-
 տունք. « ոչինչ է սիրեցեալ, եթէ չի-
 ցէ ծանուցեալ »: Աւստի հիմա որ
 զի՞նք չենք տեսնար յայտնապէս, հա-
 սկա մութ ճանաչումմը ունինք, անոր
 կէօրէ ալ մութ կըլլայ անսիրու-
 թիւննիս, իսկ եղբայրնիս աչքով կը-
 տեսնանք. անոր կէօրէ ալ՝ որչափ
 պէտք է նէ՝ կրնանք սիրել. ու պէտք
 է որ սիրենք, նայելով իրեն աղէկու-
 թիւնը. վասն զի որչափ է նէ աղէ-
 կութիւնը, նոյնչափ ալ սիրելի է, ու
 պիտի սիրուի:

Ժ. Աս որչափ ճշմարիտ է նէ, այն-
 չափ ալ մարդկանց խելացը դէմ կու-
 դայ. ուստի կըսեն սովորաբար, իշտէ
 մեր ըսածնալ ատ է եա. աղէկ մարդ
 դտնանք նէ, կըսիրենք. դէշ մարդը
 ինչպէս սիրենք. և որով հետեւ Ֆիլի-
 վր աղէկ մարդը քիչ է, դէշը շատ է,
 անոր համար մենք ալ շատը չենք սի-
 րեր, քիչ կայ որ սիրենք:

Հոս է բոլոր դժարութիւնը, աս
մէկ մենծ ընդդիմութիւն մը նէ կամ
առարկութիւն, զոր միշտ կընեն մար-
դիկ՝ կամ բերնով, կամ աւելի սրը-
տով, մանաւանդ եղբայրատեաց՝ նա-
խանձոտ և կռուոտ մարդիկ. աս բա-
նիս պատասխանը կարենանք տալ, ու
ամմէնուն միտքը խօթել նէ, սիրոյն
ծաղիկնալ՝ պտուղն ալ կըտեսնանք,
ես սիրով կաշխատիմ, միայն թէ աշ-
խատանքիս պտուղնալ կուզեմ քա-
ղել աստուծով:

Ժա. Աղէկ մարդը կըսիրես եղեր,
դէշը չես սիրեր: Հախ ունիս ըսեմ.
ամմա առաջ աս ըսէ ինծի. կըճանչ-
նաս մի աղէկը դէշը. դիտես ինչ ը-
սել է աղէկ մարդ, ինչ ըսել է՝ դէշ
մարդ: Միայն ան կըրնայ դիտնալ
մարդուն ներսի աղէկութիւնը դէշու-
թիւնը, մենք դրսի կեղևը դիտենք՝ որն
որ դիտենք նէ: Քանի՞ անգամ եղած
է՝ որ աղէկ ըսածդ՝ դէշ է ելեր. դէշ
ըսածդ աղէկ է ելեր. այնի ձմերուկ
ճանչնալուդ պէս, որ շատ անգամ
կարծիքիդ պէս չելար: Սրտագէտ՝
ան միայն է, նա՛ դիտէ՝ զինչ կրի
'ի մարդն: Աեղծաւորները մեզ կը-

խաբեն , զանձ չեն կրնար խաբել .
 շատ մարդ մեր աչքին անշնորհք կե-
 րենայ , այ առջև պիտուական է .
 « զի մարդ հայի յերեսս , և անձ հայի
 'ի սիրտս » ան . ԲՊ . ԺԳ . 7 : Անանկ
 է նէ , հիշ մէկին վրայ վճիռ մի կըտ-
 րեր , սա մարդս աղէկ է՝ ըսելով , ան
 դէշ է . դուն դատաւոր չես , քննիչ
 չես . « մի է օրէնսդիր և դատաւոր » ,
 Ես . Դ . 12 : Հապա ինչպէս ձմերուկ
 կըգնեսնէ , քեզի աղէկ երեցածը կառ-
 նես , մէկալնոնք գետին չես զարներ՝
 որ տիրոջը վնաս չըլլայ , և ուրիշնե-
 րուն աչքէն չըլլայ մնացածը , ասանկ
 ալ հաւանած մարդուն հետ տեսնուէ՝
 սիրով , բանըդ տես . մէկալնոնք վար
 մի զարներ՝ որ անոնք ալ ուրիշի
 պէտք են . և ամէնքը այ պարտէզը
 բուսած են : Արեմն առջի բանդ աս
 ըլլայ եղբայրսիրութեան կանոնին
 մէջ , որ մէկը չես սիրեր նէ , դոնէ
 մի ատեր . հետը բարեկամութիւն
 չունիս նէ , նախանձ կամ ատելութի
 և թշնամութիւն ալ մունենար :

ԺԲ . Արկրորդ պատասխանս աս է .
 Ան մարդն որ դուն կըսիրես նէ ,
 անոր չի սիրօղն ալ կըգտնուի , զի-

տես . ան մարդն որ՝ դուն չես սիրեր
 նէ , անոր սիրողն ալ կայ , աս ալ
 կրտեսնաս . հիմա ես որո՞ւղ հաւ-
 տամ . դուն մի կըսխալիս , թէ ու-
 րիշը . ինչո՞ւ դու չի սխալիս տէ .
 ուրիշը սխալի , հէմէն երկուքդ ալ
 սխալական ըլլալով՝ երկուքդ ալ սխա-
 լած էք , երկուքդ ալ խաբուած էք ,
 թէ սիրելնուդ , թէ չի սիրելնուդ ,
 ինչո՞ւ համար . զերէ վերի ըսածիս
 պէս՝ այդ առանձնական սէրը սէր
 չէ , անձնասիրութիւն է . ամմէն
 մարդ իր շահուն համար մէկը մէ-
 կալը կըսիրէ . ամմէն մարդ իրեն
 բնութեան յարմարը , իրեն խելացը
 եկածը , իրեն կամացը կեօրէ շար-
 ժողը կըսիրէ . ատանկ սէր մը կըլ-
 լայ . սուտ և խաբեբայ է այն սէրը
 որ մեր շահուն համար կըլլայ . ստու-
 թիւննալ յայտնի կըլլայ , երբոր նոյն
 մարդը մեր կամքին կեօրէ չերթայ
 նէ . զերէ նոյն սահաթը՝ սիրելին ա-
 տելի կերենայ : Դուն ալ քու վրադ
 փորձած ես , որ աս կերպով շատ բա-
 րեկամէդ ետ կեցեր ես , ուրիշը անոր
 հետ բարեկամ է եղեր , դուն ուրիշը
 քեզի բարեկամդ ես ըրեր , նոր ա-

ոռւտութիւն մը . քու բարեկամդ ուրիշի
ես ծախեր , ուրիշի թշնամին դուն
ես դներ : Արեմն երկրորդ կանոն
եղբայրսիրութեան աս ըլլայ քեզի .
քեզի աղէկութիւն ընօղը միայն սի-
րելու չէ , ուրիշներուն աղէկութիւն
ընօղն ալ սիրելու է . միայն քեզի ա-
ղէկ երեցածը սիրելու չէ , ուրիշնե-
րուն աղէկ երեցածնալ սիրելու է .
ասով եղբայրսիրութիւնդ չի կապուիր
աս ան մարդու վրայ , հասլա կը-
տարածուի անհամար մարդկանց վրայ :

ԺԳ. Արրորդ իմ պատասխանս այս
է . Ա՛մ զամէնքը պիտի ատես ,
կամ զամէնքը պիտի սիրես . առջինը
չըլլար ընել , ուրեմն ետքինը պէտք
է ընես : Ի՞նչպէս : Օ՛րէնքը պիտի
ատես քու խելքիդ կեօրէ . զերէ գէշ
մարդը պիտի ատես եղեր . սբ դիրքն
ալ կընդունիս՝ որ կըսէ , « ոչ ոք է
բարի՝ մինչև 'ի մի . ոչ ոք է իմաս-
տուն . ոչ ոք է արդար » . անանկ է
նէ՝ աղէկ մարդ չիկայ . Արանի թէ
աս բանս շիտակ հասկընայիր , ու
քու վրադ ալ իմանայիր . ան ատեն
քեզ ալ չէիր սիրեր . էն առաջ քու
անձդ կատէիր , կատարեալ աշկերտ

կըլլայիր քրիստոսի . և ան ատեն կը
դառնայիր՝ զամենքը կըսիրէիր :

Իսածս գրոց էր , ռամկօրէն բրոց
ալ հասկըցընեմքեզի : Բու խելքիդ
կեօրէ՛ քու հաւնած մարդդ միայն
պիտի սիրես , ուրիշը պիտի չսիրես .
էյ , դուն կըհաւնիս մի կռապաշտնե-
րուն , անհաւատներուն , հրէանե-
րուն , միւհլիւտիւններուն , ինքնա-
դլուխներուն , հերետիկոսներուն , և
անդլուխներուն , չէ՛ . ուրեմն Եփես
մենծ մասը դուրս ելաւ : Արմնանքու
հաւատակից քրիստոնէ ախպարներդ .
ասոնց մէջ որո՞ն կըհաւնիս . հար-
բեցողներո՞ն , խումարպազներո՞ն ,
դէշ ճամբա՞ դացողներուն , քիւֆիւր-
պազներո՞ն , խաբեբաններո՞ն , պօշ-
պօղազներո՞ն , անիրաւնէրո՞ն , գո-
ղերո՞ն , և այլ անհամար կերպով ան-
կարգութիւն ընօղներուն . չէ՛ . անանկ
է նէ , ասոնցմէ ալ շատը գնաց՝ քիչը
մնաց սիրուելու :

Այն քչուոր աղէկներուն՝ ամմե-
նուն կըհաւնիս մի . կըրնաս նէ՛ հրա-
մերես ըսէ : Դուն չես մի ան մարդը՝
որ աղէկներուն աղէկը պիլէ տեսնատ
աղքատ , մուրացկան , հիւանդոտ ,

ցաւաղար, խեղճ, երեսն ալ չես կր-
նար նայիլ. չէ թէ սիրել. բնութիւն
անխելք՝ անքաղաքավար՝ անկիրթ երե-
ցածին՝ երեսը թքնելն ալ հախ կըսե-
սես. խելացի՝ մարդավար՝ շնորհալի
տեսածներդ ալ՝ երբեմն կըսիրես, եր-
բեմն վար կըզարնես. պակսութիւն
մը ըրածնուն պէս՝ կամ սոսկ բամ-
բասանքով քիչ մը պակսութիւն վրա-
նին լսածիդ պէս, աղէկութիւնին կը
մոռնաս, երեսնին վար կառնես. ես
քեզ մարդ կրկարծէի, անբան անա-
սուն ես եղէր մէյէր՝ կըսես. կըլլայ
որ բուն աղէկն ալ գեշի տեղ կըզնես.
ջերմեռանդ աղօթասէր տեսնաս մէ-
կընէ, ծոյլ կամ կեղծաւոր կըսեսպես.
աշխատաւոր տեսնաս նէ, բարայի
թամահին է ընկեր կըսես. և այլն :

Գանք դոնանք մէկ հատիկ հոգի
մը՝ որ դուն վկայես իրեն, ու ըսես,
իշտէ ես ասանկ մարդուն կըհաւնիմ,
ասոր խօսք չունիմ, մարդ ըսելու
մարդ է. կըրնամ ըսել՝ հրեշտակ է :
Հիմա աս քու հաւնածդ յանկարծ
քու մէկ բանիդ չիհաւնի, կամ երե-
սիդ՝ կամ էտեւէդ բան մը զուրցէ.
յանկարծ քու ստակդ կորսնցնէ, կամ

մէկ կերպով մը քեզի քնաս հասցընէ ,
 թէ՛ կամայ՝ թէ՛ ակամայ , նոյն ա-
 տեն ամմէն սատանայ վրագ կը ժողովի .
 առջի ատելիդ՝ զլսաւոր թշնամիդ
 կերենայ . անկից դէշ մարդ չըլլար
 քեզի : Հիմա ինչ ընենք քեզի . հիչ
 մէկ մարդ մը չի կրցանք հաւնեցնել
 քեզի պէս խելացիին . դուն քեզի
 հաւնիս նէ , խօսք չունիմ . ինքնա-
 հաւան ես . անոր համար ալ ուրիշի
 չես հաւնիր : Վեզ հաւնող կայ մի .
 ան ինչու չես մըտմըտար . դիտցիր
 որ հէմէն չիկայ իրաւցընէ . երեսանց
 գուցէ թէ հաւնին՝ բայց , սրտանց
 հաւնող չիկայ . ինծմէ՛ դիտցիր . ինչու
 որ՝ ամմէնուն չի հաւնողը՝ հիչ մէկին
 հաւնելի չըլլար . ամմէնուն թշնա-
 մին՝ ամմէնուն թշնամի կըլլայ . « ձեռք
 նորա յամենեսին , և ձեռք ամենե-
 ցուն ՚ի նա » , Խամայէլի պէս : Բա-
 նիդ ձեռք կուտայ նէ , աս ճամբան
 բռնէ . չէ նէ՛ կենէ եկուր իմ ըսած
 ճամբաս , որ է ճանապարհ քրիստոսի .
 զամմէնքը սիրել , և ամմէնուն սիրե-
 լի ըլլալ :

ԺԳ . Օ՛ր ամմէնքը պիտի սիրես կը-
 սեմ , չէ՛ թէ որպէս զի դուն սիրուիս ,

Հապա որպէս զի զաստուած սիրես,
զամմէնքը պիտի սիրես՝ չէ թէ քու
աղէկութիւնդ փրնտուելով, Հապա
անոնց աստուծմէ տուած աղէկու
թիւնը ընտրելով. բանը բոլոր հոս
է: Ինքն ստեղծողն ամենայնի՝ « ոչ
խորշի յուսմէք՝ յորոց արար » . ըստ
որում « ետես աստուած զամե
նայն, զոր արար, և ահա բարի են
յոյժ » . « զի ամենայն արարածք
աստուծոյ բարի են, և չիք ՚ի նոսա
խոտան » : Աիայն թէ բարի կայ,
բարի ալ կայ որ լաւագոյն կամ բա
րեգոյն կըսուի. ամենաբարի՝ միայն
աստուած է. և աս մտքովս դրած
է, « չիք ոք բարի (կատարեալ).
բայց մի աստուած » . իսկ արարածք
աստուծոյ բարի են՝ մէկմէկէ էւել
պակաս. որչափ աստուծոյ մօտ են,
այնչափ աւելի բարի են :

Արդ՝ գերազանց ստեղծուածով
ի բնութեան՝ հոգեղէն գոյացու
թիւնք՝ այսինքն հրեշտակք աւելի
մօտ են աստուծոյ քան զմարդիկ :
Անկից ետքը մարդիկ՝ հոգւով ու
մարմնով գոյացեալք՝ գերագոյն ըլլա
լով քան զայլ ամենայն արարածս,

աւելի մօտ են աստուծոյ՝ քան թէ բովանդակ երկինք և երկիր իրենց զարդարանքովը : Անոնց մէջն ալ կենդանիք վեր են քան զանզգայ տունկս , տունկք քան զլոկ նիւթեղէնս : Սիայն թէ ինչպէս մարդկանց մէջ կայ շնորհօք և փառօք գերազանցեալ քան զհրեշտակս , և մարդկանց մէջ մէկը մէկալէն՝ հէմ բնական հէմ գերբնական կատարելութեամբ զարդարեալ , ասանկ ալ կենդանեաց մէջ կայ յաղթանդամ և զօրաւոր զգայութեամբ ու երկայնակեաց քան զմարդիկ , և տնկոց մէջ կայ դիմացկունը , վայելուչը , և ազուր գունով ու անուշ հոտով քան զկենդանիքը , և ամմէն ցեղինմէջ մէկմէկէ աւելի կամ սլակաս կատարելութի մենծ կամ պզտի աղէկութիւն , և անոր ներհակ մենծ կամ պզտիկ սլակասութիւն : Ասոնք որ հասկըցար , դիւրաւ կը գտնաս ճամբան՝ ամմէնուն աղէկութիւն ճանչնալու և ընտրելու . և ամմէն մէկին աղէկունէ կեօրէ՝ զամմէնքը ճամբով սիրելու : Անզգայ և անբան արարածները սիրելու ըիշ կերպ չըլլար , բայց եթէ անոնց

բարիքը ճանչնալ՝ ու տեղւոյն կէօրէ բանեցնել, փառք տալով ան՝ որ քեզի համար այսչափ անհամար բաներ է ստեղծեր՝ պէսպէս աղէկութենով, որ փիլիսոփաները քանի՛ որ կը քննեն՝ կը զարմանան, ճոթը չեն գտներ: Դուն իսէ կելլաս, անոնց պակսութիւնները կընայիս. մահանայ կը դնես. սա բանս ինչո՞ւ տղեղ է, նա բանը ինչո՞ւ հոտած է. մէկալը ինչո՞ւ համ չունի, ինչո՞ւ թիւնաւոր է կամ փնասակար, և այլն. դուն քեզի պէտք եղած աղէկութիւնը նայէ, վայլէ. մէկալ բաներն որ խելքդ չի հասնիր, ստեղծողին իմաստութեանը և խորին մտացը թո՛ղ:

ԺԵ. Գանք բանական կենդանեաց՝ քո մարդկանց, որ մեզի նման են, ու մեզի պէս կրնանք զանոնք սիրել. ինչպէս որ անձ ալ ասանկ հրամար է՝ բնական և զրաւոր օրէնքով. « սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն քո »: Ասոնց մէջ հէ՛մ՝ ընդհանրական աղէկութիւններ կան, հէ՛մ մասնաւոր. որն որ նայիս, սիրելդ կու գայ:

Ընդհանրական կըսեմ նէ, (ան)

ամմէն մարդը քեզի նման կըտեսնաս
 հոգւով և մարմնով . արդ բնական է
 աս բանս՝ որ նման զնմանը կըսիրէ :
 () րինակով հասկըցընեմ . դուն մի-
 նաւորիկ անապատ տեղ մը ըլլայիր .
 կամ անտառներուն մէջ , կամ ով-
 կիանոս ծովին մէջը , որ սոսկ տարերքը
 տեսնայիր , շատ շատ անբան կեն-
 դանիքը . մէկ օր՝ երկու օր , մէկ եր-
 էու շաբաթ , մէկ երկու ամիս , ա-
 սանկ մինակութեանը կըդիմանայիր
 մի . հապա մէկ քանի տարի անանկ
 մեալու ըլլայիր նէ , ի՞նչ կընէիր .
 սիրտդ կըսըխմըւէր , կենացմէդ կը-
 ձանձրանայիր : Ատքը յանկարծ մարդ
 մը դիմացդ ելար , ի՞նչ կըսես , որ-
 շտի ուրախութիւն կըլլար քեզի՝
 մարդու երես տեսայ տէյի . քիչ մը
 խօսէիր նէ , սիրտս բացուեցաւ կը-
 սէիր . մարդ ի՞նչ ըսել է , ան ատեն
 կըհասկընայիր , խըյմէթը կըդիտ-
 նայիր , ու ան մարդը քեզի մէկ հա-
 տիկ սիրական կընէիր . տղեղ անշը-
 նորհք մարդ մալ ըլլար նէ , քեզի
 հրեշտակ կերեւնար . ինչո՞ւ , քու նը-
 մանդ է , քեզի այախտաշ կըրնայ ըլ-
 լալ , աս ընկերութիւնս է՝ որ ադա-

մայ և եւայի մէջ անշափ սէր ձգեց, այնչափ սիրեցին իրարը՝ որ մէկմէկու խաթրէն չի կրցան անցնիլ, այ խաթրէն վաղ եկան . դուն անանկ մըններ, առաջ զանձ սիրէ քեզնէ վեր, ետքը զընկերդ իբրեւ զանձն քո:

(բ). Ամէն մարդ՝ մէկ մարդէն եկած են, ցո ազամորդի են, ամմէնու հայրը ադամ է, մենք ամմէնքս եղբարք ենք. ուստի պէտք է որ եղբոր պէս մէկզմէկ սիրենք:

(գ). Ամէն մարդ՝ մէկ ստեղծողի ստեղծուած են. իսկ ստեղծօրը հօրէն մօրմէն շատ էւէլ է. ուրեմն ամմէնքս Աստուծոյ սիրուն զաւակն ենք, ամմէնուս սիրական հայրը ան է. ըստ այնմ, «, Հայր մեր՝ որ յերկինս ես », անանկ է նէ՝ մէկմէկու սրբառակից եղբայր ալ ենք, և անուշ եղբօր պէս մէկզմէկ պիտի սիրենք: Ասոնք ի բնական կարգի:

(դ). Ի գերբնական կարգի՝ ամմէն մարդ զին է արեանն քրիստոսի. քանզի քրիստոս բոլոր մարդկանց համար մարդ եղաւ ու խաչուեցաւ. միայն թէ կան որ զիտեն խըյմէթը, կան որ չեն զիտեր. ուստի կըսուի

քրիստոս՝ « փրկիչ նամ մարդկան ,
մանաւանդ ՝ հաւատացելոց » : ն .
Գ . 10 : ուրեմն ամմէնքս նոր կեր-
պով ալ եղբայր ենք , մանաւանդ
քրիստոնեայք : որ քրիստոսի աշկերտ
ենք եղեր մէկ դպրոցի մէջ . և ծնըն-
դեամբ սուրբ աւագանին ամմէնքս
որդի ենք եղեր եկեղեցւոյ . լւմ . « և
ամենեքին դուք եղբարք էք » . Տաթ .
Իգ . 8 : Ասանկ է նէ , ամմէն մարդը
սիրելու պարտական ըլլալէն էտե՝
աւելի սէր ունենալու պարտրկան
ենք մեր քրիստոնեայ եղբարներուն .
ինչպէս որ քրիստոս ալ աս մասնա-
ւոր սէրը նշան տուաւ քրիստոնէից՝
իր աշկերտ ըլլալուն . « յայսմ դի-
տասցեն ամենեքեան՝ եթէ իմ աշա-
կերտք էք . եթէ սիրիցէք զմիմեանս » .
Եւ . Ժգ . 55 :

(Ե .) Ամմէն մարդ գերբնական
շնորհքով կըրնայ հասնիլ յաւիտե-
նական փառքին , իմ արքայութեան
որդի ըլլալ . ուստի քանի որ կենդա-
նի է , յոյս կայ փրկութեան ինչպէս
աւագակը հոգի սահաթը փրկուե-
ցաւ . ուրեմն աս կողմանէ ալ իրա-
րու ազնիւ եղբարք ենք , մանաւանդ

Հաւատացեալք . կոչեցեալք և ընտ-
րեալք . ամմէնքս մէկ սեղանի ձէ-
նած ենք . ամմէնքս մէկ մէկու սիրտ
պիտի տանք պատրաստ ըլլալու , որ
յաւիտենական մէկ հարսնիք եր-
թանք . ամմէնուն աղէկ աչքով պի-
տի նայինք , որ չըլլայ թէ կամ մենք՝
կամ անոնք զրկուինք այ տավէթէն .
չէ՛նէ՝ հոս մէյմէկու ծուռ նայօղները՝
անտեղը միատեղ չեն կրնար ըլլալ :

ԺԿ . Իսկ մասնաւոր աղէկութիւն՝
կայ մարմնաւոր , կայ հոգեւոր : Առ-
ջինը բան մը չէ , ամմա ըստ որում
այ տուրք՝ սիրելի և գովելի կրնէ ըզ-
մարդիկ . երբոր ճամբով բանեցնեն
նէ . ինչպէս է ուժով ըլլալը . կտրիճ
սրտոտ ըլլալը , վայելուչ կերպարան-
քով և տեսքով ըլլալը . ձեռքին ոտ-
քին յաջողակ , աշխատասէր ըլլալը .
քաղաքավար մարդավար խօսքի տէր՝
խօսք հասկըցօղ , անուշ լեզու , խե-
լացի , խոհեմ , ծանրակաց , մարդա-
սէր , առատաձեռն , ողորմածսիրտ .
և այլն :

Արկրորդը՝ որ այ մասնաւոր շը-
նորհքն է , բնական՝ ևս առաւել գեր-
բնական առաքինութիւն ունենալը՝

կրնէ զմարդ ստուգապէս սիրելի .
 զորօրինակ խոնարհութիւն, հնազան-
 դութիւն , անսիրութիւն , եղբայր-
 սիրութիւն , խաղաղասիրութիւն , հա-
 ւատարմութիւն , խոհեմութիւն , ար-
 դարութիւն , արիութիւն , բարեխառ-
 նութիւն . և այլ ամենայն առաքի-
 նութիւնք , և զործք ողորմութեան
 և սիրոյ :

Արդ երնէ՛կ թէ ասանկ մարդիկ
 գտնուէին , որ այս ամենայն աղէ-
 կութիւնները ունենային . անանկները
 չէ թէ միայն մարդիկ կըսիրեն , այլև
 անէլօք . բայց որովհետև հասա-
 րակօրէն ասոնք ամօնքը մէկ մար-
 դու վրայ չեն դնուիր , մեզի սի-
 րելու պիտի չիփնտռենք չգտնուած
 բանը , անիկակ անդիի հօքը կըլլայ .
 հոս տեղս հերիք է որ ամօն մար-
 դու վրայ մէկ քանի աղէկ բան
 դնանք , ինչպէս որ կըգտնուի . ուս-
 տի հիշ չիկարծած մարդուդ վրայ ,
 որ կարծես թէ անկից անպիտանը
 չըլլար , պակաս չէ մէկ երկու աղէ-
 կութիւն կամ կատարելութիւն . փոր-
 ձէ՛ , կըտեսնաս :

Թող որ չեմ գիտեր՝ թէ դուն որ

քեզ աղէկի մը տեղ ես դրեր նէ ,
 իրաւցընէ ունիս մի մէկ քանի կատա-
 րելու թիւն . կը հաւտամ որ պիտի ու-
 նենաս մէկ երկու աղէկ բան , չէ
 նէ դուն քեզ չէիր կրնար սիրել .
 ասանկ ալ ամէն մարդ որ զինքը
 կը սիրէ նէ , 'ի հարկէ զինքը մէկ ա-
 ղէկ բանի մը տեղ կը դնէ . կամ
 սուտ կամ իրաւ . ասկից է որ ու-
 րիշներէն ալ սիրուիլ կուզէ . ինչ-
 պէս որ դուն ալ կուզես . հախ ունիս
 թէ չէ՝ ան չեմ գիտեր . աս գիտեմ
 որ՝ ինչպէս դուն քեզ արժանի կը-
 ճանչնաս սիրուելու ուրիշներէն . ամ-
 մէն մարդ ալ զինքը անանկ կը ճանչ-
 նայ՝ թաղաւորէն ինչուան չէօփճին :
 Արեմն իրաւունքը աս է՝ որ ինչպէս
 մենք մեզ կը սիրենք , և կուզենք որ
 սիրուինք , ասանկ ալ ուրիշները սի-
 րենք մեզի պէս , և ուզենանք որ ու-
 րիշներէն ալ սիրուին :

Ժէ . Աս իրաւունքը որ բնական և
 դրական օրէնքը միաբան կը հաստա-
 տեն , աւետարանական օրինաց մէջ
 քն տէրն մեր նորոգեց գերադոյն օրի-
 նակաւ իւրով , և ամէն կերպով ա-
 պսպրեց մեզի . այնչափ որ՝ ո՛վ որ չի-

սիրեր չէ թէ միայն եղբարը և բարեկամը, հապա թշնամին ալ, քսի աշկերտ չէ, ու քսի հետ մասն ու բաժին չունի : Անանկ ըլլալէն ետե՛ւ ինչ պիտի ըսենք եղբայրատեաց և նախանձոտ՝ չարասիրտ և ոխակալ սուտ քրիստոնէից համար. յայտ է թէ ահոնց բաժինը դժոխքն է, ան ալ էն խորունկ տեղը սադայէլին քովը, որ է մարդատեաց և մարդասպան իսկզբանէ հետէ : Ախակալութեան վրայ վարը պիտի խօսիմ՝ բարկութեան ճառին մէջ :

Հիմա նախանձով հիւանդացած հոգիներուն ետքի բարես կուտամ աս խօսքերով : Ա՛յ նախանձոտ՝ քու հիւանդութիւնդ վերէմ է. որ կամաց կամաց քու գլուխդ պիտի ուտէ՝ հալելով մաշելով քեզ հոգւով և մարմնով. եկուր խօսք մտիկ ըրէ, վաղ եկուր ատ մարազէդ՝ քանի որ վրադ չէ հնցեր : Ի՞նչ ընեմ ըսեսնէ, մէկ հատիկ դեղը եղբայրսիրութիւնն է, որ պիրապիր քեզ կրթժշկէ. աս դեղս բանեցուր, մէյմալ նախանձին շոշորդնալ չի մնար. անկից էտե ոչ կրխանծիս, ոչ կրխանծես :

Ներսի կրակին վրայ՝ որով նախանձողը կրխանծի, հերիք խօսեցանք, դրսի կրակին համար՝ որով ուրիշները կրխանծէ, մէկ հարկաւոր բան մը կայ ըսելու. Ա՛րչափ որ կը տեսնաս, թէ մէկ անձին ըրած դործքը աղէկ բան է, կամ դժնէ աղէկ կողմնալ կըրնայ հասկըցուիլ, բայց մարդիկ անոր դէմ կըխօսին տաքութեանով, վար կըզարնեն, աղէկութիւնը կըգոցեն, սլակսութիւնը կըմեծցընեն, (ինչպէս որ շատ անգամ կընեն, մանաւանդ հարուստ մարդու, առաջ եկող մարդու, գրական մարդու, հոգեւոր մարդու,) զիտցիր որ նախանծն է՝ որ զիրենք կըշարժէ՝ զայն անձը խածնել ու խանծել, և սակայն անոր բան մը չեն կրնար ընել, իրենք իրենց կընեն. զիրենք կըխանծեն, զիրենք կէրեն նախանձով: Աս ըսի՝ որ դուն ասոնց կարգը չի մտնաս, որ է մենծ անկարգութիւն:

Բայց թէ ըսես, ձառքս չէ, բընութեամբ նախանձոտ եմ, սէտք է որ բանի մը նախանձ ունենամ, ինծի բան մը գտիր որ անոր նախանձիլը բարի ըլլայ:

Քեզի մէկի տեղ երկու կերպ բան
ցցնեմ, որ անոնց նախանձիլը հէմ
աղէկ է. հէմ հարկաւոր: Առջինը
Քրիս վրայ եղած առաքինի և գո-
վելի մարդկանց՝ ջանալով անոնց նը-
մանիլ. երկրորդը՝ երկինքը եղած
սուրբերուն, ջանալով անոնց շնորհքը
ունենալ, և անոնց փառքը ստանալ:

Ասոնք որ ընես նէ, Քրիս անցա-
ւոր բաներու չես կրնար նախանձիլ,
տեսնալով անոնց ունայնութիւնը,
թէ փառք ըլլայ՝ թէ պատիւ, թէ
մենծութիւն՝ թէ հարստութիւն. ևն.
հապա գուն կըլլաս նախանձելի ա-
մենեցուն, որ է նշան կատարեալ ա-
ղէկութեան:

Գ Լ. Է:

Ահա Բաբիւ-Ռեան, և Տէշնուա Կէշու-Ռիւն:

Ա Բարկութիւնն է Բաբիւ ըսաւ, ց-
քէսկին՝ նման բարկ քացախի, որ
մարդուն սիրտը կըկտրտէ. առաջ իր
սիրտը, ետքը ուրիշինը. ուստի բար-
կանալը սրտոտիլ կըսուի (պաշպա-

լովի լեզուով), կամ (արևելեան լեզուով) սրգողիլ, ցո սրտագողիլ:

Պատուական և անոյշ դինին՝ սիրոյ օրինակ է. քաջխածը՝ ատելութեան. բոլորովին քաջախ եղածը՝ բարկութեան: Եւ ինչպէս որ քաջախը տեղւոյն կեօրէ բանեցուի՝ ուրիշ բաներու հետ բարեխառնելով, պիտուական կըլլայ, բայց մինաւոր խրմուինէ. անկից դէշ բան չըլլար, ասանկ ալ բարկութիւն կայ օրինաւոր և հարկաւոր. բարկութիւն կայ անօրէն և անհարկի:

Առջինն է կիրք բնական և բանական, զոր անժ տուեր է մարդուս իբրև զէնք մը՝ որ ուրիշմէ զէն չիքաշէ. հապա դէմ դնէ դիմացը ելօղ թշնամիին. ուստի օրինաւոր պատերազմի պէս օրինաւոր է բարկանալը սատանայի դէմ (որ է ամէնուս հոգւոյն թշնամին), սատանութիւն ընօղ մարդու դէմ, մեղքի դէմ, անշնորհք կամ ճամբէ դուրս բանի դէմ. որ ձեռու ընիս է ճամբայ բերել, վախցընելով ու փախցընելով չարագործները և փնասակարները: Այնչափ որ՝ տեղ կայ որ չիբանեցնենք նէ արդար բար-

կութեան թուրը կամ վահանը, մենք
այ արդար բարկութեանը կը հանդի-
պինք . ինչպէս եղաւ հեղի քահանա-
յապետին , որ կակուղ խրատելով
մը իր անզգամ տղաքը , և չուզենա-
լով կտրուկ կերպով զանոնք չեխել՝
վախցընել ու պատժել , այ բարկու-
թեանը հանդիպցուց տղաքը հոգւով
և մարմնով , ու զինքն ալ մարմնով :

բ . Միայն զգուշանալ պէտք է որ
օրինաւոր բարկութիւն կանոնէն դուրս
չելանք , չէ նէ՝ անօրէն բարկու-
թիւնը կինկնանք . աս է մարդարէին
ըսածը . « բարկանայք , և մի մեղան-
չէք » . սաղ . դ . 5 :

Ասոր կանոնն է . (ա .) Բարկու-
թեանդ պատճառը ըլլայ վրէժխնդը-
րութիւն օրինացն այ , պաշտպանու-
թիւն կենաց՝ և կենաց հարկաւոր
բաներու , թէ քու անձիդ ըլլայ , թէ
անմեղ անձանց :

(բ .) Բարկութեանդ պատճառը
թէ որ ըլլայ սոսկ պաշտպանութիւն
ընչից կամ անուան , և այլ ուրիշ
մարմնաւոր բարիք մը , նայէ որ բար-
կութիդ ըլլայ սոսկ և պարզ բար-
կացողութիւն . և ոչ բարկասրտու-

Թիւն . Իմ սաստիկ խօսիս լեզուով ,
բայց ոչ սրտով . զերէ սիրտդ փո-
խուածին պէս՝ տակնուվրայ ըլլալով
մարմնաւոր բանի մը համար , բար-
կուծիւնդ ալ կը փոխուի յօրինաւո-
րէն յանօրէն : Ասանկ կը լլայ շատ
անգամ՝ անխոհեմութեամբ՝ և ան-
կարգ նախանձայուզութեամբ՝ անձա-
յին օրինաց վրէժխնդրութեան մէջ
պիլէ . կը սկըսինք սրգողիլ վասն ան-
կէ կը լմնցնենք մեղանշելով ընդդէմ
ան- « սկսեալ հոգւով և արդ մար-
մնով վախճանիք » , Գալ . Գ . 3 : ու-
րիշը ճամբայ բերենք տէյի՝ մենք ճամ-
բէ կելլանք . ուրիշը աղէկ ընելու հա-
մար՝ զմեզ գէշ ընելը խենդութիւն չէ
մի . և իրաւ որ բուն չար բարկու-
ծիւնը ալ է ախտ յիմարութեան հո-
գւոյ . որու վերայ սկսինք խօսիլ , ու
գեղը փնառել : Աւստի՝

Գ . Արկրորդն . Իմ անօրէն և ան-
հարկի բարկութիւնն է կիրք անբա-
նական , և անկարգ բորբոքումն սրտի
'ի վրէժխնդրութիւն՝ կամ անպիտան
բանի , կամ պիտուաւոր բանի բայց
կորուսմամբ բանի , Իմ բանականու-
թեան : Օրորինակ , չափաւոր դինի

խմելը՝ ստամոքսի ուժ ըլլալու համար՝ գէշ չէ . բայց այնչափ խմել՝ որ զինովնայ . հարբած խենդ մը դառնայ , ու բանականութիւնը կորսըւի՝ ինքիր զինքը չի ճանչնայ նէ , մահու չափ մեղք կըլլայ . ասանկ ալ անօրէն բարկութիւնը հարբեցութիւն մընէ հոգւոյ՝ որ բանականութենէ դուրս կըհանէ զմարդ . անոր համար անբան դազանի պէս կըկատողի . ըրածը թողածը չի ճանչնար , ոչ մարդու խաթրը կընայի , և ոչ ան վախը կըյիշէ . բերնին եկածը կըզուրցէ , ձառքէն եկածը վար չիդներ . մարդկութենէ ելած է : Գազանութիւնը հիշ մէկ ճանաւարի չըլմանիր՝ ոսկեբերանին ըսածին պէս , հասա կարդէ դուրս աճալ աճայիպ ցուցանք մը կըլլայ . գէրէ ամմէն գազան՝ անբան անասուն ըլլալով մէյմէկ կերպ գըլխաւոր կատաղութիւն մը ունի , անկէց դուրս բան ընել չիտէ . իսկ մարդը բանական իքէն՝ բանականութիւնը մէկ դի դրածին պէս՝ ամմէն գազաններուն գէշութիւնը միատեղ կըժողովէ . և անոնց չըրածը կընէ . առիւծիպէս պատառօղ կըլլայ , արջու պէս

փառաւոր, դայրու պէս յափշտակող,
շան պէս հաչող ու խածնող, կատուի
պէս ճանկող բզրկտող ու մրմռացող,
ըղտու պէս ոխակալ, և այլ: Ասոր
համար բարկութենէ ծնած մեղքերն
ալ՝ բոլոր գազանական և ցուցանքա-
ւոր բաներ են. այսինքն կատաղու-
թիւն, մարդասպանութիւն, մարդ
զարնել, բաները կոտորտել, մենծ
մենծ ֆնասներ ընել. հայհոյութիւն,
յիշոցք, անէծք, աղաղակ, մեծաբա-
նութիւն, չարախօսութիւն, նախա-
տինք, անարդանք, թշնամանք. թըշ-
նամութիւն, ատելութիւն, ոխակա-
լութիւն, քինախնդրութիւն, խստասը-
տութիւն, յանդդնութիւն, անզղ-
ջութիւն, յուսահատութիւն, անձ-
նասպանութիւն, ևն:

Դ. Արակ մընէ բարկութիւնը. որ
սովորական առակին պէս՝ ներսէն
զինքը կէրէ, դրսէն զուրիշը կէրէ:
Ա՛ճ կրակը ստեղծեր է՝ ձմեռը տաք-
նալու համար, ատենով կերակուր ե-
փելու, շատ բանը հալելու. կակղցը-
նելու, պէտք չեղած բանն ալ էրելու.
խենդ է ան մարդն՝ որ կրակը բանե-
ցնէ իր տունը էրելու, և անով ու-

ընկերներուն տունն ալ բոլորնկցնելու :

Թուր մընէ բարկութիւնը , կամ սուր դանակ մը , որ շինած է՝ պէտք եղած բանը կտրելու , շատ բանի բանեցնելու , պէտք ըլլայ նէ՝ թափազաւորին հրամանովը մահապարտին զուլան ալ կտրելու , և ուրիշներուն սիրտը վախ ձգելու : Խենդ է ան մարդն՝ որ դանակը իր սիրտը կըխօթէ , կամ ինքիր զլիսուն մարդ կըղարնէ , մանաւանդ անմեղը ու իր բարեկամը . կամ մէկ երկու ըստըկի համար ուրիշին կենացը խըյմիշ կընէ . թող որ իշխանութիւն չունի ոչ իր կենացը և ոչ ուրիշի վրայ :

Իշտէ ատ ըսած խենդը՝ բարկացող մարդն է , այնչափ որ՝ ինչպէս խենդին հետ ինկնալ չըլլար , որ չըլլայ թէ կատուի տէ՝ չարիք մը հանէ , ասանկ ալ մարդիկ կըզգուշանան բարկացողէն : Թող երթայ ինքիրմէն խնտայ խենդ բարկացողը՝ թէ մարդիկ ինծմէ վախցան կամ կըվախնան տէյի . կըվախնան քեզնէ , զերէ իրենք խելք ունին , ու քու խենդ ըլլալդ աղէկ հասկըցեր են : Խենդութեանդ մէկ մենծ նշանն ալ ատ է՝

որ կըխնդաս կոր ուրիշներուն քեզ մէ վախ ունենալուն վրայ, վախ ունին նէ, չեն կրնար քեզ սիրել. աւանակ է նէ՝ հիչ մէկ բարեկամ մը չունիս, ամմէնքը քեզ թշնամի են, տեղը կուգայ որ՝ հախէգ կուգան, անոնք չիգան նէ, դուն քու ոտքովդ կինկնաս. վասն զի ինչպէս որ՝ « ամենեքեան որ սուր առնուցուն, սըրով անկանիցին » . հապ. իդ. 52. ասանկ ալ բարկացողները բարկութեան կը հանդիպին՝ կամ երկրաւոր, կամ երկնաւոր դատաւորի :

Ե. Անոր աղէկը ան է, որ դուն քու հախէգ դաս, դուն քեզի գէմ սրդողիս, որ ան բարկութեանը չի հանդիպիս. դուն քեզ ատես, քեզի թշնամի ըլլաս, որ ամմէնքը քեզ սիրեն, քեզ բարեկամ ըլլան. դուն քեզնէ դանիս, որ ան քեզ էւելօք սիրէ : Ինչո՞ւ չար դազաններու նմանիս բարկութեամբ, ու անմեղ կենդանեաց չինմանիս անմեղութեամբ և անուշութեամբ, դառնուկ եղիր հեղիկ, աղաւնի՛ եղիր անմեղ. որ նմանելով յիսուսի՝ հեզ դառինն ան, և սուրբ անձա՞նայ՝ ամբիժ աղաւնոյ,

անոնց քովը երթաս, ըստայնմ, « երանի հեզոց՝ զի նոքա ժառանգեսցեն զերկիր » Կենդանեաց . Կը զերկինս . Եւ նէ գիտցիր որ « բարկացողք զարքայուն ան ոչ ժառանգեն » :

Արեմն բարկութեան ախտին մէկ հատիկ դեղն է առաքինութիւն հեզութեան (Կը սազլումութիւն), որ է նմանութիւն քրիստոսի , և առջի համարը՝ որ կուտայ յիսուս իրեն աշկերտ դրուողներուն , « ուսարո՛ք (կըսէ) յինէն , զի հեզ եմ , և խոնարհ սրտիւ . և զտջիք հանդիսաւնձանց ձերոց » . Տաք . ժա . 29 :

Կ . Ի՞նչ է ըսես հեզութիւնը , և ինչպէս կըլլայ ստանալ զանի : Հեզութիւնն է կակղութիւն մը սրտի՝ որով մեզի դէմ եղած նախատինքներու , կամ՝ դժարը գալու բաներու՝ անուշութենով սիրով ու լայն սրտով կըտանինք . զերէ ինչպէս բարկութիւնը՝ բանի մը դժարըգալէն կըլլայ . ասանկ ալ հեզութիւնը ան դրժար գալու բանը՝ հեշտ ու դիւրին կերպով կընդունի . բարկը ու խիստը՝ կակուղի պէս կընդունի , որով դիմացինին սիրտն ալ կակղցնէ :

Բարկութիւնը կրակ է նէ , հեղութիւնը ջուր մընէ՝ որ զայն կը մարէ , անանկ ջուր մը՝ որ հէմ քու սրտիդ կրակը վառած չի վառած կը մարէ , հէմ քու դիմացինիդ վառած ու բորբոքած բոցը կը մարէ . որով երկու դիանց ալ բարկութիւնը կը բարձուի , և կըթագաւորէ խաղաղութիւն :

Հեզ մարդը կակուղ մոմ մը նէ՝ որ վրան ուզած կնիքդ կըրնաս կոխել : Աակուղ ոսկի մը նէ , որ ուզածիդ պէս կըրնաս բանիլ չէքիճով , խալէմով հէտտէէ քաշելով , ու եալ տըղ ընելով : Աակուղ բամպակէն կակուղ է . որ քար ալ ձգես վրան նէ , ձան չի հաներ , քարը իր մէջը կըթաղուի՝ կըկորսուի : Իսկ բարկասիրտը քարասիրտ է , պինդ , խիստ . որ հիչ մէկ բանի մը չես կրնար բերել . չէ նէ՝ կամ կը կոտորի , շշնկոց կըհանէ : Հեղութիւնը եղ մընէ՝ որ զամէն բանը կըկակղցնէ , կը դիւրացընէ . աս եղիս պակսութենէն է՝ որ բարկասիրտը անդադար ճոճոց կըհանէ՝ դրան ոէզէի պէս , առապայի լիսռան պէս , պօստան տօլապինեւրուն պէս :

Բարկութիւնն որ առաջ կուգայ նեղսրտութենէ , կարճատութենէ , փնաս մը քաշելէն , փնասակար երեւցած բան մը տեսնալէն , և ինչ և իցէ՝ քու կամքիդ դէմ եղած բաներէն , հեղութեան դեղն որ վրադ ունենաս՝ ու բանեցնես նէ , ան կուտայ քեզի լան սիրտ ըլլալ , երկայնամիտ , հանդարտ , լռակաց , դէմ խօսողին՝ դէմ պատասխան չիտալ , պօշ բանէ մը չառնըլիլ , փուճ բանի մը սիրտ չելլալ : Ասով կըսորվիս համբերել մենծ բաներու ալ՝ հանդարտ սրտով , փնաս մը քաշես նէ , փնասողին չես նայիր , այ կամացը քեզ կըթողուս՝ որ առանց անոր տերեւ մը չի շարժիր . փնասակար բան մը տեսնաս նէ , զգուշաւոր կըլլաս՝ ոչ այնչափ դրսի փնասէն , հասլա մեղքէն . և այն բանէն որ քեզի դէն պիտի հասնէր , օգուտ մը կըջանաս հանել՝ ու կըհանես , ձան չի հանելով և համբերելով :

Է . Ամմա դիւրին չէ՝ (ըսէ մէկը ,) ամմէն բանի համբերել , բարկութեան ատենը մարդուն միտքը հեղութիւն մի կուգայ :

Պատասխան . ան : Իրաւ է , մէյ մը
 արունդ տաքնալէն էտե՛ դուն ալ
 զըվանայէն կելլաս . ուզածդ չուզածդ
 բերնէդ կը հանես . բայց ետքը՝ ը-
 սածիդ դունալ փիւշման կըլլաս , թէ
 չէ : Ատանկ է նէ , առաջուց պատ-
 րաստ կեցիր . դարուվար ու ծար տեղ
 մի կայնիր , որ վար չխնաս . հասա
 դուն որ ինքիր կամօքդ քեզ վերէն
 վար ձգես ինչուան սա տեղս հաս-
 նիմ տէյի , 'ի հարկէ չուզած տեղդ
 ալ կինկնաս : Աուզեմ ըսել , բարկու-
 թեան պատճառներէն հեռու կեցիր .
 ըսենք թէ յանկարծ եղաւ որ մէջը
 դըտնուեցար , մէկէն 'ի մէկ մի նե-
 տուիր , լեզուդ մի երկնցներ . տեսար
 որ սիրտդ ելեր է՝ քեզնէ դուրս պիտի
 ելլաս , ան միջոցը մի խօսիր . սիրտդ
 իջնայ , ետքը հանդարտ սրտով խօսէ
 խօսելիքդ , որ հախդ առաջ երթայ .
 չէ նէ՝ հախ պիլէ ունենաս , բարկու-
 թենով հախէդ կինկնաս . զերէ նէ՝
 հախ բաներ ալ կըխօսիս կամ կընես ,
 դուն քու խօսքովդ պարտաւոր կըմը-
 նաս . « զի 'ի բանից քոց արդարասցիս
 և 'ի բանից քոց պարտաւորեսցիս » .
 հասկ . Ժբ . 37 : Ատքը եկուր տէ՛

(կրսէ ուամիկը) փօստը ջրէն հանէ՛ ,
քարը հորէն հանէ՛ , էշը չամու-
ռէն հանէ՛ : Բարկութեան հէրարէ-
թով մէկին խաթրը կաւրես , մէկա-
լին տունը կէրես , առաջուց պէտքը
չէ՞ր մի մտմտալ , թէ աւրելը խօլայ
է , ամմա շինելը դժար . էրելը դիւ-
րին , մարելը դժուարին :

Ես չեմ ըսեր , թէ մէկ օրուան մէջ
բարկասիրտ մարդը հեզ կըրնայ ըլ-
լալ . հիբոկրատէս վարպետ բժշկին
առածը միտքս է . « որ 'ի բազում
ժամանակի հիւժեալ են մարմինք , մեղ-
մով վերադարձուցանել պարտ է . և
որ 'ի սուղ ժամանակի սղակի » : Հասկա-
կամաց կամաց քեզ կըթես նէ , ամ-
մէն բան կըլլայ : Երէկ բարկութի ե-
լար , էտեւէն փիւշման եղար . այսօր
նիէ՛թ դիր , քեզ բռնէ . յանկարծ
բարկանալու ըլլասնէ , երեկուրնէ պա-
կաս կըլլայ . անոր ալ փիւշման եղիր ,
նիէ՛թդ ամրցուր . ապաշխարանք մը-
նալ դիր դուն քեզի , թէ որ մէյ մը-
նալ սրդողիմ նէ՝ աղքըտի այսչափ ու-
ղորմութիւն տամ , կամ կէս օրը բե-
րանս բան չի դնեմ , կամ իրիկունը
աս աղօթքս աւելի ընեմ . ասով բար-

կուլթիւնդ վաղը պակաս կամ քիչ կըլլայ, մէկալն օր աւելի կը պակսի. և ասանկ օրէ օր սովորուծիւն կըլլայ քեզի՝ բարկուծեանդ յաղծել, ու հեզուծիւն բանեցնել. ետքը դունալ կըզարմանաս, թէ ի՞նչ խենդ բան էր առջի բարկասրտուծիւնդ. և ուրիշ բարկացողներն ալ տեսնաս նէ, կը գանխս :

Բան մալ սորվեցնեմ քեզի, որ մէկէնիմէկ գանխս դուն քու բարկուծեան ախտէդ : Հայլի մը առջև անցիր, դուն քու թախլիդդ ըրէ՝ դըսդը սաստիկ բարկանալուդ կերպովը, կըտեսնաս որ՝ դուն ան մարդը չես, դուն քեզ չես նմանիր, աչուրներդ դարձած, ընդւրներդ ցրցած, մազերդ տնկած, բերանդ ծռած, լեզուդ դուրս ընկած, պուկունքդ կախուած, ձեռքդ ոտքդ դող ելած, բովանդակ մարմինդ դիւահարի պէս լլկած : Թախլիթը ասանկ է նէ, իւրաւը ի՞նչ կըլլայ. կատաղի գազան մը, մարմնացեալ դե մը : Աս ի՞նչ դարշելի բան է եղեր բարկուծիւնը՝ կըսես, ու քեզ կըսկսիս ժողվել ու զսպել :

ը . Պատասխան . ք : Դիւրին բան
չէ եղեր մէյեր համբերելը . բարկու-
թեան ասենը հեզութիւն միտքդ չի
զար եղեր : Հապա քու տէրդ և ըս-
տեղծողդ քեզի համար ինչպէս համ-
բերեց այնչափ նախատինքներուն ,
չարչարանքին , ու մահու խաչի . մէյ-
մընալ՝ քու ըրածիդ և ամմէն մարդ-
կանց ամմէն օր ըրած մեղքերուն
ինչպէս կը համբերէ կոր . ինչպէս
զամմէնքը իսկոյն չի պատժէր՝ երկն-
քէն կայծակով , երկիրը պատռելով .
և ամմէն կերպ պատիժներով . դուն
ո՞վ ես որ՝ քու ստեղծողէդ առաջ ու-
րիշին հախէն կուզես դալ :

Արնամ մի քաշել , որ դուն ինչ-
պէս ուրիշի կը սրգողիս կոր , ան-
ալ քեզի նոյնչափ սրգողի , չէ՛ թէ
աւելի . դիտե՛ս ինչ կըլլաս՝ մէյ մը
քու բարկութիւնդ քու վրագ թա-
փելու ըլլայ նէ : Ասոր խայիլ չես
նէ , ուրեմն խայիլ եղիր համբերե-
լու , հեզութիւն ցցնելու : Աւ ինչ-
պէս որ դուն այ կաղաչես , « տէր
մի՛ սրտմտութեամբ քով յանդիմաներ
զիս . և մի՛ բարկութեամբ քով խրա-
տեր զիս » , դուն ալ նմանապէս մի՛

սրտմտութեամբ քով յանդիմաներ
զընկերդ, և մի բարկութեամբ քով խը-
րատեր զուրիշը : Աւ ինչպէս որ այ
կըսես , « 'ի բարկութեան քում զո-
ղորմութիւն յիշեսցես » , դուն ալ
անանկ ըրէ եղբօրդ . չէ՛ նէ՛ ըրածդ
կըզտնաս . ինչ սրտով կընայիս նէ
ուրիշի , ամ ալ քեզի ան սրտով կը-
նայի . ողորմիս նէ , ողորմութի կըզտ-
նաս խստանաս նէ՛ այ խստութեւ կը-
հանդիպիս : Ատքը փիւշման կըլլաս՝
ամմա , ինչ շահ . բանը բանէն անց-
նելէն էտե , դուն ալ ասկից անդին զը-
նալէն էտե , ետքի փիւշմանութիւնը
բանի չիզար . զեղջ անագան է անօ-
գուտ : Յիշէ՛ այն բանը , ու սոսկա՛ .
« ահ մեծ է անկանիլ 'ի ձեռս այ կեն-
դանւոյ » , Եֆե . Ժ . 31 :

Թ . Բարկութիւնը կրակի նման է
ըսինք . մինակ բոցի նման ըլլարնէ ,
կանցներ կերթար . կրակը գէշ է՝ որ
ալէֆ չիցցներ . կամաց կամաց կը-
բանի , ետքը մենծ եանդըն կըհանէ :
Ասանկ ալ պազի մարդկան բարկու-
թիւնը բոցի մը պէս յանկարծ կը-
փռնկի կանցնի . պազիներունը ոչ
անցնելիք ունի , ոչ մարելիք , մարդ

չիմանար, ի՞նչպէս մարեն, ինքը պի-
լէ ինքեար կրնէ, ես չեմ սրդողած
կըսէ, իմ սրտիս մէջ ո՛չ քէն կայ,
ո՛չ բան կայ կըսէ. ան իսէ՝ կատա-
րեալ ատելութիւն և ռխակալութիւն
կայ. յորմէ ան սլահէ. զերէ այս է
ախտ անբժշկելի. ենիւր եարայ կըլ-
մանի. զինքն ալ կուտէ, զուրիշն ալ
կուտէ. երկուքն ալ մահճը միայն փաթ-
լամիշ կրնէ: Ամմա անդին կայ նոր
մահ անմահ. անտեղը ան անոխա-
կալութիւնը չի կայ, յաւիտենական
ոխ կայ. Դժոհարին ոխ, որ է ըսել՝
Դժոխ:

Քեզ կըսեմ ո՞վ ռխակալ եղբայր,
ո՞վ անօրէն եղբայր, (« զի որ ռխա-
կալ է, անօրէն է » . կըսէ սողո-
մոն.) վախցիր ու դարձիր. ներէ և
հաշտուէ եղբորդ հետ՝ այսօր աս սա-
հալմա. չէ՛ նէ ետքդ գէշ է, գէշին
գէշը՝ որ խեղճեդ չէ անցեր: Աղբօրը
հետքէն ունեցողը, սատանային հետ
խօսքը մէկ ըրած է, կըսէ սուրբն
նեղոս. « որ ոխ ունի ընդ ընկերին, Դժո-
հար է ընդ սատանայի »:

Սատանան որ հիմա քեզ կըխրա-
տէ ոխ տահելու ուրիշի հետ՝ քեզի

Հախ տալով, քու հախդ քեզի պիր
 թամամ պիտի վճարէ դժոխքին մէջ՝
 չարչրկելով, ու հոս երեսիդ խնւ
 տալով, օխ օխ, քեզ ոխով ու քէնով
 խաբեցի, ու հոս բերի եա. աս մէկ
 մեղքդ ինծի հերիք էր, ուրիշ ամէն
 բարեգործութիդ իմ հոգս պիլէ չէր :
 Ան ատեն ինչ օխեր պիտի մտնայ սիր-
 տըդ, հիմակուրնէ մտմտա՛. հոս որ
 ոխ պահելով եղբօրդ սիրտը օխերով
 կուզէիր վիրաւորել, դժոխքին մէջ
 կրակէ օխեր սիրտդ սափլանմիշ պի-
 տոր ըլլան. որ յաւիտեան ելլալիք
 չունին. անբժշկելի վէրք պիտի ըլլայ
 սիրտդ ան կրակէ նետերով, որ սըր-
 տիդ կրակը յաւիտեան մարելու պէս
 չէ. « զի նետք նորա այրեցելովք են
 գործեալ » :

Աշխրբիս վրայ ալ համը կառնես
 կոր, գիտես. աս ինչ կրակ է սըր-
 տիդ մէջ՝ որ չիմարիր կոր. քանի որ
 թշնամիդ կըտեսնաս՝ որու հետ որ
 սրտիդ մէջ ոխ կայ, եօխ կըլլաս կոր.
 մեռնիլ կուզես՝ քան թէ անոր երե-
 սը տեսնալ. քանի որ անոր անունը
 կըլսես, մանաւանդ բարի անունը ու
 բարեյաջողութիւնը, այնչափ կըչա-

րանաս որ՝ ձեռքէդ դար նէ, կամ
զանի՝ կամ քեզ կըխըղղէիր. ատ ինչ
դժոխային խարէզ է. չեմ հասկընար
որ իրաւցընէ դժոխք է սիրտդ: Ա-
տոր դէմ արքայութեան դեղ պէտք
է քեզի. ո՞րն է՝ ըսես նէ, իշտէ քե-
զի ուիչէթան կը գրեմաս խօսքերով:

Անոխակալ և անյիշաչար տիրոջդ
նմանէ. հախը քուկդ է նէ, ան հա-
խէն մենծ չէ եա. մարդիկ ան հախը
կերեր էին, ան երկնքէն ինչաւ մար-
դուն ոտքը, հաշտեցուց իրեն հետ՝ նե-
րելով՝ ողորմելով, փոխանակ չարի
բարի հատուցանելով. և ասով իր
սիրտնալ հանգստացաւ, մեր սիրտնալ
հանգստացուց: Դունալ որ ասանկ
ընես եղբօրդ, ոտքը երթաս հաշ-
տուիս, ներես. ու սիրով կապուիս
նէ, գիտես ինչ հանգստութիւն կիմա-
նաս. ինչպէս Փէռահ կըլլայ սիրտդ.
պախճայի պէս սիրտս բացուեցաւ կը-
սես, փառք կուտաս ան, և իրաւցը-
նէ արքայութեան չէշնին կառնես.
փէյն ալ կառնես. զերէ ո՞վ որ եղբօրը
կըններէ, մանաւանդ մենծ յանցան-
քը, մենծ փաւսը, ինքն ալ աստուծ-
մէ ներողութիւն կառնէ լիակատար:

« Օ՛ի եթէ թողուցուք մարդկան իւրաքանչիւր՝ի սրտից ձերոց զյանցանս նոցա, թողցէ և ձեզ հայրն ձեր երկնաւոր զյանցանս ձեր. ապա թէ՛ ոչ թողուցուք, և ոչ հայրն ձեր թողցէ ձեզ ըզյանցանս ձեր: Ահա հուր, և ահա ջուրն. յոր և կամիս՝ միեւ զձեռն քո «: Ահա կենաց դեղ, ահա մահադեղ. մեռնիլ կուզես նէ յաւիտենական մահուամբ, ատ մահադեղէն վազ մի՛ դար. ապրիլ կուզես նէ յաւիտենական կենօք, այ տուած կենաց դեղը սիրով առ:

Ժ. Վ երի ուիչէթան գրեւէն էտե՛ յանկարծ միտքս դիւրին դեղ մալ ընկաւ, հազըր տունդ գտնուած բան, միտքդ ձգեմ, հէմէն աս սահաթ աս թաքիքէ առ մէկէնիմէկ կըխալըսիս ատ ատելութեան և ռիսակալութեան տէրտէն: Հազըր սիրտդ հէրարէթ կայ ատելութեան, հին մարազ կայ ռիսակալութեան, որ չեմ կրնար հանել սրտէս՝ կըսես: Թէ որ չիգայթակղիս նէ ըսածիս, մի՛ հաներ սրտէդ, հապա՛ թշնամիդ փոխէ: « մի միայն է մեր հասարակաց թշնամին, (կըսէ լամբրոնացին.) ի

այն մարտիցուք « : կըլլայ մի . կըլլայ :
Ի՞նչպէս :

Դենեք թէ դուն կիրակոս եղբորդ
հետ ատելութիւն ունիս , զերէ քու
հազար խուռուշ կամ տասը հազար՝
ստակդ է կերեր , կամ քու անունդ
է աւրեր , կամ քեզ կուզէ եղեր ըս-
պաննել : Աս հիմա քեզ հէվալէի
թուղթ մը առնել տամ աստուծմէ՝
որ ատ առնելիքդ անցնի սաղայէլի
վրայ , որ այ դէմ անչափ պարտք ու-
նի . մեզի ալ շատ պարտք ունի՝ մեզ
շատ զէն հասցընելով . կուզեսնէ՝ ատ
թահալիլը կամ թէմէսիկը հազար վը-
կաներով ալ հաստատեմ կնքել տամ ,
որ իրաւցընէ քեզնէ սաղայէլի շատ
քսակ բան անցեր է , հարիւր քէսէ
չէ , հազարներով տօպրակներ . հէմ
նոյն անիրաւ սաղայէլն է՝ որ քու ա-
նունդ աւրեր է ու միշտ կաւրէ Աս-
տուծոյ ու մարդկան առջև . անունն
ալ Բանասերիւն՝ բան խառնօղ է . և ամ-
մէն օր էտեւէդ ընկած է քեզ սպան-
նելու . ամմէն կերպով միշտ քու բար-
ւոյդ հակառակ է , անունն ալ վը-
րան՝ ասպանոյ , շէյթան : Ատանկ է
նէ , ատ անօրէն թշնամին՝ չէ թէ

կիրակոս ախպարդ՝ պիտի ճանչնաս
ասկից էտե քու հասիմդ, ատե-
լիդ, և ոխերիմ թշնամիդ: Ինչ
զէհիր որ ունիս սրտիդ մէջ պատ-
րաստ, անոր վրայ թափէ. յաւի-
տեան անոր հետ մի հաշտուիր. ամ-
մէն տեղ անի վար զարկ. նախատէ
երեսէն ու էտեէն. զիշեր ու ցորեկ
հնարք մտմտա՛, որ անոր հախէն գաս.
այ ալ աղաչէ՛ որ անոր հախէն գայ:
Ասկից աղէկ ատելութիւն չըլլար.
որ է կատարեալ անսիրութիւն. ու
րով կըլլայ և կատարեալ եղբայրսի-
րութիւն:

Ժա՛, Սնաց ալէֆլի բարկութիւնն՝
որ շուտով կանցնի՝ ըսինք՝ անցանք.
անոր ալ մէկ դեղ մը ճարելու է, չէ
նէ՛ դժոխային բոցի պէս անհամար
հոգիներ կը լափէ: Բաբելոնի հնո-
ցին բոցը երեք մանկունքը չէրեց, զե-
րէ հրեշտակ այ ցօղազին շնչամաք
զովացուց զիրենք. բայց քաղդէա-
ցիքը էրեց՝ որ նոյն հնոցը վառեր
էին. ասոր նման քու ալէֆլի բար-
կութիւնդ ալ կրնայ ըլլալ որ այ շը-
նորհքովը չիգպչի հեզ և խոնարհ
համբերողաց. բայց քեզ կէրէ կըլա-

փէ անտարակոյս՝ որ կուզէիր ուրիշ ներուհն սիրտը հրել :

Գիտես քու ալէֆիզ դեղը ո՞րն է .
 ան բարկութիւնն է՝ որ երկնային հը-
 րով , ցոյ կայծակ իջեցնելով քու գը-
 լուխդ , կամ տամլայի հանգիպցնե-
 լով , և կամ հազար կերպ փորձանք
 բերելով կրնայ հախէդ դալաս Նքիս
 մէջ . իսկ անդի Նքը բոց սրտմտու-
 թեանն ան է՝ որ յաւիտենական ան-
 շէջ կրակին մէջ քեզ պիտի բոցակի-
 զէ 'ի լիճ հրոյ և ծծմբոյ , ցոյ 'ի գը-
 ժոխս : Ասոնք մտմտալն է քու դե-
 ղըդ . ինչու որ՝ այդ դժոխային բոցն
 սր քու բերնէդ կելլէ սոսկալի հայ-
 հոյանքներով , յիշոցներով , աղտե-
 ղի խօսքերով , սիրտ տաղօղ նախա-
 տինքներով , ոչ ջրով կը մարի , և ոչ
 ուրիշ դեղով . ան բարկութիւնը յի-
 շեսնէ , դուռն կըմարիս , թող թէ քեզ-
 նէ ելած ալէֆը :

Աս դեղը աս տեղս հիմակուրնէ
 բանեցնելու է . չէ նէ ետքը շահ չու-
 նի . դժոխք երթալէդ էտե սրտիդ
 կրակը մէկին տեղը հազար խաթ կէ-
 ւենայ . հոս որ մարդիկը կըհայհոյ-
 էիրնէ , անտեղը զան իրհայհոյես .

այ բան չես կրնար ընել. ի՞նչ կրնես
 նէ՝ քեզի կրնես, ինչպէս պաղի չա-
 րագործները՝ գլուխնին կտրուելու ա-
 տենը՝ թագաւորին կըբըֆրեն յուսա-
 հատութենով, իբրթէ սրտերնին պի-
 տի պաղի խենդերուն. անիսէ աւելի
 չարչարանքով կըսատկին : Դժոխքը
 մեռնիլ չկայ՝ որ խալըսի մարդը, էօր-
 քէն ալ չի կրնար առնել. կըբորբոքի
 անմարելիք կրակով իր սրտին, ան-
 շէջ հրով դժոխքին, և աննիւթական
 բոցով սրտամտութեաննայ յաւիտեան,
 այն մարդն՝ որ չուզեց իր կենացը
 մէջ իր բարկութիւնը մարել :

Ժք. Արհիանամ, կըսոսկամ, կըփը-
 շաքաղիմ աս անօրէն սովորութեան
 որդւոց մարդկան, որ ամմէն Տք,
 ամմէն քաղաք, ամմէն գեղ, ամմէն
 սօխախ, աւելի մեր օրերը խիստ շատ-
 ցէր էքիւֆիւրպազութիւնը դժոխա-
 յին բերաններուն. իրեք չորս տա-
 րեկան չօճուխէն սկսած տեսայ ին-
 չուան խռֆած ծերերը. ի՞նչպէս ան-
 ճոռնի հայհոյանքներ կըբանեցնեն,
 ընտո՞ր չիլսուած քիւֆիւրներ, որ ոչ
 բերան կըբնայ առնըլիլ, և ո՛չ ան-
 կաճը կըբնայ լսել. մէկմէկէ դարչե-

լի , մէյմէկէ անտանելի . բոլոր բովանդակ դժոխք է եղեր Քքս :

Ասանկներուն տներն ալ պակաս չէ անէծք , պէտտուվայ , որ նոյնպէս դժոխքէն ելած կրակ մը նէ . լսողը չիմանար կոր , լսողը խելք թըռցընելու կըլլայ . աչքը անկաճը՝ քիթը բերանը՝ ձառքը ոտքը՝ փճացնելէն էտե անէծքով՝ թէ ուրիշներուն վերայ , թէ իրենց անձին վերայ , չարաչար մահը ուզել , ճէհէննէմ ընել բոլոր մարդը , թող թէ հոգւով մարմնով դժոխք խաւրել՝ շատին բերանը սովորական խօսք է եղեր :

Նիշ ուրիշ մեղք չըլլար Քքս , աս քիւֆիւրը և անէծքը՝ որ երկուքն ալ բարկութեան առջինեկ էքիզ զաւակներն են , հերիք էր այ բարկութիւնը շարժելու : Աս աղէկ գիտնան հարեր ու մարեր՝ որ պզտըկուց իրենց տղաքը չեն չեխեր , ու սաստիկ պատիժներով իրենց զաւկըներուն լեզուն չեն կտրեր աս քիւֆիւրներէն ու անէծքներէն , հապա ոմանք երեսն 'ի վեր ալ կըխնտան , ոմանք ալ թօաֆ բանի մը պէս կըսորվեցնեն պիլէ , դնա՛ կորիւր ըսել , դետինն

մըտնաս ըսել, շուն ըսել, և աւելի
յայտնի ցնդի փնդի ու գարշելի խօս-
քեր բանեցնել. աղէկ պիտոր դիտ-
նան կըսեմ, որ իրենք ալ՝ իրենց զա-
ւակներն ալ՝ պիտի լսեն երկնաւոր
Թագաւորին բերնէն այն ահագին
վճիռը. « երթայք յինէն անիծեալք
'ի հօւրն յաւիտենական » : Աւրեմն
աս վճիռս ըլլայ քեզի անձային ուիչէ-
թա մը՝ ո՞վ հայհոյիչ և անիծանող,
որ հիմակուրնէ կարգաս, և ասով
ետ կենաս քու չար սովորութենէդ,
չէ նէ՝ քու չար լեզուդ քեզ յաւիտեան
պիտի էրէ չարաչար :

ԺԳ. Այթէ որ սոսկ բարկութիւնը
ասանկ կրակներ կըթափէ՝ հոս ու-
րիշի գլխուն, և անդին իրեն դլխուն
հապա որ նախանձն ալ հպարտու-
թիւնն ալ հետը մէկ ըլլան նէ, ին-
չէ՛ր չեն ըներ. աշխարհքը կէրեն կը-
լափեն, և աշխրբիս մեղքը գործելով
ու գործել տալով, նոր դրժոխքի մը
արժանի կըլլան : Աուզեմ ըսել՝ թէ
ուրիշներուն մարմնաւոր փնաս տալէն
ետե, և շատ տներ քանդելէն էտե,
մէկ համահական ղէն մալ կուտան՝
որ հոգիի և մարմնի միապէս էրօղ

է : Ո՞րն է ըսես . բամբասանք է՝
ցուցանալու ճանապարհը իրեք ճա-
նապարհէ ծընած , 'ի հպարտութենէ ,
'ի նախանձէ , և 'ի բարկութենէ .
զերէ ասոնք մէկ տեղ դալով կըգոյա-
նայ բամբասանքը , որ է կրակի խուն-
տախ մը՝ բոլոր հըքը էրօղ . կամ բըռ-
նաւորմը , բոլոր հըքը թրէ անցնօղ :
Բամբասողին էտեէն շատ բան չեմ
ուզեր խօսիլ , որ ես ալ իրեն պէս
բամբասօղ չերենամ . հապա երեսին
յայտնի կըսեմ իր հիւանդութիւնը .
թո՛ղ իր ճարը տեսնայ :

Ո՛վ բամբասօղ եղբայր , դուն որ
քեզ առողջ կըկարծես , և ուրիշնե-
րուն ցաւը ու մեռելը կուլաս , գիտ-
ցիր որ՝ քեզնէ գէշ ու դժար հիւանդ
չի կրնար ըլլալ . բուն դալուկ 'յի սա-
րըլըխ կայ վրադ ըսեմ 'նէ , սուտ չէ .
որ աչքդ ալ դեղընցեր է՝ որով ճեր-
մակ բաները դեղին կըդատես . դա-
տելէն բամբասանք կելլայ : Բայց և
ուրիշ շատ մարդներ մէկ են եղեր
բոլոր անձիդ մէջ , որ էն վարպետ
բժիշկները կըշուարին . չեն գիտեր՝
քու ո՞ր ցաւիդ դեղ տան՝ որ մէկալ
ցաւդ ոտք չի հանեն :

Հպարտութեան ախտը հիմմը ձը
դեր է սիրելի՝ սրտիդ մէջ, որով էն
առաջ քեզ ուրիշներէն աղէկ ու ար-
դար սեպելով ուրիշի պակսութեան
էտեւէ կինկնաս. նոյն հպարտութիւն
յանդուզն դատաստան կը կտրես ամ-
մէնուն վերայ. վասն զի թէ որ ա-
ռաջուց մտքովդ չի դատելիր զեղբարդ
նէ, լեզուովդ ալ անոր զլուխը չէիր
կտրեր. որ է բուն բամբասանքը.
(որ շատը խառնելով աս երկուքս՝
խոստովանանքին մէջ սոսկ կըսեն,
թէ դատեցի. անխէ բամբասներէն
ալ. կամ սոսկ դատերէն մտքովնէ,
մեղքի տեղ չեն դնէր՝ ու զատ չեն
խոստովանիր) : ‘Նոյն հպարտութիւն’
այ դատաստանը կըյափշտակես քե-
զի, իրմէ առաջ աշխարքիս առանձ-
նական և ըհանրական դատաստանը
մէկ կընես. ուզածդ մըտքով կամ
խօսքով արքայութիւն կըտանիս, չու-
զածդ դժոխք կըխաւրես, որ է նոր
սուտ քրիստոս մը ըլլալ, կամ այ
քեահայութիւն բանեցնել : ‘Նոյն հը-
պարտութեամբ բամբասանքը կըբա-
նաս՝ իբր թէ բան գիտցող մընես.
կամ ուրիշն որ առաջ բերէ պօխ-

Ճան , ու կտոր մը բան ցցնելու ըլլայ
նէ , դու մէկէն բոլոր պօխճան կը
բանաս , բաները կըխառնես , որ քեզ
ցցնես աշնայ այն մալին , և աղէկ
ճանչցող առուարի բամբասանքին :

Վախանձն ալ շատ օգնութիւն կը
նէ քու հսկարտութեանդ աս բամբա-
սանքի առուարի մէջ . մէկին որ մեն-
ծութիւնը , առաջանալը , աղէկ ա-
նուն ունենալը , և ինչ և իցէ աղէ-
կութիւնն որ չես կըցեր քաշել , անոր
վրայ խօսք մը բացուածին պէս , կը
մոմռաս կատուի պէս , կըրնասնէ՝
ճանկ ալ կըձգես . գէշ խօսին նէ ան
մարդուն վրայ , դուն աւելի կըհաս-
տատես . աղէկ խօսին նէ , «ՏՏ» մը
վրայ կըբերես . աղէկը կըգէշցընես
կըլմնցնես : Հասկա բարկութիւն մը
նալ ունենաս ատելութենով , գետնէ
'ի գետին կըզարնես . տաքութենով
խեղձին տուննալ կէրես՝ ղինքն ալ
կէրես . լսողներուն ձեռքն ալ մէյմէկ
մաշալայ կուտաս որ՝ բոլորովին էրեն
մոխիր դարձընեն . անունը մէկ ըստ-
կի կըլլայ , իհիպարէն կինկնայ ,
ինչ զեն ըսես՝ կըրնայ ըլլալ :

Ժդ . Բայց ես իրաւը կըզուրցեմ

կըսես, նիւթս բամբասանք ընել չէ՝
անոր համար՝ դիտեմ որ շատ անգամ
խոստովանանքի մէջալ չես յիշեր. ինչ
չու որ միտքդ դրեր ես՝ թէ աւելի բան
մը չես խօսած. եղածը պատմեր ես.
ան ալ գիտցողներուն առջևը ըսի՝
նոր բամբասանք չըրի եմ, կըսես:

Ա՛ճ շնորհք տայ քեզի, ամ խելք
ու միտք տայ՝ որ հասկընաս ըսելիքս:
Ա՛լ խելացի, թէ որ քու ըսած խօսքդ
ուրիշի պակսութեան վրայ՝ իրաւ չըլ-
լար, սուտ ըլլար, կամ եղածէն էւել
բան ըսէիր նէ, ատիկայ բամբասանք
չէ, ալ ուրիշ ծանր մեղք է. այսինքն
զրպարտութիւն, կամ իֆտիրայ. ու
բու մէջը կայ նախ ստութեան մեղք.
ուստի ստասացներուն տէֆտէրին
դուլսը պիտի դրուիս, և անոնց էն
ծանր պատիժը պիտի քաշես: Այնիկ՝
սուտ վկայութեան մեղքը կայ. ասոր
պատիժնալ դիտես թէ ինչ է հօքիս
վերայ. բայց դժոխքին մէջ շատ ծանր
խաղէպ կայ՝ որ խապար չես: Այնիկ՝
ատելութեան և չարութեան մեղք
կայ՝ բուն եղբայրսիրութեան դէմ.
որու պատիժը ամմէնէն վեր է: Այ-
լիկ՝ բամբասանքը իր կատարեալ աս-

տիճանովը կը բովանդակի զըրպար-
տութեան մէջ : Բայց իմ խօսքս հի-
մա սոսկ բամբասանքի վրայ է :

Սոսկ բամբասանք ըսածս՝ այն
տնաւեր մեղքն է , որ մէկին իրաւցը-
նէ ունեցած պակսութիւնը կը խօսիս
իրաւ , բայց խօսելովդ անիրաւութի-
կը լլայ . անիրաւութիւն չըլլար նէ՝
այսինքն զրկանք մը հոգւոյ կամ մար-
մնոյ , մեղք չէր ըլլար :

Օ՛ր օրինակ , քու ըստկովդ հաց
ուտես նէ , մեղք չէ հախ է . ուրիշին
հախը քեզի անցնելով՝ անոր ըստկին
հացը ուտեսնէ , հարամ է . ասանկ
ալ՝ քու մարդուդ կամ քեզի ընկած
անձին պակսութիւնը խօսիս , որ
ճամբայ կարենաս բերել՝ կամ դուն ,
կամ լսողը . ասիկա բամբասանք չէ ,
պարտք է , եղբայրս իրութիւն է : Հա-
պա թէ ան մարդուն պակսութեան
վրայ խօսիս որ քեզ չինկնար , անոր
ալ օգուտ մը ընելիք չունիս . կամ
անանկ մարդու կը պատմես որ անոր
ալ չինկնար , հէմ ափէն բան մը չի-
ղար , ան ատեն բամբասանք է ստու-
ղապէս . ինչու որ՝ զ՛ուր տեղը ուրի-
շի պակսութիւնը խօսիլ եղաւ , ու-

րիշի անուանն որ դրսէն աղէկ էր նէ
աւրեցաւ կոտորեցաւ. սիրելին ատելի
եղաւ, մենծ զրկանք և անիրաւութի
եղաւ, օգուտ մը չեղաւ. քեզնէ լսողն
ալ կերթայ ուրիշի կը խօսի. և ա-
սանկ պզտիկ կայծ մը քանի կերթայ՝
անտառները կերէ : Թո՛ղ որ մէջը
կըմտնայ ամիէն բամբասանքի ատեն՝
պզտիկ պակսութիւնը մենծցնել. շի-
տակը ծուռ դատել, տարակուսական
բանը ստուգի տեղ խօսիլ. և այլն.
մէկ խօսքով՝ բամբասանքով կըսկըսիս,
զըպարտութենով կըլմնցնես :

Հատ անդամ ալ մէկի մը պակսու-
թիւնը ասի առնելով՝ էտէն ձեռք
կերկնցնես, կամ պատճառ կըլլաս որ՝
ուրիշները լեզունին երկնցունեն՝ նոյն
անձին էտրաֆին վրայ. որով կըլլայ
անտանելի բամբասանք և սուտ զըր-
պարտութիւն 'ի վերայ բոլոր տան,
հասարակութեան, միաբանութեան,
եղբայրութեան, կարգի քահանայու-
թեան, ազգաց և թագաւորաց միան-
դամայն. ուրիշի վրայ փորձը զիտես,
քու վրադ չի տեսնաս :

Մասնաւոր բամբասանքալ կայ՝
որ ընդ հանրական չարիքներ կը ծը-

նանի շատ կերպով, օրինակ ըլլայ մասնաւոր բամբասանքնշանած մանչու կամ աղջկան վրայ (որ աւելի չար է. բայց դրեթէ սովորական)։ Աշանուելէն առաջ հարցունես նէ, աղէկ կըխօսին մենծ մասը կամ ամ մէնքը. նշան տուած օրէն կըսկըսին լեզունին փոխել՝ դժոխքի լեզու մը կըհնարեն. որով շինածը կաւրեն, և պատճառ կըլլան՝ որ շատ անգամ առանց բաւական պատճառի կըքակուի կէս պսակ սեպուած բանը, քնշանը. հետն ալ եղբայրսիրութեան կապը կարճըկուի, երկու դիանց անհաշտ թշնամուի ալ կըմտնայ. տներ ալ կաւրըլին. թող որ երկու անձին տունը աւրեցաւ գնաց. այ տուած խըսմէթը փոխուեցաւ, որ ոչ լինի հասարակօրէն լաւագոյն, այլ չարագոյն. և այսմ ամենայնի պարտական է այ առջև չարալեզու բամբաստօղը։ Ասչափէն կըհասկըցուի և այլ ամենայն չարիք բամբասանքին։

Ասոր դեղը բնական և դրական օրէնքին ուղեթան է. դուն չես ուզեր բամբաստուիլ ուրիշմէն, ուրիշին ալ դուն սխտի չուզես բամբասել.

« Օգտմենայն՝ որ միանգամ կամիջիք՝
 թէ արասցեն ձեզ մարդիկ, այնպէս
 և դուք արարէք նոցա. (և անդրա-
 դարձեալ). զի այն իսկ են օրէնքն և
 մարդարէք » . Կաթ. Է. 12 :

ԳԼ. Ը :

Ախար ծուռութեան . և զէշնորա քոյն, կամ
 Էռանդն հոգւոյ :

Ա. Ն. Ն. (որ է թէմակէլ), յոյււ
 (որ է ծանտոր շարժողը), և Բ. Ն. Ն.
 (որ է կէվէկը), իրեքն ալ անդամա-
 լուծութեան, յօգուածացաւի, և ի-
 ջուածքի, այսինքն քէօթրիւմի, վէ-
 ճայի, ու էնմէյի նման բաներ են .
 իրեքն ալ մէկ զմէկէ ցաւալի ցաւա-
 դարութիւն . իրեքին մէկն ալ ունե-
 նաս՝ գէշ . երկուքը ունեցողը տաճա-
 դէշ . իրեքն ալ ունեցողը՝ գէշին գէշ :
 Աս ցաւս ունեցողները հոգևորա-
 պէս՝ իրեքն ալ մէրաքը կրլան, ի-
 րենց ծառայողներն ալ մէրաքը կր-
 նեն . գեղ մը տալու ըլլաս, չեն ու-
 զեր առնել՝ իւշէնմիշ ըլլալով յուսա-
 հատ կերպով . մեր բանը բուսեր է

կըսեն, աման փուճ տեղը դեղով մեղ մի չարչըրկէք. թող տուէք, ասանկ տպրինք՝ ասանկ մեռնինք կըսեն : Քիչ մը իրենց դպչիլ ուզենաս՝ որ շարժին, ու անդամնին կարենայ ուժ առնել, անկողնի մէջ չի փտտին տէյի, աման աման կըլանչեն. մեր ցաւը մեղի հերիք է՝ կըսեն, քանի որ մեղ շարժելու ըլլաք նէ՝ սըղընիզ թէփէնիս կելլայ :

Աս ասանկ թող տանք երթա՞նք մի. չէ՛. հիւանդը իրեն աղէկը դէշը չիճանչնար. թող ճոճուայ, թող մըռմուայ, ի՞նչ կուզէ նէ ըսէ, մենք մեր պարտքը պիտի ընենք. ամ ամ տուած դեղը տանք նէ՝ յորդորելով՝ սիրտ տալով՝ չեխելով վախցնելով, կողջնայ. ետքը մեզնէ ալ շնորհակալ կըլլայ : Ասանկ է նէ, առաջ ծուլութե մարագը հասկըցընենք, ետքը դեղը ճարենք :

Բ. Օուլութիւնը՝ հոգևոր անդամալուծութիւն մը նէ, որ կըպատճառի թուլութեան կամ թուլամորթութեան իջուածքէն, և յուլութեան մէճայէն, և անանկ քեօթըրիւմ կընէ զմարդը՝ որ բոլորովին կըթուլնայ

սիրար , իւշէնմիշ կըլլայ ձեռքը ոտքը
շարժելու բանի մը , և անհոգ կըլի-
նայ կատարելու իրեն պէտք եղած
ու պարտք եղած գործքը՝ մանաւանդ
հոգեւորին կողմանէ : Այլ որով հեաւ
սատանան բան գործ չունի՝ մարդը
մեղք ձգելէն ՚ի զատ , ասանկ ան-
գործ և պարապ մարդ կը փնտռէ՝ որ
հետը խաղայ ու անոր բան գործ բա-
նայ ՚ի կորուստ հոգւոյն : Աստի
ծոյլը կըլլայ խաղկըլիք մը սատանայի,
որ խաղցընէ զինքը ամմէն կերպով,
ու մեղքէ ՚ի մեղք զլորտըլէ , ասոր
համար ծոյլը կըսուի նաև փետրալից
բարձ սատանայի (այսինքն խուշ
թիւիւյէ եաստըխ մը), որու վրայ
եան կուգայ , ու սանքի կըհանգչի
անզգամդեր , որ չի հանգչեցնէ զծոյլ
մարդը , չի թողուր բարի գործ մը
ընել , կը դրդէ ամմէն չար գործքը
կատարել :

Գլխաւոր գործ ծուլութեան է
տրտմութիւն՝ առջևը եղած աշխա-
տանքի մը վրայ , և ուրախութիւն
ան աշխատանքը չըրած խալըսելուն
վրայ . դատարկութիւն , որ պօշ պա-
րապ նստի կամ ժուռ դայ . ժամա-

վաճառութիւն, այսինքն ավարայու-
թիւն . դատարկապորտութիւն, ցի-
հովարտայութիւն, դատարկաբանու-
թիւն, ցի փճախօսութիւն, հետն ալ
բամբասանք, դատողութիւն, պա-
ղութիւն 'ի հողեորս, և 'ի մարմնա-
ւոր պիտանի դործս, զղուումն յա-
ռաքինութենէ, ատելութիւն անձային
իրաց, յուսահատութիւն, մարմնա-
պաշտութիւն, քնասիրութիւն, զեղ-
խութիւն, արբեցութիւն, որկրամո-
լութիւն, խեղկատակութիւն, ցո-
փաբանութիւն, անմտածութիւն, չա-
րահնարութիւն, դողութիւն (որ
հազըր բանով ապրի առանց աշխա-
տելու), անհնազանդութիւն (որ չըլ-
լայ թէ զինքը աշխատանքի դնեն),
անհամբերութիւն, և տժգոհութիւն
(թէ ինչու իրեն խզմէ թ մը կը դնեն),
և այլ ամ չարիք՝ որ ասոնցմէ կելլան:

Դ. () րինակով, ծոյլը՝ անշարժ և
հոտած ու մեռած ջուր կըլմանի . որ
մէջը ամմէն ճճի և ճանավար կը-
գոյանայ . բանի եկօղբան մը՝ ուտե-
լու կանանչ մը նալ չէ թէ կենդանի,
չի՛ գտնուիր, միայն խառնես նէ,
հոտ հանել գիտէ:

Պաղ կենդանիներուն մէջ՝ կրիայի (այսինքն խաբլունապաղիի կամ թօսապաղիի) նման է . որ զլուսը քաշած՝ ձեռքը ոտքը կծկտած կը կենայ իր տնակին մէջ . քալելու ըլլայ նէ , տեղաց շարժիլը տեսնաս՝ մարդուն սիրտը կընեղանայ , այնչափ ծանտը կը շարժի՝ որ վրան չես կրնար նայիլ , կառնես կը քալես : Թէմպէլ մարդը խզմէթի մը խաւրելու ըլլաս նէ , կը ըրիային քալուածքը անձդ պիտի առնես : Արեան կոնըկի վր' պառկի նէ , վայն 'ի վրան կուգայ ինքիր զինքը շտկելու . շատն ալ անանկ կըմնայ , ինչուան մէկը դայ խեր ընէ ու զինքը դարձընէ . թէմպէլն ալ ասանկ չէ՞ մի . պառկի նէ , ելլալիք չունի . դուն գլխուն վրայ կայնիս պիտոր՝ որ հէմ ձայն տաս , հէմ ոտք հանես : Ոչ պառկած ատենը աղօթք գիտէ , ոչ ելած ատեն . ինչուան որ երեսը խաչ մը հանել տաս նէ , քեզ խաչ կըհանէ : (Ս)եր ծերերուն առակը մեր օրերը ստամպօլ կըբանեցնեն կոր . Ոչ եկեսցէ ոչ մեկեսցէ , այլ պառկեսցի շնորոկեսցի , մինչև արեն ծաղեսցի :) Օտանր է քար , և դժուա-

րաբառնալի՝ աւազ, կըսէ իմաստու-
 նը. բայց կարծեմ թէ թէմայէնե-
 րուն ծանրութիւնը անոնցմէ պակաս
 չէ. որ ոչ իրենք զիրենք կըրնան տա-
 նիլ. և ոչ ուրիշը զիրենք կըրնայ քա-
 շել: Այս առաւել անձ բնաւ չի կըր-
 նար համբերել. որով հետեւ անգոր-
 ծութիւնը ծայրէ 'ի ծայր դէմ է իր
 ամենաբարի բնութեանը, որ անձաբա-
 նից ըսածին պէս՝ դերամաքուր ներ-
 գործութիւն ըլլալով՝ միշտ է գործու-
 նեայ անճառելի գործողութեամբ առ
 'ի ներքս, և սքանչելի գործողութե-
 նախախնամութեան առ արտաքս.
 ուստի շաբաթն որ սահմանեց՝ մար-
 դու հանգստեան համար՝ որպէս զի
 յիշենք իր հանդիւր վեցօրուան Նախ-
 ստեղծագործութեան, չիկարծեն մարդիկ՝
 թէ անկից էտեւ կամ առաջ անգործ
 կեցած է ինքը, ասոր համար ըսաց
 որդին ան. « հայր իմ մինչև ցայժմ
 գործէ, և ես գործեմ », նաև 'ի շա-
 բաթու: Արախտէն էւել հանգիստ
 տեղ ու հանգչելու տեղ չէր կըրնար
 ըլլալ մեզի աշխարհքիս վրայ. հոն
 ալ հրամայեր էր անձ ազամայ՝ որ դա-
 տարկ չի կենայ, հապա՛ գործէ և

պահէ զգրախտը . այսինքն պարտիզ
պանուծիւն ընէ , ու շէն պահէ այ
տնկած պախճան ու պօստանը : Այս
քը որ մարդը անարժան եղաւ հոն
կենալու , ու դուրս վճռնտեցաւ նէ ,
պէտք եղաւ որ իր քրտնքովը աշխա
տի , ու հացը ճարէ . « քրտամբ երե
սաց քոց կերիցես զհաց քո » . Ժն .
դ . 19 : Ուստի առաքեալը կըսէ . « որ
ոչն կամիցի գործել , և կերիցէ մի » .
Բ . Բէ . Դ . 10 :

Դ . Ուրեմն դուն ո՞վ ծոյլ՝ որ ան
գործ կենալ կուզես , աշխատիլ չես
ուզեր , անարժան ես ապրելու , ու
ապրելիք գտնալու : Այսինքն և երկիր
քեզի համար կաշխատին կոր զիշեր
ցորեկ . որ անոնք դադրէին նէ , դուն
մէկ րոպէ մը ապրելիք չունէիր . արեւ
դակը՝ լուսինը և այլ աստեղք քեզ
աշխատելու և հանգչելու ատեն կը
ցըցնեն ըստ հրամանին այ . « որ արա
րեր զտիւ գործոյ , և զգիշեր 'ի հան
գիստ քնոյ » . բոլոր աշխարհքիս բա
րիքը կը հասցնեն ամէն եղանակին ,
ամ կենդանիք և բոյսք քեզ կերակուր
կը պատրաստեն զիրենք : Քեզի նման
մարդիկ , և քեզնէ էւել քիպարներ՝

Թագաւորէն սկսած՝ անդադար կաշ-
խատին կըմտմտան, աշխարհքիս բա-
րիքը կըհոգան կըճարեն կըգիզեն,
որ դուն ալ մէկ տեղ աշխատիս մէկ
բանի մը՝ ու իրենց հետ վայլես ամմէն
բարիքը: Այսչափ վաճառականք,
արհեստաւորք, գործաւորք, այգե-
գործք, հողագործք, ձկնորսք, մէյ-
մէկ բանի ետեւէ են՝ որ հէ՛մ իրենք
վաստրկին, հէ՛մ մարդիկ իրենց պի-
տոյքը գտնան. իրարու պէտք եղած
բանը չիճարեն նէ, իրենք ալ իրենց
պէտք եղած բանը չեն գտնար. ու-
րիշը հոգալով՝ զիրենք կըհոգան. ու-
րով աշխարհքս ալ շէն կըմնայ: Դու
ինչ բանի ետրար ես ո՞վ ծոյլ, երբոր
ոչ քեզի և ոչ ուրիշի ետրամիշ կըլ-
լաս. ետրամաղ ես նէ, քեզ բանտը
դնեն՝ խալըսին. հոն ալ հաց կուզես.
չի տան նէ, հախ է. անօթի ծարաւ
մեռնիս, մուստահախ է:

Այսչափ մենծ մենծ օրինակներէն
ու վկաներէն չես առներ նէ, դո՛-
նէ պզտիկ կենդանիներէն մենծ օրի-
նակ առ. մի՛ ծուլանար. քնա՛ կար-
դա՛ սողոմոնին խրատը. « Երթ առ
մըջիւնն ո՞վ վատ (կըսէ). երթ առ

մեղուն , և ուսիր զգործս նր » . ևն :
 Ե . Բսածներէս կը հասկընաս որ
 ամօթ բան է ծուլութիւնը . անունը
 պիլէ չիքաշուիր , հիշ մէկը չուզեր
 վրան պոնել . մէկին թէմպէլ ըսուի
 նէ , հերիք վատանունութիւն է . ա-
 նոր խօյին է հովարտան , դատարկա-
 շըջիկը , իրմէն ձանձրըցած ցածը .
 դրոց լեզուաւ ալ չաք կըսենք թէմ-
 պէլին , որ դէշ անուն է : Աթէ որ
 պղտիկ բանի մէջ վատ ըլլալը դէշ է ,
 հապա մենծ բանի մէջ որչափ վատ
 թար է : Աւ քանդի հոգի առաւել է
 քան զմարմին , և հոգեւորն քան ըզ-
 մարմնաւորն , հոգեւոր թէմպէլութեն
 վատթար բան չի կրնար ըլլալ . ատե-
 լի և դարշելի է յաչս ան՝ թող թէ
 մարդկան , ուստի անիծից տակը կը
 ձգէ երեմիա մարդարէն զհոգեւոր
 ծոյլը . « Անիծեալ լիցի՝ որ գործիցէ
 զգործ տեսուն հեղցութեամբ » . Էբէ՛մ .
 խը , 10 : Հապա հիշ չի գործօղը :

Չես վախնար որ աս անէծքին
 տակը չիյնաս՝ դուն որ հոգեւոյդ հոգ
 չունիս , հոգեւորիդ պաղ ես , աղօթք
 ընելը քեզ բեռ կը համարիս , աղօթ-
 քէն խալըսիլը՝ մեծ բեռ մը վրայէդ

ձգած կըսեալես, ժամ երթալու իւշէնմիշ կըլլաս, պատարագ մը ամբողջ տեսնասնէ կիրակի օրը՝ պարտքէս խալըսեցայ կըսես, ուրիշ օր պատարագ տեսնալու պարտք չունիմ կըսես, առաքինութիւն վաստը կելու փոյթ չես տանիր, հոգեւոր կերակրէն անօթի կըմնաս՝ այսինքն 'ի սբ հաղորդութենէ, կենդանի ջուրը խմելէն ետ կըկենաս՝ այսինքն 'ի լսելոյ զբանն այ կամ զքարոզ: Ատքը կելլաս կըզանկըտիս, թէ արքայութեան ճամբան դժար է, քիչ մը հողիդ զօրացնէիր նէ հոգեւոր բաներով, ուժ կառնէիր, առաջ կերթայիր, շնորհքները բանեցնելով՝ աւելի շնորհք կառնէիր, և այնչափ կզօրանայիր՝ որ լեռները աշմիշ կըլլայիր, խալէները՝ հիսարները կանցնէիր, « անվ իմով անցից ընդ պարիսպս » , « աղ. թէ. 30 :

Դ. Չես նայիր՝ այ կտրիճ ծառայքը ինչ աշխատանք քաշեցին արքայութեան համար, ընտո՞ր կըցան ընելու՝ քեզի անկարելի երևցած բաները, « յամենայնի կարօղ եմ՝ այնու, որ զօրացոյցն զիս » , Ժէ. 13 :

Առաքեալները նայէ, մարտիրոսները
նայէ, հայրապետները, վարդապետ
ները, ճգնաւորները, կուսանքները,
հին և նոր օրէնքին ամ սուրբերը,
ինչուան մանտր տղաք՝ մանչ ըլլայ
աղջիկ ըլլայ՝ ինչեր ըրին ինչեր չը
րին այ ծառայութեանը համար :

Այժմալ քու տերդ նայէ . պարէ
անոր նայէ կըսեմ, որ բոլոր կեանքը
աշխատանքով ու չարքաշութենով
անցուց քեզի համար, քրտինք թա
փեց քեզի համար, և խաչին վրայ
բոլոր արուներ թափեց՝ կենէ քեզի
համար . դուն անոր սիրուն ինչ ըրած
ունիս : ամօթ է, ամօթ : Թէ որ աս
օրինակներէս ալ չես խանիր նէ, ու
րեմն ամօթ կըսեպես քնի աշկերտ ըլ
լալ . վախցիր որ ինքն ալ քեզ ամօթ
չընէ բոլոր Քրիս առջև . « զի որ ամօթ
համարեսցի զիս և զքանս իմ,
զնա և որդի մարդոյ յամօթ արասցէ,
յորժամ զայցէ փառօք իւրովք և հօր
և հրեշտակաց սբց » . Ղ . Թ . 26 :
Հիմա խըպնէ ըրածէդ ալ, չըրածէդ
ալ, որ ետքը չըխըպնիս :

Է . Ինչ ընեմ՝ կըսես : Աս ալ
ըսելու խօսք է մի . մարդ չէս մի,

մարդկային գովելի գործք ըրէ . մար-
գու ընկած՝ բանականի վայելուչ բան
ըրէ : քրիստոնեայ չէս մի , քնի էտե-
էն գնա , քալէ , մի կայնիր . քն ցո-
րեկը կաշխատէր , գիշերն ՚ի բուն ա-
ղօթք կընէր քեզի համար . քեզի ի-
զին , ցորեկը մարմնոյդ համար աշ-
խատէ , առտու իրկուն՝ հոգիդ մի
մոռնար , գիշերն ալ հանդիստ պառ-
կէ : Քահանայ ես նէ , « զպաշտօն
քո կատարեալ կալ . լեր մշակ առանց
ամօթոյ » , ամ սրբուք եւ առաքինի
խմաստութեամբ : Աշխարհական ես
նէ , աշխրբիս բան կայ ընելու , տուն
տեղ հոգալու՝ ինչպէս որ պարտքը
ճիտդ առեր ես . ամ ձեռք զարկ քու
բանիդ , ամ առաջ տար . աղայ ես
նէ , աղայի գործք ըրէ . խզմէթքեար
ես նէ , խզմէթէդ ետ մի կենար . սպ-
զիրկեան ես , քու մասլահաթիդ խելք
տուր . լաֆ ընելու՝ խաղալու էտեէ
մի ինկնար . խանութսան ես , բան-
ւոր ես , ըռէնջպէր ես , բանիդ գոր-
ծիդ մուխայէթ եղիր . փճախօսու-
թեան , ցնդի փնդի խօսակցութեան ,
ուրիշի ըրածին չըրածին քննողու-
թեան . տէվէթին ումուրնեքուն ,

աշխարհքիս կառավարութեան , քեզի պէտք չեղած բաներուն ատեն մ'անցներ , որ օրէ օր աւելի վարպետ ըլլաս . քու բանիդ մէջ , աշկերտ ես նէ , սորվելու բանիդ տունը խելքդ միտքդ . հիմա է ատենը մարդկութիւն սորվելու , կարդալ գրել՝ զիտութիւն սորվելու , զէնահատ մարիֆէթ սորվելու . մենծնաս նէ՝ կարողունիդ կըսկտիկնայ . չի սորվածդ չես կըրնար ան ատեն ափ բերել . կէրիս կուլաս՝ փիւշման կըլլաս , եազըն կըսես , ճահիլութեանս ատեն աս բաներուն խըյմէթը չգիտցայ . բայց ի՞նչ օգուտ , եղաւ ըլլալիքը . ո՞վ ըրաւ , դուն քեզի ըրիր , քէնտի տիւշէն աղլամազ՝ կըսեն . բայց ես վախեմ որ դուն շատ պիտի լաս :

Ը . Տնեցոյց ի՞նչ ըսեմ , թէ որ թէմ պէլ դանըւի միջերնին նէ , չէ՞ն մի տեսնար կամ չեն լսեր , թէ ի՞նչ կըքաշեն չարշին դացօղները , առվըտանց ինչուկ իրկուն աշխատանք , քըրտինք , հոգ , որ մէկ քանի բարավաստըկին , տունը ան տուած բարին բերեն տէյի . հապա որ իրենք եարտըմ չընեն տունը հոգալու , ափեր

նէն եկածը ընելու, փուճ բաներու հետ ըլլան՝ ասոր անոր տունը քալելու, բամբասանք ընելու, մէկ զմէկ զլիւէ հանելու՝ նոր իճատներով՝ նոր մասրաֆներով, իրար հետ խօսք խօրաթայ փէյտահ ընեն՝ իրենց զլուխներուն զլիւացաւ հասցընելով. հիշ խտարէի չի նային, հիշ օգուտ մը չընելէն էտե՝ միշտ տժգոհ ու խրոխրո ըլլան իրենց էրիկներուն, լեզունին երկնցնեն, զանոնք մեղք խօթեն, մենծ մենծ բաներ ումմիշ ընեն իրենց կարողութենէն ու չափէն՝ ի վեր, աւելորդ բաներու համար զանոնք ծանտր խարճի տակ ձգեն, որ անոնք ալ տակէն չիկրնալով ելլալ արդար վաստակը չինային, անիրաւ վաստրկի էտեէ ինկնան, ասոնք ծանրը մեղք չեն մի, կերած հացերնին հարամ չէ մի :

Ասոր ներհակ, (ինչպէս որ աս ալ շատ կը դըտնուի,) կնիկը իշկիւզար, գիշեր ցորեկ դատի՝ աչքի լոյս թափելով, ձեռքը ոտքը հոգնեցնելով՝ հէլաք ըլլայ՝ որ տունը պահէ. իսկ թէմուէլ էրիկը մէխանաները ու խահվէխանէները օրնիբուն պըտըտի,

կամ տանը մէկ քեօշէն մինտէր չիւ
րիւթմիշ ընէ, ուտէ խըմէ շնդուկի,
կնկանը ձառքը նայի, ուզածն որ
չըլլայ նէ՝ ձառք ալ վերցընէ, քիւ
ֆիւր, շամաթայ, կոիւ, ասոր ինչ
պէս չի սրդողի անձ: Ասոնք աչքով
կըտեսնանք կոր, ամմա ինչ դեղ սիւ
տի ընենք. շատին շատ ճամբայ բըռ
նեցինք, չեղաւ. հիբոկրատէսին կա
նոններն ալ բանեցուցինք. որ կըսէ,
«'ի յետին հիւանդութիւնս յետին
դարմանք զգուշութեան քաջալաւք».
Եւ թէ՝ «տալի ինչ եւ սովորութեան,
եւ ժամանակի, եւ երկրի եւ հասակի».
բայց շահ մը չիտեսանք. զերէ ան
բժշկելի անդամալուծութիւն է աս
սոյ թէմպէլութիւնը, դժոխքի քիւթիւկ
պէտք է նէ, ասանկները անանկ բա
նի կուդան, ուրիշ բանի չենիդար:

Ասոնցմէ վար չեն մնար մէկ քա
նի աղքատ եօլլու մարդիկ, որ կէնձ
կտրիճ են, աչուընին՝ ձառվընին՝ ոտ
վընին տեղը, ամմա ծուլութիւնը զի
րենք ծերացուցեր է, կուրցեր են
հոգւով, թուլցած են հոգւով եւ մար
մնով, ճար ճարակ չունինք կըսեն ան
ճրկածները, կը նըստին կը մուրան:

Ընապ ինչ պատասխան պիտի տան
 այ՝ խեղճ աղքատներուն հախը ու
 տեղնուն համար, դատաստանին օրը
 ելայ խեղճ կոյրը, կաղը, կամ ուրիշ
 կերպ սախատը ու հիւանդը՝ ըսէ,
 թէ էֆէնտիմ իմ հախս կերան, աս
 առողջ մարդիկը՝ որ ինծի գալու ու
 ղորմութիւնը ասոնք կըլափշաակէին
 ծուլութենով ու կեղծաւորութենով:

Ընատեն ինչ կըրնայ ըսել անիրաւ
 մուրացկանը. կըպապանծի, ու ձառ-
 քը ոտքը կապուած ՚ի խաւարն ար-
 տաքին կըխրկուի: Թէ որ չուզեր աս
 բանիս հանդիպիլնէ, թող հիմակու-
 ընէ ձեռքը ոտքը արձըկէ, բանի գոր-
 ծի էտէն ըլլայ՝ որ իր քրտընքովը
 հաց ուտէ, խզմէ չիկայ՝ չըսուիր,
 ուզողը կըգտնայ, միայն թէ քիչ մը
 աշխատանք յանձն առնէ, քիչ մը
 դժարութիւն նեղութիւն քաշել ու
 զենայ. իր քէֆը՝ իր կամքը՝ իր խու-
 յը մէկ դի դնէ, ասանկ որ ընէ նէ,
 ամ անոր խըզմէ թը ու խըսմէ թը միա-
 տեղ կուտայ. ո՞ր մարդը տեսեր ես՝
 որ մէկին քովը սրտանց աշխատի, ու
 անօթի մնայ. Լս առաւել ամ իր
 ծառայքը անօթի չի թողուր:

Աս ըսածներս որ հախ կըճանչնան ամօնքը, թող ամօնքն ալ իրենց վրայ դարձնեն հոգևոր մըտքով, ու իրենց հոգևոր թէմպէլու թենէն խաչին, թէ որ մարմնաւոր ծուլութիւնը այսչափ դարշելի է անտանելի է նէ, քանի՞ աւելի հոգևորը: Ամօնուն աչքին առջևը դնեմ ամօնուն ըրածը, (էն առաջ իմ ըրածս) որ ամօն մարդ իր վրայ դատաստան կտրէ:

Թ. Քեզ ասեմ ո՛վ պատուական քահանայ օյ, որ անվ բարի անուն ունիս, և շատ արդիւնք ալ ունիս ժողովրդեան մէջ. ծուլութիւն ինչ ըսել է՝ չես զիտեր, ատեն ալ չունիս ծուլանալու, խոստովանանքի, հիւանդի, և ամօն կերպ հոգևոր ծառայութեան էտեէ ես խայրէթով, բայց չեմ զիտեր՝ քու հոգւոյդ խայրէթն ալ կըքշես, թէ չէ: Չըլլայ թէ առաքելոյն յանդիմանութիւն քեզի ալ յարմար դայ, «Ուսուցանես զընկերն, զանձն քո ոչ ուսուցանես, որ խրատես զայլս՝ (պահել զպատուիրանս), զանձն քո ոչ խրատես, որ դարշիս ՚ի մեհենաց, զսեղանս կու

ղոստես»), և ն : Դուք Կարդացող ես,
 ասչափով շատ բան կը հասկընաս,
 աս ալ շատ է քեզի . հերիք է որ յի-
 շես միշտ քսի ան քո ըսածը . « Օխնչ
 օղտիցի մարդ , թէ զէս ամ շահես-
 ցի , և զանձն իւր տուժեսցէ » . Տաք .
 ԺԳ . 26 : Արթուրիւն մը մտնաս , ա-
 ղէկ կընես , որ աս բանս աղէկ հաս-
 կընաս : Հապա թէ անանկ քահա-
 նայ ալ զըսնուի , որ իր դրսի պաշ-
 տօնին ալ անհոգ ըլլայ՝ որ է փրկու-
 թիւն հոգւոց , անոր ինչ ըսեմ . ա-
 ռաջնորդին ատեանը անիկակ ճամ-
 բան կը բերէ . փուճաեղ ես անոր էտ-
 և է չինկնամ , դուք ալ մի ինկնաք
 ժողովուրդք . թէ որ առաջնորդը չի
 կարենայ շտկել նէ , դուք ծռելէն
 անդին բան չէք կրնար ընել . անոր
 աղէկը դուք ձեզ շտկելը նայեցէք ,
 ուրիշի մի նայիք , և ս առաւել քա-
 հանայից մի խառնըվիք . քրիստոսի
 հրամանն ալ աս չէ մի : « Յաթոռն
 մովսէսի նստան դպիրքն և փարի-
 սեցիք . զամ ինչ՝ զոր ասիցեն ձեզ՝
 արարէք և պահեցէք . բայց ըստ գոր-
 ծոցն նոցա մի առնէք » . Տաք . իԳ .
 2 : Արեմն ձեզի դանք , տեսնանք՝ թէ
 դուք ինչ պիտի ընէք :

Ժ. Քեզի կըսեմ՝ ո՛վ ազնուական իշխան՝ կամ անուանի պազիրկեան , և անձերի թախըմ (էլա՛ հիսապը), որ այսչափ մասլահաթի փոր ես , մենձերու հետ կըտեսնուիս , մենձ մեծ բաներ կըտեսնաս , դժար բաներու մէջ կըմտնաս կելլաս . շատ վաստակ կընես , շատ ալ զէն կըքաշես . աշխատանքդ մենձ , ումուրդ մենձ . անձ կարողութիւն տայ քեզի . ինչպէս որ տուեր է ալ , որ կրնաս կոր աշխատիլ . բայց ի՞նչ ընեմ որ՝ կեանքդ կըփճացնես կոր պարասլ բաներու , անցաւոր բաներու , ապրանքի ու ապրուստի խաթեր համար՝ շատ չես ապրիր , էօմրդ կըհատցընես . քիչ մալ քեզի եկուր , քանի մէկ մարմինդ հոգաս , հոգւոդ անհոգ ըլլաս . քանի մէկ էտեէ ինկնաս այն բանին՝ որ հոս պիտի թողուս , ու չփնտռես զայն բանը՝ որ հետդ անդին պիտի տանիս , կամ աղէկ՝ կամ գէշ : Բիճալի հետ տեսնուիլը քեզի փառք կըսեպես . անձ հետ տեսնուիլ աղօթքի ու պատարագի մէջ անկից աւելի չէ՞ մի . եօխսա անկից շատ աւելի շահով չէ՞ մի : Ախրեար կըփնտռես՝

Ճէվահիր, մարգրիտ, և ուրիշ ըռ-
զակ. ինչո՞ւ չես նախանձիր այն վա-
ճառականին՝ որ ինչ որ ունէր չու-
նէր ծախեց. ու մէկ պատուական
անգին մարգրիտ մը գնեց, որ է ար-
քայութիւն : Ինչո՞ւ չես նմանիր այն
խելացի մարդուն, որ գանձ մը գտաւ
նէ մէկ չիֆտլիկի մէջ, չիֆտլիկը ծա-
խու առաւ՝ որ խաղնային տերը ըլ-
լայ. այսինքն ինչո՞ւ սուրբ եկեղեց-
նայ խորհուրդները քեզ չես մօտեցը-
ներ, որ անոնցմով կըլլաս տեր ար-
քայութեան : Ինչո՞ւ ըստակ էւելցը-
նելու հազար ճամբան կըմոմտաս.
էւելորդ ստակդ ալ պօշ չես թողուր,
ուրիշի բանեցնել կուտաս. ու ան-
տուած խելքը և շընորհքը ո՛չ դուն
կըբանեցնես՝ որ էւելնայ, և ո՛չ ու-
րիշներուն կըմասնակցես, որ անոնց
ալ՝ քեզ ալ շահ ըլլայ. հասկա քան-
քարաթաքոյց ծառայի պէս կըթա-
ղես ան տուած քանքարը, որ ծուլու-
թեամբ անհոգ կեանք անցնես. խա-
պար չես որ օր կուգայ՝ մալին տէրը
անձ քեզ առջևը կըկանչէ. ի՞նչ շահե-
ցար՝ ի՞նչ չիշահեցար, կըհարցընէ.
անպատասխան մնաս նէ, դժօխքին
բանտը աչքդ առ :

Ինչո՞ւ հիմակուրնէ քեզ բարեկամ ու ճանչուոր չես վաստըկիր արքայու թեան մէջ, որ աս Նքէս քեզ վըռն տեննէ մեռնելուդ օրը, արքայու թեան մէջ քեզ տուն տեղ տուօղ ըլլայ. այսինքն ինչո՞ւ սուրբերը քեզ բարեխօս չես ըներ, ինչո՞ւ աղքատները չես մեծարեր, և անոնց ձառքով արքայութիւնը ձառք չես ձգեր: Ինչո՞ւ աշխրբիս բեռը վրադ առեր՝ տակը կրճղմիլիս. ինչո՞ւ Նքիս փշերուն մէջ կըխղդուիս, ուկըխեղդես անց ցանած բարի խրատները. տահա աղէկ չէ՞ որ քիչ բեռով հանդիստ քալես, առանց փուշի՝ բարիք քաղես: Հասկա դուն ալ միշտ յիշէ՛ք իստոսի ըսածը. « Օ՛րինչ օգուտ է մարդոյ, եթէ զՆ ամենայն շահեսցի, և զանձն իւր տուժեսցի. կամ զի՛նչ տացէ մարդ փրկանս ընդ անձին իւրոյ » :

Ժա. Քեզի կըսեմ խանութպան և բանւոր. և ամենայն միջակ թախում (էվսատ հիսապը), որ արե չի ցաթած չարչին կերթաս, արեւ մարը մտած՝ տունդ կըդառնաս. բոլոր օրը կաշխատիս ձառքով ոտքով լեզուով. աչքի լուս կըթափես բան բանելու.

զլուխ կը ճաթեցնես առուտրի համար, որ տուն տեղ պահես. պատառմը հաց ուտես՝ ու կերցնես. հասկա անծ որ քեզ հարցընէ, թէ Քրի համար որ ասչափ նեղութիւն քաշեցիր, ինձի համար ի՞նչ ըրիր. ի՞նչ պիտի ըսես. մարմնաւոր կենաց համար ասչափ յոգնեցար, հոգւոյդ համար հոգ մը ունեցա՞ր, ըսէ՛նէ, կրնաս մի ըսել, տէր հոգիս հոգալու ատեն չունէի. ինչպէս հովարտա տղաք որ սօխախը բոլոր օրը խաղան՝ վարպետ չերթան, կրնա՞ն մի ըսել՝ թէ ատեն չունէինք կարգալու կամ բանելու. անոնց խաղալէն պէթէր է աշխարքիս ամմէն բանը դործը՝ այ ծառայութեան առջևը, առաջ ասոր մուխայէթ ըլլասնէ, մէկալն ալ անծ կը յաջողէ. քիչ աշխատանքով մինծ պէրէքէթ կունենաս. «Անդրեցէք նախ զարքայութիւնն այ և զարդարութիւն նորա. և այդ ամենայն յաւելցի՛ ձեզ» . Տապ. . 4. 34 :

Քիչ մընալ այ հետ առուտուր ընել ըսկսէ, տես ի՞նչ կը վաստըկիս. քիչ մընալ այ բանը բանէ, տես ի՞նչ վարձք կառնես : Անբան չես, սալթ աս

աշխարհքիս համար ստեղծած չես ,
բանական ես , քիչ մալ խելք բանե-
ցուր . քրիստոնեայ ես . քիչ մալ քրիս-
տոնէութեան գործք ցցուր . չէ նէ ,
ետքը դէշին դէշն է . աչքդ բաց , և
աղէկ հասկըցիր դունալ քրիստոսի
ըսածը . » . Օ՛րհնչ օդուտ է մարդոյ » ,
և այլն :

Ժք . Քեզի կըսեմ՝ մշակ , ծառայ ,
խայրխճի , պալըխճի , ըռէնջպէր , աղ-
քատ , տնանկ , մուրացկան , և ամե-
նայն վարի թախըմ (էթնա հիսապը) .
դուն որ հողի վրայ , ջրի վրայ , ու-
րիշի դուռը , ուրիշի խզմէթին , ինքիր
գլխուդ կամ քու շահուդ , քունդ կը-
կտրես , հանգիստ չունիս , դիշեր ցորեկ
կըչարչկուիս մէկ ապրուստի համար ,
ան ալ կըգտնաս՝ չես գտնար , նաչար
կապրիս , կեանքս կեանք չէ կըսես . կը-
խըղճամ քու վրադ . ձառքէս դարնէ ,
քեզ ատնեղութէն կըխալըսէի . բայց
ատիկա ափըս չէ . ափըս ուրիշ բան
կայ՝ առաքելական և անձային դանձ .
« արծաթ և ոսկի ոչ ունիմ , բայց զոր
ունիմս՝ զայս տաց քեզ » . Գ՞րծ . Դ՞ .
6 : Ո՛ր բանը՝ ըսես նէ . գիտցիր որ
ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ , այլ՝

ամենայն բանիւ, որ ելանէ 'ի բերա-
նոյ ւն » . հապ . դ . 4 : Այնպէս
խօսքը մտիկ ըրէ . քիչ մը մարմնաւոր
աշխատանքդ պակսեցուր . անոր տե-
ղը քիչ մը հոգեւոր աշխատութիւն է-
ւելցուր . աշխատանքը փոխելն ալ մէկ
մխիթարանք մը նէ . և իրաւ որ
կըմխիթարուիս հոգւով և մարմնով :

() Ըր՝ տաս տասուերկու սահաթ
կաշխատիս նէ մարմնով, մէկ սահաթ
մալ ւն բաժին հանէ . ասոր կէս սա-
հաթը ժամը աղօթքի անցուր , աղէկ
մը հանգիստ առ , աշխարհքիս ամ-
մէն տէրտը մոռցիր , ւն առջև բաց
սիրտդ՝ որ ամմէն տէրտիդ տէրման
ըլլայ . մէկալ կէս սահաթին ալ՝ մէկ
չէյրէկը առտըվանց , մէկ չէյրէկը ի-
րիկուան՝ տունը հանգչէ հոգեւորա-
պէս . աղօթքով ու բարի խորհուրդ-
ներով (որ զատ տետրակով քեզի
փէշկէշ ըրի ,) ատենդ անցուր : Աս որ
ընես նէ , նախ սիրտդ և խղճմտան-
քդ հանգիստ կըլլայ , որ անկից մենծ
հանգստութիւն չի կրնար ըլլայ աշ-
խարհքիս վրայ . երկրորդ՝ ւն ալ
հետդ կըլլայ , ամմէն բանիդ յաջո-
ղութիւն կուտայ . երրորդ՝ ամմէն

դորձքդ 'ի փառս ւնյ կրլայ , և այնչափ վարձուց արժանի :

Չէ նէ, ինչ շահ՝ շատ աշխատիլ, ու քիչ վաստրկիլ. մարմնաւոր կեանքքդ ճորով գտնալ, հոգւոյդ կեանքը կորսնցնել : Հիչ չես մի մըտմտար, մարմնաւոր տիրոջդ ծառայութեանը համար ասչափ կաշխատիս նէ, անձալ հիչ ծառայութիւն չունէր մի քեզնէ՝ որ է տէր հոգւոյդ և մարմնոյդ : Արճնակդ կըմաշի բեռ տանելէն, ձառքդ աշխատանքէն, ոտքդ աստին անդին վազելէն. շահը ինչ. մէկ քանի բարայ : Այա ւնյ պատուիրանաց թեթեւ բեռը բառնաս, ամմէն զգայարանքդ ըստ ւնյ բանեցնես, խելքդ միտքդ քու հոգւոր շահուդ էտեէ ըլլայ նէ, ինչ կըվաստրկիս՝ դիտես. երկնաւոր թաղաւորութիւն, անանց և անվախճան մեծութիւն, փառք և պատիւ և հանդիստ աննման, մանաւանդ թէ անձանման : Ասոնք ամմէն օր շատէ քչէ մտմտաս նէ, ուրիշ կեանք կունենաս. ցմ կրկին կեանք, աստ երջանիկ, անդ երանելի : Հապա քեզի ալ հարկաւոր է յիշել ամմէն իժիր քրիստոսի ըսա-

ծը . « Օ՛խնչ օղուտ է մարդոյ » և այլն :

ԺԳ . Ըս բաժնեւերէս թող իրենց հիսսէ հանեն տուն նստողներն ալ , որ աւելի ատեն ունին և գիւրութի հոգեւորի . միայն աղօթքի չեմ ըսեր՝ որ ասկից սրակսիլը իրենց մենծ սակաւութիւն է . հապա ամմէն բարեգործութեան , խոնարհութեան , համբերութեան , սիրոյ . ևն : Չըսեն թէ տան խղմէթն ալ շատ է . աղէկ է շատ ըլլալը , որ սարապ ատեն չգրտնան ծուլութիւն ընելու , բամբասանք ընելու , իրարու հետ ինկնալու էւելորդ տիւզէնի և փաստակար դատարկութեան զիրենք տալու . հապա հարկաւոր խղմէթներով ու բան բանելով օրը անցնեն 'ի փառս ւայ . և աս բաներուս միջոցը՝ միջամէջ հանդիստ տան հոգւոյ և մարմնոյ : Ուզած բաներնուն ատեն կը դտնան . եա մէկ քանի վայրկեան ինչպէս չեն դտնար՝ որ մտո՛ւրնին վեր վերցնեն , սրտերնին ւայ տան , իրենց նիէթը նորոգեն , բաներնին դործերնին 'ի փառս ւայ ընծայեն կարճ աղօթքով մը . անկից ուժ խնդրեն , մխիթա-

րանք խնդրեն, որ կարենան տանիլ աշխարհքիս ամեն նեղութեանց և դժուարութեանց ու թշուառութեանց :

Աս չեն ըներ, ու կը դառնան կը դանկրտին կը տժուհան. շատ անգամ մեռնելին ալ կուզեն, ինչո՞ւ. վասն զի անբանօրէն կաշխատին, նիւթսիկ կը բանին. շունչ մը չեն առներ 'ի հողւոյն սրբոյ. ուստի կըյոգնին հողուով և մարմնով, ու կըսկսին ինկնալ 'ի հիւանդութիւն կամ 'ի ծուլութիւն հողեոր և մարմնաւոր, այն աստիճան որ կըլլայ ախտ մը անբժշկելի ըստ հողւոյ և ըստ մարմնոյ. ասոր համար մէկը մաղձոտ կըլլայ, մէկալը կամապաշտ մէկը բարկասիրտ, մէկալը խօսք չի հասկըցօղ. մէկը յուսը կըտրած, մէկալը բանէ դործէ կտրըւած: Ա՛ժ չի ցցնէ՝ որ դուն աս աստիճանը դաս, հասկա եղիր ժիր և կտրիճ ոգւով ու հողւով. որով կըզօրանաս նաև մարմնով: Օ՞րացիր և քաջ լեր:

Ժ՛հ. Հասկա առջի և ետքի դեղը ծուլութեան՝ փոյթն է և եռանդը. Ժ՛հ, իմ խայրէթ, ջանք, կտրձութի

մը սրտի՝ որ կըսուի արիութիւն .
 Տօրէն՝ որդ մը սրտին մէջ, որ կուտէ
 զմարդը՝ չի թողուր թոյլ ու պարասպ
 կենալ : Եւ հոսմէ՝ իմ ներսի եռալ մը,
 ներսէն տաքութիւն մը ներսի ճրագ
 մը և կրակ մը, որ ի հոգևորս կը-
 սուի ջերմեռանդութիւն, այսինքն
 յօժարութիւն մը ի ծառայութիւն
 ան . ըստ այնմ, « ի փոյթ մի վեհե-
 րօտք . հոգևով եռացէք, տեսուն ծա-
 ռայեցէք » , հոսմ . ժբ . 11 :

Հատ անդամ դուն ալ քու վրագ
 փորձած կըլլաս . մէկ բանի մը որ
 սիրտ չունենաս՝ իւշէնմիշ կըլլաս թէ
 մարմնաւոր թէ հոգևոր խզմէթի .
 այնչափ որ կարծես թէ խուռչինի
 պէս ծանտր ես, իլիկներդ կտրած .
 տեղացի չես կրնար շարժիլ . ան մի-
 ջոցին մէկ կրակ մը ըլլայ դրսէն, կամ
 մենծ վախ մը, կամ մենծ բարի խա-
 պար մը, ներսդ ալ կրակ է վառուեր,
 դուն քեզի ես եկեր՝ ոտք ես ելեր,
 ինչպէս թեթեւցեր՝ ուժովցեր՝ այն
 բանը առաջ տարեր ես . ամէն բա-
 նին մէջ ասանկ ընես նէ՝ ան վախովը
 կամ սիրովը, մենծ մենծ բաներ կը-
 տեսնաս . և սովորութիւն կըլլայ քե-

զի խայրէթը, իսկ ծուլութիւնը կը
ջընջուի:

Աս խայրէթով, աս եռանդով, աս
կրակով՝ Շքիս մէջ մարմնաւորապէս
այնչափ մեծամեծ գործքեր ըրին եւ
ընելի թաղաւորներ, զօրապետներ,
զօրականներ, իշխաններ, վաճառա-
կաններ, վարսէտներ, ծառաներ,
մենծ ու պղտիկ. և հոգեւորապէս
սքանչելի գործքեր ըրին այ ծառա-
յութեան մեջ՝ իրենց բնութենէն ու
կարողութենէն՝ ի վեր՝ առաքեալներ,
մարգարէներ, մարտիրոսներ, ճգնա-
ւորներ, կուսանքներ, վարդապետներ,
և այլ ամենայն սուրբք յեկեղեցա-
կան և յՇաւկան կարգէ: Դուռն ին-
չո՞ւ ետ մնաս, դուռն ինչո՞ւ ատ փառ-
քէն զըրկուիս. աշխատէ՛ աշխատէ
սիրելի (հոգիդ սիրես) քիչ մը ատեն,
որ յաւիտեան վայլես հանգիստը ու
աշխատանացդ վարձքը: ուստի առա-
քեալն այն վերի խօսքին էտեէն կը-
սէ. « յուսով խընդացէք », Կ. թ.
ԺԲ. 12:

ԺԵ. Աւ այս ըլլայ ետքի ուիշթա՛
ծուլութեան մարազին դէմ. իմ միտք
առնես զրաբառ Լասթալին՝ հարառ

Հասարակ. որ է ըսել՝ աշխատանքին շա-
հը կամ վարձքը, հողևոր և մար-
մնաւոր. « Քանզի ակնկալութիւն
վարձուցն հատուցման՝ ընդարձակէ
զողիսն ՚ի գործս բարութեան », կը-
սէ սուրբ կիրեղ եէմացի: Պիտեա
թէ ան քեզի ինչ վարձք պիտի տայ
արքայութեան մէջ՝ աս տեղը քա-
շած կտոր մը աշխատանքիդ փոխարէն.
չէ՞ թէ մէկ տարուան խզմէ թիգ՝ հա-
րիւր, երկու հարիւր զուռուշ՝ աս աշ-
խարհքիս աղաներուն ծառայողներուն
պէս. չէ՞ թէ մէկ քանի քեսէ ըստակ՝
մենծ խըզմէթ տեսնողներուն պէս.
չէ՞ թէ մէկ չէլէնկ մը, կամ խաֆտան
մը՝ ճէնկի մէջ կտրճութիւն ընողնե-
րուն պէս. հապա ամմէն մէկ շունչ
առնելուդ ՚ի փառս ան, ամմէն մէկ
ոտքի քալուածքին՝ ան ծառայութեան
մէջ, մեծամեծ վարձք և յաւիտենա-
կան փառք. իսկ եթէ երևելի առա-
քինութիւնմալ ընես, զոր օրինակ
կամքդ կոտրես, թշնամիիդ ներես,
հիւանդի ծառայես, հողիններուն հա-
մար յոգնիս, որբերուն ու աղքատնե-
րուն հայր ըլլաս, մենծ խաչի մը սի-
րով համբերես, վասն ան ան նախատինք

քաշես, ևս առաւել նք հաւատքի համար հալածանք ու տանջանք կը ընես, փառաւոր փառաւոր սլսակներ կան քեզի պատրաստած, որում արժանի ընէ իս ալ քեզ ալ վարձատրօղն բոլորից ամենաբարի տօն և ամենաոստ թաղաւորն մեր երկնաւոր :

Այս ամենայն ըսածներովս չի շարժի ծոյլը նէ, իրեն դրսի մարմնաւոր բժիշկ պէտք է կանչել՝ որ քիչ մը դեղ ընէ, ու արեան թանձրութիւնը մաքրէ. չէ նէ ատանկ թուլութիւնը դէշ նշան է : Հիպոկրատէս բժշկին առաձները կը տեսնամ որ աւելի թէմպէններուն դէմ դրուած է. ինչ պէս ան՝ որ կըսէ. « Թուլութիւնք ինքնածինք՝ գուշակեն զհիւանդութիւնս » : Ատեկն տա հա զօրութիւնը գրէ. « Արոց ցաւադնի մասն ինչ մարմնոյ, և բազմօք ոչ զգան ցաւոցն, այնպիսեացն խելք հիւանդացեալ են » : Ասանկ չեն մի թէմպէնները : Դարձեալ իրենց կըյարմարի աս առածը. « Ար՛ի հիւանդութեան բարւոք ուտէ, և ոչինչ աճումն առնու մարմնոյն, չար է » . թէմպէլ մարդն

ալ՝ որ իր ըրած հոգևոր գործքէն
 խեր չի տեսնար, գէշ նշան է: Մէ-
 կալ ըսածն ալ՝ բուն թէմպէններուն
 վրայ աւելի ստոյգ է. « Գէրք յոյժ
 ըստ բնութեան արադամահ լինին
 առաւել քան զվտիտս »: Օարմա-
 նալի է աս խօսքն ալ. « Յորում
 հիւանդութեան քունն աշխատ առ-
 նէ, մահառիթ է (հիւանդութիւնն
 այն). ապա եթէ քունն օգտէ, ո՛չ
 (է) մահառիթ »: Հասկըցա՞ր ո՞վ ծոյլ-
 քընէն նեղութիւն քաշես նէ, մեռ-
 նելու նշան է կըսէ կոր դրսի բժիշկը.
 օգուտ գտնաս նէ՝ աղէկ նշան է կը-
 սէ: Աս ալ քեզի կըհարցընեմ. ատ-
 քու հոգևորապէս քուն ըլլալէդ՝ ցո-
 թէպէտութենէդ՝ հողիիդ նեղութի-
 կիմանաս, թէ օգուտ. խղճմտանքիդ
 հանգստութիւն կըզգաս, թէ տան-
 ջանք. զիտես եա. անոր կեօրէ զլիսուդ
 ճարը տես: Ահա՛ւր քեզի աղէկ բան
 մը սորվեցնեմ՝ երկնաւոր բժշկէն ա-
 ռած. բարի գործք ընելու անհոգ մի
 ըլլար, արթուն կեցիր, որ ուղածէդ
 էւել հանդիստ գտնաս, ու անմահ
 մնաս. չար գործքին երեսն ալ մի նա-
 յիր, մի հասկընար՝ մի զիտնար, սանքի

քուն եղած ես՝ չես իմանար, չարին
արթուն եղածին պէս՝ չէ թէ մեռ-
նելու նշան է, հապա հողևոր մա-
հը հասեր է. յորմէ պահեսցէ տէր
զերկիւղածս իւր :

ԳԼ. Թ :

Ախար ագահութեան . և դէպ նորա շափառ-
ութեան և ազատութեան հոգեւոյ :

Ի . Ազատութիւնը՝ որ և կրսուի
արծաթսիրութիւն, ռամկօրէն թա-
մահ, հիւանդութիւն մը նէ անթոթու-
թեան սրտի, որ չգիտէր կշտանալ. «
որ ոչ երբէք ասէ շատ» : Արնանք ը-
սել չտեսութիւն, աչքածակութիւն,
աճ կեօղիւլիւք՝ ըստկի կողմանէ,
ազատութիւն և անդոհութիւն. բայց
առաքեալը աղէկ անուն մը կուտայ՝
կռասպաշտութիւն, իմ փութփէրէզու-
թիւն. վասն զի ինչպէս որ կռասպաշտ-
ները զճշմարիտ անձ թողեր էին, ու
այ տեղ արարածները կրպաշտէին,
մանաւանդ փայտէ, քարէ, պղնձէ,
արծթէ, ոսկիէ շինած արձանները .
ասանկ ալ արծաթասէր ազահը զանձ

միտքը չի բերէր՝ թէ անիկակ է զինքը ստեղծող ու պահող, հասկա բռնորոյսը կդնէ ըստի վրայ. ու զայն կը պաշտէ սրտանց, զայն սիրելով ու սիրով էտեէ ընկնալով՝ ամմէն բանէն ՚ի վեր, կարծէ թէ ստակն է զինքը պահող ու կերակրող. զիշեր ցորեկ ուրիշ բան չի մտմտար, բայց միայն ստակ շատցնելու ճամբաները՝ հախնէ հախ. ուրիշ հոգ չունի, բայց միայն աս՝ որ չըլլայ թէ ստակը պակսի կամ կորսուի. չըխըն չըխընի մէջ կը դնէ, բալլեք բալլեքի վրայ՝ կղպաք կը դպաքի վրայ՝ ստակը սնտկի մէջ կը դնէ, սիրտն ալ նոյն սընտը կին մէջ կը կղպէ կպահէ. « զի ուր դանձն ձեր է, անդ և սիրտք ձեր եղիցին » : Բայց որովհետեւ գողերէն վախ ունի, կըրակէ վախ ունի, կարելի ըլլայ նէ՝ գետինն ալ կը թաղէ իր սիրականը ողջ ողջ. սըխ սըխ եօխլամիշ կընէ ան տեղը, չըլլայ թէ մարդ իմանայ ու վերցնէ. հանդիստ քուն չի կրնար ըլլալ, հիսապ ու մտմտուք ունի ըստի. ունեցածին չի խնդար, չունեցածին կը ցաւի. հանդիստ հաց չուտէր. շատը՝ իր վրայ զուսնալ

չի հողար, չըլլայ թէ ստակը պակսի տէյի, նոյն պատճառով պաղին իր ընտանիքն ալ աղէկ չինայիր, խեղճ ողորմելի կապրի ինքն ալ իրեններն ալ, իսկ աղքըտներու ողորմութի տալու՝ սիրտնալ ձեռքն ալ կըդողդղայ, մէկն որ իր ստիկն դպչելու ըլլայ նէ ոչ բարեկամի խաթըր կընայի, ոչ սիւրականը կըսեպէ. զերէ ստակն է իւրեն մէկ հատիկ սիրականը, ան է իրեն տէրը, ան է իրեն անձը, ինքը անոր ծառան է, քեօլէն է, եսիրն է, արծաթադին ծառայ յաւիտեան: Ասանկ ըլլալով՝ կռապաշտներուն հետ մէկ տեղ կըլլայ ազահին դատաստանն ալ՝ դատաստարտութիւնն ալ՝ ի դըժոխս, վասն զի արարածը պաշտեց, և ոչ զարարիչն, որ է օրհնեալ յաւիտեանս:

Բ. Ասոր դեղը ինչ է, ինծի հարցընես նէ, դեղ չիկայ, ինչու որ՝ մէկ հիւանդութիւն մը մարդուն սիրտը փակչելէն ետեւ՝ ի հարկէ զմարդը կըմեռցընէ, որովհետեւ սիրտն է ըսկիզբն կենդանութեան, անիկակ խանդարուածին պէս՝ կեանքն ալ կաւրի կերթայ: Արնաս ազահին

սիրտը հանել տեղացը, ու նոր սիրտ մը տեղը դնել նէ, խօսք չունիմ. չէ՛ նէ, քանի որ ան սիրտը անոր փորը կայ նէ, մեռած է հողուով: Ասոր համար ազահը չուզեր որ բնաւ ազահութեան դէմ քարոզ տրուի, խրատ խօսուի. նմանապէս ողորմութեան վրայ, աղքատսիրութե կամ աղքատութեան վրայ. վասն զի իրեն սրտին կըդպչի, քի ըստըկին:

Այլ հատիկ դեղ կրնայ ըլլալ, որ բոլոր ստակը գողցուի, կամ փորձանքով մը կորսուի, որ մէյտանը կուռք չի մնայ իրեն պաշտելու: Ասակայն աս ալ վախնալու բան է, որ ստակը կորսըւածին պէս՝ իրեն կեանքնալ կորսըւի. զերէ իր սիրտը ըստիկին հետ կապուած ըլլալով ըստըկին հետն ալ սիրտը կըփրթի կը վերնայ, նոյն ատեն ան ցաւէն պէտք է որ ստակի. ասանկ շատ լսած ենք, տեսած ալ ենք, որ ստակ կորսնցնելով ազահները՝ իրենք զիրենք կախիւր են, ջուրը նետեր զիրենք՝ խրդգուեր են, բարձր տեղաց վար ձգեր մեռերեն, կաթուածի հանդիպեր դացեր են:

7. Մէկ նոր ու աղէկ դեղ մը
 մտմտացի ես, բայց բանը ընելն է,
 զերէ էզան խիստ սուղ կրնաստի մեզի:
 Ազահին ստակ տայինք էւելօք՝ իր
 ունեցածէն տասը խաթ աւելի, պէլ-
 քիմ սիրտը լենար հանդարտէր, հե-
 րիք է ըսեր: Ամա զիտեմ որ տասը
 խաթը կուլ կուտայ՝ ու ընհ չըսեր.
 էրկո՛ւ հարիւր խաթ աւելի տանք, ան
 ալ չըլար՝ քիչ է պիտի ըսէ. հաղար
 խաթ աւելի տանք. ան ալ պիտի չի-
 բաւէ. անյատակ ծով մը նէ սիրտը՝
 լենալիք կշտանալիք չունի. բոլոր
 թագաւորական խաղնան տանք ի-
 րեն, անով ալ չըլար, ամմէն աշ-
 խարհքիս ստակը կուզէ. դժոխքին
 օրինակը՝ որ բոլոր աշխարհքս կուլ
 տալ կուզէ: Արեւի ըլլար տէ՛ սա-
 տանան ասոր բոլոր աշխարհքիս տէվ-
 լէթը տար (ինչպէս քրիստոսի խօսք
 տուաւ չարը՝ իրեն երկրպագութիւն
 ընէ տէյի). ինչ կըսես, աճապ կը-
 կըշտանար մի. քաւ լիցի. առած չա-
 ոած՝ սատանային ալ՝ ըստըկին ալ
 երկրպագութիւնը կրնէր, ամա հե-
 րիք է՝ չէր կրնար ըսել, տահա աւե-
 լին ո՛ւր է կըսէր. « զի ըստ յորդել

ստացուածոց՝ յաճախէ աղահոլութիւն» .
յակոր մծբնայ հայրապետին վը-
ճիռն է :

Արեմն արծաթասէր աղահոլ ան-
ցուց զնաց աս անօթութեան հիւան-
դութիւնը , որ մէկը որչափ բան ու-
տէ՝ նորէն կուզէ ուտել , ու կըրնայ
ուտել . ինչու որ՝ (հասարակ խօսքին
կէօրէ) սիրտը որդ կայ թունաւոր ,
որ ամմէն կերածը ջուր կըկտրէ , նո-
րանց կուզէ . իսկ աղահոլ կերած ըստ-
կին համը չառած՝ էտեէն ուրիշ ըստ-
կի անօթութիւն կըբաշէ : մէկ տօպ-
րակ մընէ պօղաղը՝ որ երկու դին
ալ ծակ . դուն վերէն լեցուր , անի-
կակ վարէն պարպէ . յաւիտեան լե-
նալիք չունի :

Աս անղահ աղահոլութիւնը խիստ
աղէկ կըհասկըցուի իրեն անունովը ,
երբոր հէմ գրաբառ հէմ աշխարա-
բառ մեկնես նէ , ագահ , սանքի՝² աճահ ,
այսինքն հէմ անօթի . հէմ ախ ընօղ .
թամամ անղահ ուտողին պէս , որ
կերածը չինայիր , իր անօթութիւնը
իրեն տէրա է եղեր . կուտէ՝ ու ա-
նօթի եմ կըսէ , կըփրխրի անհանգիստ
կըլայ , ու կենէ ախ կընէ ուտելու :

ԸՃ ազահէ ասանկ հիւանդութենէ .
 թէ որ մարմնաւոր անյադութիւնը՝
 որ անզահութիւն կըսուի , ասանկ
 դէշ բան է նէ , հասլա ինչ պիտի
 ըսենք հոգեւոր անյադութեանը՝ որ
 է ազահութիւն :

Դ . Դուն բարի և առաքինի ըն-
 թերցօղ կրնաս ինծի ըսել . փաօք ան ,
 ոչ շատ ստակ ունիմ , և ոչ ազահութիւն :
 Աս ալ կըսեմքեզի . անժ տայ
 որ ետքինը չունենաս . առջինը ունե-
 ցեր ես՝ չես ունեցեր՝ մէկ սեպէ : Այու
 զեմ ըսել . թէ աղքատ կայ՝ որ ազա-
 հութիւն ունի , մեծատուն կայ՝ որ ա-
 զահութիւն չունի : Այնչափ երևելի
 հարուստ մարդիկ եկած կան աշ-
 խարհքը՝ որ աշուրնին ըստի վրայ
 չէր , յոյսերնին ԸՃ էր . անանկ ու-
 նէին ստակը , ոնկ թէ չունէին . ինչ
 պէս արբահամ , իսահակ , յակոբ .
 յովսէփ , յոր , և ուրիշ շատ սուրբ թա-
 դաւորներ ու իշխաններ . ուստի մի
 դատեր ամմէն հարուստը՝ թէ ազահ
 է , կամ ազահութենով ստակ է դի-
 զեր . կըրնայ ըլլար որ իր արդար
 վաստակն է , ան յաջողութիւն է . ա-
 սոր նշանը ան է . որ երբեմն ձախոր-

դուլթիւն ալքաշէ նէ, շատ չի տրտմիր. ձառքը բաց է աղքատաց . ամմէնուն իր աղէկուլթիւնը կը դպչի . հէմ կը վայլէ, հէմ կը վայլեցնէ . ան օրհներ է զինքը, և օրհնէ . ասանկներն ալ պէտք են՝ աղքատներուն մարմնաւոր ապրուստին համար . ինչպէս որ աղքատներն ալ պէտք են՝ մեծատանց հոգեւոր ապրուստին համար : Ասոր ներհակ՝ միջակ կամ աղքատ մարդիկ կը գտնուին . աչուրնին ծակ է . ամմէն բանի վրայ կը դողդողան . այնչափ հոգ ու մտմըտութիւն կընեն մէկ երկու բարայի, մէկ երկու ղուռուշի, մէկ երկու քէսէի վրայ, որչափ որ կընէ ազահ մեծատունը՝ հարիւր քէսէի կամ հազար քէսէի վրայ . և այսպէս հաւասար եղաւ երկուքին ազահութիւնն ալ . վս զի շատ ունենալու՝ քիչ ունենալու վրայ չէ ազահութիւնը, հապա ազահ սիրտ ունենալու վրայ . ինչպէս որ ողորմութիւն տալն ալ՝ շատի քչի վրայ չէ, հապա ամմէն մարդու իր հալին կեօրէ :

Ասանկ է նէ, դուն որ փառք կուտաս ան շատ ստակ չունիմ տէյի,

Հախ ունիս աս կողմանէ որ՝ ըստկի շատութիւնը ազահուլութիւնն ալ կը շատցնէ, և շատ անկարգութեանց ու մեղաց սեպէս կրնայ ըլլալ: Այն նայէ՛ որ աղքատ ես նէ մարմնով, աղքատալ ըլլաս հոգւով. այսինքն սիրտը մէկ ըստըկի ալ չի փակչի. և մեծատունն որ արքայութիւն դժար կը մտնայ նէ, աս է պատճառը որ սիրտը ըստկի փակած կըլլայ. աս սիրտը չըլլալէն էտե՛ ան ալ դիւրաւ կը մտնայ արքայութի: Ամա ո՛ր գտնամ ըսես՝ հէ՛մ մեծատուն, հէ՛մ աղքատ հոգւով. իրաւ որ քիչ կայ. բայց կայ. թո՛ղ ամէն մեծատուն իր գլխուն ճարը տեսնայ՝ որ ասանկ քիչ գտնուելու հարուստներուն կարգէն ըլլայ. այսինքն ըլլայ մեծատուն նաեւ հաւատով, ըլլայ աղքատ հոգւով. ինք ստակը ունենայ, ստակը զինքը չունենայ, ըստակը իրեն ծառայեցնէ, ինքը ըստկին ծառայ չըլլայ:

Ե. Ուրեմն առջի դեղը ազահուլութեան՝ է աղքատութիւն հոգւոյ. այսինքն թէ՛ շատ ստակ ունենաս՝ թէ քիչ, նայէ՛ որ սրտովդ զան չի պաշտես, հապա ան քեզ պաշտէ,

քու պիտոյքդ հողայ : Աւ որովհետեւ մարդուս պիտոյքը քիչ բանով կը հողացուի, ուստի երկրորդ դեղն է՝ չափաւորութիւն, որ է խանահատ . այսինքն քիչ բանով շատանալ, դո՛հ ըլլալ, շատ բանի աչք չի տնկել . աչքը լեցուն ըլլալ, աչքածակ չըլլալ : Աս չափաւորութիւնս անանկ հարկաւոր բանը մը նէ, որ ասոր ներհակը՝ չափը անցնելը՝ աշխարքս աս հալս հասուց, ինչ որ մեր օրերը տեսանք նէ . թէ որ չափաւորութիւն տիրէ աշխարհքիս նէ, Նքիս առջի խաղաղութիւնը և հանգստութիւնը տեղը կուգայ . նմանտպէս ամմէն տուն աս չափաւորութենով կըլլայ խաղաղ և հանգիստ . ապա թէ ոչ՝ դժոխք կըլլայ, որ « ոչ երբէք ասէ շատ » :

Անդ դեղ ազահութեան դէմ՝ է մտմտալ անոր պատիժը՝ որ աս աշխարհքիս մէջնալ շատին զլուխը կուգայ . թող անդին ըլլալիքը : Սողոմոն իմաստունը զազահն կընմանցնէ տղրկի, այսինքն սիւլիւկի . որ փակած տեղը ինչ արուն գտնայ նէ՝ կըծըծէ, աղէկ՝ դէշ, մանաւանդ դէշ արունը . ու կշտացայ չըսեր . այնչափ

որ չի փրցնես նէ՝ փակած տեղաց ելլալ չուզեր : Բայց ետքը ինչ կրլայ, այն բոլոր ծծածը կամ ինքիրմէ կը փրսխէ, կամ կը փրսխեցնեն, չէ նէ՝ մախասլամիշ կընեն կըստտկեցնեն զինքը՝ որ փսխելը ու սատկիլը մէկ կրլայ : Ասոր նման չէ՞ մի աղահն ալ, որ ուրիշներուն արունը կըծծէ հախսնէ հախ, մանաւանդ նէ հախը, ձառքէն դայ նէ, մէկ ըստալ մը վաստալ չի թողուր ուրիշի, ուրիշներուն միւշտէրին կըկտրէ, որ բոլորը իրեն դայ . բայց ետքը կամ հիւանդ կրլայ, ու ինքիրմէն կը փսխէ իր ստակը գեղի ու բժշկի համար, կամ փորձանքի մը կուգայ՝ զինքը կը փսխեցնեն, չէ նէ՝ յայանի է ըլլալիքը մահուան օրն՝ որ զինքը մէջքէն կը կըտրեն՝ այսինքն ինչպէս կըմեկնէ սուրբ լուսաւորիչը, հոգին մարմնէն կըբաժնեն, և զմասն նորա զհոգին ընդ անհաւատս կըդնեն՝ ի դժոխս, մարմինն ալ հոգին տակը, իսկ ստակը կը կըմնայ՝ որուն որ կըմնայ :

Տահա շատ պէթ ու պէթէր բաներու կընանք քեզ նմանցնել ո՞վ աղահ, բայց դուն աղէկ կընես՝ որ քեզ

չինմանիս ասկից էտե . քեզ բոլորովին փոխես . հանէ երեսէդ՝ մանաւանդ թէ սրտէդ՝ ատ անշնորհք քիսվէթը ազահութեան , որ բոլոր աշխարհքիս մասխարանն ես եղեր՝ ճառիս պէթնամ . սա ազահ մարդ է կըսեն նէ քու ետեէդ , դուն որ իմ բարեկամս ես՝ ես քու տեղդ կըխալնիմ կոր . ասկից մենծ նախատինք չըլար քեզի , թէ որ հասկընաս նէ :

Գ. Բայց դուն չես իմանար , չես ալ ուզեր իմանալ . զիտեմ , պէսպէս պատճառներ ալ կըգտնաս՝ համարձակ քու թամահիդ կուտքը պաշտելու : Ինչ ընեմ կըսես մարդկան ըսածը , ես իմ բանս նայիմ . ստակ շատցընելը՝ պօշ խարճ չընելը՝ մեղք չէ , իշկիւզարութիւն է , աչքաբացութիւն է , մէկ : Մէյմալ՝ զաւկընէրս խեղճ չեմ ուզեր ձգել , անոնց համար կաշխատիմ : Մէյմընալ՝ Նք է , եօխսուլութիւն կընայ ըլլալ , քէսատութիւն , հիւանդութիւն , և հազար կերպ փորձանք . հիմա քանի որ ֆրոսանտը ձառքս է նէ , վաստըկիմ՝ պահեմ ստակս , որ ճան օթու ըլլայ : Չորրորդ՝ հոգիիս ալ բաժին

էւեղնայ , որ մեռնելէս էտե ժառանգ-
ներս հոգիս հոգան :

Է . Առջինին պատասխանը . Ստակ
շատցընելը՝ ստակը պահելու համար
ըլլայ նէ , կամ խաղնատարութիւն է ,
կամ պէքճիութիւն , կամ համալու-
թիւն . ստակը շատցընել պիտի ըլ-
լայ՝ շատ բան տեսնալու համար ,
իրեն անձին պիտոյքը հոգալ , տունը
տեղը հոգալ . աշխարհքիս մէջ պիտ-
ւական և բարի յիշատակ բան մը
թողուլ , ասոր անոր խէր ընել . մա-
նաւանդ աղքատներուն , և իր հոգ-
ւոյն . երբոր ասոնք չի կան նէ , թա-
մահ է , կռապաշտութիւն է . քանզի
ստակը բանի մը չի ծառայէ նէ , ա-
նոր պօշ կենալը՝ չէ թէ միայն պօշ
է , հապա անդործ կեցած կուռք մը
կըլլայ՝ որ քու սրտիդ երկրպագու-
թիւնը կուզէ . չէ նէ պօշ կենալու
տեղը տահա աղէկ է թաղաւորին
խաղնան մտնայ , կամ գետնին տակ
մնայ մատեններու սըրան՝ որ ատե-
նով Տքիս պէտք կըլլայ : Անչպէս
մէկը իր տունը հացով պէքսիմէտով
լեցընէ նէ , զահրէի նիէթով , խրթըն
ատեն պիտանի կըլլայ . ինքն ալ խե-

լացի կըսուի . ամմա անանկ թողու
որ՝ լեցուն տեսնայ տունը , ու իր
աչքը լեցուն ըլլայ տէյի , հիչ բանի
չի բերէ , ոչ ինքը ուտէ , ոչ ուրիշի
կերցընէ , խենդութիւն է , ու ազբըտ
ներուն հախը կտրել է : Աս չեմ
ըսեր թէ պօշ խարճ ընես , կամ տա
նըդ հացը սօխախին շներուն ձգես ,
հապա պէտք եղած տեղը բանեցուր .
էւելորդ պահելու էտեէ մի իյնար .
ոչ մսխող՝ ոչ նեքէս եղիր . չափով
վայլէ՛ , ու առատաձեռն եղիր . որ
քու կըռնըկէդ ալ մէկ քանի մարդ
աղէկութիւն տեսնայ . ան ատեն դուն
ալ աստուծոյ աղէկութիւն կըտես
նաս . չէ նէ՝ ան՝ զչարսն չարաւ կո
րուսանէ :

Ը . Արկրորդին պատասխանը .
Օւակրներդ խեղճ ձգել չեսուզերնէ .
հիմակուրնէ ալ գիրենք չի խնտաց
նես . հիմա որ քու ձեռքովդ անոնց
աղէկութիւն չես ըներնէ , ետքը ձառ
քէդ ելած ստակը անոնց խեր չըներ .
հիմա որ սըրտերնին էրած է քու թա
մահէդ , մեռնելէդ էտե անօթի ծա
րաւ մարդու պէս ըստկիդ վրայ կը
թափին , կուտեն կըխմեն՝ կըմըսեն

կըփսխեն . մէկ քանի օրվան մէջ ան
անիծած ըստակը կըլմնցնեն , ու սէ-
ֆիլ մնալնուն պէս քեզ կանիծեն , որ
զիրենք առաջուց մարդ չըրիր , ետքը
քու ըստկովդ էրեցան ու պիտի է-
րին : Սուտ չէ ան խօսքը՝ որ ստամ-
պօլու մէջ կըքանի խելացի մարդ-
կանց բերանը . զաւակդ աղէկ ըլլայ
նէ , անոր ստակ պէտքը չէ . զաւակդ
գէշ ըլլայ նէ , անոր ստակ պէտքը
չէ : Հապա քեզի ինչ ըսեմ , որ՝ դուն
որ թամահով խեղճ կեանք կանցնես
կոր՝ խղճալի հողւով՝ խղճալի մար-
մնով , ինչպէս հաւտամ՝ թէ զաւակը
ներդ քեզնէ էւել կըսիրես . ո՛վ որ ի-
րեն անձին չողորմիր , ուրիշի ողորմե-
լու պէս չէ : Այնորինտի՝ դուն քեզ ո-
ղորմէ՛ , ատ թամահէդ վա՛զ եկուր .
զաւակներուդ ալ ողորմիլ կուզես նէ ,
կենէ ատ թամահէդ վա՛զ եկուր . չէ
նէ , ատ կուռքն որ կըպաշտես՝ զա-
ւակդ ալ կըսորվի պաշտել . որով-
հետեւ հայրենի կրօնքը մարդուսսիր-
տը խիստ կըտալաւորվի , անկից
վազ չուզեր դալ , ետքը դուն ալ զա-
ւակդ ալ դժոխքին մէջ մէկդմէկ կա-
նիծէք . դուն անոր կըսես , ինծի

կորստեան պատճառ դուն եղար տէյի,
ան ալ քեզի պիտի ըսէ: Հայա հի
մակուընէ բարի օրինակ եղիր զաւկիդ
առատաձեռնութեամբ և աղքատութե
հոգւոյ՝ ու խանահաթով. որ դուն ալ
արժանի ըլլաս արքայութեան՝ ան
ալ. « երանի աղքատաց հոգւով,
զի նոցա է արքայութիւն երկնից .
երանի ողորմածաց, զի նոքա ողոր
մութիւն գտցեն . վայ ձեզ մեծա
տանց » . ևն :

Թ. Արրորդին պատասխանը. Թե
բեհաւատութիւն է ատ, անհաւա
տութիւն ալ կըրնամ ըսել, որ աւե
տարանին խօսքին չես հաւտար, Թէ
« մի հոգայք վասն վաղուին, շատ է
աւուրն չար իւր . հայեցարուք յաղ
ռաւս, 'ի շուշանն . » ևն: Այն ան
որ քեզ ինչուան աս օրս պահեց նէ,
ասկից ետքն ալ կըստահէ, ան որ քեզ
յոչնչէ ստեղծեցնէ, զինքը քեզի պար
տական ըրաւ պահելու պահպանե
լու, միայն Թէ յոյսդ անոր դնես,
անկից խնդրես քու ապրուստդ . ան
քեզ ճամբայ կըցցնէ, բան դործ կը
բանայ որ վաստըկիս, քեզ ալ պա
հես՝ տունդ ալ .

Աշխատէ՛ , պօշ մի՛ կենար . զի « որ
 ոչն աշխատի , և կերիցէ մի՛ . քրտամբք
 երեսաց քոց կերիցես զհաց քո » ,
 ծուլերուն դէմ ինչ որ խօսեցայ նէ ,
 լսեցիր . ամմա քեզի պէս ազահնե-
 րուն ալ ըսելիք շատ : Հիւանդ ըլլաս
 նէ . ըստակ պէտք է կըսես . յայ ե-
 կած հիւանդութիւնը մի՛ մոմտար ,
 անոր ճարը ան կըհոգայ՝ թէ որ հա-
 ւատք ունիս նէ , բայց քեզի ո՞վ է
 ըսեր՝ որ թամահէդ հիւանդ ըլլաս ,
 ինչպէս որ կըլլաս . ինչու որ հիչ
 հանդիստդ չես նայիր . կըբրտնիս ,
 կը պաղիս , քուն չունիս . ինչ է՝ թէ
 մէկ քանի բարայ էւելի պահես . խենդ
 է ան մարդն՝ որ ստակ ժողվելու հա-
 մար կըհիւանդանայ , և կըհիւանդա-
 նայ՝ որբժշկին տայ ժողված ըստակը ,
 խելք ունեցողը կերթայ տեղ մը սէ-
 ֆայ կընէ պարկեշտօրէն , հավայ
 կըփոխէ . ստակը իր ողջութեանը
 առողջութեանը կըխարճէ . անով հի-
 ւանդութենէ ալ կըխալըսի , իր ստակն
 ալ հէքիմի տալու տեղը՝ ինքը կու-
 տէ : Տեսա՞ր որ ազահութիւնը՝ հէմ
 հոգւոյ հէմ մարմնոյ դէն կու-
 տայ , հէմ ան՝ հէմ մարդու ճամբէն

դուրս է : Ճամբէ դուրս չելլաւ նէ,
ճամբով ստակ պահել ալ կայ . ան
ալ կըսորովիս , հարկաւոր եղածը կը
պահես , մսխողութիւն ու սէֆիու-
թիւն չես ըներ , ամմէն բանին ետքը
կմտածես , պոյիդ կեօրէ լաթ կըձե-
ւես , եօրղանիդ կեօրէ ոտքդ կեր-
կնցնես . խոհեմութիւնը ամմէն բանը
կըսորովեցնէ . իսկ ազահութիւնը խո-
հեմութենէ դուրս կըքալէ :

Ժ. Ատքի բանին պատասխան տալ
պէտքը չէ . ատոր որ դուն չես հաւ-
տար , իս ինչպէս պիտի հաւտացը-
նես . հողիդ կուզես հողալ , հիմա-
կուրնէ՛ հողա , մահուանդ օրը մի
ձգեր , Էս առաւել մահուրնէդ էտե-
մի՛ ձգեր . հիմա մէկ խուռուշ մը տաս
հողոյդ համար , ետքը հարիւր խու-
ռուշ ձգես նէ , առջինը աւելի ըն-
դունելի է անքան թէ ետքինը . ռամ-
կաց առակը դիտես , այսօրուան
հաւը վաղուան խազէն աղէկ է , կը-
սեն . հասլա ռըչափ աւելի աղէկ է
այսօրուան խազը վաղուան հաւէն .
ուրեմն դուն հիմա հարիւրը տուր
ձեռքովդ տէ , ետքը մէկ խուռուշ մը-
նալ քեզի համար տուօղ կըլլայ . ան

խէ՛ դուն մէկ բարայ մը տալու ըլլաս նէ աղբըտի , սրտէդ ակն կանցնի , ժամույ մը տալու ըլլաս , սիրտըդ տեղացը կը փրթի . ու պօլ պօլ խօսք կուտաս՝ թէ ետքը հոգւոյս շատ բան պիտի ձգեմ : Աղէկ կըսես՝ պիտի ձգեմ . ձգած բանը ի՞նչ բանի ետրար է . ան ատեն դուն ստակ չես թողուր հոգւոյդ . հապառուզես չուզես՝ ստակը աշխարհքիս մէջ կը թողուս կերթաս . չէ թէ կամօք կը թողուս . հապա չես կրնար հետդ տանիլ , անոր համար՝ պէտք է որ թողուս . ու կը պարծենաս՝ թէ այսչափ ստակ թողուցի . զով կը խաբես կոր . « մի՞ խաբիք , անձ ոչ արհամարհի » : Անատեն կը հաւտամ որ հոգւոյդ համար ստակ պիտի թողուս , թէ որ հիմակունէ թողուս նէ . նախ քու ձեռքովդ բաժնես խել մը՝ ողջութեանդ ատեն . երկդ՝ քու ձեռքովդ կտակ դրես կամ դրել տաս , ու ձեռք դնես՝ մէօհիւր կոխես , ու ֆիլան տեղաց սաղ ստակը կամ սնտկիդ մէջ եղած այսչափ ստակը հոգւոյդ համար ըլլայ , անանկ որ կտակիդ մէջ մերասխօրներուդ որ բայ

բաժին կրնես ամէն բանըդ նէ , մէկ
մէրասխօր մընալ հոգիս է տէյի՝ զրել
տաս , և պարտաւորես որ քու հոգ-
ւոյդ բաժինը ամմէնէն առաջ ելլայ :
Ասոնցմէ ամմէնէն վեր իսպաթ հո-
ղիդ հոգալու ան ըլլայ որ՝ ազա-
հուծեան ախտէն և ամմէն մեղքե-
րէդ վազդաս ողջութեանդ , կուռքերդ
դուն քու ձեռքովդ կոտրես փճացնես ,
ու զաւկրներուդ կռապաշտութեան
տեղիք չիթողուս :

Ժա . Թէ որ աս ըսածներս քեզի
հերիք չեն նէ ազահուծենէ վազ
դալու , ետքի դեղը քեզի հասկըցը-
նեմ՝ որ սք զիրքը կըսորվեցնէ , եր-
բեմն քէսկին շէրպէթի պէս խմելու
բան սալըխ տալով՝ երբեմն հասկի
նման կուլ տալու բան՝ որ լեղութիւն
չիմանաս , ֆայտան տեսնաս : Առջի
սոյն է այն ահաւոր խօսքերը՝ որով
կըվախցընէ ազահ մեծատունները ,
թէ աւելի դիւրին է հալաթի կամ
տէվէյի՝ ասեխին ծակէն անցնիլ , քան
թէ ձեզի արքայութեան դռնէն մըտ-
նալ . քեզի կըսեմ կըսէ՝ ով անմիտ ,
որ մալիդ մէլալիդ ես յոյսդ դրեր ,
աս զիշեր հոգիդ առնօղ հրեշտակը

դայ նէ, ատ ժողված բաներդ որո՞ւ
պիտի ըլլայ, խորտկաճաշ մեծատու
նը յիշէ կըսէ, որ աղքատ զաղարին
փշրանք մը չէրիտար. ետքը ինքն ալ
մէկ կաթիլ ջուր չի գտաւ դժոխքին
կրակին մէջ, ու լսեց աբրահամէն,
թէ դուն քու միսիթարանքդ աշխարհ-
քի վրայ գտար, զազարոս աշխարհ-
քին մէջ նեղութենով ապրեցաւ. հի-
մա ատենն է՝ որ զազարոս միսիթա-
րուի, դուն պապակիս յաւիտեան :
Եսոր նման շատ վայեր կուտայ սք
զիրքը մեծատուններուն, ցո աղահ-
ներուն :

Մէկ սոյ մալ խրատ կայ՝ որ սք
զիրքը մեր միտքը կըլսօթէ խորունկ
խօսքերով, թէ աշխարհքիս ամմն
բանը անցաւոր է. մերկ ենք եկեր աս
աշխարհքս, ու մերկ պիտոր ելլանք
ասկից. երանի՛ անոր՝ որ քանի ողջ
է նէ՝ ասկից անդին խազնէ կըխաւ-
րէ. աս տեղը եղած մալը կամ կը-
փրտտի, կամ կըկորսըւի, կամ կը
գողցըւի. ձեր խազնան երկինքը դի-
զեցէք՝ կըսէ ուր ոչ ցեցը կուտէ, ոչ
գողը կըվերցընէ :

Ժք. Գիտես, ինչ է՝ որ զմարդիկ

կրխաբէ . աս տեղի բաները աչքով
կերեւնան , ուստի մարդուն աչքը կը
քաշեն . անտեղաց բաները տեսնա-
լու՝ հոգւոյն աչքը պէտք է , ասոր
համար՝ որուն որ հոգւոյն աչքը կոյր
է նէ . աս աշխարհքիս բանին ձեռք
կըզարնէ . իսկ որուն որ հոգւոյն աչ-
քը բաց է նէ , անդիի աշխարհքին
բանին ձեռք կըզարնէ . ետքը յայտնի
կըլլայ՝ թէ ո՞վ խաբուեր է , ո՞վ չէ
խաբուեր :

Ահաւոր մի խաբուիր ո՞վ աղահ
եղաւոր . եկուր քեզի հասկըցընեմ
սրտիդ մէջ ի՞նչ մարազ կայ , որ դուն
չես հասկընար կոր . անոր համար
ըստի էտեէ կինկնաս : Ա՞՞քու սիր-
տըդ մենծ է ստեղծեր՝ որ հիչ մէկ
անցաւոր ու չափաւոր բանով մը չի
լեցուի , ինչուան որ չդոնայ անանց
և անչափ բարին . ուստի ամմէն մար-
դուն սիրտը մէկ անյադ փափաք մը
կայ է՛ն աղէկ և է՛ն մենծ բանը ձեռք
ձգելու , այսինքն զձեռք դոնալու : Աւ
որովհետեւ ձեռք մարմնաւոր աչքով չի-
տեսնուիր , անխելք մարդիկ կարծեն
թէ աշխարհքիս մէջ ի՞նչ որ աչքին ա-
ղէկ կերեւայ նէ , անկից աղէկ բան չըլ-

լար. ուստի ան բանը անբանօրէն ասի ձգել կուզեն. ու գտնան նէ, բոլոր սրտանց կը պաշտեն՝ որ կը լլայ կռա պաշտութիւն: Ան որ ստակը կը պաշտեն, ուստի արծաթսիրութիւնը կռապաշտութիւն է ըսինք առաքելոյն խօսքովը: Ան որ ուտել խմելը կը պաշտեն, « որոց ամ որովայնն է », կըսէ նոյն առաքեալը: Ան որ զմարմինը կը պաշտեն, ուստի կըսուին մարմնապաշտք: Հատն ալ իրենց կամքը կը պաշտեն, ուստի կըսուին կամապաշտք. և առհասարակ են կռապաշտք.

Ահոր կըսեմ կոր քեզի՝ ատ բանը խելքէդ հանէ, թէ աս աշխարհքիս մէջ սրտիդ ուզածը պիտի գտնաս. ատ ըլլալու բան չէ. սէվտայ է, խաւա սէվտայ: Մարդս սոսկ մարմին չէ որ մարմնաւոր բաներով կշտանայ անբան հայվաններու պէս. որ ըստականքի նյ ստեղծած է. իր նախատիպը՝ այսինքն զամ կը փնտռէ, անոր հասնիլ կը փափաքի՝ կըսէ յովհան իմաստասէրը՝ ամմէն փիլիսոփաներուն ու ամաբաններուն վճռոյն կեօլէ. անոր որ հասնի՝ անիկակ որ գտ-

նայ նէ, ան ատեն կըհանդի, ան
ատեն կըկըշտանայ, կըլայլէ ու կըզ-
մայլի յաւիտեան. աս է Ռաւիթ մար-
դարէին ըսածն ալ. « Յաղեցայց յե-
րեկիլ փառաց քոց » . աւ. ժգ. 15 :

Ժգ. Ռնչ բանով կրնանք հասնիլ
այն փառաց՝ ըսես նէ, հոգեւոր ա-
զահութենով ու անդահութենով .
ըստ այնմ. « Արանի որ քաղցեալ և ծա-
րաւի իցեն արդարութեան, զի նոքա
յաղեսցին » . Ժաբ. Է. 6 : Հասա-
նազահութիւնդ դարձուր հոգեւորին .
դիշեր ցորեկ փափաքէ՝ արդարութեան
և արքայութեան այ . հերիք մըսեր
հոգեւոր շահուդ, միշտ ջանա՛ վաս-
տակդ էւելցընել, հոգեւոր խաղնադ
շատցուր ու շատցուր ամ տեսալօք
առաքինութեանց և բարեգործու-
թեանց, որոնց ամմէն մէկը մէյմէկ
տեսակ ճէվահիր են, մարդրիտ, ոսկի
և արծաթ . մէկ խօսքով՝ արդար և
ճշմարիտ դանձ . « Այսոքիկ են դանձք
արդարութեան » , եսայի մարդարէին
ըսածին պէս . առաքեալն ալ կըսէ .
« Հահավաճառ մեծ՝ անպաշտութիւն
է՝ բաւականութեամբ հանդերձ » .
Լն : Աս խրատներս ծոցդ պահէ՛ իր-

ըն հուստիս մը , որ չէ թէ միայն
ազահոյութեան ակտին դեղ կըլլան ,
հասա հաւ մնացած երկու ակտից ,
որոնց վրայ հիմա պիտի խօսինք :

ԳԼ Ժ :

Ահա քիչ քանակութեամբ , և մէկ
հասկի դէպքով Բարեխառնութիւն
կուտնիւն :

Ինչ որ երկու մարդը մէկտեղ բե-
րինք , երկու ցեղ հիւանդներն ալ մէկ
հիւանդանոցի մէջ դրինք . ինչու որ
հէմ երկուքին դեղն ալ մէկ բան է ,
այսինքն բարեխառնութիւն . հէմ եր-
կուքն ալ մէկ կուտք կը պաշտեն , ինչ
մարմնը . ուստի ըսաց առաքեալը .
« Արոց ան որովայնն է , և փառք
ամօթն իւրեանց » :

Հասարակօրէն որկրամոլութիւնը
խրաւուղ կըլլայ բոլորապէս ,
ինչպէս որ պօղազը պէտէմիշ կընէ
գիտը . վասն զի զիրացնելով զմար-
մնը՝ կը դրդուէ զանի ապստամբիլ ի
հոգւոյն , և չի կշտանալով շատակե-
րութեամբ և արբեցութեամբ՝ կըյոր-

դորէ խողի պէս տղմի մէջ թապլտը
կիլ, և նոյն տղմուտ կերակուրը ու
տել: Այս է անօրէնութիւն սողո
մայ քեռ քո, ամբարտաւանութիւն
'ի յղփութեան հացի և յղփութեան
զինւոյ՝ փափկանայր » . ևն. էւէէ . ժող.
49 : Ո՞վ կուրութեան որդւոց մարդ
կան, ո՞վ անբանութեան բանակա
նաց, որք խոտորելով այ դրած ճամ
բէն՝ կինկնան 'ի խորխորատ կորս
տեան՝ իբրև անբան անասուն՝ ա
նասնական մեղօք ցանկութե. « մարդ
'ի պատուի էր, և ոչ իմացաւ, հա
ւասարեաց անասնոց, անբանից, և
նմանեաց նոցա » . «աւ. խը. 43 :
Որկրամոլութիւնը չեղաւ մի պատ
ճառ, որ պտուղ մը ուտելու պատ
ճառաւ՝ ընկաւ առջի մարդը իր ա
ռաջին պատուոյն, և նոյն ատեն
իմացաւ զմեղս ցանկութեան. մեր
կացաւ զչնորհս, մերկ մնաց 'ի հող
ւոյն. և բոլորովին մարմին կտրեցաւ
բովանդակ մարդկային բնութիւնս.
որով անկաւ 'ի յետին ապականութի
ղմեաց և մահու :

Թ. ԱԾ որ ըրաւ զմարդը 'ի մարմ
նոյ, սքանչելի կարգ կանոն ալ դրաւ՝

անապական սլահելու և պահպանելու իր հողին ու մարմինը : Հողին անով կրպահուի ու կրպահպանուի՝ որով որ կըզոյանայ . այսինքն անմիջապէս ամբ որ է բոլորովին հողի . և անձային բաներով, որ են հողեղէն . այսինքն շնորհք և առաքինութիւն : Մարմինն ալ կրպահուի և կրպահպանուի որով որ կըզոյանայ . այսինքն հողեղէն բաներով զոր ստեղծեր է անձ ՚ի ծնունդ և ՚ի սնունդ մարդոյն և ամ կենդանեաց . միայն թէ չափը դիտնան , ու ճամբէն չելլան՝ ինչ որ բնութեան պիտոյ դրեր է անձ :

Նոնուդ դրեր է անձ , որ կենդանւոյն տեսակը պահուի . սնունդ դրեր է . որ նոյն կենդանւոյն անհատը պահուի : Աս երկուքն ալ ճամբով զոր ծածեղու համար անձ օրհնեց զմարդիկ այն բանովը . « աճեցէք և բազմացարուք և լցէք զերկիր . . . և ամխոտ կամ բանջար , և պտուղ . . . և ամ զեռուն՝ որ է կենդանի , ձեզ լիցի ՚ի կերակուր » : Ժն . ան . 28 . 29 : և թ . 3 : Ալ որովհետև ծնունդն ալ մենծ ու ծանր աշխատանք կուզէր ,

սնունդն ալ, ամ ամեն ճամբան դիւ-
րացնէն էտե զգայական ախորժ մը
կամ համ մը նալ դրաւ, որ պէտք ե-
ղածէն ետ չի քաշուի բնութիւն, հապա-
յօժարսրտով կատարէ. ինչպէս դժար
խմելու դեղի մէջ կտոր մը անուշ կը-
խառնեն վարպետ բժիշկները՝ որ տը-
ղաք սիրով առնեն այն դեղը : Այնչէն,
ո՞վ յանձ կառնէր այնչափ աշխատիլ
հացի ու կերակրի համար, երբոր
անկից համ մը չառնէր նէ. ո՞վ յանձ
կառնէր ծամել ու կուլ տալ կերակու-
րը դեղի պէս՝ իրեն սնունդ ըլլայ
տէյի, թէ որ հետն ալ բերանը ու
կոկորդը չանուշնար նէ : Այս առա-
ւել՝ ո՞վ յանձ կառնէր այնչափ աշխա-
տանք քաշել, բարայ մասրաֆ ընել,
ու հարսնիք ընել, անկից էտե կըն-
կան կամ էրկան խահրը քաշել, զաւ-
կին ուղրին այնչափ տէրտ քաշել,
թէ ծննդեան թէ սննդեան պատճա-
ռով, ինչուան որ հասըլ բերեն ու
մարդ ընեն իրենց զաւակը, եթէ որ
աս բանիս մէջն ալ զգայական ախորժ
մը չըլար նէ :

Գ. Այս ախորժ զգայութեան՝ որ
լը ինքեան անտարբեր անունով հեշ-

տութիւնն կըսուի, այսինքն խօլայութիւնն մը՝ կամ գիւրութիւնն մը մարմնոյ, (զերէ Կէշ Ըսելը՝ ԴԻ-ԵԻ կամ Խօլայ Ըսել է), միւ պակասաւորուն ապականեցնութեանս շատ անգամ կըլլայ կոր հեշտախտութիւնն . այսինքն մարազ մը՝ սալթ ախորժը ուղիւ, սոսկ իր քէֆին խօլայութիւն փնտռելու, միայն իր մարմինը պաշտելու . խօշանմիշ Ըլլալով չափէ 'ի դուրս այն բանին վրայ որ միշտ չափաւոր ու բարեխառն պիտի ըլլայ . ապա թէ ոչ՝ չափը անցնելուն պէս կամ ճամբէն ելածին պէս՝ կըլլայ բարեխառնութեան տեղը չարախառնութիւն . որով նոյն դրած կանոնն ալ կաւրի, շիտակ միտք և ողջ խորհուրդն ալ որ բանականի կըվայլէր՝ կաւրըվի, և կըլլայ ողջախոհութեան տեղը՝ պղծախոհութիւն, աս է Ըսելը բղջախոհութիւն : Ինչպէս ուտել խմելն ալ՝ երբոր չըլլայ այնչափ՝ որչափ պէտք է մարմնոյն սրննդեան . հապա չափը անցնէ . կըսուի որկրամոլութիւն կամ որկորածէսութիւն, և արբեցութիւն կամ գինովութիւն : Ասոնք ասանկ ըլլա-

լուն պէս՝ վախճանն ալ կըխանդարի
 ծննդեան, և սննդեան. անանկ որ
 որկրամոլութիւնը կանցնի ՚ի կարգ
 անձնասպանութեան, և բղջախո-
 չութիւնը ՚ի կարգ մարդասպանու-
 թեան: Օտրէ ինչպէս շատակերու-
 թիւնը և շատ խումը՝ փոխանակ
 պահպանելու կըսակասեցնէ անհա-
 տին կեանքը. (ուստի որկրամոլք
 և արբեցողք շատ չեն ապրիր), նմա-
 նապէս բղջախոչութիւնը շատ կեր-
 պով կըփճացընէ տեսակին կեանքը,
 ևս և անհատին. որուն չըզիտնալը
 աւելի աղէկ է՝ քան թէ զիտնալը:
 Բայց այն է սոսկալին, որ աս մեղքս
 ընօղը չի կրնար չզիտնալ մեղք ըլլալը.
 բայց թանձր տղիտութեամբ (որ կը-
 սուի յաղթելի, ուստի և պատժոյ ար-
 ժանի) շատը կան որ ծանար մեղքը
 թեթեւ բան մը կըսեպեն. ասոր հա-
 մար մեղի ալ հարկ է՝ այնչափ հաս-
 կըցընել. որչափով կարենան հաս-
 կընալ մեղքին ծանրութիւնը, և ի-
 մանալ իրենց մահաբեր հիւանդու-
 թիւնը. և անոր կեօրէ մարազնին
 բանան վարպետ բժշկի մը, ու կար-
 դաւորած դեղը առնեն սիրով. չէ

նէ՝ վերջերսին ողորմելի է, որ մարմնապաշտութեամբ պիտի ըլլան կերակուր որդանց անմահից դժոխոց :

դ. Որկրամոլութեան վրայ կարճ կըխօսիմ, ինչու որ յայտնի է անոր ներելի պակսութիւն ալ, մահուչափն ալ : Ներելի կըլլայ և որկրամոլութիւնը : Երբոր քիչ մը էւելորդ ծախք կըլլայ ուտելու խմելու, երբոր խիստ համէսով և աչքածակութեամբ մը սեղան կընստուի, երբոր կուշտ ըլլալէն էտե՝ միտէն էւելի կըծանրանայ, պէօհիւղիւր կըլլայ, քիչ մընալ սիրտը կաւրըմի, որ ինքն ալ կերածին փիւշման կըլլայ :

Իսկ մահուչափ կըլլայ որկրամոլութիւնը, երբոր շատ աւելորդ ծախք ու մսխողութի կըլլայ կերակրի համար, երբոր խիստ աչքածակութիւն կըլլայ ուտելու՝ սանքի բոլոր սեղանը լափել կուղէ անդահ և չիկշտանալու կերպով, երբոր այնչափ կըծանրանայ միտէն՝ որ հարկ կըլլայ փսխել, կամ բնութիւնը կըխանդարի՝ ու հիւանդ կըլլայ տէօշէկ կիկնկնայ, կամ մախսուս կըփրսխէ՝ որ նորանց կարենայ ուտել : Ասոնք են բուն որկրամոլութի,

որ է դործ անբանի . ուսկից կըծնանի բթամտութի , անասնաբարոյութիւն , ծուլութիւն , դատարկութի , խենեշութիւն , պղծութիւն , ևս և դողութիւն , յափշտակութիւն . ևն :

Ասկից կուզայ ուրիշ պատուիրանքներն ալ ոտից տակ առնել . զոր օրինակ պահք օրը աւրել առանց հարկի ու եկեղեցնայ հրամանը բանի տեղ չի դնել . ծաղը ընել պահք և ծով բռնողները . ուրիշներուն ալ զօռ ընել , որ պահքերնին աւրեն , կամ էւելորդ ուտեն ու խմեն , դինովնան , որ անոնց զէֆքը հանեն . և այլ շատ անկարգութիւններ :

Ե . Սահուչափ որկրամոլութեան եղբայրն է արբեցութիւնը , որուն երեւինքիչ կըլլայ , շատ անդամ մահուչափ է : Ա՛յ չի գիտեր որ այնչափ դինի խմել՝ որ քիչ մը լեզուն բացուի , սիրտը բացուի , կամ քիչ մը խամր խասէֆէթը մոռնայ , առանց մեղաց ալ կըրնայ ըլլալ . և աս մտքովս կըսէ սուրբ գիրքը . « տո՛ւք արբեցութիւն տրտմեցելոց , և դինի ըմպել ցաւադնոտաց » . առա՛ւ . լմ . 6 : Քիչմալ էւել փախցընէ նէ՝ որ սկսի լեզուն քիչ մը

ծանտրնալ, կամ ոտքին ուժը կտրիլ, (բայց միշտ խելքը գլուխը, ու սիրտը չի խառնուած,) կըլլայ ներելի մեղք. ասոնք չեն ըսուիր արբեցութիւն, հապա զուարթանալ 'ի գինւոյ :

Իսկ յատուկ արբեցութիւն՝ որ մահուչափ մեղք է, (ուստի կըսէ առաքեալը, « մի արբենայք գինւով, յորում զեղխութիւն է » . Էֆէս. Ե. 18.) այն աստիճան խմեն է՝ որ մարդը կըսկըսի իրմէն դուրս ելլալ, զինքը կորսընցնել, բանականութիւնը խանդարուիլ, լեզուին եկածը խօսիլ, ամեղցփեղ դուրս տալ, կռուիլ, քֆրել, պոռալ, պոռչալ, կամ շփանալ՝ խեղեփնալ՝ խենդուկլանմիշ ըլլալ առասպել խօսքերով ու շախաներով. չկարենալ ոտք ելլալ, ոտքի վրձ դողդոջալ, գլորտկիլ, ըրածը չըրածը չցիտնալ, սիրտը խառնուիլ, փսխել, և այլն . էն ետքը շնդուկիլ, ու թանձր քնէ էտեծանտր մահմուրութիւն քաշել :

Չարաչար արբեցութիւն կըլլայ, երբոր սովորութիւն կըլլայ գինովնալը . անանկ որ չի կրնար վազ դալ . որ է հիւանդութիւն անբժշկելի, և ախտ դժոխային, ասանկ մարդը իրաւցընէ

իր տունը դժոխք կընէ. զինքն ալ կէ-
րէ, զուրիշներն ալ կէրէ կըլափէ :
Ասանկ հարբեցողները հայվանէն
պէթէր են. զերէ բնութեամբ ան-
բան չեն, որ մէկ տեսակ դորձք ընեն՝
կարգաւորեալ կամ անկարգ. հապա
բանական կենդանի ըլլալով իրենց
բանականութիւնը խանդարելէն էտե՝
ամմէն անբան անասնոյ վարքը կառ-
նեն, այսինքն ամմէն անկարգութիւն
կընեն, (ինչպէս բարկացողներուն
համար ըսինք.) և մանաւանդ հոգե-
որ և մարմնաւոր ծուլութիւն, ա-
նասնամտութիւն, դիւական բարկու-
թիւն, հայհոյութիւն, յանդդնութիւն.
մարդասպանութիւն, բղջախոհութիւն,
էն. և 'ի վախճանի յուսահատութիւն:

Պ. հապա ինչ ըսենք բղջախոհնե-
րուն, որ չէ թէ զինիի հարբեցու-
թիւն ունին, հապա խենդութեան,
որ խելուրնին ամմէն իմիր հարբած
է անկարգ սիրով և հեշտութեան
ախտով. « վայ որ արբեալդ էք, և
ոչ 'ի զինւոյ » : Այս է այս պիղծ
ըսածը, ողի պոռնկութեան, դե պըղ-
ծութեան, դիրտ ամենայն դարշու-
թեան մեղաց, անունն ալ դարշելի,

ինքն ալ դարշելի . ասկից մենծ վա-
տանունութիւն չըլար՝ որ մէկին ա-
նունը բըջախոհ ըլլայ . ուստի փէր-
տէով պիլէ խօսին նէ մարդիկ , գէշ
անուն կուտան . գէշ մարդ է , գէշ
կնիկ է՝ կըսեն , կըլմնցնեն :

Աս անիծեալ արմատէն շատ ճու-
ղեր կելան՝ մէկզմէկէ դարշելի , որ
ոչ բերան առնել կ'վայլէ , և ոչ ան-
կաճ դնել . ոչ դրչի բերան դնել . և
ոչ մտքին մէջ տեղիք տալ : Ասչափ
պէտք է դիտնալ , թէ խոստովանան-
քին մէջ ինչ կայ հարկաւոր յիշելու :
'Այախ՝ մտքին անմաքրութիւնը , թէ
որ մէկը կամաւորապէս ելէնմիշ է
եղեր նէ՝ սրտին յօժարութենովը . զե-
րէ թէ որ սիրտը մաքուր է՝ ու խա-
պով չընէր նէ , ինչ որ անցնի սոսկ
մտքէն , պէտքը չէ խղճահարութե-
նով վախնալ . հապա միտքը ուրիշ
բանի տանիլ . ան ատեն հիչ մեղք
մը չկայ , վարձ կայ :

Արկրորդ՝ բերնի անմաքրութիւնը ,
թէ որ առասպել խօսքեր զուրցեր է
նէ . մանաւանդ ինքը բացեր է նէ
անանկ պիղծ խօսքերը , լըսողն ալ
ճահիլ է եղեր , ու չդիտցած բանը

սորվեր է նէ : Երրորդ՝ անկըճի անմաքրութիւնը , թէ որ անանկ խօսքեր մօտիկ ըրեր է իր կամքովը . մանաւանդ մախսուս էտեէ է ընկեր անկաճադրութիւն ընելու հետաքրքրութենով : Գորրորդ՝ աչքի անմաքրութիւնը , որ կըսուի՝ յայրատ հայեցուած , թէ որ համարձակ նայեր է պէտք չեղած բանի , կամ ուրիշ ցեղ անձին՝ չար մտքով ու ցանկանալով . զի « ամենայն՝ որ հայի ՚ի կին մարդ առ ՚ի ցանկանալոյ նմա , անդէն շնացաւ ընդ նմա ՚ի սրտի իւրում » . Տառ . Ե . 38 : Հինգերորդ՝ շօշափելեաց անմաքրութիւնը , թէ որ ձառք դպուցեր է չար մտքով ուրիշի կամ իր անձին . թէ որ էլ շախմատի ըրեր է անպարկեշտ կերպով , կամ ընողէն չէ՝ զզուշացեր և ինչ աստիճան անկից իրեն կամ ուրիշին մեղքի սէպէպ է եղեր :

Աս հինգերորդին մէջն է գործքով կատարելը ո՞ր և իցէ պիղծ գործք մը . ուստի խոստովանանքին մէջ պիտի ըսուի տեսակը պղծութեան , ու քանի անգամ որ եղեր է նէ : Տեսակները կըսուին այն սոյ մեղքերը՝ որ

մէկմէկէ մասնաւոր կերպով տարբերութիւն ունին աւելի ծանրութեան մեղաց . զորօրինակ են՝ անասնադիտութիւն, արուագիտութիւն (որ սոգոմական կըոուի) : Արբապղծութի, կուսապղծութիւն, շնութիւն, պոռնիկութիւն, դիջութիւն, ևն :

է. Պիտեն և ամուսինք իրենց պարտքը հաւատարմութեան և պարկեշտութեան ու հնազանդութեան . որ ասոնցմէ դուրս բան մը ըրեր են նէ, պարտական են խոստովանիլ : Պիտեն և ճահիլները ու կտրիճները իրենց պարտքը, որ ինչպէս պիտի զգուշանան հեռի ըլլան հէ՛մ ուրիշմէն սէպէպ մը չառնելու, հէ՛մ ուրիշի սէպէպ չիտալու, սէրպէստ շարժմունքով, աչըխմէշրէպ հէրաքէթներով, և սատանայական հնարքներով : Այլ խօսքով, ինչ որ բնութիւնը կիմանայ՝ ու սիրտը կըվկայէ, թէ աս ըրածս անկարգ է, խայնելու բան է, խղճմը տանքի դէմ է, պէտք է որ խոստովանանքին մէջ ըսուի. թող մեղքէն խայնի՝ որ խոստովանանք ըլլալու չը խայնի չէ՛ նէ՝ հոն տեղը խայնօղը, պիտի խայնի բոլոր Քրիս առջև՝ դատաստանին օրը :

Աս անօրէն մեղքին ծանրութիւն յայտնի է սոսկալի պատիժներէն՝ որ անձ տուեր է մարմնապաշտներուն, ասոր համար չեղաւ մի ջրհեղեղը. ասոր համար կրակէ անձրեւ չի թափեցաւ մի սողոմ՝ դոմորի վրայ. ասոր համար չպատժուեցան մի անհամար մարդիկ ամմէն ատեն, որ ՚ի դրոց և ՚ի պատմութեանց լսուած է, շատն ալ աչքով տեսնուած է :

Ը. Իրաւ որ այ առջեւ հպարտութիւնը տահա մենծ մեղք է, մարդասպանութիւնը՝ այ ու մարդկան տուած ծանր մեղք է, ատելութիւն և ոխակալութիւն և այլ շատ մենծ մեղքեր կան. բայց ան աւելի յայտնի կը պատժէ զբոլորսոցութիւնը: Այ մը որ աս մեղքիս մէջ կըմտնայ հպարտութիւն ալ՝ արհամարհելով այ հրամանը և շնորհքը. կըմտնայ մարդասպանութիւն, խանդարումն բնուէ և այ դրած կանոնին, և այլն. թող որ շատ անգամ հոգի զայ կըլլայ՝ թէ կամաւոր և թէ ակամայ, կըմտնայ, կամ էտեէն կուգայ պէսպէս անխրաւութիւն ըզէմ ընկերոջը կմ՝ զաւրններուն. իր տունն ալ աւրել, ու

րիշինն ալ. ստակը մեղքի համար մսխել, մեղքով ըստակ ժողվել. դուղութիւն, արբեցութիւն, խելածէտութիւն, և այլն. և վախճանական անդղջութիւն, և իսպառ յուսահատութիւն :

Մէյմալ որ որովհետեւ անբան ահասուն կըլլայ մարդը աս մեղքով, ինչպէս հայվանը խօսք չի հասկընար՝ ծեծ չուտէ նէ, ասանկ ալ բղջախոհ՝ այ տայախին արժանի կըլլայ. երնէկ որ անով ալ ճամբայ դալու ըլլար :

Մէկ ուրիշ խորունկ պատճառ մալ կայ. անձ բոլորովին հոգի ըլլալով՝ գերազոյն և գերամաքուր, անկից ծայրազոյն վարը՝ ծայրէ՝ ի ծայր՝ սոսկ մարմինն է անհոգի. և որովհետեւ անձ պատիւ է ըրեր մարդուն՝ տալով բանական հոգի ի պատկեր իւր, երբոր մարդը ոտից տակ կառնէ իր հոգին, ու բոլորովին մարմին կըկտրի, մարմինը կը պաշտէ նէ, այս բանս այ խիստ դժարը կուգայ. հարկաւ կըպատժէ ըզմարմնապաշտը, որ իրեն գայ՝ խելաբերի. չէ նէ, անդին մնայ պատիժը նէ, անպատմելի է յաւիտեան անշէջ կրակը երիւր :

Թ . Ասչափ հասկընալէն էտե աս
մարաշները՝ դանք հիմա դեղը նայ-
ինք : Ահէ հատիկ դեղ որկրամոլու-
թեան և արբեցութեան , միանդա-
մայն և բղջախոհութեան բարեխառ-
նութիւն է . որ է ըսել՝ չափաւորու-
թիւն , բարեկարգութիւն , և կանո-
նաւոր դործածութիւն զգայական բաղ-
ձանաց : Չափէն հարկաւոր բան չի-
կայ ամէն բանին մէջ . չափէն էւել
բեռ վերցընօղը կըսախտի , չափէն
էւել վազօղը կըյոգնի , չափէ՝ի դուրս
աշխատօղը կըհիւանդանայ , չափէ՝ի
դուրս ըստկի ետեէ ընկնօղը ունեցա-
ծէն ալ կըզրկուի . չափէն էւել իս-
րաֆ մասրաֆ ընօղը՝ թօփը կընետէ ,
ոչ ամբողջան տաքը կըքաշուի , ոչ
ձմռան ցուրտը , բարեխառն հաւա-
յէն աղէկը չըլլար , ինչպէս է գարու-
նը ու աշունը , ասոր նման իմացիր
ամէն բանին վրայ՝ որ իրեն չափ և
խարէր ունի , ուրեմն ուտել խմելն
ալ իր չափէն դուրս պիտի չելլայ , չէ
նէ՝ մարմնոյ և հոգւոյ միանդամայն
զէնը կըդպչի , նմանապէս զգայական
հեշտութեան ալ կարողը կանոնը կայ ,
ատենը կայ , չափը կայ , օրինաւոր

Ճամբան կայ. որ անկից դուրս եղա-
ծին պէս՝ մեղք է հոգւոյն, մեղք է
մարմնոյն ալ:

Ժ. Ըս զգայական ախորժակը՝ որ
ընդհանրապէս ամէն բանի մէջ կը
մտնայ հինգ զգայարանաց խզմէթին
կեօրէ, երկու կերպով կըխափէ ըզ-
մարդիկ. մէկը կըսուի Իւրիւս. բնու-
թեան, մէկալը Դանկու-նէն: Կարիքն
է հարկաւոր երեցածը. ցանկութիւն
է աւելորդ քէֆին ուղածը՝ մանա-
ւանդ արդելած բանը. զորօրինակ՝
Կարիք է կարօտութի հացի և ջրոյ,
պիտանաւորութիւն մէկ խաթ մը հա-
զուստի՝ մեզ պարտըկելու ու տաք-
ցընելու. յոգնած մարդու քիչ մը
հանգչիլ քնով, տրտում մարդու քիչ
մը միտիթարանք լսել կամ տեսնալ,
և այլն: աս կարգիս մէջն են նաև
բնական անտարբեր դործողութիւնք
մարդկան, որ առանց մտմտալու բնու-
թք կըգործեն նման հայւմանի. զոր-
օրինակ հազալ, փռնդըտալ, քերու-
իլ, բնութեան աւելորդը դուրս տալ՝
քրտնքով, թքով, և այլ ուրիշ ճամբով:

Իսկ ցանկութիւն է էտեէ ինկնալ
պէսպէս ուտելեաց և ըմպելեաց, խաթ

խաթմեծա զինու փառաւոր հաղուստ-
ներու, թէմպէլու թեամբ շատ քնա-
նալու, զէֆք սէֆայ ճիւմպիւշ ընե-
լու. բաղնիքով և այլ ուրիշ հնարք-
ներով աւելի ուստի ժուր մը փնտռել.
բանական դործքերը անբանիպէս ը-
նել, և անբանական դործողութիւնը՝
բնական և հարկաւոր բանիպէս բա-
նեցնել: Ասոնցմով հասկըցիր, թէ
մարդուս ապականեալ բնութիւնը՝
իրարու հետ կըխառնէ կարիքը և ցան-
կութիւնը, և երկուքնալ միակերպ
հարկաւոր կըսեպէ իր քէֆին համար.
որով կըլլայ ամենայն անկարգութի
և էտէպսիզութիւն:

Ասոր ներհակ՝ առաքինութիւնը
կըսորվեցնէ հեռու կենալ յամենայն
ցանկութեանց, որք հակառակ կել-
լան բանականութեան. կարիքն ալ
անանկ բանեցնել՝ որ ցանկութիւնը
անոր մէջ մատ չիխառնէ. ինչու որ՝
երես տանք նէ կարիքին, ցանկուե-
հետ օրթախ կըլլայ: Ասոր համար՝
երբոր կըտեսնայ առաքինի անձը՝ որ
կարիքը աւելի բան ալ կուզէ կոր ցան-
կութենով, ան ատեն կարիքը պիլէ
կըկարճեցնէ, և կարելութեան կեօրէ

կրկտրէ : Այս էր վարպետութի բնական առաքինեաց հին փիլիսոփաներուն մէջ, որ բարեխառնութեան առաքինութենով կրկրթէին զիրենք, անանկ որ հիշ մէկ կարիքի մը գերի չըլլան, որ ցանկութեան ալ ծառայ չըլլան . հացը ջուրը չափով կը բանեցնէին, որ էւելորդ կերակրոյ ախորժակ չի գայ . հին ու մին խապաբանով մը վրանին կը պարտրկէին, որ փափուկ հագուստներ չուզեն . զգայական հեշտութիւնը սլիլէ շատ անգամ չէին բանեցներ, որ անկարգ սովորութիւն չըլլայ, և անկարգ կերպով ալ չուզենայ . բոլորովին կարօղն ալ կը դառնուէր :

Բայց այս առաքինութիւնները շատ կերպով անկատար էր փիլիսոփայից մէջ, որովհետեւ մէջը կը խառնէին կեղծաւորութիւն, մարդահաճութիւն, երեսպաշտութիւն, փառասիրութիւն, արծաթսիրութիւն, անձնասիրութիւն, հաստատութիւն, փոփոխամտութիւն, և այլն . ուստի տեղը դար նէ՛ բոլորովին չուանը կրկտրէին, և զամբար ցանկութիւն կը կատարէին գողտուկ մողտուկ, դրսէն մաքրասէր ու

սօֆու կերեւնային , ներսէն լի էին
ամ անմաքրութեամբ և դարշութիւն
նման դերեզմանաց բռնոց :

Ժա . Իսկ քրիստոնէական օրէնքը
կատարեալ կերպով կատարեց ու կը
կատարէ աս սքանչելի առաքինութիւնը
բարեխառնութեան՝ ողջ մըտ
քով և սուրբ դիտաւորութեամբ ու
հաստատուն դիմացկունութեամբ , ա
նոր համար կրկոյնք զայս առաքի
նութիւնս՝ ողջախոհութիւն և ժուժ
կալութիւն և զգաստութիւն , և աս
է ըսելը պօղոս առաքելոյն . « Իսկ
որք քսեանքն են , զմարմինս իւրեանց
'ի խաչ հանին՝ կարեօքն և ցանկու
թեամբք հանդերձ » . Գալ . ե . 24 :
Եւ հռիփսիմեանց համար կըսէ շա
րահանը . « Սերժեցին զկարիս մար
մնական կենցաղոյս . զի ծանեան՝ ե
թէ երազ է և սուտ պաճուճանք . ոչ
հեշտացան 'ի զրդանս փափկութեան ,
իմացան՝ եթէ սնոտի է անցաւոր մե
ծութիւնս ժուժկալեալք փոր
ձութեանց և պէսպէս լկանաց . . .
'Աստանձելի յօրինեցին զառազաստ
կուսութեան . . . Ո՛վ ըզգաստութե
իմաստուն կուսանացն , որոց ոչ յաղ

Թեաց հեղգութիւն և քուն » , ևն :

Աս սքանչելի առաքինութենով
այնչափ սքանչելի կուսակրօն հարք
և վարդապետք և ճգնաւորք և կու-
սանք սպանին զանդամս երկրաւորս ,
մեռուցին իրենց զղայական ախորժա-
կը , կերակրով կշտանալը կտրեցին ,
զինի խմելը բնաւ չխիշեցին , բաղնիք
հիչ չիտեսան , և մարմնական հեշ-
տութեան բնաւին ոչ համը և ոչ հո-
տը առին , հասլա 'ի մարմնի անմար-
մին հրեշտակի պէս ապրեցան , և
այն առաւել ծածուկ առաքինութե-
որ կեղծաւորութեան շոշորդ չունե-
նայ : Անանկ սքեր ալ եղան աշխար-
հականներուն մէջ՝ որ դրսէն ըստ օ-
րինաց աշխարհի և հրամանաւն այ
կարգուած էին , բայց ընկեր ընկե-
րոջը հետ խօսքը մէկ ընելով քուր
աղբար էին իրարու , որ է ծայրա-
դոյնն 'ի կարգի ողջախոհութեան , և
հրաշալի նշան՝ որ իրեք մանկունքին
կրակի մէջ ողջ մնալէն պակաս չէ .
յարդը (այսինքն սամանը) կրակին
հետ մէկ տեղ կենայ՝ ու չէրի . աղը
ջրին հետ մէկ տեղ ըլլայ , ու չի հա-
լի , մենծ հրաշք է : Աս հրաշքիս առ-

ջի նշանադործ վկայն եղաւ ամենա-
մաքուրն մարիամ սուրբ կոյս ան-
ծին՝ մշտակոյս, մորենին վառեալ՝ որ
ոչ այրիւր, և անոր հետեող սուրբ
յովսէփ անձաւոր՝ կոյս խօսնայր
կուսին ։

ԺԲ. Ասանկ զերազանց օրինակ-
ներ որ եղան նէ, մենծ բան է մի՝
որ ասոնցմէ ՚ի վար պապէթ պապէթ
բարեխառնութիւն ալ ըլլայ՝ բովան-
դակ քրիստոնէից մէջ ։ Առջի պապէ-
թը կուսանքն են, իմ մշտնջենաւոր
ողջախոհութիւն պահօղները, որ է-
ւելօք անձաճոյ ըլլալու մտքով ուխ-
տեր են այ իրենց կուսութիւնը, և
բոլորովին հրաժարեր են իրենց ա-
զատ կամօքը ոչ միայն յասլօրինաւոր,
այլև յօրինաւոր հեշտութեանց, պա-
հելով աւետարանական խրատը՝ զոր
տուաւ քն տէրն մեր, « են ներքի-
նիք՝ որ զանձինս իւրեանց արարին
ներքինիս վասն արքայութեան երկ-
նից, որ կարօղն է տանել, տարցի » ։
Ինչպէս որ քիչ մը առաջ ալ ըսեր
էր, « ոչ ամենեքեան բաւական են
այդմ բանի, այլ որոց տուեալ է » .
Տառ . ԺԺ . 11 . 12 ։

Արհրորդ պապէթն են այրիքը, քորեւարինները, որ կը թուծկալեն յերկրորդ պսակէ, մասնաւոր գիտաւորութեամբ մաքուր պահելոյ զիրենք ինչուան 'ի մահ :

Արհրորդ պապէթն են ամուսնացեալ ողջախոհները, որ քրիստոնէական պարկեշտութենով կարգով կանոնով կը վարեն իրենց պարտքը իբրեւ հնազանդութիւն, որդեծնութեան վախճանով որ ան գրեթէ յաճումն եկեղեցւոյ :

Չորորդն է պարկեշտութիւն և զգաստութիւն երիտասարդաց և օրիորդաց, քորեւարիններուն ու ճահիլներուն, որ երկիւղած և անապահով քեամիլութենով անարատ կը պահեն զիրենց հողին ու մարմինը, զգուշաւոր և պինդ պահելով իրենց ամբողջութիւնը՝ անգին մարդարտի ու ճէվահիրի պէս, որ մէյտանը չեն ձգեր, հապախելով իր կը պահեն խութիով մնակի մէջ, ան ալ բալլիք բալլիք վրայ կը պառն, որ չըլլայ թէ գողցուի 'ի դժոխային աւազակէն :

ԺԳ. Եւսոնց ամէնուն հէմ լիհանուր կանոն կայ գեղոյ նախապահո-

ղական, հէմ մասնաւոր: Վնդհա-
նուրն է Նախ՝ երկիւղն այ, որ է
սկիզբն զգօնութեան, և պատճառ
ամ զգաստութեան. երկիւղ կըսեմ՝
չէ՛ թէ սոսկ վախ մը ծառայական,
որ կըսոսկայ աստուծոյ իբրեւ ՚ի դա-
տաւորէ, մանաւանդ թէ դժոխքին
պատիժէն, (թէպէտ ան ալ աղէկ է
առջի բերանը՝ մեղքէն հեռացնելու
համար ապստամբ մարմինը,) հապա
աւելի որդիական անձաւախութիւն,
որ կըսոսկայ մեղքէն՝ այ սիրուն հա-
մար, ու կըզգուշանայ իր սիրական
հօրը խաթրին դրպչիլ. աս որ ըլլայ
նէ՛ էտեէն կուգայ բուն անսիրունի՝
ճշմարիտ սէր այ, որով չէ թէ միայն
մեղքէն կըփախչինք, հապա առաքի-
նութեանց էտեէ ալ կինկնանք՝ որ
այ հաճոյական բան մը ընենք. մա-
նաւանդ մաքրուե հոգւոյ և մարմնոյ,
որ խիստ հաճոյական բան է այ առջև՝
իբրեւ նմանութիւն հրեշտակաց. ու
րոնց նման պիտի ըլլանք երկինքը:

Նրկրորդ՝ մտածութիւն ներկայու-
թեան այ, որ հէմ երկիւղածութի
կըբերէ, հէմ պատկառանք և յար-
գութիւն անձաւայել. ուստի երբոր

կըղրղոէ զքեզ մարմինը առ անպար,
կեշտութիւն և առ անվայելուչ խոր-
հուրդ մը՝ խօսք մը կամ դործք մը,
դուն քեզի եկուր, ու ըսէ. Ո՛վ անձն
իմ՝ խելքդ զլուսդ ժողովէ, նայէ՛ թէ
որո՞ւ առջև ես կեցեր. ո՞վ կայ քովդ.
Ի՞նչ որ ամէն տեղ է, իմ քովս ալ
է իր անբաւ մեծութեամբ և մեծվա-
յելութեամբ, իս իր բուռին (այ-
սինքն աւուճին) մէջն է բաներ ի՞նչ
ամենակալ, և իր փառօք իմ սրբոյս
մէջն ալ նստած է միշտ թագաւորն
փառաց՝ Թոր երկնի և երկրի. ի՞նչ
հեռանար՝ կամ իս ձառքէ թողուր
նէ, նոյն ատեն ոչինչ կըլլայի. « նո-
վաւ կեամք, շարժիմք, և եմք »:

Ասանկ է նէ, ինչպէս կրնամ ես
անոր ամենատես աչքին առջևը ան-
շնորհք բան մը ընել. թէ որ երկրա-
ւոր թագաւորի՝ կամ իշխանի՝ և կամ
հասարակ մարդու առջև ալ կըխրա-
նիմ ու կըվախնամ էտէպսիղութիւն
մը ընել, հասաւ ինչպէս ընեմ պի-
տոր այ առջև: Ասով կըքաշուի բնու-
թիւնդ, և ապստամբ մարմինը կըհը-
նազանդի հողւոյդ, ու խելօք կըկե-
նայ:

Երրորդ՝ կարճաժամ աղօթք մը
սրտանց (թէ մտքով ըլլայ , թէ բեր-
նով ,) որ սլաքական կըսուի , և նե-
տի պէս ամպերը կըպատուէ , ու եր-
կինքը կելլայ . թող որ արդէն այ ներ-
կայութիւնը զիտնալով՝ սիրտդ ալ եր-
կինք է , ուր նըստեր է ան . « արքա-
յութիւն այ 'ի ներքս 'ի ձեզ է » :
Ուստի մէկէնիմէկ՝ սրտովդ այ ոտքը
ընկիր փորձութեան ատեն , ու ըսէ .
« Տէր փրկեա՛ զիս , զի կորնչիմ աւա-
սիկ » : կամ , « Ա'ի տանիր զմեզ 'ի
փորձութիւն , այլ փրկեա՛ զմեզ 'ի չա-
րէ » . կամ , « Ա'ի թողուր զիս ան-
թողուլ զքեզ » . կամ սոսկ , « Յի-
սուս , Ա'որիամ » : Աս ըսելէն 'ի
զատ՝ միտքդ ալ հոգեւոր բան մը բեր .
զորօրինակ քնի չարչարանաց որ մասը
որ կուզես . գեթսէմանի պարտիզին
սխլէթը՝ արուն քրտնիլը , աննայի ու
կայիափայ ատեանը ելլալը . ապտակ
ուտելը . հերովդէսէն ճերմակ հա-
ղուստ հագնիլը . ու իբրեւ խենդ մը
մասխարայ ըլլալը . պիղատոսէն խամ-
չի ուտելը . զինուորներէն փշով պսա-
կուիլը . խաչը կռնակը գողգոթայ եր-
թալը . խաչին վրայ դամուիլը . ցա-

ւաղին սրբտով սուրբ անձաճնայ վր
նայիլը խաչին վրայէն . և այլն . ու
ըսէ՝ դուն քեզի : Իմ անքս և ստեղ
ծօղս ասանկ բաներ քաշէ տէ , ես
ինչպէս հեշտութիւն փնտռեմ . ան
իմ գլուխս է , ես անոր անդամն եմ .
հիչ փշով սլսակած գլխուն՝ փափկա
սէր անդամ կըլայլէ՞ մի . յսին ձառքն
եմ՝նէ , ոտքն եմ՝նէ , կողն եմ կամ
սիրան եմ՝նէ , ո՞ր մասը կուզեմ ըլ
լալ նէ , խաչի վր սլիախ ըլլամ , ու
չարչարանք քաշեմ սլիտոր . չէ՞ թէ մե
ղանշական ու մեղսասէր մարմինս
սլաշուեմ : Ասոր նման՝ մահը , դա
տաստանը , դժոխքը , արքայութիւնը ,
և մանաւանդ ասոնց յաւիտենակա
նութիւնը , և այլ ուրիշ բարի խոր
հուրդներ քեզ մեղքէ կըպահեն : Իսկ
արքայութեան մտածութիւնը չէ թէ
միայն մեղք դործելէն կըհեռացնէ ,
հասկա բարեգործութիւն ընելու ալ
յորդոր կըլայ քեզի : Աւստի՝

Չորրորդն՝ և աւելի յորդորօղն
զմեզ ՚ի բարին ամէն բանին մէջ ,
մանաւանդ ՚ի յաղթել փորձութեան ,
վարձքը մտամտալն է : Այն թէ գիտ
նային մարդիկ այ առատաձեռնու

Թեան խըյմէթը, դիտես՝ թէ անձ քե-
զի ինչ վարձք պատրաստեր է՝ մար-
մնաւոր փորձութիւնը յաղթելուդ
համար, ինչ մեծամեծ փառք պիտոր
տայ քեզ՝ պզտիկ մէկ համբերութեդ
համար, աչքդ որ պահեցիր մեղքէն,
արեգակնէն էւել լուսաւոր պիտի ը-
նէ, անկաճդ որ պահեցիր՝ հրեշտա-
կային անուշ երգեր լսել պիտի տայ
քեզի, լեզուդ որ պահեցիր՝ հրեշ-
տակային լեզուով խօսիլ պիտի տայ
քեզի, և հաց հրեշտակաց՝ անճա-
ռելի զմայլումն պիտի տայ բերնիդ,
ձառքդ որ պահեցիր՝ Թաղաւորա-
կան դաւադան պիտի տայ, և գլուխդ
լուսեղէն թաղ պիտոր դնէ, սիրտդ
և միտքդ որ մաքուր պահեցիր նէ,
իր սրտին վրայ քեզ պիտի հանգչե-
ցնէ: Ամէն անգամ որ չար բնուիդ
կըզըսպես՝ մեղքէն կըփախչիս կըզա-
նիս, մէկ պզտիկ ապաշխարանք մը
կընես, այ առջեւ մենծ կտրձութիւն
ըրածի պէս՝ պտակներ կըվաստըկիս:
Ինչու որ՝ եթէ ընդ ամենայն դա-
տարկ բանի ան համար կըսլահանջէ
նէ արդարութեամբ, հապա ընդ ա-
մենայն բարի բանի՝ ընու ՚ի բարուն

զկեանս քո , և պսակէ զքեզ ողորմութեամբ և զթութեամբ . քանզի ըստ ինքեան ողորմիլը կըսիրէ , ամ մէնուն բարերարել կուզէ ամենաբարին բնութեամբ . Լ'ս առաւել որ մեզնէ մեկ իշարէթ մը տեսնայ՝ իր սիրուն համար համբերելու , ճէնկ ընելու ընդդէմ մարմնոյ՝ աշխարհի և սատանայի , որպիսի վարձք , որպիսի պսակ կարծես պիտոր տայ իր քաջ զօրականներուն : Ասոր համար շատ անգամ ինքը կամաւ ալ թող կուտայ որ պատերազմ մը ունենանք , փորձութիւն մը քաշենք , ու համբերենք , որ առատ առատ մեզ վարձատրէ : Ուստի մեր անխեղութիւնն է՝ որ ամ մէն անգամ կըսենք թէ մեր մեղացը համար սա բանը՝ նա բանը կըքաշենք . հիշ չենք ըսեր՝ թէ վարձքի համար քաշենք : Ան իսէ՝ սուրբերը որ այսչափ վարձքի պսակի արժանի եղան նէ , անոնք ալ մեզի պէս տկար ու մեղանշական մարմին ունէին . շատն ալ մեզի պէս՝ ու մեզնէ աւելի մեղաւոր էին . բայց մեղքերնէն ետ կեցան , զղջացան , ու ՚ի փառս ան սիրով համբերեցին անհեղութեանց ,

և սիրովն այ փառեալ պատերազմեցան ու յաղթեցին փորձութեանց . և այնպէս անպատմելի վարձուց հասան . մենք ինչո՞ւ անանկ չըլլանք :

Հինգերորդն է սրիս սրիս մօտենալ'ի խորհուրդ խոստովանութեան և հաղորդութեան . խոստովանանքը կը մաքրէ զմեզ յանմաքրութեանց , սրբութիւնը կուտայ մեզ սրբութիւն սրտի . միանգամայն ալ կը զօրացընէ զմեզ անարատ մարմինն և արիւնն ինչ՝ յաղթել արատաւոր փորձուեց մարմնոյ և արեան , և անարատ պահել զհոգի մեր և ըզմարմին : Ասանկ զօրաւոր դեղ ունենալէն էտե՛՛ բնաւ ամենեւին չի վախնանք 'ի փորձուէ . միայն թէ բանեցնենք աս մէկ հատիկ կենաց դեղը . չէ 'նէ՛ սրիս սրիս կը հիւանդանանք , ու կրնանք ալ մեռնիլ մահուչափ մեղքով մը : Ասոր վրայ զատ ալ պիտի խօսիմ :

Վեցերորդն է ճշումն մարմնոյ . որ է նեղել ու չարչրկել զչար մարմինը , որ կուզէ մեր հոգին չարչարել ու սպաննել մեղքով : Աս ճշումն՝ (որ կըսուի մեռելութիւն կամ մահացուցումն , սպանանել զանդամս

մարմնոյ , 'ի խաչ ելանել ընդ քնի ,)
 շատ կերպով կրնայ ըլլալ . զորօրինակ
 պահք և ծով բռնելով խոհեմ
 խոստովանահօր խրատովը . խարար
 հագնելով տակէն . մարմինը ձաղկե-
 լով խամչիով . քնհատ մնալով . և այլ
 ամմէն բանով որ մեր ապստամբ մար-
 մինը կրնայ ճնշել : Արլայ որ հար-
 պիճէ մանտր մունտր բաներ ալ ճնշ-
 շեն զմարմինը . զորօրինակ բազկա-
 տարած կենալ , ծունկ չոքիլ , միսը
 կըսմթել , լեզուն խածնել , գլխէն
 մէկ քանի մազ փետտել՝ ցաւցընելով .
 և այլն : Այլ խօսքով , մարմինդ որ
 տանջես՝ հոգիդ կըհանգստանայ :

Աօթներորդն՝ որ վերջինն է , ու
 ամմէնէն առաջ պէտք է , զգուշութի
 յառթից փորձութեանց . այսինքն չի
 տալ սէպէպ մարմնաւոր փորձութե-
 մը մեր կամօք , հապա միշտ հեռու
 փախչիլ ամմէն սէպէպներէն . զերէ
 աս փորձութիւնս կըրակ մը նէ , որ
 անկից փախչիլը՝ անոր յաղթել է , և
 յաղթելը՝ փախչիլն է . կրակ տեսար ,
 փախիր որ չէրիս , ու չիտաքնաս պի-
 լէ . աս կրակը՝ աս ջուրս կուզէ՝ որ
 մարի , այսինքն փախչիլ պէտք է ա-

ռաջուց : Այլ ահա ամմէն մարդուն
փախչելիքը իրեն հանգիստած սէպէս-
ներէն՝ է մասնաւոր դեղ ամմէն պա-
պէթ ողջախոհներուն համար , որ
հիմա կարգով հասկըցընեմ՝ պիտոր :

Ժդ . Քեզի կըսեմ ով կուսակրօն
կրօնաւոր , կամ կուսան հաւատաւոր
(որ մարապետ ալ կըսուի) , կուզես
անարատ պահել ողջախոհութիւնդ ,
փախիր աս սէպէսներէս :

(Ի .) Ի կամապաշտութենէ , վս-
դի կամքդ որ կտրած ըլլայ , և հնա-
զանդ թէ՛ մեծաւորիդ կամ հոգեւոր
հօրդ՝ որ Իյ տեղն է , և թէ ուրիշ-
ներու՝ մեծի ու պղտըկի , մարմինդ
ալ իր ապրստամբ ուժէն կտրած կը-
մնայ , ու կըլլայ հնազանդ հոգւոյդ ,
չէ նէ , անկարելի բան է՝ անհնա-
զանդ ըլլալ , ու կատարեալ ողջախոհ
ըլլալ . այնչափ որ՝ Իմ երբեմն ան-
հնազանդ և հպարտ անձինքներէն
երես դարձընելով՝ թող կուտայ որ
դարշելի մեղաց մէջ ինկնան , որ ի-
րենց չափը դիտնան , ու դառնան
խոնարհ հնազանդ ըլլան : Ատեն ա-
տեն ըրէ այն աղօթքը շարականին .
« Տուր զօրութիւն հոգւոյս կամաց՝

Հնազանդել զկամս մարմնոյս » :

(ք .) Ն համարձակութենէ . ք
մի բացուիր բնաւ մէկ կերպով մը .
բացուած վարդը անուշ հոտն ալ
տեսքն ալ մէկ տեղ կը կորսնցնէ . միշտ
խօնջա մնացիր վարդի պէս , և մա-
քուր ու պայծառ զամպախի պէս .
սէրպէստ մի խօրաթեր՝ որո՛ւ հետ որ
ըլլայ . բարձր ձան մի հաներ . քահ
քահ մի խնտար Շականի պէս . թէք
լիֆսիզ մի ըլլար շախայ շուխայ ընե-
լու . էլ շախասի չէ , դպչիլ պիլէ չըլ-
լայ՝ մէկի մը , կուզէ նէ աղբարդ ըլ-
լայ՝ քուրդ ըլլայ . մօտ մի նստիր , մի
քըսվըտիր . շատ մի տեսնուիր ուրիշ
մարդու հետ՝ որ քեզի խըսըմ ախրա-
պայ չէ . կուզէ նէ սք ու սրբազան
անձ ըլլայ . հետը ընտանութիւն մը
նենար . մինաւորիկ նստիլ ելլալ չըլ-
լայ . սէր մը չիկապես հետը . չէ նէ՝
» սկսեալ հոգւով՝ յետոյ մարմնով
վախճանիս « :

(դ .) Ն շատխօսութենէ . զերէ
շատախօս ըլլալը՝ համարձակութենէ
կուդայ , կամ համարձակութիւն կը-
բերէ . երկան խօսակցութիւն մի սի-
րեր . մանաւանդ ուրիշ սոյ անձին հետ

խօսքդ կարճ ըրէ , ու կտրէ . եւայ օ՝
 ձին հետ կարճ խօսէր նէ , կամ հիչ
 չխօսէր նէ , չէր խաբուէր : Երկան
 խօրաթելը՝ իրարու մօրուքը համրել
 կուտայ . ետքը խօսքէն խօսք կըծնա-
 նի , անկից ալ չուզած զործքդ կը-
 ծնանի . կամ երկաթը քարին ես զար-
 կեր , կամ քարը երկրթին , ելլալիքը
 կրակ է : « Ի շատխօսութէ ոչ զերծ-
 ցիս առանց մեղաց » , կըսէ իմաս-
 տունը . առաջ . Ժ . 19 : հիչ որ չըլլայ
 նէ՝ խելացի խօսքերդ կըհատնի , ան-
 խելք բան մալ կըխօսիս . անշնորհք
 և անվայել խօսք մալ բերնէդ կըփախ-
 ցընես . աս ալ գիտցիր որ՝ աշխար-
 հականի բերան լաթիֆէ ըսուածը՝
 քու բերանդ քիւփիւրի նման է : Հա-
 դուստի վրայ խօսիլ հարկ չիկայ . զե-
 րէ յայտնի բան է՝ որ աշխարհքէ հե-
 ռացօղը՝ աշխարհքի հազուստ պիտի
 չունենայ . միայն թէ ինչ որ հազնի
 նէ , վրան աղէկ պարտըկած ու պար-
 կեշտ ըլլայ :

(Դ .) Ի նայուածքէ . այն բանն
 որ քեզի չիյնար , կամ քեզի հարկա-
 ւոր չէ , մի՛ նայիր , մի՛ տեսնար . ևս
 առաւել՝ արդիլած բանը . թէ որ եւ-

այ չի նայէր արդեւած ծառին վրայ ,
անոր պտուղը սիրտն ալ չէր ուզեր ու
չէր ուտեր . ու մեր գլուխը այսչափ
չարիք չէր կուտեր : Աս խրատս մէ-
կալ պապէթներուն ալ պէտք է . ամ-
մա անոնց ուրիշ ըսելիք ալ կայ :

ժե . Քեզի կըսեմ ո՞վ այրի կամ
որբեվարի մնացածդ , որ կամաւորա-
պէս հրաժարեր ես ասկից էտե աշ-
խարհքէ , մէյմալ աշխարհքի անուն
չես ուզեր տալ : Թէ որ ստոյգ սըր-
տանց ստոյգ այրի չես , սիրտդ աշ-
խարհքի հետ կապած է նէ , առա-
քելոյն խրատը զիտես , տահա աղէկ
է (կըսէ) նորանց կարգուիս , քան
թէ այրիս՝ ցի էրիս հոգւով և մար-
մնով . ապա եթէ ստոյգ այրի ես ,
նիէթդ ան հաստատ դրեր ես նէ ,
ասկից էտե քեզ կրօնաւոր կուսանքի
սըրան գիտցիր , ու անոր կեօրէ պա-
հէ՝ (ան) վերի դրած չորս կանոնը :
(ք .) Վ ըսդ գլուխդ պարկեշտութի
փայլի , հաղուստիդ միջակ եօլու
գունովը՝ ձեովը , որ էտա իւլվան չի
գտնուի . մանաւանդ գլխու զարդա-
րանք չըլայ , զերէ քու մարմնաւոր
գլուխդ չիկայ . հոգեւոր գլուխդ ալ

քն անանկ դրսի զարդ չուզէր, հա-
պա քու սրտիդ առաքինութեան զար-
դերը կըսիրէ: (դ.) Շատ մարդու
հետ տեսնուիլ չըլլայ, տնէ 'ի տուն
քալել չըլլայ. բամբասանք՝ խօսք խօ-
րաթայ բնաւ չըլլայ. քու վրադ հիշ
խօսիլ մի տար՝ ոչ աղէկ, ոչ գէշ:
(դ.) Մինաւորիկ հիշ մէկ էրիկ մար-
դու հետ մի տեսնուիր, լախըրտը
մըներ, մինաւորիկ ալ մի նստիր. զաւ-
կըներ ունիս նէ, անոնց հետ նըս-
տէ ելիր, անոնք աղէկ կառավարէ.
անկից մենծ բարեգործութիւն քեզի
չըլլար. հասուն զաւակ չունիս նէ,
քեամիլ կնիկ մը կամ մարապետ մը
քովիկդ առ, և քու խըսըմներէդ մէ-
կը ճարէ որ քու առնելիք տալիքդ
հոգայ. դուն սօխախը մի ինկնար.
սէյիրի տեղուանք, հարսնիք մարսնիք
երթալու համէս մըներ. քեզ աւելի
հոգեորի աուր, որ հոգեոր հարսնի-
քին արժանի ըլլաս. և արքայութե
մէջ կրկին պսակ առնես՝ կուսանաց
և ամուսնացելոց հետ:

ԺԳ. Քեզի կըսեմ ո՞վ աշխարհա-
կան՝ կարգըւած, թէ էրիկ, թէ կնիկ,
կարգիդ կանոնը և պարտքը ճանչ-

ցիր, ու անոր կեօրէ շարժէ: Անկա-
նը պարտք է, որ իր գլխաւորին հը-
նազանդ ըլլայ՝ խոնարհ սրտով և
պարկեշտ սիրով: Արկանն ալ պարտ-
քն է, որ իր ընկերօջը հետ սիրով
ըլլայ, առանց երես տալու՝ անուշ
ըլլայ, անոր սիրտը չի կոտրէ. «
իբրեւ տկար անօթոյ » պատիւ ընէ:

Արկուքիդ միատեղ պարտքն է,
(ւ .) Արտանց սիրել մէկզմէկ՝ աւել-
լի քան զեղբար և զքուր, մէկ մէկու
վրայ մեռնիլ, մէկ մէկու կոնակ կե-
նալ, պաշտպանել, պակսութիւն մը
խօնտուրմիշ չընել, ուրիշի առջև մէկ-
զմէկ այրպլամիշ չընել, իրար պակ-
սութեանը չնայիլ, իրարու համբե-
րել, մէկզմէկ առանձին խրատել և
յորդորել սիրով, սրտերնիդ դուրս
չի տալ, գլուխ գլխու տալ՝ աշխատիլ՝
տներնիդ աղէկ հողալ, և մէյմէկու
համար ամմէն իժիր աղօթք ընել,
որ միատեղ ապրիք սիրով՝ ի սէրն
ւայ, և միատեղ արքայութեան մէջ
ալ յաւիտեան կենդանի ըլլաք:

(ք .) Անչպէս մէկ սիրտ մէկ հո-
ղի էք նէ, ասանկ ալ մէկ մարմին
ըլլալնիդ աղէկ գիտնաք. « եղիցին

երկուքն 'ի մարմին մի . և այնու-
հետեւ ոչ են երկու, այլ՝ մարմին մի » .
Տառի . Ժ . 8 : զլիւնիդ իրարու ծախու-
ած է . դուն անորն ես , ան քուկդ է .
ձեր մարմնոյն տէր չէք . « զի կին
մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ , այլ այրն .
նոյնպէս և այրն իւրում մարմնոյ ոչ
իշխէ , այլ կինն » . Թ . Կ . Է . 4 :
Աս պարտքս անլուծանելի պիտի պա-
հուի . աս հնազանդութիւնը երկու
կողմէն ալ կատարեալ պիտի ըլլայ .
աս հաւատարմութիւնը ինչուան 'ի
մահ պիտի չաւրըվի . դիւրին կրօնք
մը չէ՝ աշխարհքիս կարգը մտնալը ,
դժար կրօնք է . թող առաջուց մըտ-
մտան , որ ետքը ընկրու եանկրու չը-
նեն :

(Գ .) Այլ մարմին պիտի ըլլաք .
ամմա բոլորովին մարմին պիտի չըլ-
լաք . հոգւով այ պիտի վարուիք ու
կառավարուիք , որ որդիք այ կարե-
նաք ըլլալ , դուք ալ՝ ձեզ զաւկրներն
ալ , թէ որ ան կամեցեր է տալ նէ .
երկուքդալ զգուշ կեցէք՝ բարեխառ-
նութեան և պարկեշտութեան կա-
նոնէն դուրս չելլաք , բնութեան օ-
րէնքը չխանդարէք , մաքուր սիրտ և

ուղիղ դիտաւորութիւն ունենաք, անբնական և անբանական ճամբաներ չի բռնէք. չէ՛ նէ՛ անձ կըսողողի, զաւկի տեղ ցուցանքներ կըլլան ձեզի՝ մարմնով խոռ, սախատ, և հողւով զալըմ, անկարգ. որ հախերնէն չէք կրնար դալ, անոնք ձեր հախէն կուզան :

(Դ .) Աւակի սէր, գութ, աղէկ կառավարութիւն. սալթ մարմիննին չհողալ, հապա աւելի հողւոյն հող տանիլ, և իսլրէթ տալ, որ երկիւղած, անձապաշտ, բարի զաւակ ըլլան, թէրպիէլի, խայրէթլի, կարգալու ու բանի գործի եարար. անանկ որ անսնօղներն ալ փառք տան ան, ու կարենան ըսել ձեզի համար և ձեր զաւկրներուն համար, « սոքա են զաւակ օրհնեալ յաստուծոյ », Եսայ. Կճ. 9 :

(Ե .) Աշխարհական ենք ըսելով քրիստոնէութիւնը պիտի չիմոռնաք. ամմէն բանը ձեզի ճայիզ մի՛ տեսնաք, լայնու արձակ ճամբան ձեզի մինասիպ մի՛ սեպէք. հապա « ամենայն ինչ ձեր պարկեշտութեամբ և ըստ կարգի լինիցի », ան. ԿԵ. ԺԴ. 40:

Քրիստոնէական օրինացմէ դուրս
չելլաք. յիշեցէք որ դուք ալ մկրտու-
թեան ատենն չրաժարեր էք 'ի սա-
տանայէ և յաշխարհէ և յամենայն
խաբէութեանց նոցա. սուտաշխարհք
կըսէք, տեսէք որ ձեզ չիխաբէ իր
ստուծբը. « որպէս օձն խաբեաց
զեւայ խորամանկութեամբն իւրով » :
Սէկ խօսքով, « եթէ ըմպիցէք, եթէ
ուտիցէք եթէ զինչ և առնիցէք, զա-
մենայն 'ի փառս աստուծոյ արաս-
ջիք » . կըսէ առաքեալն . Թ . Կ . Ժ .
31 : ուրեմն նայեցէք որ ձեր ամենայն
ըրածը՝ խօսածը՝ մտացածը՝ անանկ
ըլլայ, որ միշտ կարենաք ըսել, թէ
աս բանս կընեմ՝ կըխօսիմ՝ և կը-
խորհիմ 'ի փառս աստուծոյ . ան ա-
տեն ան ալ ձեզ կօրհնէ և օրհնէ
ամենայն հոգեւոր և մարմնաւոր օրհ-
նութեամբ :

ԺԷ . Ձեզի կըսեմ ազատներ, նոր
Ֆիտան ազապներ՝ կտրիճներ՝ ճա-
հիւններ . վայլեցէք ձեր ազատութիւնը
ըստ աստուծոյ . քանի որ ատեն ու-
նիք՝ զիտցիք ձեր ազատութեան
խըմէթը, ատեն կուգայ որ զլիւրնիդ
կըկապուի, ատ ազատութիւնը շատ

սլիտոր յիշէք: Բայց չըլլայ թէ պատրուակ չարութեան ըլլայ ձեզի աս ձեր ազատութիւնը. չըլլայ թէ բացուին ձեր աչքը ատենէն առաջ. չըլլայ թէ ծառ կենացը մէկ դի թողուք, ու երթաք ուտէք արդիլած ծառէն դիտութեան բարւոյ և չարի. ինչպէս ըրին մեր նախահայրը և նախամայրը իրենց ճահիլութեան ատենը՝ չարաչար բանեցնելով իրենց ազատութիւնը՝ խորամանկ և օձաբարոյ սատանային խրատովը, որով ընկան իրենց թաղաւորական ազատութենէ՝ ի ծառայութիւն մարմնոյ մեղաց, և ողորմելի եսիրութիւն հոգւով և մարմնով:

Առաջ եկուր պարկեշտ պատահեալ և կտրիճ երիտասարդ, նայէ ինչ սլիտոր ըսեմ քեզի: Առաջնայ և մարդկան հաճոյ ըլլալ նէ. աս կանոններս աղէկ պահէ:

(Թ .) Մենծերուն խօսքը մոել, որով ծնողքի օրհներբ կառնես, և աստուծոյ օրհնութեանը արժանի կըլլաս. « Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր քո... զի բարի լինիցի քեզ, և երկայնակեաց լինիցիս ՚ի վերայ եր-

կրին, զոր տէր անձ քո տապէ քեզ » .
 Ե . 16 : Ամմա գնենք թէ գուն
 խելացի ես փրթեր . մենծերէն էւել
 է եղեր խելքդ . ան իմաստութիդ էւել
 ցընէ . դիտեմոր տղայ չես , տղայութիւն
 անցուցիր՝ հիմա աղէկը կըճանչնաս՝
 դէշը կըհասկընաս : Անանկ է նէ՝ ու
 թիշի խրատուն կարօտ չես մի ըսենք :
 սողոմոն իմաստունէն շատ չէ խելքդ
 եա . ինքը հնազանդութի պահեց միշտ ,
 ու ամմէնուն հնազանդութի քարոզեց .
 « որդի եղեալ եմ ես (կըսէ) հպա
 տակ հօր իմոյ , և սիրեցել յաչս մօր
 իմոյ : Այլ որդեակ խրատու հօր քո
 և մի մերժեր զօրէնս մօր քոյ . զի
 պսակ շնորհաց ընկալցիս ՚ի զլուս քո
 ևն : » . Ե . 8 . 3 : Քրիստոսի չափ
 չես կըրնար ըլլալ եա . անոր աշ
 կերան ես , գոնէ անոր պիտի նմանիս ,
 իրեն պէս հնազանդ պիտի ըլլաս .
 « և էր նոցա հնազանդ » , կըսէ աւե
 տարանը : Հոր մար չունիս նէ՝ քեզնէ
 մենծ եղբար ունիս , քեզնէ վեր մարդ
 ունիս . անոնց խօսքովը քալէ , քո խել
 քովդ մի շարժիր . չէ նէ՝ սանձարձակ
 ձիու պէս լեռնէն վար կըղլորիս , տիւ
 մնսիդ հաւու պէս ծովը կըկորսուիս :

(ք .) Քեամիլուծիւն սիրել , քեամիլներու հետ տեսնուիլ . ճահիլներէն հովարտաներէն հեռու կայնիլ : Այլ ինչ բարի անուն և իհծիպար ունին քեամիլները , ինչ գէշ անուն ունին ճահիլները . դուն որ վար կը զարնես առսըզները՝ ըռսըզները , կերուխում սիրօղները , խումարպազները , ինչ բան ունիս անոնց հետ . թէմիզ հագուստով ինչո՞ւ քեօմիւրլիւխ մտնաս . թէմիզքեար եղիր հողւով և մարմնով , որ երեսդ ալ ճերմակ ըլլայ այ ու մարդկան առջև :

(դ .) Բերանդ մաքուր պահել , ո՛չ քիւֆիւր , ո՛չ առասպել խօսք , և ո՛չ անշնորհք շախայ : Ինչպիս մաքուր հայլին մէկ շնչով մը տունուխլանովիշ կըլլայ , որ մէջը բան չերենար , ես երեսդ աղտոտ կըցցնէ . ասանկ ալ մէկ անմաքուր խօսքով մը՝ սրտի սրբութիւն կաւրլովի՝ խօսողին ալ լսողին ալ : « Այն օրինակով ջանա՛ մաքուր պահել աչքդ ալ . պէտք չեղած բանը չի տեսնաս . չէ՛ նէ՛ կըղէհիրօտիս կըմեռնիս . « ել մահ լը պատուհանս ձեր . և եմուտ յերկիր ձեր » . Երէ՛ , թ . 21 : Յոր երանելին իր կտրճութե՛ պէրի աս կա-

նոնս նիէթով կը պահէր. ուստի կըսէ.
« Ուխտ եդի ընդ աչս իմ, և ոչ հայե-
ցաւ ՚ի կոյս » . Եւ . Լւ . 1 : Ըստ առաւել
անպարկեշտ անձանց վրայ մի նայիր :

(Դ .) Դատարկ չի կենալ . սա-
տանան որ քեզ պարապ գտնայ նէ,
տոջի գործքը կըլլայ քեզ ձգել ՚ի փոր-
ձութիւն մարմնոյ : Բանիդ գործիդ,
զէնահաթիդ՝ քեարիդ, կարգալուդ՝
աղօթքիդ, խղճէթիդ էտեւէ ըլլաս նէ,
ոչ դուն ատեն կունենաս մեղք մը
միտքդ բերելու, և ոչ սատանան կըր-
նայ քովդ մօտենալու : Ինչպէս մէկ
մարդ մը զբաղմունքի մէջ ըլլայ՝ ու-
րիշներուն հետ մասլահաթ մը տես-
նալով, դուն անատեն անոր քովը չես
ուզեր ու չես ալ կրնար մօտենալ, բան
ունի տէյի . հապա պարապ ատենը
կըփնտռես՝ որ ուղածիդ պէս հետը
կեօրիւշմիշ ըլլաս . սատանան ալ քեզի
ատանկ կընէ . պարապ ատենը՝ քովդ
կուգայ . զբաղմունքիդ ատենը մէկ դի
կըկենայ :

Ժբ . Մնաց որ ճահիլ ու քեամիլ խե-
լահաս աղջիկներուն ալ մէկ քանի կա-
նոն պէտք է՝ վերի ըսածներէս ՚ի զատ,
բայց ալէկ կըլլայ որ անոնց ըսելիքս՝

իրենց մօրը զուրցեմ: Թող աչուրնին
բանան մարերը՝ որ իրենց զաւկըներուն
աչքը չիբացուի. չէ նէ՝ ետքը շատ փիւշ
ւան կըլլան, ու շատ մենծ համար պիտի
տան այ: Այլ գէշ մօրը, որ իր զա-
ւակը իրեն կընմանցընէ, վայ կուգայ
աղէկ մօրը զլուինն ալ՝ որ իրեն զա-
ւակը իրեն չինմանցնէր, երբոր կըր-
նար նմանցնել. առջինը կըգատա-
պարտուի իրեն կրկին չարութենովը՝
որ ուրիշի ալ պատճառ եղաւ չար ըլ-
լալու, երկրորդն ալ կըգատափետուի
իրեն անհոգութեւնը. հիմա մեր խօսքը
ասանկ աղէկ մօր վրայ է՝ թէ ինչպէս
հոգ պիտի տանի իր աղջիկ զաւակը
մեծցնելու ատեն:

Արդարեւոյ պարկեշտ պահելու է.
կամքը կտարելու է. աղօթքի, կարգա-
լու, բան բանելու, թէրպիէով շարժե-
լու, խզմէթ ընելու սովբեցընելու է.
պէտքը չէ թողուլ՝ որ ոչ իր առջևը
և ոչ ուրիշի առջև համարձակ կեր-
պով խօրաթէ, կամ շատխօսութիւն
ընէ. անպարկեշտ կամ անվայել կերպ
մը շունենայ՝ նստելու ելլալու պառ-
կելու ատեն. վրայ զլուխը կոկ ըլ-
լայ, ոչ փաշտտած և ոչ խեղեփցած.

երեսէն ալ ամօթխածութիւն կա-
թէ, հիճասլը ու խափիլը սիրէ պար-
կեշտ աղջիկներուն պէս: Ինչպէս ա-
րիստոտէլին իմաստուն աղջիկը՝ երբօր
լսեց խելացի հօրմէն աս վարպետ
հարցմունքս, թէ ասչափ գուներուն
մէջ որ ըռէնկը կըսիրես, աս խելացի
ու վարպետ պատասխանը տուաւ. ան
ըռէնկը կըսիրեմ՝ կըսէ, որ խափկոտ
աղջըկան երեսը կըտեսնուի:

Դարձեալ պիտի նայի մարը՝ որ
զաւկին խելքը բացուելէն էտե՛ օյուն-
ճախ բաներու ետեւէ չիյնայ, նոր իճատ-
ներ չիճարտարէ, հայլիի առջև շատ
չի կենայ, մանչիկներու հետ չի խա-
ղայ. մինաւորիկ չի կենայ մէկ տեղ
մը ոչ մանչու հետ, և ոչ աղջկան մը
հետ. չէ նէ՛ սատանան անոնց մէջ
կըմտնայ՝ միանձի կը լլայ՝ մանտր մուն-
տըր առուտուր ընելու: Քիչ մը մենծ-
նալէն էտե՛ օտար մարդու չերենայ,
չիտեսնայ. դուսը չիկայնի, դռնէն
դուրս հիչ չելայ առանց մօրը. պա-
տուհանը շատ չի նստի. խալապալըխ
տեղը հիչ չնստի. չէ նէ՛ ամէնէն
մէյմէկ հիսսէ կառնէ չարութեան,
ինչու որ՝ աղջիկներու բնութիւր հէմ

Հետաքրքիր է , Հէմդափտ ընօղ ամօէն
տեսած ու լսած բանը :

Հասլա ինչ ըսեմ ան մարերուն , որ
իրենց անմեղ զաւկրներուն արունը
կըմտնան . անոնց առջեւ ամօէն բանը
բայ կըխօրաթեն . սէտք չեղած բաները
կերեն անոնց կըհարցնեն՝ որ աշուր
նին բացուի , կըսորվեցնեն ու կըցցը
նեն չցիացած բաներնին . աշըխ սէյիր
ներու տեղուանք կըտանին . առաս
սէլ խաղեր կանչել կուտան , կամ թող
կուտան . և այլն . դէշ մայր չէն մի
ըսուիր ասոնք՝ վայի ու անէծքի ար
ժանի : Արանի այն ծնողաց՝ որ անծաշ
տուծք և երկիւղածուծք կըմեծցընեն
իրենց զաւկրները . որով Հէմայ՝ Հէմ
մարգկանց առջեւ գովելի կըլան իրենք
ալ՝ իրենց զաւակներն ալ :

Հասլա թէ ծնողքը աշխատին իրենց
զաւկրներուն աղէկ ըլլալուն՝ հոգևոր
և մարմնաւոր կողմանէ , ու զաւկրները
աղէկ չելան նէ , ծնողք իրենց վարձքը
չեն կորսնցներ , էւելօք կառնեն . զաւ
կրներն ալ իրենց պատիժը չեն անցու
ներ , չէ թէ միայն անգին (որ է սոս
կալի ,) Հասլա աս աշխարքիս մէջն ալ
(որ վախնալու բան է) . ինչպէս որ

շատը աչքով տեսանք, ու կըտեսնանք
կոր: Խեղք ունին նէ ուրիշ զաւակները,
ասանկներուն օրինակէն՝ աւելի խելք
կըրնան սորվիլ. անանկ որ՝ ինչնս
աղէկներէն աղէկ օրինակ կայ առնելու,
յէշերէն ալ սախընմիշ ըլլալով հեռա-
նան պիտոր և ուրիշին պակսութենով
ու պատիժով իրենք խրատուն պիտոր.
չէ՝ նէ՝ ետքը իրենք ալ ան բարկու-
թեանը կը հանգիպին. և ան ատեն ան
ձառքէն չեն կրնար զիրենք խաղըսել
իրենց սք ծնողքն ալ. ամմէն մարդ իր
յիշուն ճարը պիտի տեսնայ. որ չըլլայ
թէ իր ծնողքը վեր ինքը վար ըլլայ.
կամ իր զաւակը վեր ինքը վար ինկնայ,
ինչպէս որ շատին կը հանգիպի երկու
կերպն ալ:

ԳԼ. ԺԱ:

Հասարակաց կամ բաղնաւն ներգործական ցառ՝
որո՞ւ անէլի Դեղնայ կարօտին շնորհացն ան:

Օտրմանք մը եկաւ ինծի ինքիրմս՝
աս բաներս զրելու ատեն. ատ ինչ
է ըսի, ես դեղ կենաց կուզէի շարա-
ղրել ան ընդդէմ ամենան հողեոր

ցաւոց և մահաբեր հիւանդութեանց՝
իրբե հողեոր բժշկարան մը . հիմա
ինչ եղաւ . օխտը մահուչափ ցաւերը
ձառք առեր կերթամ կոր . ուրիշ ցաւ
չիկայ մի՛ գեղի կարօտ . (կարծեմ թէ
կարգացողներուն մոքէն ալ պիտի ան-
ցնի աս բանս :) Մէյմալ նայիմ որ՝
բիւր և անհամար ախտեր կան , որ ոչ
ախտերի խանութ և ոչ էղաճի՛ կրնայ
ասոնց գեղ հասցընել : Հէլէ սկսիմ
ըսի՛ մէկ քանիին էղան գրել . տեսնամ
որ՝ նոյն գեղերը պէտք կըլլան կոր
ամմէն ցաւու , ինչ գեղ որ կայ տրուած
աստուծմէ օխտը մահուչափին գէմ .
մէյէր (աղէկ մը նայիմ որ) ցաւերն
ալ ան օխտէն դուրս չեն . ցո ինչպս
ամենայն մեղք ծնունդ են եօթնադուիս
վիշապին , այսպէս ալ անոնց հակա-
ռակ եղած առաքինութիւնները՝ ամմէն
կերպ մեղքին հախէն կուգան :

Աստի ամենեւին էւելորդ երեցաւ
ինծի՛ ալ ուրիշ մեղքեր մէջ բերել , և
մէկիկ մէկիկ գեղ գրել . չէ՛ նէ՛ կրկ-
նաբանութի կըլլար , ինծի ալ կարգա-
ցողին ալ զլխացաւութիւն կըբերէր :
Միայն թէ որովհետեւ փորձը կըցըցնէ
որ պազի պազի անխմանալի ցաւեր

կան բազմութե մէջ , որ ամմէնքը
Ֆարդին չեն երթար՝ թէ ծանտոր բա-
ներ են , ևս առաւել՝ թէ ո՞ր մեղքին
ծնողքն են կամ ձագերն են , և կամ
սոսկ մարդկային պակասութիւն մը
կըսեալեն՝ իբրեւ տկարութի ներելի , ամ-
մա՛ իրենց վրայ ներելի , ուրիշի վրայ
աններելի , ասանկ ցաւերուն մէկ քա-
նին հարկաւոր կերեւոյ հոս յիշել ,
որ անոնցմով՝ անոնց նմաններն ալ
հասկըցուին :

Ի . Առաջին՝ երեւելի և աներեւոյթ
ցաւ մը նէ հասարակաց՝ Անբաժն-
կան հոգի-ն էնաց հոգ-ոյն : Չեմ գիտեր՝
ինչպիսի կըլլայ որ մարմնաւոր կենաց կող-
մանէ ամմէն բանի խելք կը թափենք . իսկ
հոգեւորին ապուշ կըմնանք . կմ հայվա-
նի պէս թէվէքէլի կեանք մը կանցը-
նենք , կամ բոլոր բանականութիւնիս միշտ
ճի բաներուն կը ծախենք , որ առեն
պիլէ չիմնար՝ թող թէ զլուխ՝ չարն ու
բարին հոգւոյն մոռածելու : Հետն ալ
անհոգութի մը տիրած , որ ամմէն
մարդ անփոյթ կերեւոյ կոր իր կատա-
րածին վր . կեանքերնին անցնել կը-
նային՝ սանկ նանկ , բայց կեանքը
անցնելէն էաւ կեանք մը կուգայ , թէ

մահ, անի հոգալ չիկայ՝ զերէ մամը
տալ չիկայ : Արդ յայտ է՝ թէ այս
ախտս է բուն իսկ ծուլութիւն ըսած
նիս, ուստի անոր դեղերը նայէ՛, ետքը
զանցառութեան մեղքի վրայ ըսելիքս
ալ կըտեսնաս :

Հիմակուց հիմա ես ասոր կըցա-
ւիմ որ՝ անմտածութիւնը, որ է կամ
անբանութիւն կամ խելագարութիւն և
կամ քնածութիւն, անանկ թաղաւորեր է
շատին զլիսուն վր՝ որ մտածողը խենդ
կըսեպէն . հոգւոյն հոգ ընօղը խղճա-
հար կըհամարին . հոգւոր խրատ
խօսողը՝ տղի խելքէն վեր չեն դներ .
հոգւոր բանը՝ պօշ ասեն ունեցողի
պարտք կըկարծեն . կմ բան չունեցող
մարդու գործ է կըսեն : Ա՛ն իսէ՛ աս է
ասըլ մարդու բան ու գործքը, և առջի
և վերջի հարկաւոր գործքը . « վախճան
բանիս՝ զամ ինչ լուր . յայ երկիր և
զպատուիրանս նորա պահեա՛ . վն զի
այս է ամենայն մարդ . (կամ, զի այս
է մարդն ամենեկին :) . Օ՛ի զամ արա-
րածս ածցէ ամ ՚ի դատաստան . յամի
անտես արարելոյն՝ եթէ բարի և եթէ
չար » . Ժող. 13 : Ուրեմն իրենց՝
յի Տասիրաց ըրածը բոլոր դարտակ և

անպիտան բան է . փնաս ալ մենծ , որ
Շքի մէջ բոլորովին ընկղմելով աւելորդ
հոգօք աշխարհականօք ու գիշեր ցորեկ
մտմտութեով հոգւով և մարմնով կըր-
նան կորսըւիլ . ինչպէս որ շաան ալ կը-
կորսըւի : Մի այսպէս սիրելիք՝ մի . հա-
պա՛ « զվերինն խորհեցարուք . մի զայս՝
որ յերկրի աստ է » . Կող . Գ . 2 :

Ասպելու խենդեր ալ կան միջերնիս .
էն առաջ լեզունին պէտք է կասել ,
որ անհոգութիւննին առաջ տանելու
համար՝ կամ խօսքով կամ զործքով
կըսեն . մենք հիմակուց հիմա մեր աս
աշխարհքը նայինք , քէֆէրնիս զէֆքեր-
նիս նայինք , ետքը ինչ կուզէ նէ՝ ըլլայ .
ինչ պէտք է ըլլալիքը մտմտալ , ինչ
որ պիտի ըլլայ՝ պիտոր ըլլայ : Ատանկ
է մի , եա ո՛վ անխելք՝ ատ խելքը ուս-
կից սորվեցար որ մարմնաւորին ետքը
միշտ առաջուց կըմտմտաս . ինչո՞ւ ամբո-
ւընէ ձմերվան զահրէ կըտեսնաս . ինչո՞ւ
իրիկուան ուտելիքդ՝ առտըվանց կամ
կէս օր կըստարաստես . ինչո՞ւ այսօր
կըլաստըլիս նաեւ վաղուան համար .
բան մի գներ՝ բան մի եփեր , ու չունե-
ցածդ կեր , աս չըլլար նէ , գոնէ աս-
օրուան վաստակդ հատցուր , վաղը

ինչ կուզէ նէ՝ ըլլայ։ Աս անհոգութիւն
ընէիր նէ, դուչէ կըրնայիր վաղուան
ապրուստն ալ վաղը վաստըկիլ ու
ապրիլ. բայց աս կենացս մէջն որ
հոգւոյդ վաստակը չընես նէ, անդիի
կեանքը վաստակ չիկայ. ձեռքդ լեցուն
մեռնիս նէ բարի գործքով, յաւիտեան
հարուստ կըլլաս. ձեռքդ պարապ եր-
թաս նէ, յաւիտեան զիւյիւրտ կըլլաս,
ասոր ճարը հիմակուրնէ տեսնելու
չէ՞ մի. ասանկ մենծ բանի անհոգութի
ո՞ւր տեղ կըսըղմի. դուն որ քեզ չի
հոգաս նէ, ուրիշ մը քու տեղդ հոգա-
ցող կայ մի. չիկայ. հապա ինչ խեն-
դութի է ինչ թմրածութի է, որ աս
անցաւոր ճքիս համար ամմէն հոգ
ու մամտութի կընես էւելօք, իսկ անանց
և յաւիտենական ճքին համար՝ կամ
բնաւ չես հոգար. կամ խիստ քիչ կը
հոգաս :

Բ. Արկրորդ ցաւը՝ որ առջինին հեա-
ցաւելու բան է, հոռանալ զհաճ, լեռնէլու-
ղէն աղբիւ։ Ասկից է մարդկանց ամմէն
կերպ անկարգութիւն, և այս է սատա-
նային հնարքը՝ որ ինչնցս եւայի առջև
դնծ սուտ հանել ուզեց, ու անոր ըս-
տառնալիքը՝ իմ հըր յիշելը հեռացուց.

որ աստուծմէ հեռացընէ զանի, « ոչ եթէ մահու մեռանիցիք » ըսելով, ասանկ ալ մեզ կըխարէ ճարտար կերպով, մեռնիլ կայ ամմա կըսէ, ոչ թէ այսօր կամ վաղը մեռանիցիս, աս մօտ տարիներս մահը քեզնէ հեռու է, տարիքդ շատնայ, ատենդ լըմնայ, բանդ գործդ կատարուի, ետքը ետքը՝ մեռեր ես չես մեռեր հոգ մըներ, հիմա հանդիստդ նայէ, մարմնոյ կեանքըներ կայ է՝ ատոր նայէ, հոգոյդ ալ ատեն կուգայ որ կընայիս: Ասանկ խաբուեր են ՚ի սատանայէ շատ մարդիկ, ետքը անդին աշուրնին բացուեր է՝ ճանաչել զբարի և զչար՝ խելքէ դուրս, ուրեմն դուն հիմա բարին ճանչցիր՝ մահդ մամտալով, որ ետքի չարը չտեսնաս: Չերկնցնեմ, այլ միայն մէկ նոր բան մը կարդացողներուն միտքը ձգեմ, որ կարծեմ թէ քիչ մը արթընցընէ զիրենք, որով և ամէն օր պատրաստ ըլլան մեռնելու, չէ՛ նէ՝ անպատրաստ դացողին բանը դէշ է:

Ըսելիքս է՝ կարճութիւն մարդկային կենաց՝ մարդկանց սովորական կարծիքէն շատ կարճ: Ասոր փորձը ամէն մարդ չի կըրնար հասկընալ, երբոր

տեղեկութիւն չունի Նքէս՝ թէ ո՞ր քաղաք, ո՞ր գեղ, օրը քանի՞ մարդ կըմեռնի, և մեռնողները քանի՞ տարուան են իրարու վր՝, կէ՞նճ շատ կըմեռնի՝ թէ ծեր, կէնճին մէջ աւելի կէնճ, թէ աւելի տարեց : Ստոյգը այս է՝ անհամար փորձերով հաստատուած, որ միշտ՝ պղտիկ հասակով մեռնողը շատ է ու խիստ շատ՝ քան զմեծահասակը : Անանկ որ հետաքրքիր հեղինակին մէկը ասանկ տէֆտէր մը կուտայ ընդհանրապէս :

Աշխրբիս մէջ եղած բոլոր մարդկանց չորրորդ փայը, այսինքն չէյրէկը, մէկ տարւան չեղած կըմեռնի կոր, անոնց մէջն ալ տասը ամսական մեռնողէն շատ է հինգ ամսրվան մեռնողը, ասկից շատ է երկու իրեք ամսրւան, կամ նորածին եղածը :

Բոլոր մարդկանց՝ իրեք փային մէկը կըմեռնի կոր քսան կամ քսանւիրեք տարին հասած չի հասած :

Բոլոր մարդկանց կէսը տղակուց կըմեռնի կոր՝ ութը տարի ու մէկ ամիս եղած չեղած :

Բոլոր մարդկանց կէսէն շատ էւելը՝ ցո երկու անգամ երրորդ փայը (ինչ

պէս վեցը՝ ըննին քովը,) կըմեռնի կոր
երսունըւինը տարին չկըմնցուցած :

Բոլոր մարդկանց՝ իրեք անգամ
չորրորդ փայը (ինչպէս վեցը՝ ութին
քովը,) կըմեռնի կոր խոսուն կմյիսուն
ու մէկ տարին չի հասած : () խտանա-
սուն կամ եօթանասուն տարւան մարդ
քանի՞ կայ աշխարքս նէ, ասկից իմացիր
որ՝ տասը տղոց միջէն որ մէկ օրը ծներ
են զանազան տեղ՝ մէկ հատը միայն ատ
տարիքը հասնի նէ, շատ բան է : Աւթ-
սուն տարեկան եղօղը՝ երսուն մարդկան
մէջ մէկ հատը չըլլար . ըննսուն տարին
հասնող՝ իրեք հարուր մարդկան մէջ
մէկ մարդ մը կըլլայ չըլլար . իսկ հա-
րուր տարեկան ապրօղ (կըսէ՝ ասոնք
գրօղը,) տասուերկու հազար մարդու
մէջ մէկը միայն կըգըանուի : Բայց ես
ատոր չեմ զարմանար . հապա շաշմիշ
ըլլալու բան է՝ որ մենք զմեզ աս մէկ
հատիկ ապրօղէն էւել կըբոնենք . ու
ասանկ կը խաբուինք չարաչար :

Աս մէկ հիսապ մը նէ ըսել ու ան-
ցնիլ չըլլայ . գուն ալ գիտցածիդ կեօրէ
հիսապի նսաէ, կըտեսնաս որ՝ կենէ
խելքէդ վեր է եղեր մահուան տէֆ-
տէրը . բայց ալ աւելի աղէկ կըլլայ

որ աւետարանական հիսապը բռնեա
քու վրադ . « արթուն կացէք , զի յո-
րում ժամու ոչ կարծիցէք՝ զայ որդի
մարդոյ » : Աս բանս չի մտմըտալէն
է՝ որ մարդիկ անմահաբար և անժաբար
կուզեն վարուիլ . ամմէնէն վեր ըլլալ ,
ամմէնէն հարուստ . համարձակ կը-
ղործեն զչարը . հոգ չեն տանիր բա-
րեղործուն , և աղէկ պատրաստութե-
աս աշխրբէս անդին երթալու :

Չըսես թէ մահը չիշելը մեղք չէ ,
մէկ անհոգութի մը նէ . ատ ալ ինչո՞ւ
հոգւոյն ցաւերուն մէջ դրիր :

Անանկ ցաւ մը նէ՝ որ ես ալ չեմ
զիտեր , թէ ո՞ր տեղաւորեմ . դուն մըտ-
քիդ մէջ տեղաւորէ , ես խայիլ եմ :
Սեղք չէ կըսես . հապա ինչո՞ւ չես
ըսեր՝ թէ կամ նշան է , և կամ պատ-
ճառ է մեղաց . ինչպէս ոտք չելալը՝
զիշեր ցորեկ նստիլը կամ պառկիլը
անշարժ , հիւանդութի չէ նէ , սախ-
տուն նշան է՝ անդամալուծութե կամ
ետքի ծերուն , որ մահուան դուռը
մօտեցեր է : Իշտահ չունենալ կերա-
կրոյ , կամ մէտէ չունենալ ուտելու ,
միտէի աւերութէ կուգայ . հիշ չուտես
նէ , մահը քեզ կուտէ :

ի . Երբորդ ցաւը՝ անուշով մօտ
առջի ցաւին , գործքով այլանդակ՝ է
ԴԱՆԴԱՂԱՆԻ (յի էհմալուծի կամ ետք
ձգելը անհոգաբար) այն բանը՝ որ
մեզ պարտական բերեալ կատարելու .
որ սոսկ ծուլութի չէ , հապա անիրա-
ւութիւն և անզգամութիւն : Հաս-
նուղ ունի աս քեօքը չորնալու ծառը ,
որ շատին սիրտը տնկուած է . ես մէկ
բանի տալը ձառքով շօշափել տամ
քեզի : Փորձով կըտեսնաս զրեթէ ամ-
մէն օր ասոր անոր վրայ , (երանի՛ թ է
քու վրադ ալ չիտեսնայիր ,) որ շատը
իրենց ծառաներուն , մշակներուն ,
բանուորներուն , սըւոր նըւոր տալիք
ստակը՝ որ արդար առնելիքնին է , որ
չափ կուշացընեն . ինչուան անոնց
հոգին չիհանեն նէ , չեն տար : Հասն
ալ կայ՝ որ ըստկի պարտք ընելու չեն
վախնար . փոխ կառնեն (տուօղ ըլլայ
նէ ,) շահով ալ ստակ առնելու խայիլ
կըլլան , բանի մը մէջ կըխօթուին՝ որ
ուրիշի ըստկով միայն կրնան գլուխ
հանել . ասանկ բանին որչափ որ
սրտանց էտեւէ կինկնան ու աղաչանքով
պաղատանքով , մանաւանդ թէ հնար-
քով մը ստակը վրանին կանցնեն ,

այնչափ ալ ետքը անփոյթ կը լլան սլարտ-
քերնին տալու, վճարելու պէս չեն,
ատենն է եկեր. վատէն է հասեր,
տուօղն ալ աւելի կարօտ է ըստկիքան
թէ առնօղը. բայց ոչ ստակ կայ, և
ոչ անշահ շահը: Ղանեմք թէ ըստկի
շահ ուղողին մուստահախ է աս պա-
տիժը. եա խօսք տուողին ու չիվճա-
րողին ինչ պատիժ պէտք է. երբոր
նեղը կինկնայ նէ՝ տուած շահը դըլ-
խուն հետ մէկ կըսեպէ գլխէն կը-
կարէ. շահ առնելու խղճմտանքը՝
որ գիմացինին կինկնար, ինք կըսկըսի
յիշել անխղճմտանքը. որ առաջուց
յիշէր նէ, բանը ասանկ չէր ըլլար:
Եսով խեղճ որբեւարիներ, ախշկին
մեծատուններ, աղքատներ՝ ունեցած
նին չունեցածնին կորսնցնելով ուրիշի
վրայ, ախուվախով հազար անէծքով
ու բամբասանքով իրենց հոգւոյն ու
մարմնոյն որ քէտէր կուտան նէ, ինչ
կարծես՝ ինչ պատիժ պահած կայ բուն
մեղքին տիրոջը, որ է հատուցմունք
չընօղը: Հապա որ իրենք ալ ըրածնին
կըզանան կոր, իրենք ալ ուրիշմէն չեն
կըրնար կոր ստակնին փրցընել, չեն
ըսեր՝ թէ մեղի ալ մուստահախ է

քաշածնիս . հապա հախ կըսեպեն չի-
տալը իրենց տալիքն ալ՝ որչափ որ
կըրնային տալ շատէ քչէ , անխղճ
մըտանք կուտեն կըխմեն , կըհագուին
կըսըզուին . սէյիրի՝ սէֆայի՝ իւրվա-
նի ետեւէ կըլլան . ու չեն ըսեր՝ թէ
մէկ մէկ կտոր մեզնէ կտրենք , ու հալ-
խին հախը տանք : Աս չեմ ըսեր , դուն
քեզնէ տես թէ մէկ մեղքէն քանի՞ մեղք
կեղայ . հսկայ ծնողքէն հսկայ զաւակ-
ներ կըլլան՝ ահաւելի և դարշելի :

Աւր թողունք սիրոյ դէմ եղած
դանդաղութիւնները (վերինէն զատ՝
որ սիրոյ տեղը ատելութիւն կըտանկէ .)
քիչ մարդ կայ որ կարենաս խղմէթ մը
յանձնել , աղաչել որ սա բանս ընէ
կամ ըսէ՝ առանց ստիկէ ելլալու (զերէ
անոր դպչիլ չըլլար ,) առանց փնաս
մը քաշելու . միայն բերնով կամ ոտքով
պիտոր աշխատի եղբօրը սիրուն հա-
մար . հարուրին մէկը չես տեսներ
դործունեայ եղբայրասէր : Իրաւ խել
մը կան՝ որ խօսքով պօլ պօլ կըխոստա-
նան , գըլխուս վրայ կըսեն . դործքով
ընելիք չունին . « երթամ տէր , և ոչ
չոքաւ » : Հաստ աղէկ էր որ խօսք չի
տային . մէյմը որ խօսք տալը՝ պար-

տականութի մէջ կը բերէ , ուստի խոստ-
մունքը չկատարելը՝ անիրաւութեան տէ՛ֆ-
տէրը գրած է . մէյմալ որ՝ դիմացինը
խօսք չի տար նէ , աղաչողը կամ յանձնօ-
ղը անկից յոյսը կը կտրէր , ուրիշի
կերթար , կամ անձամբ իր գլխուն ճա-
րը կը տեսնար . չեղաւ նէ , իրեն զըր-
կանք եղաւ :

Հայտնի է , որ հոգեւոր գանդալութիւն
ըլլայ նէ՝ հարկաւոր ատեն հոգի խա-
լըսելու բանին մէջ . ինչպէս քահանայ
մը որ խոստովանանքի և այլ խորհուրդ-
ները մատակարարելու չի հասնելով
գանդաղանօք՝ զուրիշի հոգին ալ կը դա-
տապարտէ , զիրենն ալ . ամմա պատ-
ճառ ունի եղեր , ես ալ կը հասկընամ
պատճառը ինչ է , պատճառանքը ինչ
է : Աշխարհականն ալ՝ որ տեղին կեօրէ
կըրնար մէկ օգնութիւն մը ճար մը
ընել եղբօրը հոգւոյն , մանաւանդ իր
ընտանեացը , ու անհոգութենով զանց
կառնէ , աստուծոյ պատասխան պի-
տոր տայ :

Դ . Չորրորդ ցաւն է անիւ- - - - -
խաւ- - - - - . զորն որ կուզէի անգամա-
զննութեամբ աղէկ մը պրպտել , ամմա
վարպետորդիքը չարշըին ճամբան փո-

խեցին դռները դարձուցին՝ որ քահա-
նայ մարդ չիմանայ չտեսնայ ներսը
ինչ կըլլայ ինչ չըլլար . կուզէի ամմէն
էսնաֆէն ամմէն զէնահաթէն էն վար-
պետը գտնալ , առաջ գովելի վար-
պետութիւննին հասկընալ՝ որ խելքի
մարիֆէթի բան է , որ անոր կեօրէ
Շքի պէտք եղած գիրք մը հանեմ՝
ուրիշ տեղաց ալ վրան աղէկ բաներ
էւեցընելով . ետքը իրենց անիրաւ վար-
պետուին ալ հասկընալ՝ որ սատանային
խելքէն փոխ առած է , ու անոր կեօրէ
Շքիս աւելի պետք եղած բարոյական
մը գրել՝ որ հիշ մէկ բարոյական մը
ան քեօշէները չէ քալեր : Արբոր աս
չեղաւ նէ , ես կաղաչեմ որ իրենք չար-
շըցիք մէկ բարոյական մը շինեն՝ որ
մենք ալ բան սորվինք , ինչպէս որ պա-
զին կէս իրաւ կէս սուտ՝ կըսէ՝ թէ
թող վարդապետները մեզի աշկերտ
ըլլան առուտրի կողմանէ : Աստուած ,
պահէ որ եկեղեցականը աշխարհա-
կանութիւն չիսորվի . բայց աստուած
տայ որ աշխարհականը եկեղեցնայ ու
աստուծոյ պատուիրանքը չիմոռնայ .
ինչպէս որ շատը մոռցածի պէս կըլա-
րուի կոր . բայց ատանկ խարդախութի

ընելով առաջ իր հոգւոյն անիրաւութի
կրնէ, ետքը ուրիշին մարմնոյն կմ' ըստ
կին : Չերկնցնեմ յայտնի բանը. եր
կու խօսքին մէջ խելացին ամմէն ուղա
ծը կըդտնայ : Անիրաւութի անպակաս
կըլլայ կոր աշխարհքիս վր' ամմէն կող
մը ամմէն կողմանէ . ուստի իրաւամբք
ալ աստուած ծանտը ծանտը պատիժ
ները պակաս չըներ . բայց բուն իրա
ւունքը պիտի ցըցընէ բոլոր աշխարհ
քիս առջևը դատաստանին օրը . (չորս
վերջինքը քիչ մը քաղէ մէկը նէ՝ աղէկ
կրնէ :)

Անաց որ սովորական անիրաւու
թի կմ' զըկանք կամ նէ հախ բանը՝ հէմ
դիտնալով հէմ չդիտնալով կրնեն կոր
մարդիկ : Դիտնալով կրնեն կոր շատը
չարշը բազարին մէջ . չափէն էւել զին
գնելով, սուտ չափով ու սուտ կշառքով
աչք խաբելով, գէշը աղէկի տեղ խաբ
տըրմիշ ընելով, ուրիշին աղէկ բանը
վար զարնելով, կամ անոր առուտուրը
կտրելով, և այլ անհամար կերպով
խարդախելով, խամին ընելով, գողնա
լով, հարամ հէլալ չինայելով, սուտ
խօսելով, սուտ երգութննալով, աղքատ
ներուն սիրտը էրելով, մենծի պզտըկի

տունը քանդելով մենծ կամ պղտիկ բանով մը, և զայս ամենայն հախ սեպելով. զէրէ ուրիշ կերպ չի դառնար՝ կըսեն ըսողները՝ հիմակուան առուտուրը. ասանկ չընենք նէ՝ չենք ապրիր. ուրիշը ընէ՝ դուն չընես նէ, բացը կըմնաս :

Եւ հէյ անիրաւներ, ասանկ անիրաւ ճամբով ուրիշը դժոխք երթայ նէ՝ դուք ալ խայլիլ էք երթալու. ատ թողունք հիմա. (հէմէն ամմէնքը դժոխք պիտի երթան կըսեն. ասով կըկարծեն թէ՝ իրենք կըփրկուին:) Եսանկ անիրաւ ճամբով արդեօք աղէկ կապրիք կոր. աղէկ ճամբայ դտեր էք ձեր բանը դարձընելու նէ, ինչո՞ւ առաջ չէք երթար, ինչո՞ւ կըզանկըտիք՝ թէ ամմէն բան ախսի կերթայ կոր աէյի. ինչո՞ւ առջի ատեններուն կընախանձիք՝ ախ կընէք: Արեմն իրաւունք քանի կար նէ, առուտուն ալ աղէկ է եղեր. անիրաւութիւն քանի մտաւ նէ՝ գէշ հղաւ. ասկից է որ (ինչպէս դուք ալ բերնով կըվկայէք) պէթ պէրէքէթ չիմնաց առուտորի և ամմէն բանի. նեղը մնացեր են ամմէնքն ալ՝ տօլապներով տիւսարէներով կըկարծեն թէ աս ծա-

կըս զոցեն պիտոր . ան իսէ աւելի մենծ ծակեր կըբացուի որ կարկըտանք չիրոներ : Ուրեմն աս ճամբան չելար , մէյմալ արդարութե ճամբան մտմտալէք : « Սիրտ ասն խորհեցի զիրաւունս , զի յաստուծոյ ուղղեցին զնացք նորա » : (առակ . Ժե . 29 : և Ժգ . 9 :)

Զգիտնալով անիրաւութիւն կրնեն կոր ամիէն մարդ , որ իրենց տէրաը կրնային , իրենց մէրամը առաջ տանիլ կուզեն . ուրիշին տէրաը նայիլ չիկայ , ուրիշին հալէն հասկընալ չիկայ . զերէ եղբայրսիրուէ առուտուը չիկայ , « Սիրեսցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո » . բոլոր աշխարհքս անձնասիրութիւն է կարեր . ուստի առանց խղճմտանքի իրենց օգուար կրնային՝ ուրիշի վնասով ալ . ուրիշի նեղութիւն կուտան՝ իրենց հանգստեանը համար . հատկսկիծ ըլլալ չեն զիտեր , ես կըբաշեմ կոր՝ թող ան ալ քաշէ ըսելով առաջ կըբաշեն իրենց բանը , ուրիշինը ետ կըձգեն . կուզեն որ իրենց ամիէն բանը լծման ըլլայ , պակաս բան մը չըլլայ . ամմա ասանկ ըլլալու պատճառով ուրիշի ինչ կըլլայ ինչ չըլլար՝ հոգերնին պիլէ չէ :

Ասոնց ինչ ըսելու է . եղբայրսիրու,
թիւն կըսեն՝ մէկ բան մը կայ . մէյ մը
համտես ըրէք , այդ ամենայն անհամ
ցաւերը կըփարատին :

Ե . Հինդերորդ ցաւն է ՏԺԳ՝Հան+
ՃԳ՝Հան+ ամմէն մարդու իր վիճակէն ,
իր քաշածէն . զոր փորձիւ կըտեսնաս
բու վրադ ալ . հիւանդ ես նէ՝ մէկ
թիւոլիւ , առողջ ես նէ՝ հազար թիւու
լիւ . աղքատ ես կամ ծառայ ես նէ՝
թարգ մը , հարուստ ես կամ տղայ
ես նէ՝ ուրիշ կերպ . տունը ասանկ ,
գուրսը անանկ : Օլարմանալին աս է՝
որ ամմէն մարդ կըկարծէ թէ իր
տէրտը ամմէնէն էւել է . սանքի մար-
տիրոսներուն մօտեցեր է , ճգնաւոր-
ները լմնցուցեր է . խրատ տալ ու
ղենաս համբերութեան նէ , անոնք
քեզ կըխրատեն . եկուր մէյ մը քաշէ
քաշածնիս տէ , ան ատեն տեսնամ
ինչ կըզուրցես . չես զիտեր չես հաս-
կընար , ընտոր հասկըցընեմ : Ատանկ
չէ , կըսխալիս սիրելի . զերէ դուն քու
տէրադ միայն զիտես , ես շատին տէր-
տը զիտնալու ու մխիթարելու պարտա-
կան եմ . որովհետեւ հողևոր բծիշկ
դրեր է իս տէրը : Մտածներուդ սըտու-

Թիւնը մէյ մը անկից հասկըցիր որ քեզիպէսները միաբերան քեզի պէս կըխօսին, թէ մեր քաշածին նմանը չիկայ. անանկ է նէ ամէնքդ սուտ կըխօսիք, որովհետեւ ամէնքնալ զիրենք միայնխեղճ կըկարծեն. անխեղճ ամէնքնալ անանկ են՝ մէկ մէկէ էւել պակաս: Մէկ իսպաթ մը նալկայ որ՝ հասկըցողը կըհասկընայ հողևոր կառավարուն մէջ. այսինքն անոնք որ ճշմարիտ խեղճ են աշխարհօրէն, ու ծանր խաչ ունին նէ, մանաւանդ անսլարտական խաչ՝ այսինքն առանց իրենց իսպաշաթի. և ծածուկ խաչ՝ որ աստուծոյ յայտնի է անոր ծանրութիւնը, ասանկները շատ չեն ճշգոհար. աստուծոյ կամքը աս է կըսեն, աստուած մեզ կըսիրէ եղեր կըսեն: Աւ իրաւքնէ անանկ է. « զի զոր սիրէ տէր՝ խրատէ, տանջէ զամենայն որդի՝ զոր ընդունի » . ասոր վրայ համբերութեան ճատին մէջ աւելի ըսելիքներ ունիմ:

Հիմա այն պատմեմ որ, պազի մարդկանց՝ որ դժար խօսք կըհասկընան՝ փորձելու համար ըսած ունիմ. տըժգոհանքէդ շահ մը տեսած ունիս. նեղանալով դժարելով՝ գէշ խօսք հա-

նելով բերնէդ , տէրտիդ տէրման եղեր է . աղքատութիւնդ անցեր է մի . զէն կինցեր ես . հիւանդութիւնդ անցեր է , առողջացեր ես մի . բանիդ գործիդ ձախորդութիւնը յաջողութեան դարձեր է մի : Հիշ մէկէն չեմ լսեր թէ պէլի՝ այո՛ . հապա ամմէնէն ալ ներհակը լսեր եմ . չէ՛ չէ՛ կըսեն , տահա պէթէր է եղեր : Անանկ է նէ , համբերենք որ՝ համ մը բերենք լեղի խաչին . չէ՛ նէ՛ ատ անհամբերութիւնը աւելի կըդառնացրնէ . աջակողմեան ու ձախակողմեան աւազակին օրինակը մի մոռնար :

Հապա հիշ խօսք չըհասկըցողին ինչ կըմնայ ըսել . տէ՛ գնա՛ աւելի տըժգոհա՛ , աւելի դանկատ ըրէ , որ էւելօք ծանտրնայ կամ շատնայ խաչդ : Արջը որչափ աւելի վեր կընետէ տուզախին թօխմախը նէ (կըսեն ,) այնչափ աւելի ուժով կինջնայ թօխմախը իր գլխուն . ինչուան որ սէրսէմէնմիշ կըլլայ , կինկնայ կըփըռվի . ու կըբռնուի . ասանկ է ասանկներուն ըլլալիքն ալ :

Աղբըտներուն բանը իրաւ որ դժար է . մանաւանդ տիւշկիւն աղքատ է նէ , կամ աղքատ ու հիւանդ , և այլ շատ

կերպ տալը պուտախը խաչեր ալ
հետը : Արցաւիմ ու կրցաւակցիմ
իրենց մարմնաւոր խեղճութեան վրայ .
բայց աւելի կրցաւիմ որ իրենց խըմէթը
չեն գիտեր , որ աստուծոյ մօտիկ են ,
արքայութեան ժառանգ են , երանելի
են , թէ որ սիրով տանին նէ . երանի
աղքատաց կըսէ աւետարանը (ամմա
հողւով) . երանի մեծատանց չըսէր ,
ինչպէս որ տժգոհ աղքատները կը
զուրցեն , հապա վայ կուտայ . ուրեմն
աւելի խղճալի են հարուստները՝ քան
աղքատները . և երանելի են ամենայն
նեղութիւն քաշօղները՝ քան փախչող
ները :

Դ . Վեցերորդ ցաւն է՝ Աստուծոյ
Խրապը և պատիժը Վրանիս շահնէւ , գիտցա-
ծնէս վազ չի դալ , աւելի վատթարա-
նալ : Որ մարդը տեսերենք որ՝ իր
զլխուն եկած պատիժը հասկընայ ու
զգաստանայ . բերնով ամմէնքս օրթայ-
էն կըզուրցենք հիմակուան ատենին
համար , մեղքերնիս է , պատիժնիս
կըզտնանք կոր , կան որ իրենց անձին
վրայ ալ կըխոստովանին՝ կենէ բերնով ,
աս բանս իմ մեղքիս համար է . բայց
հասարակօրէն խօսքին մէջը կամ հպար-

տութիւն մը կայ, որ իր վրայ խօսելով՝
գիմացիներն վրայ կիմանայ, ուրիշի
վրան ալ կուզէ իմացընել, զինքը մէջ
խօթելով՝ բան գիտցօղ կուզէ երեցնել,
և կամ կեղծաւորութիւն մը կայ,
կուզէ որ գիմացիներ ըսէ՝ թէ աստանկ
չէ. դուն ինչ մեղք ունիս ատ բանիդ
մէջ: Իսպաթը ան է՝ որ աստանկներուն
կրնաս նէ ըսէ, իրաւ հրամանքդ ալ
յանցաւոր ես, մեղքիդ համար աս բանը
զլխուդ եկաւ, աս բանս աստուած
քեզի խրատ ու գեղ տէյի տուաւ:
Ասոր ներհակ՝ ամմէնքս ուրիշի ինկնա-
լը կամ ձախորդութիւնը լսենք նէ,
մէկէն 'ի մէկ վճիռ կըկտրենք նախ
մեր մտացը մէջ, ետքը բերնէ ալ պա-
ղի հեղ կըթուցընենք, թէ պատիճը
դտաւ. աստուած արդար է:

« Արդիք մարդկան մինչև յերբ էք
խստասիրտք. ընդէր սիրէք զնանրու-
թիւն, և խնդրէք զստութիւն »: Խըս-
տասրտութիւնը չէ՞ մի՞ որ քանի պա-
տիժ շատցաւ աշխարհքիս վրայ նէ,
ապաշխարելու տեղը՝ ամմէն մարդ 'ի
չարէ 'ի չարագոյն կերթայ կոր, նան-
րասիրութիւնը չէ՞ մի՞ որ աստուծոյ
խրատը պօշը կանցնեն, ընդունայն

և մարմնաւոր բաներու էտեէ ինկնալով լեցուն բանը չեն հոգար, այսինքն զհոգին. և ստախնդրութիւն չէ՞ մի՞ որ իրենց վըրայ չեն առներ աստուծոյ խրատը, ուրիշի վրայ կըձգեն. « ես ասացի 'ի զարմանալ իմում, թէ ամենայն մարդ սուտ է » . զերէ ամմէնքս մեղաւոր ենք, ու ամմէն մարդ զինքը անմեղադիր կընէ՝ զո՞նէ ինքնիրեն :

Է. Աթոքներորդ ցաւն է՝ Մարտի 5-ը Խաբու Տիէ Լենէլ, չուզել ալ լսել խրատ եղբօրմէն, իսկ եղբայրական յանդիմանութիւնը կամ ազդարարութիւնը՝ թշնամութիւն սեպել : Աստուծոյ խրատը մտիկ չընօղը մարդու խրատին մի անկաճ պիտոր դնէ. (ան իսէ վախնար պիտոր՝ որ եղբօրը խրատը մերժելով աստուծմէ չի մերժուի :) Քահանային խրատը շիտակ չի հասկըցողը, կամ խօսքը չի բռնօղը հազար վէսիլէ գտնալով. եղբօր խրատը ինչպէս ընդունի : Ամմէնքս սողոմոն իմաստուն ենք եղեր, ամմէնքս վարդապետ՝ այսինքն վարպետ, աշկերտ չիկայ. ամմէնքս արդար, մեղաւոր չիկայ. մեղք կայ, մեղաւոր ո՞վ կայ : Ուստի ես ալ ըսեր եմ շատ անգամ՝ բան հասկըցողներուն, ես

մեղաւոր կը փնտռեմ՝ չեմ գտնար, որ
տեսառն իմոյ խօսքը կատարեմ. « Ոչ
եկի կոչել զարդարս, այլ՝ զմեղաւորս.
զի ոչ է պիտոյ բժիշկ կարողաց, այլ
հիւանդաց » . հիւանդ չիկայ նէ՝ դեղը
ինչ բանի պէտք է . զինքը մեղաւոր
ճանչցող չիկայ նէ, ես ինչ երեսով
վարդապետ ապաշխարութեան ըլլամ.
ուրեմն Յովհանէս մկրտչին ալ չեմ
կրնար հետեիլ՝ որ մեղաւորներուն
կըքարոզէր . նոր մկրտիչ մը ըլլամ
արդարներու քարոզիչ : Ա՛ր արդար .
ոչ ո՞ք է արդար . այլ ամենայն ոք ար-
դարացուցիչ անձին . ամմէն մարդ զին-
քը անմեղադիր կընէ կոր՝ ինչ խրատ
որ տաս . անոր համար խոստովանանք
ու ապաշխարանք ընելու ատեն ալ
ճշմարիտ զղջումը կը պակսի, ճշմարիտ
ցաւ մեղաց վրայ չերևնար, որով ճշ-
մարիտ դարձ ալ չըլլար : Ինքն անձ ո-
ղորմի իր աշխարհքին, ու ամմէնուս
ճշմարիտ դարձ տայ :

ը. Ուժերորդ ցաւն է, Աշխարհս Գեւ
է եղեր ըսելով ինչեւ ըսուեալ շա-
րէն բարի Հանելու տեղը՝ որ աստուծոյ
նմանութիւնն է, բարիէն ալ չար Հա-
նել՝ որ է սատանայի նմանութիւնն:

խելացին ու անխելքը, քեամիլը ու ճահիլը, ծերն ու տղան, աշխարքս աւրեր է կըսեն, չեն ըսեր՝ թէ մենք ենք աւրեր, կամ նայինք որ մենք չաւրենք ու չաւրըվինք : Ո՛վ խելացի, նոր հասկըցար՝ թէ աշխարհքս գէշ է եղեր. հազար ութ հարիւր տարի առաջ առաքեալը ըսած էր, « Աշխարհ 'ի չարի կայ » . անկից հազար տարի առաջ ալ անանկ կըխօսէր Սողոմոն իմաստունը : Այ՛ն ինչ ընենք, աշխրբէս դուրս փախչինք. հապա ինչ փակեր ենք աշխարհքիս փէշը : 'Աորանց մը ստեղծէ աստուած աս աշխարհքս, աստուծոյ շինած աշխարհքը չէ աւրըված, ու չաւրըվիր. պատուական էր ու պատուական է ամենայն բարիքովը, մարդուս շինած աշխարհքը՝ աւրելու աշխարհք է, ինչպէս որ աւրըվեր է՝ ու տահա աւրըվի պիտոր, ինչուան որ աստուած նորոգէ ետքի օրը, աղէկները վեր առնու երկինքը, անպիտանները աւլէ երկրիս ծոցը դնէ ու գոցէ : Ասանկ էնէ բարոյական հօքն է գէշ եղեր, գէրէ բարոյականը աղէկ չերթար կոր : Ասոր աղէկութիւնը գէշութիւնն ալ հաւան չէ կեցեր, իծմէն քեզմէն և

այլ ամենայն անհատ մարդիկներէն կը
կախուի . ես աղէկ ըլլամ նէ , ասկից
աղէկ աշխարք չըլլար ինծի համար .
դուն աղէկ ըլլաս , ես գէշ ըլլամ
նէ , աշխարք քեզի աղէկ է , ինծի
կըլլայ ինչ որ կըլլայ նէ : Արա՛ւ խօս-
քով . բոլոր բան մը իրեն մասերովն
է բոլոր . մասունքը աղէկ են նէ՝ ա-
ղէկ բոլոր է . գէշ են նէ , գէշ բոլոր
է . իսկ քու աշխարք ըսածդ անանկ
բոլոր մը նէ՝ որ աղէկ մաս ալ ունի ,
գէշ ալ . դուն աղէկին աղէկը եղիր :

Չըսես թէ՝ աղէկ մարդ ալ կայ մի
աշխարքս . կայ ու կայ . չըլլար նէ՝
աշխարքս կըկործանէր . ինչպէս կոր-
ծանեց աստուած սողոմ գոմորը՝ երբոր
տասը արդար չի գտնուեցաւ հոն նէ :
Ամա քիչ կայ եղեր արդար կամ աղէկ
քրիստոնէ մարդ . չե՞ս զիտեր՝ որ «
բազումք են կոչեցեալք , և սակաւք
են ընտրեալք » : Գիտես որ աղէկ
բանը քիչ կըգտնուի . սօխախը ու լեռ-
ները քարեր շատ , որ ոտքի տակ տեղ
ունին . ամմա պատուական քար կամ
ճէվահիր խիստ քիչ , որ զլիսու վրայ
ու ձեռքի վրայ տեղ ունի . դուն նայէ
որ աս քչիկներուն մէկը ըլլաս , ու

պինտ պատուականը ըլլաս: Աս ալ կայ
որ աղէկ ճէվահիրճի՛ ալ քիչ աշխարքիս
վրայ, այսինքն վարպետ քար ճանչցող,
շատը գէշին աղէկ է տէյի կըխաբուին,
պաղին ալ սոյ քարը չեն ճանչնար, տե-
սածնուն պէս վար կըզարնեն, կուզեմ
ըսել՝ թէ աշխարքիս մէջն ալ սոյ սոյ
մարդիկ կան, որ աղէկ ճանչցողը ա-
ղէկն ալ կըհասկընայ, ան ալ մարդ-
կօրէն, էն աղէկը աստուած գիտէ,
դուն քեզի բարի օրինակ տուող կայ
նէ, ան նայէ, ինչպէս որ կայ. չար
օրինակին մի նայիր, հապա նայէ որ
բարի օրինակ տաս՝ ինչպէս որ պար-
տական ես: « Այնպէս լուսաւորեսցէ
լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի
տեսցեն զգործս ձեր բարիս. և փա-
ռաւորեսցեն զհայր ձեր՝ որ յերկինս
է »:

Թ. Իններորդ ցաւն է՝ « Բաւարիս
անունը գործէն պիտի: Աս բանս շատ
ջուր կըվերցընէ՝ ըսելու տեղն եկաւ,
այսինքն շատ արցունք թափելու, որ
աս ցաւին դեղ ըլլայ: Աստուած իր
անհուն ողորմութեամբը զիս սուրբ
հաւատք կոչեր է, ուղղափառ հա-
ւատք, ճշմարիտ և ուղիղ հաւատք՝ զոր

ինքն աստուած յայտներ է հին և նոր
կտակարանօք մի միայն սուրբ կաթո-
ղիկէ և առաքելական եկեղեցւոյ . ալ
ինչ կրմնայ , արքայութեան որդի եմ .
ժառանգ աստուծոյ և ժառանգակից
քրիստոսի . վասն զի քրիստոնէ կը-
սուիմ ու եմ ճշմարտապէս : Աեցիր
հէլէ , կամայ եկուր . ճշմարիտ քրիս-
տոնէ ես նէ , կատարեալ քրիստոնէ ու-
թեան շնորհք ալ կայ վրադ՝ թէ չէ .
ատ մտմտալու բան է . « Այ՛նմ որ ասէ
ցիս տէր տէր , մտցէ յարքայուի երկ-
նից , այլ որ արասցէ զկամս հօր ի-
մոյ . եթէ կամիս մտանել ի կեանս , պա-
հեա՛ զպատուիրանս : հաւատք առանց
գործոց մեռեալ են : դու հաւատս ու-
նիս , և դէք հաւատան և սարսեն » :
Անհաւատն ալ իր խելքովը հաւատք
մը նէ գտեր , անոր կէօրէ յոյս մը
նալ կուտայ իրեն . բայց գիտենք որ
հաւատքը փուճ ըլլալէն էտե՛ յոյսն
ալ փճացած է . իմ հաւատքս որ փուճ
չէ , հապա՛ ես փճացնեմ նէ գործքով ,
յոյսս ո՛ւր կրմնայ : Մէսէլա չաթալ-
լանար , քրիստոնեայ եմ կըսես կոր ,
հասկըցանք . ատիկակ քրիստոնէական
վարդապետութեան առջի համարն է .

չգիտնայիր նէ՝ տղոց առջև ամօթ կըլ-
լայիր . հիմա նայինք որ աստուծոյ
առջև ամաչես պիտոր : Քրիստոնէ եմ
կըսես ճշմարտապէս . խօսքդ մի նայ-
իմ, գործքդ մի նայիմ, հաւատքդ կեն-
դանի ըլլար նէ , բարի գործքով կը-
շարժէիր . աս որ չի կայ նէ՝ կամ պա-
կաս է նէ , հաւատքդ ալ՝ հոգիդ ալ՝
կամ մեռած է կամ հիւանդ : Աստա-
նան քեզնէ շատ աղէկ գիտէ ամմէն
հաւատքի մասունքները . բայց ինքն
է զլուխ ամենայն անհաւատից և հե-
րետիկոսաց . զի գիտէ և ոչ առնէ .
շիտակը կըտեսնայ պայծառ , դէպ ՚ի
ծուռը կերթայ ընդ խաւար . մտքով
կըհաւտայ . և ոչ սրտով . խօսքով
իբրար կընէ , գործքով ինքեար կընէ .
չըլլայ թէ ասոր նման ըլլայ քու հա-
ւատքդ ալ՝ քրիստոնէութիւնդ ալ :
Չըլլայ թէ չըսուելու բանն ալ լսես .
« լաւ էր նոցա , թէ չէր բնաւ իսկ
ծանուցեալ զարդարութեան ճանա-
պարհն . քան թէ ծանեան և յետս կա-
ցին ՚ի սուրբ պատուիրանէն . կամ թէ՝
լաւ էր նմա թէ չէր բնաւ ծնեալ մար-
դըն այն » , թող թէ վերածնեալ մկրդ-
տութեամբ սուրբ աւագանին : Ա՛յ ասն

զի էւելօք սոսկալի դատապարտու-
թեան տակը կինկնայ, այնչափ ֆարդ
ունի քրիստոնէին տանջանքը անհա-
ւատէն՝ ինչպէս տասը մէկէն էւել-
է, հարուրը տասէն, հազարը հա-
րուրէն, սանքի ուրիշ նոր դժոխք մը
ըլլար՝ դժոխքէն չարաչար, ուրիշ մալ-
անկից աւելի չարազոյն, ըստ չափու-
չարութեան դատապարտած անձին :

Հատքրիստոնէ կայ հիմա անունով,
գործքը անհաւատէն պէթէր. հիմա
ասոր ինչ ըսենք, քրիստոսի աշակերտ,
քաւ լիցի, հասլա՝ սուտ քրիստոսի
այսինքն նեօին կամ սատանայի, քրիս-
տոսի աշակերտը աւետարանը կը քա-
րոզէ գործքով, նախ առնէ և ապա ու-
սուցանէ, իսկ գործքով կամ խօսքով
անհաւատութի սերմանօղը՝ որումնացան
դն է յայտնի : Թէ որ վարպետ պատ-
կերահան մը կարողանար քաշել մէկ
կատարեալ քրիստոնէի պատկերք մը,
ու անոր դիմաց հանէր անարժան քրիս-
տոնէին պատկերքը, ան ատեն կի-
մանայինք որ՝ աւելի մօտ է մարդու
կապիկը, քան թէ անունով քրիստո-
նէն՝ գործքով քրիստոնէի :

Ղշմարիտ և կատարեալ քրիստո-

նեայ ես՝ թէ չէ, քրիստոսի վրայ նայէ,
քու վրադ նայէ. նայէ՛ կըսեմ՝ վարքդ
կեանքդ ինչ նմանութիւն ունի անոր
հետ : Քրիստոս տէրն մեր՝ որդին
աստուծոյ՝ կըսուի պատկեր հօր իւրոյ
երկնաւորի, այսինքն բուն և իսկական
նմանութիւն նորա իբրեւ հարազատ
որդի . դուն ալ քրիստոսի պատկեր
և նմանութիւն պիտի ըլլաս, ինչպէս
որ անուն տուեր ես վրադ՝ աստուծոյ
որդիութեան և եղբայրակցութեան
քրիստոսի, չէ՛ նէ՛ չունիս մասն ընդ
քրիստոսի, և ոչ բաժին ժառանգու-
թեան հօրն երկնաւորի .

Ժ. Տասներորդ ցաւը (որ առջինին
եղբայրն է, բայց թապիէթը տար-
բեր,) անդո՞գն վստահո՞ւիւն, կամ ուր
ապահովո՞ւիւն գիւնիւն : Այան որ ի-
ւենց կենացը աջը ահեակը չեն նայիր.
ոչ արքայութեան թաքօր լեռը ելլալը
կըմամտան, ոչ դժոխքին խորխորաւն
որ աչքի առջեն է՝ կընային . ուլօութայ
կերթան փեղցփեղ կամ անկարդ և
կամ թոյլ վարքով . ըսես թէ մէյմը
չորս դիդ նայէ, քեզ ժողվըտէ, աս-
տուած ողորմած է կրսեն . մեղաւոր
ենք ալ նէ, աստուած ապաշխարու-

Թիւն է դրրեր . բայց այս ըսողը՝ ապաշխարութիւն ընող չէ . խօսք մը նէ՝ կըսէ . գործք չիկայ . յայտնի է որ ասանկին խեր չիկայ , կորուստը աչքը առածի պէս է . յանդուգը՝ յուսահատ մարդու հետ տէնի կուգայ :

Գանք որ ասըլ բարեպաշտներուն մէջ աս ցաւը կիզլի սըթմայի պէս տիրած է , չեմ'ըսեր մահացու հիւանդութեան պէս մեռցընող , բայց կատարեալ առողջութեան մենծ արդելք . աս է սուտ ապահովութիւն մը իր վրայ՝ թէ ինքը 'ի հարկէ որդի փրկութեան է . խօսքին տեղը գայ նէ , ամ մէնքս աստուածաբան կըլլանք , վկայութիւններով կըհաստատենք՝ թէ ոչ ոք կրնայ իր վրայ ապահովանալ . « ոչ զիտէք որոյ հոգւոյ էք » , ըսաց տէրն մեր , և առաքեալն՝ « ահիւ և դողութեամբ զանձանց փրկութիւն գործեցէք » . մանաւանդ որ իրեն համար ալ վախնալով կըխօսէր սուրբն պօղոս . « գուցէ որ այլոցն քարոզեցի , ես ինքն անպիտան դտանիցիմ » . և այլն : Ասոնք աղէկ զիտենք . բայց գործքով անանկ վարք մը անանկ կերպ մը կըցըցենք որ՝ սանքի մենք սէնէթլի

կամ ֆէրմանը և կամ պէրաթը սոյէն
ենք . թաղաւորական անձինք ենք ,
արքայութիւնը մեզի համար է ձապոյ
դրածի պէս :

Թէ որ սուրբ հաւատքիս կեօրէ
բարի գործք ունենայի նէ , ան ա-
տեն զուցէ ես ալ ատ խելքին վրայ
կըլլայի . և իրաւ որ պէտք էր մեզի
մենծ յոյս ունենալ հաւատքին ուժովը .
ու միշտ պիտի ունենանք յոյս՝ բայց
չէ թէ մեր վրայ , հապա աստուծոյ
շնորհացը և ողորմութեանը վրայ .
այսինքն թէ աստուած որ ինծի յա-
ւիտենական արքայութիւն տալու խօսք
տուաւ , չի խաբեր իս , հաւատարիմ է
տէր . ասոր ո՞վ կըտարակուսի : Բայց
իմ տարակոյսս աս է՝ իմ վրաս ալ , քու
վրադ ալ՝ ո՞վ սիրելի ընթերցօղ , ար-
դեօք մենք ալ հաւատարիմ ենք առ
աստուած . զաստուած չենք կրնար
խաբել , աս զիտեմ , բայց չըլլայ թէ
մենք զմեզ խաբենք սուտ ապահովու-
թեամբ մեր փրկութեան վրայ . չըլլայ
թէ մեր մէկ քանի մանտր մունտր բա-
բեգործութեան վրայ կիւզէնմիշ ըլ-
լալով , մէկ քանի յայտնի չարագործնե-
րէն աղէկ մեղ տեսնալով , մէկ քանի

Թէվէքէլի խօսօղներուն բերնէն մեր վրայ գովասանք լսելով, և այլ ասոր նման հազար կերպ ինքնասիրութեան հովերով ելքէննիս բանանք երթանք, ու ետքը խայրիսը սլաթըրմիշ ընենք: Բայց ես կը դնեմ, թէ դուն հիմա կատարեալ սուրբ ես. կըրնաս վաղ ուան համար խօսք տալ ինծի՝ թէ սուրբ պիտի մնաս. ճշմարիտ սուրբերը կը վկայեն՝ որ ատ ըլլալու բան չէ. «որ համարիցի հաստատուն կալ զգայի լիցի՝ գուցէ անկանիցի». ըսաց առաքեալը. քիչ մը նարեկ քաղես նէ, շատ բան կը հասկընաս աս մեր ցաւալի և զգուշալի վիճակին վրայ. տես որ չըլլաս՝ «այսօր մաքուր հոգեկիր, վաղիւ մօլի խելագար». հասցաւ աղէկ քննէ քեզ, ու անոր կեօրէ ընելիքդ դիտցիր՝ հաւատով, յուսով, սիրով, և ամմէն կերպ բարի գործքով:

Ժն. Սետասաներորդ ցաւն է, ՋնԺ Բանը պղտի Բանի Գեղ Դնէլ, պղտի Բանը ՋնԺ Բանի Գեղ Դնէլ: Ես մէկ ծով մը նէ՝ որ աշխրբիս ամմէն անկարողութեան դիրտը մէջը կը մտնայ, ու աչքի բան չերևոնար: Մէկ քանի օրինակ բերենք: Եստուծոյ մենծ կայ մի, չիկայ. անկից

չենք վախնար , մարդէ կը վախնանք ,
հայվանէ , ծովէ , հովէ , փայլակէ ,
կայծակէ : Ատեղծուածոց մէջ՝ սոսկ
մարմինն անհողի է՛ն վարի բանն է ,
է՛ն պղտի բանն է . զերէ՛ սոսկ մար-
մնոցմէ վեր է զգայունը , շնչաւորը .
ասոնցմէ վեր է բանաւոր հողին , և
անկից վեր է պարզ իմանալի հողե-
ղէնը , այսինքն հրեշտակը՝ ըստ որում
աւելի աստուածանման . արդ մարդս
իր հողւոյն խըյմէ թը բնաւ չի գիտնալով
սոսկ մարմինը և մարմնաւոր բանը բա-
նի տեղ կը գնէ կոր : Անցաւոր փուճ
բանը ափ ձգելու համար՝ անանց կե-
նաց անհուն զանձը կորսընցընէ կոր ,
մէկ ըստկի կը ծախէ հողին ալ արքայ-
ութիւնն ալ :

Գանք ուրիշ բանի վրայ . քանի՛
մարդ կայ որ ճանչնայ իմաստնոյն
կեօրէ , թէ « լաւ է անուն բարի քան
զմեծութիւն բազում , և քան զարծաթ
և զոսկի շնորհք բարիք » առաջ .
ԷՖ . 1 . և ըստ իմաստուն վարդա-
պետաց՝ թէ « լաւ է կոյր աչօք՝ քան
կոյր մտօք » : Ա՛յլ կը հասկընայ , թէ
օրէնքն աստուծոյ « պատուական է
քան զոսկի և քան զաւանս պատուա-

կանս « . թէ « լաւ է այր իմաստուն
քան զհօր » . իմաստութիւնը քան
զճարտարութիւն ձառքի և ոտքի .
գիտնականութիւնը վեր է քան զամ-
լէն արհեստ . դպրոց մը կանգնելը
մենծ է՝ քան զհազար տուն շինելը .
տուն աստուծոյ կանգնելը աւելի մեծա-
գործութիւն է՝ քան զամլէն աշխարհ-
քի վրայ եղած մենծ մենծ բաները .
ասոր նման տրամաբանէ զանազան
բաներու վրայ , որ հասկընաս թէ շատ
բան կրնեն մարդիկ որ՝ տղայական
խաղալիկ է . և քիչ բան կրնեն՝ որ
մարդու վայել բան ըլլայ . վասն զի
տղի պէս կրգատեն սովորաբար՝ որ իր
օյունձախները աշխարհքի հետ չի
փոխեր :

Պզտիկ բանի մը վրայ որչափ նիզայ
կըլլայ , որչափ մեղք , ներսը դուրսը ,
մէջ տեղը որչափ մենծ ու հարկաւոր
բաներ չեն նայուիր , հոգի պիլէ զայ
կըլլայ . իսկ սէրը արդէն զայ եղած է ,
որ ասանկ բաներ իճատ եղեր են :
Մանտր մունտր շատ օրինակ միտքդ
կինկնայ ասով . բայց չըլլայ թէ կենէ
մենծ բաները մոռնաս :

Դարձեալ՝ մենծ բան չէ մի մարդու

անուներ աւրել, ևս առաւել մարդ
սպաննել. մենծ անկարգութիւն չէ՞ մի
քիւֆիւրպազ ըլլալ, ևս առաւել
հայհոյիչ անուանն աստուծոյ. ասոր
նման հասկըցիր խոշոր խոշոր մեղ-
քերը. արդ չես գիտեր՝ ո՞րչափ մար-
դիկ կան որ ասոնցմէ չեն զոհուշա-
նար. կերթան չոր սպաք բռնելը՝ ծով
բռնելը կը փնտռեն. ասոնք պակաս
տեսնան մէկին վրայ նէ՝ գայթակղին.
իրենք իրենց ըրածէն չեն գայթակղիր.
զմծղուկս քամեն, և զուղտս կլանեն.
Ամա ասոնք խապա մարդիկ կընեն
եղեր. չէ՞ սուլթանըմ, էն բարակներն
ալ աւելի խապայութիւն ունին աս-
տուծոյ առջև:

Կան որ անմեղ սուրբ կըկարծեն
զիրենք, մանտր մունտր խղճմտանքին
քեօշէները կը փնտռեն, ու շատ ան-
գամ սօշ տեղ խոստովանահարներուն
զլուխը կը ցաւցընեն. զերէ չեն կրնար
որոշել, թէ ուրիշ բան է ամենայն
ողուով զոհուշանալ նաեւ 'ի սղտիկ
մեղքերէն՝ որ պարտքերնիս է. (ասպա
թէ ոչ՝ « որ արհամարհէ զփոքրն,
փոքր փոքր կործանեսցի ».) և ուրիշ
բան է՝ չնչին բանը, անտարբեր բանը՝

խղճահարութեամբ մեղքի սրբան ան-
ցընել . աս երկրորդիս էտեէ ինկնա-
լով՝ չէ թէ միայն առջինին մէջ կինկ-
նան , հապա ան չեն նայիր՝ որ ու-
րիշ անտանելի պակսութիւններ ու-
նին . զոր օրինակ կամակորութիւն մի
ըսես , ռիսակալութիւն մի ըսես , նա-
խանծին էն էլան մի կուզես , դատո-
ղութեան ու բամբասանքին էն սուն-
թուոլուն մի կուզես . և այլն . ասոնք
պէտք է աղէկ փնտռտել ու վոնտել :
Հէլէ սովորական է եղեր ամմէնուս՝
ուրիշին մենծ աշխատանքը , մենծ
վարպետութիւնը , մենծ գիտութիւնը ,
մենծ բարեգործութիւնը , պզտիկ բա-
նի տեղ դնել անցնիլ . իսկ մեր անձին
ամմէն մէկ ըրած աշխատանքը կամ
աղէկութիւնը՝ որչափ պզտիկ ըլլայ ,
մենծ բանի տեղ դնել ու առնել անց-
նիլ . ուրիշին գովեստը դժարաւ կամ
ձանձրալի կերպով լսել , անձին գո-
վութիւնը անձամբ ալ երկնցնել . զոր
պէտք էր կարճել . այսինքն օրթայէն
կտրել :

Ժբ . Արկոտասաներորդ ցաւն է՝
ընդհանուր բարին աշէի գիտնալէն 'ի մասնա-
որն շարաւար սխալիւ . այսինքն չէ թէ

բարին գիտնալով՝ զչարն գործել (որ ուրիշ տէրտ է ,) կամ թէ ընդհանրապէս ճանչնալ զբարին , բայց 'ի գործագրութեան՝ որ է միշտ մասնաւոր՝ աղէկը չի կարենալ ընել , (որ աս ալ ուրիշ գլխու ցաւ մը 'նէ , մասնաւանդ 'ի պակասութենէ խոհեմութեան .) հասլա որովհետեւ ամմէնքս կըճանաչենք ընդհանրապէս՝ թէ բարին պէտք է ընել . չարը պէտքը չէ ընել , աս պայծառ ճանաչումը մեզի սէրմայէ մը եղեր է՝ որ անով կըկուրնանք՝ մըտուրնիս կըգնենք թէ 'ի հարկէ կեանքերնիս ալ մտքերնուս կեօրէ է . ով կուզէ գէշ ըլլալ , ուրեմն ամմէնքս աղէկ ենք՝ ըսելու պէս բան մը 'նէ . հիւանդ ըլլալը աղէկ բան չէ , և սակայն շատ մարդ կայ հիւանդ , Աս մարդը պազի մարդու վրայ շատ կերկնայ , մանաւանդ անոր վրայ՝ որ շատ վարդապետելը կըսիրէ , ամմէնուն պակսութիւնը կըռնէ . և անով ատեն չիգտնար իր պակասութիւնը շտկելու , Հատ վարպետ կըգտնուի որ աղէկ վարդապետել գիտէ իր արհեստին վրայ . ըսես թէ մէկ բան մը ըսածիդ կեօրէ չի շինէս , չի կրնար . ըսելը

սորվեր է՝ ընելը չէ սորվեր : Այս
առաւել բարոյական արհեստի մէջ
շատ մեղադրելու բան է աս սխալ-
մունքս . ետքը մարդուն՝ « բժիշկ
բժշկեա՛ զանձն քո » , կըսեն . աս-
տուած տայ որ մենք անանկ ամօթ չի
կրենք :

ԺԳ . Արեքտասաներորդ ցաւն է՝
խօսք է հասկնալ, այսինքն չուզել հասկը-
նալ՝ կամ 'ի կամակորու թենէ և կամ
'ի կոպտութենէ . աս հերիք չէ . դի-
մացինին խօսքը փոխել , անոր բանին
ծուծը փճացնել . շինայիլ ինչ աղուոր
կամ հարկաւոր քեօշէ կայ լսած խօսքին
մէջ , այլ ինքը ուրիշ ճօթէ մը բռնել ,
թէ անմտածութեամբ և թէ հպար-
տութեամբ , վեր 'ի վերոյ հասկընալուն
պէս՝ պատասխան տալու արտորալ .
(գոնէ քիչ մը քաղաքավարութեան
դիրք կարդար .) մէկին տասը խօսիլ .
չուզենալ սորվելու կարօտ երենալ ,
հապա ուզենալ զինքը աւելի գիտցօղ
ցցնել , իբրև կատարեալ ծախել զինքը ,
անկատարութիւն մը վրան խօնտուրմիշ
չընել , ըրած պակսութիւնը պարտըկել ,
շատագուվել . ևն :

Աս խօսք չի հասկընալէն կելլայ

ինչ որ կելլայ նէ . մանաւանդ ինքնա-
 պլխութիւն մը , որ ամմէն մարդ իր
 խելքովը ուզենայ երթալ , և որով-
 չեաւ մարդս սխալական է՝ իր խելքով
 միայն դացօղը պէտք է որ աւելի սխալի .
 բայց ուրիշներուն տանըմիշ ըլլայ ու
 անկաճ գնէ նէ , մէկ կողմանէ շատին
 խելքը աւելի կըլլայ քան զմէկինը .
 « լաւ ևս տեսանեն աչք՝ քան ական » .
 մէկալ կողմանէ ալ աստուած կըյաջողէ
 անոնց բանը՝ որ իրենց խելքը վար
 կըդնեն , ու ուրիշին խելքին կըհնազան-
 դին . ուստի վտանգաւոր է այն վար-
 պետ խօսքը՝ թէ ամմէն մարդու խել-
 քը ծախու է դրուեր չարշըն նէ , ամ-
 մէն մարդ իր խելքն է գներ : Ասկից է
 որ մեր ատենի դարը՝ ամմէն կողմանէ
 ինքնապլխութիւն կըպաշտէ կոր . ոչ
 պղտիկը մենծին խօսքը կըմռէ , ոչ
 մենծը պղտրկին խօսքը կուզէ հասկը-
 նալ : Աս սուրբ Ափրեմին ըսածը ան-
 ցուց . « թէ 'ի զառամաց ոք իցէ ,
 հանդերձ գոռոզութեամբ հրամայէ .
 իսկ եթէ մանուկ , ընդդէմ կայ » . հիմա
 պղտիկը մենծէն էւել գոռոզ , գէրէ
 անոր վրայ խոռոզլանմիշ կըլլայ .
 մենծը պղտրկէն էւել դէմ կայնօղ , չէ

կըսէ , կըկենայ : Պզտիկը կըսէ , թէ
 հիմա աշխարհքս բարկըցաւ (ան իսէ՛
 փրթիլը մօտ է) . առջինները ախմախ
 էին՝ հիմակուան ճամբաներէն պէխա-
 պար . (քիչը իրաւ , շատը անիրաւ՝ աս
 խօսքին ալ) : Սենծն ալ իր տարիքը
 կընայի , խոհեմութիւն կըչափէ (կամ
 խոհեմաբար , կամ անխոհեմաբար) .
 ես այսչափ տարուան մարդ ըլլամ ,
 ամմէն բանի փորձ ըլլամ , ու հիմա
 էրեկուան տղոց խելքին մի հաւնիմ ,
 խօսքին մի նայիմ :

Ասոր մէջը պէտք է դտնալ : Կարդ
 և կանոն մարդկութեան և աստուած-
 սլաշտութեան ան է , որ հասարա-
 կօրէն պզտիկը մենծին խօսքը մուէ ,
 կնիկը երկանը , զաւակը ծնողացը ,
 աշկերտը վարպետին , բայց տեղը կու-
 դայ՝ որ ներհակն ալ պէտք կըլլայ .
 ինչպէս ատեն եղաւ որ աստուած հրա-
 մայեց աբրահամու որ սառային իր
 խաթունին խօսքը մուէ , մովսէս մար-
 դարէն՝ որ աստուծոյ կողմանէ բոլոր
 ազգին խորայէլի կառավար էր , իր
 աներոջը յոթորին խրատը մաիկ ըրաւ ,
 ու կառավարութեան կերպը քիչ մը
 փոխեց կամ զարդարեց : Յետուս

ստեղծող ամենայնի և իմաստութիւն
յաւիտենական՝ հնազանդ եղաւ իր
ստեղծուածոց . և իրեն համար ըսաց,
« որդի մարդոյ ոչ եկն պաշտօն առ-
նուլ, այլ՝ պաշտել . և՝ ես եմ՝ի մի-
ջի ձերում իբրեւ սպասաւոր » . ու մեզ
ալ ասանկ խրատ տուաւ . « մեծն ՚ի
ձէնջ եղիցի ձեր ծառայ » :

ԺԴ . Չորեքտասաներորդ՝ (աս ալ
ըսեմ, ու լըմնցնեմ .) ցաւ մը նալ կայ
որ գրողին կըդպչի , փոյթ չէ . ես ինծի
ընկածը զուրցեմ . կարդացօղն ալ իրեն
ընկածը նայի : (չէ՛ նէ՛ հինգ քառասա-
ներորդ մը նալ պէտք էր էւելցընել .
թէ ինչպէս գէշ ցաւ է՝ իր պարտքը չի
մըսմըտալ , ուրիշին պարտքը մտմը-
տալ :) Ինծի կըդպչի կըսեմ, ըստ որում
քահանայ կամ վարդապետ , որ է
հոգեւոր հովիւ , հոգեւոր բժիշկ , հո-
գեւոր դատաւոր , և մանաւանդ՝ հայր
հոգեւոր : Անանկ է նէ՛ դժար բան է
քահանայ ըլլալը . ըլլօղը զիտէ , ու
պէտք է որ զիտնայ . իմ բանս ատոր
վրայ չէ , հապա ժողովրդեան տէրտին
վրայ՝ որ քահանային ամմէն իբրամ
ընել կուզեն , բայց է՛ն գլխաւոր իբրամը
շատ անգամ կըպակսի . « պատուեալ

զհայրքո և զմայր » ըսելը՝ հասկերնալու չէ, թէ աղէկ կերցուր խրմցուր, հապաքեղի զլուխ ճանչցիր, անոր կեօրէ պատկառանք և հնազանդութիւն ցըցուր . ևս առաւել քահանայի՝ որ քրիստոսի տեղն է . « որ ձեզ լսէ , ինձ լսէ » :

Հաւատացէք ինձ ո՛վ աստուածասէր հաւատացեալքդ՝ ի քրիստոս, որ առջի և վերջի անկարգութիւնը մեր ատենին ասկից է՝ որ քահանայք աստուծոյ և առաջնորդք ժողովրդեան՝ ժողովուրդին առջևը իրենց առջի պատիւը չունին . իրենք մի կորսնցուցին՝ թէ ուրիշները կորսնցնել տուին , հիմա ան մի նայիր , հապաքուն տէրտը նայէ՝ որ ցաւալի բան է մեզի ալ ձեզի ալ : Առաջ աստուծոյ վէթիլ է տէյի կըպատուէին զքահանան՝ թէ իմաստունը թէ տգէտը . հիմա կամ խելացի կարգացօղ , կամ բանի եկօղ մարդ է տէյի կուզեն պատուել . իրենց կամքին կեօրէ շարժօղը կըգովեն . իրենց խելքին դէմ եկածը մարդու տեղ ալ չեն գներ . հեզուկ ու միամիտ է նէ , ուզածնուն պէս խուլլանմիշ կըլլան , ան ալ ետքը կելլան վար կըզարնեն՝

Թէ կակուղ է , բարեմիտ է . քահա-
նային քիչ մը աչքաբացութիւն ու
քէսկինութիւն ալ պէտք է՝ կրսեն ,
որ եարամազները ճանչնայ՝ հախէն
դայ . (միայն թէ իրենց չիղպշի .)
Թէ որ կարուկ է նէ , քովը չեն մօ-
տենար , քովերնին ալ չեն հանդիս-
ցրներ . քիչ մը անաչառ խստութիւն
ընելու ըլլայ , վայն 'ի վրան կըբերեն
բամբասելով . միջակ ալ ըլլայ բնու-
թիւնը և վարմունքը՝ որ գիտնայ տե-
ղւոյն կեօրէ անուշութիւն , տեղին
կեօրէ ահաւորութիւն ցցնել , 'ի հարկէ
ամօքն մարդու եարամիշ չըլլար . որուն
որ դպչելու ըլլայնէ՝ քարկոծուի պի-
տոր : Մենծերուն հողին վաստկելու
ըլլայ նէ , կըբամբասուի՝ թէ աղ-
քըաներուն չերթար , ամօքնուն հաս-
նիլ ուզենայ նէ , աս ինչ շատ կեւլայ
կըմանայ կրսեն . ինչ որ ընէ մարդ-
կօրէն կըչափեն , աստուծոյ նիւթին
չեն տանիր :

Ամօքն բանէն էւել (որ մէկ բանը
ըսեմ .) քահանան շատը կըփնտռեն
կուզեն կըսիրեն կըպատուեն ոչ այն-
չափ իրենց հոգւոյն շահուն համար ,
որչափ աշխարհային օգտի համար ,

որ իրենց բանը լըմնցնէ , իրենց հիւանդը նայի , զիրենք մխիթարէ , իրենց տէրտը անոր զլխուն փաթթեն , իրենց կարօտութեանը հասնի , իրենց խօսք չի հասկըցուցածներուն խօսք հասկըցընէ , իրենց կողմը ըլլայ՝ ու անանկ միաբանէ կուօղները . տավան իրենց կողմը կտրէ . նաև իրենց ստակը փրցընէ . իրենց ստակ գտնայ . տահա ինչ մնաց , իրենց տղին աղջիկ գտնայ , իրենց աղջկան փեսայ գտնայ :

Յայտնի է որ խոհեմ քահանայք ասանկ բաներէն հեռու կըլենան . բայց պազին կըլլայ որ կըխաբուի , էն խելացին ալ պազի հեղկըսըխալի . չի կարենալով չէ՛ ըսել շատ աղաչանքին ու լմխանձանքին , ձեռաց տակէն կամ խորհուրդ մը կուտայ , կամ ծածուկ միջնորդութիւն մը կընէ , խօսք առնելով որ ամենեւին սրձ մնայ . բայց ետքը սրոր կըթափի . զերէ բանը անոնց ուղածին պէս չեղածին պէս , աստուած պահէ չար լեզուներէն . ինչ բաներ չեն ըսեր այն քահանային էտեէն ու երեսէն . իրենք պատճառ կըլլան՝ ու իրենք կըզանկըտին :

Հապա ինչ ըսեմ տավայ նիղա

կարելու կողմանէ , հողին կըքաղեն քահանային՝ աղաչելով , թէ վասն աստուծոյ սա տաժանիս կտրէ՛ . ինչ որ կտրես՝ խայիլ ենք կըսեն , երգում պատառ խօսք տալով . և որովհետեւ դատաստանը մէկ կողմը կըտրէ՝ որն որ ըստ ինքեան իրաւ կըդատուի (առանց նայելու մենծ ու սղտիկ .) ի հարկէ մէկ կողմը կըվաստըկի , մէկաւ կողմը կըկորսնցնէ կամ զբոլորը կամ զմասը տալային . կրնայ ըլլալ որ երկուքնաւ կորսնցնեն՝ իրենց զանազան անիրաւութեանը համար , բայց չըլլար որ երկուքն ալ վաստըկին . (զի ներհականք միանդամայն կարեն ստիլ , բայց ոչ կարեն ճշմարտիլ .) ասկից կըհետեւի որ կորսնցնող կողմը կըլլայ տժղոհ դատաստանէն , և ծայրագոյն թշնամի կըդառնայ իր հողեւոր դատաւորին ալ . կըսկըսի անկից էտե չար խօսիլ անոր վրայ , ու ասդին անդին անունը քաշքըշել . կան որ աս պատճառով ամմէն քահանաները ափ կառնեն . կարգաւորներն ալ անկարգ եղան կըսեն , անոնց քովն ալ խղճմը տանք իրաւունք չիմնաց , աստուծոյ համար բան չեն տեսնար . ևն . ան

իսէ՛ իր կողմը վաստակած ըլլար նէ ,
արդար և սուրբ տէյի կրպաշտէր
զայն քահանան . բայց չեմ գիտեր՝
ուրիշներու ինչ կըսէր :

Դիպուած մը պատմեմ , որ աչքովս
տեսայ՝ անկըճովս լսեցի . ու շատ
հիստէ առի : Խեղճ մարդ մը եկաւ
քահանայի մը աղաչեց՝ որ իր դատաս-
տանը կտրէ . ամմա կըսէ՝ աստուծոյ
համար կտրես , կաղաչեմ : Ի հար-
կէ՛ ըսաց քահանան , իմ պարտքս ալ
ա՛ն է : Խեղճ մարդը նորանց ըսաւ .
ամմա արդարը կտրես : Քահանան
խրնոաց՝ սրդողելու տեղ . աղէկ կըսէ ,
տեսնանք ինչ բան է : Դարձաւ ան
մարդը վրայ բերաւ . ամմա ուղածիս
պէս կտրես : Ըն ատեն չեխը կերաւ ,
ղուխը կախեց գնաց : Ըս խեղճը
խելքի կողմանէ խեղճ կերեւնար ըսենք
նէ , հասկա ինչ ըսենք ուրիշներուն՝
որ առհասարակ աս մտքով աս խելքով
կուղան ու կերթան . բայց մըտուընին
ասանկ միամտաբար չեն յայտներ .
հասկա դործքով յայտնի կընեն՝ (երբոր
ուղածնին չըլլար նէ ,) թէ իրենց
ուղածին կեօրէ պիտի ըլլայ եղեր դա-
տաստանը :

Ասոնցմով չեմ ուզեր ըսել՝ թէ քահանաները հիշ պակասութիւն չունին, կամ բնաւ չեն սխալիր. հապա կուզեմ ըսել՝ թէ քահանային աղէկ ըրածին ալ չհաւնիլը քու խելքիդ դէմ ըլլալուն համար՝ մենծ անիրաւութիւն է, և անարդանք եկեղեցւոյ և աստուծոյ : Քահանան պակսութիւն ալ ունենայ նէ, աշխարհականը իբրեւ բարի զաւակ պիտոր գոցէ պարտրկէ. ինչպէս սեմ և յարէթ պարտրկեցին իրենց հօրը նոյայ խայտառակութիւնը, ու մենծ մենծ օրհնեքներ առին ու վայլեցին ալ, չէ նէ՝ քամայ կամ քահանու պէս իր հայրը խախք ընօղ չար զաւակը՝ ի հարկէ անոր անէծքը կառնէ ու կը ժառանգէ չարաչար :

Ատրուկ բանմալ լսեցի քահանայի մը բերնէն, բայց չեմ գիտեր՝ դիմացինը աղէկ հասկըցա՞ւ, թէ չէ : Դիմացինը գանկատ ըրաւ առաջ խելմը քահանայիցմէ, թէ մէջերնին անկարգը պակաս չէ. սանկ են ու նանկ են : Քահանան տեսաւ՝ որ սուտը իրաւը մէկ տեղ խառնելով կը խօսի կոր ան մարդը, ու միտքը դրեր է՝ թէ բոլոր ըսածը իրաւ է,

դարձաւ ասոր ան սաստիկ պատաս-
խանը տուաւ . զընեիք թէ կըսէ պա-
րոն՝ հիմակուան քահանաներուն շատը
անկարգ են եղեր . պատճառը դիտե-
ինչ է կըսէ . զերէ հիմակուան եկե-
ղեցականները հիմակուան աշխարհա-
կաններէն ծընած են . առջի բարե-
պաշտ քրիստոնէներէն չեն ծնած :
Հասկըցողը խորունկ բան կիմանայ
ասկից . բայց ես ատանկ խորունկու-
թենէն վազ եկայ . պտուղ ելլալու
խօսքը նայինք . պօղոս առաքելոյն խօս-
քը բռնէ՛ ու դնա՛ , չես սխալիր .
« Անկնդիր լերուք առաջնորդաց ձե-
րոց , և հպատակ կացէք նոցա . զի
նոքա տքնին վասն ողւոց ձերոց . որ-
պէս թէ համարս տալոց իցեն ընդ
ձեր . զի խնդու թեամբ արասցեն զայն ,
և մի յողւոց հանելով . զի այն ոչ յօ-
գուտ ձեր է » . աղէկ մը չես հասկը-
նար հէ , առենով մեկնութիւն թղթո-
ցը կարդա՛ , որ աղէկ հասկընաս . բայց
կարծեմ թէ աս բանիս մէջ խրթին բան
չիկայ , միայն թէ հասկընալ ուզէ մէկը :
Ժե . Խնչուան հիմա ըսածներէս աս
զլխուս մէջ՝ կը հասկընայ կարգացօղը ,
թէ բազմութեան մէջ եղած ցաւերը՝

կան որ հպարտութեան, նախանձի,
 ծուլութեան, և այլ զլխաւոր մեղաց
 արմատ կամ ծնունդ ըլլալով, նոյն
 սովորական հիւանդութենէ դուրս չեն,
 ու դեղերն ալ անոնց կեօրէ կըլլան:
 Բայց կան որ ուրիշ ցեղ հիւանդու-
 թիւն կերեւնան, որ բժիշկները պիլէ
 կըտարակուսին՝ թէ որ ցաւին տակը
 պէտք է դնել, ու դեղ պատրաստել.
 և կամ մեր բանը չէ կըսեն, ետ կը-
 քաշուին. ճէրահի բան է, ըսող կայ,
 դեղ չըլլար՝ բնութեան պակսութիւն
 է, ըսող ալ կայ: Աուզեմ ըսել, թէ
 աս ցեղ ցաւերը հոգեորապէս՝ կաղու-
 թիւն, կուրութիւն, և այլ ասոնց
 նման բաներ կըլմանին. արդ որ բժիշկ
 կայ՝ որ կաղի, կուրի, ձեռնատի, և
 այլ ուրիշ սախատի դեղ տայ. մէյէր
 հրաշագործ բժիշկ ըլլայ կողմայի դա-
 միանոսի պէս. կամ պետրոս առաքե-
 լուն պէս ըսէ տաճարի դրանքով նըս-
 տող մուրացկան 'ի ծնէ կաղին, (որ
 ողորմութիւն կուզէր իրմէն.) « Ար-
 ծաթ և ոսկի ոչ ունիմ, բայց զոր
 ունիմս (զշնորհս սքանչելեաց) զայս
 տաց քեզ. յանուն յիսուսի քրիստոսի
 արլ՛ և դնա՛ « , ինչպէս որ նոյն ատեն՝

ուտք ելաւ , վազել սկսաւ : Մէկը ըսէ՝
 թէ ուրեմն մեր բանը հրաշքի մնաց ,
 մի ատանկ մեզ յուսահատցընէր . ցա-
 ւերնիս ըսիր , խօսք չունինք . բանը
 դեղը գտնալն է . տուած դեղերդ
 աղէկ ամմա , մենք ուրիշ զօրաւոր բան
 մը կուզենք . մանաւանդ որ մենք տահա
 շատ տէրտ ունինք՝ որ հրամանքդ ալ
 չուզեցիր երեսնիս զարնել , կամ
 աշխարհքին առջև չար օրինակ չերե-
 ցնել . ասոնց ամմէնուն մէկ ընդ-
 հանուր և շահաւոր դեղ մը ունիս
 նէ , ան սորվեցուր մեզի :

Աստուծոյ շնորհս , ըսեմնէ , տեղն
 է . զերէ չեմ ըսէր իբրեւ պարապ խօսք
 մը , կամ նեղանալով (ինչպէս սովորու-
 թիւն եղեր է ռամկօրէն ըսել ,) այլ
 իբրեւ օրհնութիւն և մաղթանք . աս
 աստուծոյ շնորհքը և ողորմութիւնը
 խնդրելու է մուրացկանի պէս ամմէն
 մարդ՝ իբրեւ մէկ հասիկ դեղ ընդգէմ
 ամենայն երեւի և աներևոյթ ցաւոց
 հոգւոյն , և ամենայն ընդհանուր և
 մասնաւոր հիւանդութեանց հոգւոյն :
 Բայց խնդրենք սրտանց աղաչելով ,
 խնդրենք հաւատքով , որ կարենանք
 առնել :

Եւ ինչ է նէ՝ հասկընալը քեզի
 դժար է, թէ որ շունիս նէ. ունիս
 նէ ալ՝ գործքով աւելի կը հասկընաս
 քան մտքով։ Բայց մենք դժար հասկը-
 նալիքը աստուածաբաններուն թող-
 լով աս աեղս պէտք եղածին չափ
 հասկըցընենք։ Դնորհքն է պարզե-
 աստուծոյ ձրի տուած մեզի մեր բնա-
 կան կարողութենէ՝ ի վեր, որպէս զի
 կարենանք գերբնական միջոցով գեր-
 բնական վախճաննիս հասնիլ, այս-
 ինքն շնորհքով ի փառս արքայու-
 թեան։ Արեւմտ աստուած որ քեզ
 ստեղծեց ու կը պահէ, իրաւ մենծ
 պարզէ է. բայց որ քրիստոնեայ ըրաւ
 ու սուրբ խորհրդոց արժանի ըրաւ՝
 աս աւելի մենծ է, զերէ շնորհք է. մե-
 ծագոյն շնորհք է՝ որ ուրիշ շնորհքներ
 ալ չկալակսեցնէ, և ամենամեծ շնորհք՝
 որ շնորհաց մէջ պահէ, ու իր արքայ-
 ութիւնը հասցընէ։

Տեսա՞ր որ՝ շնորհք կայ, շնորհք ալ
 կայ, գուն հէմէն խնդրէ աստուծմէ
 քեզի պէտք եղած շնորհքները. և
 կուտայ առատապէս, և ոչ նախատէ,
 միայն թէ քու կողմանէդ արդեւք չի
 գնես շնորհաց, տուած շնորհքը քու

անշնորհք վարքովդ չի կորսնցնես ,
 դրսի շնորհքներու հավէս չընես ,
 ինչպէս հրաշք տեսնալու կամ ընելու ,
 մարդարէ և առաքեալ կամ վարդապետ
 ըլլալու , հապա ներսի սրբարար
 և հաճոյարար և փրկարար ըսուած
 շնորհքները խնդրես . ինչպէս են եօթ-
 նարիեան շնորհք սուրբ հոգւոյն . և
 ամենայն քրիստոնէական առաքինու-
 թիւնք . որք կըմաքրեն զհոգին յարա-
 տոյ մեղաց , կամ որ նոյն է կառող-
 ջացուցանեն հոգւոյն հիւանդութիւն-
 ները . և կըլուսաւորեն զհոգին պայ-
 ծառութեամբ աստուածային լուսոյն ,
 կամ որ նոյն է՝ կըհաստատեն յա-
 ռողջութեան հոգեւորապէս . և կը-
 միաւորեն ընդ աստուծոյ , կամ որ
 նոյն է՝ անմահական կենաց ճաշակը
 կուտան աս տեղս , ու կըհասցընեն ի
 կեանսն յաւիտենից : Ասոնք աւելի
 աղէկ կըհասկընաս էտեի գլուխներուն
 մէջ :

ԳԼ. ԺԲ.

Փորձաւիւնք՝ առ հասարակ և մասնաւոր .

և գլխաւոր շէղք նոցա :

Խնչուան հիմա խօսեցանք մեր երեւելի հոգեւոր ցաւերուն ու վերքերուն վրայ, թէ ինչ է դեղը աս ու ան հիւանդութեանը . հիմա պէտք է խօսիլ նաև աներևոյթ սէպէպներուն վրայ՝ որ փորձութիւն կըսուին . որոնք որ կրնան զմեզ հիւանդացնել կամ վիրաւորել . ինչպէս որ բժշկականութիւնը պէտք է որ խօսի նաև այն փորձանքաւոր բաներու վրայ՝ որ առաջուց կեօզէթլէմիշ ընել պէտք է, չըլլայ թէ մարդուս առողջութեանը և կենացը քէտէր մը բերեն . գորօրինակ է փնասակար օդը, խոտը, ջուրը, կերակուրը, շատ յոգնիլը, քրտնիլը, պաղիլը . տնհոգ շարժիլը, ցաթկելը, վտանգաւոր խաղը . որովք կըլլայ սախտութիւն : Իսկ պատերազմականը՝ որ իր կենաց խըյմէթը գիտէ, աւելի պէտք է զգուշանալ վտանգներէն ու փոր-

ձանքներէն ճէնկի մէջ , ուր աչքին
առջէն է կորուստ կենաց :

Այսու նմանութեամբ կըսուի 'ի
գիրս յորայ . « փորձութիւն է , կամ
պատերազմ է կեանք մարդոյ 'ի վերայ
երկրի » . ան ալ մէկ թիւովիւ փորձու-
թիւն չէ , մէկ պատերազմ մը չէ .
անդադար և անհամար փորձութիւն .
ներքին և արտաքին պատերազմ . բայց
« երանի՜ որ համբերիցէ փորձանաց ,
զի եթէ ընտիր ևս գտանիցի , առցէ
զպսակն կենաց : Այլ ոչ ոք պսակի ,
եթէ ոչ ըստ օրինին մարտիցէ . նոքա՜
զի զեղծանելի պսակն առնուցուն , և
մեք զանեղծութեան » : Այլ որ
յաղթես , չիյաղթուիս , յաղթողը՝
վարձք ունի , յաղթուողը՝ կըպատժուի
ալ : Չօրացիր և քաջ լեր կըսէ քեզի
սուրբ գիրքը . մի վախեր 'ի փորձու-
թեանց , մի փախչիր 'ի պատերազմէ .
նայէ 'ի զօրազլուին մեր յիսուս՝ որ
յաղթեաց մերով բընութեամբ մեր
փորձողին սատանայի . և զօրացոյց
զմեզ՝ յաղթել ամենայն սատանայա-
կան պատերազմաց . ետ և զգէնս և
զսպառազինութիւն անվանելի՝ վանել
զամենայն զօրութիւնս թշնամոյն :

Ուրեմն փորձութիւն ըսելով՝ կի-
մանանք հոս տեղս այն բանը, որ մեզ
կըզրզուէ կամ տալէթ կրնէ մեզք
մտնալու. տեղիք տուինք նէ փորձու-
թեան, յաղթուեցանք. տեղիք չտուինք
նէ, յաղթեցինք վաստըկեցանք: Բա-
նը ան է՝ որ թշնամինիս աղէկ ճանչ-
նանք, որ մէկ չէ, իրեք է. աշ-
խարհք, մարմին, և սատանայ: Ու-
վորաբար ամմէնուն ըրածին ալ՝ սա-
տանայի փորձութիւն կըսենք, զերէ
ինչպէս աստուած է առաջին պատճառ
ամենայն բարեաց՝ ուր որ երկրորդ
պատճառներու ձեռքով ալ մեզի աղէ-
կութիւն կրնէ, ասոր ներհակ սատա-
նան՝ որ թարգմանի հակառակ, պատ-
ճառ կըսեսցուի ամենայն չարեաց՝
որ մեզի կըհանգիպի, միայն թէ աշ-
խարհքն ալ՝ այսինքն մարդիկը, ու
մեր մարմինը՝ սատանայի գործիք կըլ-
լան:

Փորձութեանց սոյը կամ համրան-
քը չըլլար մէջ բերել, հապա որչափ
մեզք կըրնայ ըլլալ նէ, այնչափ ալ
փորձութիւն կայ. և ամմէն մէկ մեզ-
քին շատ թիւովիւ փորձութիւնը կըր-
նայ ըլլալ. և իւրաքանչիւր փորձու-

Թեան ալ՝ հէմ մասնաւոր դեղը կայ ,
հէմ ընդհանուր :

Այն դեղերն որ՝ ամէն մէկ գլխաւոր մեղաց դէմ գրեցինք նէ , փորձու
Թեանցն ալ դեղն են : Անաց որ հիմա
մէկ քանի դեղեր կան աւելի փորձու
Թեանց դէմ պատրաստած երկնաւոր
բժշկէն . անոնք որ բանեցնես նէ ,
փորձութենէ խալըսելով՝ մեղքէն ալ
խալըսած կըլլաս . զորօրինակ , « Ար-
թուն կացէք , և յաղծս կացէք , զի
մի մտանիցէք ՚ի փորձութիւն : Որ
համբերեսցէ իսպառ , նա՛ կեցցէ :
Քաջալերեցարո՛ւք , ես եմ , մի երկն-
չիք » : Ասով իմացիր որ փորձու
Թեանց գլխաւոր դեղերն են աս չորս
բանս . Արթնութիւն . Աղօթք . Համ-
բերութիւն . Ապաւինութիւն առ աս-
տուած . հիմա ասոնց բանեցնելը սոր-
վինք :

Ա Ռ Ա Զ Ի Ն Դ Ե Ղ :

ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ :

Արթնութիւնն է այլիս ըլլալ
բուն կոխելու ատենը , խելքը զլուխը

կենալ, կամ շուտով խելարերիլ, մանաւանդ սրիսլէթ ատեն՝ ու ճէնկի մէջ, ընելիքը ըսելիքը գիտնալ, բարեկամը՝ թշնամին ճանչնալ, մէկ բանէն չի շփոթիլ տակն ու վրայ չըլլալ, ճարը դեղը փնտռել, գտնալ, ու բանեցնել :

Հասկա արթուն եղիր նախ և առաջ՝ որ էն առջի փորձութեանը հսարտութեան հախէն գաս : Հպարտութեան փորձութիւն կըրնայ գալ մեզի գրսւանց, երբոր մարդիկ մեզ կըգովեն երեսներնուս կամ էտենուս, մեզ կըստտուեն, մարդու տեղ կըգնեն, ըրածնուս՝ ըսածնուս կըհաւնին, ակէրիմ կըսեն : Թէ որ մենք արթուն չի կենանք, հասկա թմրինք ու խօշանմիշ ըլլանք աս բաներէս, այնչափ որ մենք ալ մեր պակսութիւնը մոռնանք, պղտիկ աղէկութիւննիս՝ մենծ բան մը սեպենք, ուռենանք, ուրիշներուն վըրայ պէօպիւռլէնմիշ ըլլանք, ուրիշները վար զարնենք մտքով կամ խօսքով, ընկանք ՚ի փորձութիւն մեծ՝ հպարտութեան տուգախը, վէրք առինք սատանային ճէնկին մէջ :

Հասկա թէ արթուն կենանք, կամ շուտ մը արթնանք, խելուրնիս գլուխ

նիս ժողովենք, որ այն գովեստով չի
խաբուինք, մենք մեր չափը ճանչնանք,
մեր թավուրը չփոխենք, մեր առջի
խոնարհ կացքը բռնենք, ու միայն
ուրախանանք աստուծոյ փառացը վը-
րայ՝ թէ որ մեր ձեռքովն ալ աղէկ
բան մը ըրեր է նէ, ըսելով սրտանց
« մի մեզ տէր, մի մեզ, այլ անուան
քում տուր զփառս », ան ատեն մենք
փորձութեան ալ յաղթեցինք, սատա-
նային ալ հախէն եկանք, ու իր ամ-
բարտաւան զլուխը ջախջախեցինք աս-
տուծով:

Նմանապէս փորձութիւն կրնայ ըլ-
լալ մեզի ներսըւանց ու դրսըւանց՝ բա-
ներնուս յաջողութիւնը. ըստկի շա-
տութիւնը, աղուորութիւնը, աղէկ
ձայնը, ձեռքի ոտքի յարմարութիւնը,
մանաւանդ խելացութիւնը, կարգա-
յողութիւնը, հոգեւորութիւնը, ջեր-
մեռանդ աղօթքը արցունքով, ճգնուիլը
սլաճքը. և ամենայն հոգեւոր և մար-
մնաւոր բարեգործութիւն. զերէ հը-
սարտութեան փորձութիւնը միշտ ա-
ղէկ թարլայի մէջ կրբուանի, աղէկ ծա-
ղիկը՝ աղէկ ստուղը կուզէ փճացնել:
Բայց խոնարհ սիրտը՝ որ միշտ ար-

թուն է ինքնաճանաչութեամբ, աս
բաներէս չառնէր. զաստուծոյն աս-
տուծոյ կուտայ. և զկայսերն կայսեր.
ամէն աղէկ բանին տէրը զաստուած
կրճանչնայ, ամէն պակսութիւնը իր
անձին կուտայ, որով սատանային
սիրտը խոցերով կը լըցուի:

բ. Ասոր նման յայտնի է՝ որ ուրիշ
ի աղէկութիւնն ալ մեղի փորձութիւն
կըրնայ ըլլալ նախանձելու. բայց եղ-
բայրսիրութիւն ունենանք նէ, արթ-
նութիւնը մեղի եարտըմ կընէ, բնաւ
չենք յաղթուիր ատ չնչին փորձութե-
նէ, այլ միշտ կը յաղթենք: Ուրիշի
առաջ երթալը մեղի զեն չունի, շահ
կընայ ըլլալ. անանկ է նէ, խարէզ մը
կամ ատելութիւն մը կայ սրտերնիս՝
որ մեր եղբօրը բարւոյն կը դժարինք
կեր. սէր որ ունենայինք, կուրախա-
նայինք՝ սանքի մեղի է եղած այն բա-
րիքը. և այսպէս արթուն մտքով սէրն
որ դէմ հանենք նախանձուն, մենք
նախանձելի կըլլանք սատանային. որ
շի կընար մեր աղէկութիւնը ուզել,
հասկա միշտ մեր զէշութիւնը կուզէ:

դ. Նարկութիւն ինկնալու փորձու-
թիւնն ալ՝ մեր հաղ չըրած բաներն

են, ինչ բան կուզէ ըլլայ, հովը սաս-
տիկ է նէ, հազ չենք ըներ. շատ
տաքը՝ պաղը, շամաթան. չըթ փըթը
պիլէ, մարդկանց շարժմունքը, խօսքը,
գործքը, որ խալէմի չիդար. ևս առա-
ւել՝ ցաւը, հիւանդութիւնը. քնհա-
տութիւնը, անօթութիւնը, ծարաւը,
աղքատութիւնը, քէսատութիւնը, և
ամմէն բան՝ որ մեզի քէտէր կուտայ,
կամ նեղութիւն կուտայ, կամ մեր խել-
քին և մէրաքին դէմ կուզայ: Այս ասոնց
որ մէկին սրգողելու է, ինչպէս կը սրգո-
ղին անխելք ու անկիրթ մարդիկ. անոր
աղէկը՝ խելք բանեցուր արթուն մտօք,
ան բանն որ քու ձառքդ չէ, կամ աս-
տուծմէ կամ ուրիշներէն կուզայ, քու
սրգողելուդ չի սրգողելուն չինայիր.
աշխարհք քու խելքովդ չի կառավա-
րուիր, դիտես, անանկ է նէ՝ սովորու-
թիւն ըրէ՛ ամմէն բանին լան սրտով
նայիլ. աշխարհքիս կառավարը կայ՝
ըսէ. ինքն որ կը համբերէ կոր՝ չի սըր-
գողիր, ես ինչու տակնուվրայ ըլլամ՝
որ ափէս բան չիդար. աս միտքը որ
ունենաս, միշտ արթուն կը կենաս, հիշ
մէկ բանի չես սրգողիր, կամ կըխըն-
տաս, կամ կը համբերես. միշտ կըլլաղ-

Թես բնութեանդ, մազլըմ Թապիէթ
կունենաս. ան ատեն սատանային տու-
ղախը կըկոտարի, ինքն ալ բարկութե-
նէն կըճաթի, դուն վաստըկով կելլաս:

Դ. Ղուլութեան փորձուիը կամ
ներսէն է մեր Թոյլ բնութենէն՝ որ
արթնութիւն չունի, կամ դրսէն է՝ չար
օրինակներէն՝ որ մեր արթնութիւնը
կըթուլցընեն. ուրեմն դուն զարթիր
քու թմրութենէդ՝ միշտ քու վրայ ար-
թուն եղիր. ուրիշներուն մի նայիր՝
որոնց թէմալէլութեանը դուն ալ չես
հաւնիր. դուն քեզ խայրէթ տաս նէ
քիչ մը, նոյն ատեն ան ալ ուժ կու-
տայ, առաջ կըտանիս հոգեւոր և մար-
մնաւոր գործքդ. անով սատանան
խախք կըլլայ: Ղուն որ ծուլութեամբ
հանգչիլ ուզես նէ, սատանան կը-
հանգչեցնես. դուն որ աշխատիս նէ,
սատանային մենծ զահմէթ կուտաս.
աշխատցոր անիրաւը՝ որ քեզ չաշ-
խատցընէ:

Ե. Ազահութեան փորձութիւնը
կրնայ զալ՝ աշխարհքիս մալը տեսնա-
լէն, ուրիշներուն մենծութիւնը նայե-
լէն, և աչքի եկած բանը ուզելէն.
արթնցիր, հոգւոյդ աչքը բաց որ քեզ

մարմնոյ աչքդ գոցել կուտայ աշխար-
քիս անցաւոր բաներուն, զերէ մէյ մը
երկինք նայիս նէ, հոն է աչք տնկե-
լու հարստութիւնը՝ անհուն և անանց-
իսկ երկրիս նայիս նէ, հողէ ելած
աչք խաբօղ բաներ են՝ չափաւոր և
անցաւոր: Անանկ է նէ, դուն քեզի
ըսէ, ասոնք բոլոր վաստըկիմ ալ, ետ-
քը պիտոր թողում. հապա ինչ աշ-
խատիմ պարաս տեղը համալութիւն
ընելու այն բանին՝ որ ես տէրը պի-
տի չըլլամ. քիչ մը ատեն էյրէթի բա-
նեցնելու բան ունենամ, հերիք է.
նայիմ որ անդին խաղնայ դիզեմ, ու
անտեղը յաւիտեան վայլեմ: Աս որ
կըլսէ նէ սատանան, ձառքը գլխուն
կըզարնէ, քովէդ կըփախչի, ինչու որ՝
աւրեցիր իրեն մենծ տօլապը, այսինքն
արծաթսիրութիւնը, որով շատ առու-
տուր կընէր, անհամար հողիներ կը-
վաստըկէր, շատ մեղքեր անկից կըհա-
նէր, քեզ չիկրցաւ վաստըկիլ, մենծ
բան կորսնցուցած կըսեալէ. ան՝ որ
կորսնցնէ նէ, դուն գիտցիր որ մենծ
վաստակ ըրած ես:

Գ. Արկրամոլութեան և արբեցու-
թեան փորձութիւնը՝ որ ներսէն դայ

նէ, արթուն եղիր ու հասկըցիր, որ փափկութեան և քէֆի դէն է դրդօղը. դրսէն ըլլայ նէ՝ իմացիր որ հին օձն է փորձիչը, որ եւայի անուշ և աղուոր ցըցուց արգելած ծառը. և նոյն սաղայէն է՝ որ զքն փորձելու եկաւ նէ, էն առաջ հացէն սկսաւ խօսք բանալ: Խսկ եթէ կերուխում սիրօղ այախտաշները ըլլան նէ, զանոնք մէյ մէկ սատանայ գիտցիր, որ քեզ կուզեն զլիւ է հանել. ու պատասխան տուր ամէնուն քնի հետ, թէ « ոչ հացիւ կեցցէ մարդ, այլ ամենայն բանիւ որ ելանէ ՚ի բերանոյ ան, ես կերակուր ունիմ ուտել, զոր դուքն ոչ գիտէք »: Աւ յիշէ քնի խոստացածը. « զի ուտիցէք և ըմպիցէք ընդ իս ՚ի սեղանոյ հօրն իմոյ յարքայութեանն ան »: և առաքելոյն ըսածը. « ոչ է արքայութիւնն ան կերակուր և ըմպելի. այլ խաղաղութիւն և խնդովի ՚ի հոգին սուրբ »: Այն է մէջլիս մը՝ ուր ամէն բարիք առջննիս կը դրուի, և յաւիտեան չի պակսիր. հոն տեղն է յաւիտեանական ցնծում և ուրախութիւն անպատմելի. հոն է յաղենալ յերևիլ փառացն ան, և ըմպել զուղիսս

փափկութեան : Աս խեղճ եմ՝ որ
սնանկ մէջիսէն զրկուիմ՝ աս տեղը
էւելորդ կերակուրներու էտեւէ ընկնա-
լով, ու հարբեցութեան եսիր ըլլալով.
« քանզի արբեցողք զարբայութիւնն
այ ոչ ժառանգեն » : Իմ տէրս չըսաւ
մի, « զգոյշ լիւրութեամբ, գուցէ ծանրանայ-
ցեն սիրտք ձեր շայտութեամբ և
արբեցութեամբ և հոգովք ճականօք,
և յանկարծակի հասանիցէ 'ի վերայ
ձեր օրն այն, այսուհետեւ արթուն
կացէք և աղօթս արարէք, զի արժանի
լինիջիք զերծանիլ յայնմ անմէ, և կալ
առաջի որդւոյ մարդոյ » : Ասանկ զօ-
րաւոր սիլահ փուսատով սատանային
զլուխը կըկտրես, և բոլոր դիւանց
օռտուն տաղըթմիշ կընես, ու կառնես
զայսակն կենաց :

Է. Ամանապէս բղջախոհութեան
փորձութիւնը՝ կամ ներսէն կուգայ 'ի
թուլամորթ բնութենէ, 'ի պարասոր-
դութենէ, 'ի հեշտասիրութենէ, ա-
րեան եռացմանէն, և զղայարանաց
անզուսպութենէն, և կամ դրսէն, ցո-
րոսըզներուն առսըզութենէն, որ եր-
բեմն չար օրինակ, և երբեմն չար խը-
րատ կուտան քիզի : Աերսէն է նէ

Թշնամին՝ իմ մարմինդ, գիտցիր որ ա-
նոր խօսքը մէկ է սատանային հետ,
ուստի արթուն եղիր՝ որ քեզ չի խամ-
պէ սատանային ձեռքը, որ գայ գող-
առուի քու ճէվահիր պարկեշտութիւնդ
գողնայ. հապա դուն աճապարէ՛ բռնէ
տնէ եղած գողը, ու հախէն եկուր,
իմ ճնշէ՛ զմարմինդ, աշխատցուր, անօ-
թի ծարաւ պահէ, որ մէյմալ էւելորդ
փափկութեան և հեշտութեան էտէ
չինկնայ. որով սատանան ալ ծակէ՝ ի
ծակ կը փախչի մկան պէս: Ապա թէ
դրսէն է, գիտցիր որ ան ալ սատա-
նային արբանեակն է, որ ելեր է որ-
սալու քու հոգիդ հրեղէն նետերով.
Թեաւորէ՛ թռչնոյ պէս՝ թեօք աղօ-
թից, ու փախիր, ինչպէս փախաւ զովտ
՚ի սողոմայ և ՚ի գոմորայ հրեշտա-
կաց ձեռքովը. ան ատեն պօշը կել-
լայ սատանային ամենայն հնարքը. ա-
նիկայ խախտ կը լլայ Աստուծոյ և
հրեշտակաց առջև, և դուն կը փառա-
ւորւիս. անի կերթայ գերգեսացւոց
խողերը կը մտնայ, այսինքն աղմասէր
և գարշելի մարդկանց սիրտը, և ա-
նոնցմով կընկղմի ՚ի խորս անդնդոց.
Իսկ դու հրեշտակներդ կը վերանաս

յերկինս, և կըլլաս դասակից հրեշտակաց:

Տեսա՞ր, արթնութիւնը ինչպէս մենծ բան է, որ զփորձութիւնը 'ի բարձրութիւն մեր կըդարձնէ. փորձը ներով մեզ ամմէն բանի՝ բարին ընտրել կուտայ, չարը մերժել. մանաւանդ թէ չարէն բարի կըհանէ. և մեզի կըրթութիւն և թալիմ կըսորովեցնէ հողևոր պատերազմին մէջ. յաղթել կուտայ ամմէն մեղաց, և հասնիլ անանց պսակաց:

Աղէկ աղէկ ամմա, կըսես, վարպետութիւնը ամմէն սահաթ արթուն կենալն է. մենք տկար ենք. հողեղէն ենք, չենք դիմանար, կըթունանք. ինչ ընենք, ինչպէս ընենք: Աս իրաւ է, ես ալ դիտեմ. աստուած մեզնէ աղէկը դիտէ. ուստի պիտի հասկընաս՝ որ մինաւորիկ մեր արթնութիւնը հերիք չէ. հետը օգնական պէտք է աղօթքը՝ որ աստուծոյ օգնութիւնը մեզի հասնի. ըստ այնմ, « Համբարձի զաչս իմ 'ի լերինս, ուստի եկեսցէ ինձ օգնութի: ()գնութիւն ինձ 'ի տեառնէ եկեսցէ, որ արար զերկինս և զերկիր »: Ուրեմն դանք հիմա աղօթքի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԵՂ

Աշօ՛ր :

— Եղօթքն է աղաչանք առ աստուած : Ուստի նախ պիտի գիտնաս, թէ որո՞ւ կաղաչես կոր, քի՛նք Աստուծոյ. ասոր համար կըսուի աղօթքն՝ « վերացումն մտաց առ աստուած » : Եւ երկրորդ՝ ի՞նչ պիտի աղաչես. քի՛նք ա՛նանկ բան՝ որ քեզի հարկաւոր է, և աստուծոյ պատշաճ է՝ որ քեզի տայ. ասոր համար կըսուի աղօթքը, « հայցում պատշաճաւորաց յայ » : Ապա թէ՛ խելքդ վրադ չըլլայ, որ խապար չըլլաս՝ թէ ի՞նչ կըխօսիս, ի՞նչ խընդիրք կընես. կամ թէ հարկաւոր եղած բանը թողուս, ու փուճումնուճ բաներ խնդրես նէ, աղօթքդ աղօթք չեղաւ. ուստի Աստուած չի լսեր :

Առջինին համար կըսէ առաքեալն. « կացից յաղօթս հոգւով, կացից յաղօթս և մտօք » : Եւ երկրորդին համար ըսաց տէրն մեր. « խընդրեցէք նախ զարքայութիւնն աստուծոյ և զարդարութիւն նորա, և այն ամե-

նայն յաւելցի ձեզ » : Ասոնք որ աշէկ հասկընաս . ու անոր կեօրէ աղօթք ընել սորվիս նէ , փորձութեան ատենը աւելի կիմանաս աղօթքին հէմ հարկաւորութիւնը , հէմ օգտակարութիւնը :

Թ . Սուրբ հարք՝ սուրբ յակոբ մըծբնայ հայրապետին հետ՝ աղօթքը կընմանցնեն զէնքի , իմ սիլահ փուսատի : Ատրէ ինչպէս որ պատերազմ մտնօղը զըրխը ըլլայ , սիլահ փուսատն ալ տեղը նէ , համարձակ կըրնայ դէմ կենալ թշնամիին , անոր աչքը կըվախցընէ , հախէն ալ կուգայ . ասանկ ալ մենք զմեզ աղօթքով զինենք , ու սուրբ խաչը պայրախի պէս՝ կամ քէսկին թրի պէս ձեռւընիս առնենք , սատանային աչքը կըվախցընենք ու հախէն կուգանք :

Ճէնկի մէջ եղօղ մարդը սիլահ փուսատէն ՚ի զատ՝ սիրտ ալ պիտի ունենայ , աս ալ հերիք չէ՝ իրեն սիրտ տուօղ ալ պիտի ըլլայ : Ինքը սիրտ պիտի ունենայ , իմ սրտոտ պիտի ըլլայ , որ թօփի թիւֆէնկի ձայնէն չառնէ , թշնամիներուն բազմութէն կամ էօրֆէն իւրքմիշ չըլլայ : Իրեն սիրտ

տուօղ ալ պիտի ըլլայ երկու կերպով .
մէյմը՝ թէ մի վախնար , ես քովդ կե-
ցեր եմ՝ որ քու սէրասկէրդ եմ , կամ
քու կտրիճ եօլտաշդ եմ . ինչուան ես
չի մեռնիմ , դուն չես մեռնիր . նայէ՛
մեր կողմին ասկէրը թշնամիներէն շատ
ւոր է ու զօրաւոր , անանկ որ մէկը
տասին դէմ կըդնէ . հարուրը հազա-
րին հախէն կուգայ , մէյմալ , թէ քեզ
տեսնամ , կտրիճ եղիր , մէկ երկու սա-
հաթ է աշխատանքդ , ետեէն յաղ-
թութիւնը մեր ձեռքը կիյնայ . թշնա-
միները կըջարդենք , անոնց մալը մերն
է . ասկից 'ի զատ՝ թագաւորէն ալ
փէշկէշ պիտոր ելլայ , չէ՛ թէ սալթ
մէկ չէլէնկ մը , սօրլուճ մը , մէկ քա-
նի ղուռուշ մը , հասպա շատ քէսէ
ստակ , ու մենծ մենծ մանսուպներ ,
և այլն :

Ասոր նման հոգեւոր պատերազմին
մէջն ալ , աղօթքը սալթ սիլահ փու-
սատութիւն չընէր մեզի , հասպա մեզ
սրտոտ կընէ , ու խաթ խաթ սիրտ
կուտայ : Սրտոտ կընէ անով , որ փոր-
ձութեան ատեն՝ աղօթքի խայրէթը
նեխուս պէս՝ սրտերնիս ուժ մը կառնէ ,
թէ սատանան մեր վրայ չի կրնար զօրա-

նալ . սատանային ծածուկ հնարքները
ու տուգախնները՝ որ առաջ մեր աչքը
կըլախցընէին , աղօթքով յայտնի կերեւ
նան մեզ՝ թէ փութումուճ բաներ են .
մենք շուղենանք նէ , մեզ չի կրնար ոչ
սլարտել , այսինքն ոչ խաբել կրնայ , և
ոչ յաղթել :

Սիրտ ալ կուտայ մեզի աղօթքը .
մէյմը՝ աշուրնիս բանալով , ու հաս
կըցընելով թէ մենք մինաւորիկ չենք
ճէնկի մէջ , հասկա « բանակք հրեշ
տակաց տեսուն շուրջ են զերկիւղա
ծովք նորա » . ինչպէս որ զգալի աչ
քով ալ տեսաւ եղիսէ մարգարէին
աշկերտը . հէմ զօրապետնիս ալ ինքն
քն է առիւծ ՚ի տանէ դաւթի , թա
գաւոր փառաց՝ տէր երկնի և երկրի ,
որ անկարելի է թէ յաղթուի . պէտք
է որ միշտ յաղթէ . ուստի կըսէ պօ
ղոս . « հայեցարո՛ւք ՚ի զօրապետին
հաւատոց , և ՚ի կատարիչն յիսուս » .
և այլն : Սէյմալ՝ առջևնիս դնելով
յաղթութեան վարձքը . որ փորձու
թեան յաղթենք նէ , երկնային սլակ
սլիտի առնենք . որ անդին ճէվահիր
ներով ու մարգըրիտներով է շինած ,
զոր սլիտի գնէ մեր զըլուխը երկնա

ւոր թագաւորն . որ մէկ դիէն սէյիր
կրնէ մեր ճէնկը , մէկ դիէն ալ սիրտ
կուտայ մեզի , չէ՛ թէ սոսկ դրսէն յոր
դորելով . ու ըսելով , « զօրացիր և
քաջ լեր , որ յաղթէ՝ տաց նմա զսլը-
սակն կենաց » , հապա ներսէն մեր
սիրտը զօրացնելով . և կամքերնիս ու
ժովցնելով ու հաստատելով՝ 'ի բա-
րին . ինչպէս որ ըրաւ ամենայն մար-
տիրոսաց , ճգնաւորաց , և ամենայն
առաքինեաց :

Գ . Մարտիրոսաց բանը յայտնի է .
ուստի կըսէ շարականը . « 'Խ վերնա-
կան զօրութենէ քումմէ պատերազ-
մեալք յաղթեցին թշնամւոյն : Ար ե-
տուր զօրութիւն մարդասէր քոց ճրդ-
նաւորացն յաղթել չարին ընդդիմա-
մարտութե : Յնծութիւն է այսօր հրեշ-
տակաց և մարդկան , զի զխրոխտա-
ցեալ զթշնամին վանեալ խորտակեցին
սուրբ վկայքն , և եղեն յաղթօղք 'ի
պատերազմի : Մարմնով և արեամբ
մարտեան ընդդէմ զինու . վիրաւո-
րեալք 'ի մարմնի՝ վիրաւորեցին 'ի մահ
զընկիար , և ստացան պարծանս յա-
ւիտենական : Արանաւէտեալք 'ի հո-
գեղէն զուարթնոյն , և բարեբանեալք

ի դասուց մարմնաւորաց սուրբ վկայքն, անեղին աջովն պսակեալք եղեն » : Ճգնաւորներուն բանն ալ յայտնի է. ուստի կըսէ շարականը՝ մեր սուրբ հայր անտոնն արքային համար . « Եւ խասկիզն միանձանց երանելի սուրբ հայր անտոնիոս՝ վերնական յուսոյն ակն ունելով՝ զերկրաւորս արհամարհեաց, և զինուորեցաւ քեզ քն աստուած հարցն մերոց : Ենամարտեալ ընդդէմ չարին բազմահար վիշապին՝ ժուժկալեալ համբերեաց ազդի ազդի վշտաց՝ քարավէժ կոչկոճման : Յանապատի բնակելով՝ աղօթանուէր թեօքն հալածեաց զբազմութիւն լէզէոն զօրացն . և քաջալերեալ յորդորեաց զմիանձունսն ամենայն » . և այլն : Արքն որ կարգաս՝ աս բաներս աղէկ կըհասկընաս, թէ ինչպէս քն երեցաւ սուրբ անտոնի հոգեւոր ճէնկին ատեն, ուժ տուաւ, գովեց, և իրեն փառք սեպեց անոր յաղթութիւնը :

Եւ մեծին թէոգոսի թագաւորին համար կըսէ շարականը . « Որ քոյին սուրբ աղօթիւքդ վանեցեր զթշնամին. կոխելով զսաստանայ՝ ընդ երկնայինսն

դասեցար » : Աս ալ աղէկ կը հաս-
կընաս՝ երբոր լիակատար վարք սքցը
կարդասնէ, որ անվ մօտերս պիտի հա-
նենք :

Պ. Դաւիթ մարգարէն օրինակ ըլ-
լայ ամէն պապէթ սրբոց տեղը :
Ի՞նչ կարծես, Դաւիթն որ պզտըկուց
պէրի բնութեամբ ուժով էր . այնչափ
որ առիւծները արջերը կը պատուէր,
անատեն որ գողիաթի դէմ ելաւ նէ՝
սալթ իր ուժովը բան տեսաւ կըսես,
քաւ լիցի . տեսաւ որ՝ թշնամին հսկայ
մը նէ, իր պոյին պօսին՝ ուժին բազ-
կին՝ զըրխին սիլահին է կիւմէնմիշ ե-
ղեր . ինքը աստուծոյ վրայ յոյսը դրաւ
սրտանց աղօթքով, ու հաւատքով դէմ
եկաւ առանց զըրխի ու սիլահի . ինչ
պէս որ ըսաց ալ գողիաթին. « դու
դաս 'ի վերայ իմ սրով և գեղարդեամբ,
և ես գամ 'ի վերայ քո անուամբ
տեառն զօրութեանց » : Ա՛խ կարիճ
խօսք՝ կարիճ մարդոյ, որ աստուծոյ
անունովը ճէնկ կը մտնայ . 'ի հարկէ
պէտք է որ յաղթէ . ինչպէս որ յաղ-
թեց . մէկ սափանով մը լեռան պէս
մարդը պառկըցուց, ու անոր թրովը
անոր գլուխը կտրեց . և անանկ բան

ըրաւ՝ որ բոլոր ինչացոյ օտառւն չէր
կրցեր ու չէր կրնար ընել :

Հապա որ անմարմին գողիւթին՝
յի սատանային դէմ ամմէն իծիր ճէնկ
կրնէր նէ Ղաւիթ մարգարէ, նինչ սի-
լահ կըբանեցնէր . աղօթք . զըրխն ալ
աղօթք , թուրն ալ աղօթք , խալխանն
ալ աղօթք , սափանն ալ աղօթք . հո-
գևոր զըրխեր կըխնդրէր յաստուծոյ ա-
ղօթքով , հոգևոր սիլահներ կըխնդրէր
աղօթքով , և անանկ կըյաղթէր : Անկ
անգամ թուլցաւ աղօթքէն , փորձու-
թեան ատեն առ աստուած չի դիմեց ,
անով չարաչար ընկաւ հէմ 'ի շնու-
թիւն հէմ 'ի մարդասպանութիւն .
ետքն ալ կենէ աղօթքով կանգնեցաւ ,
զօրացաւ , յաղթեց սատանայի , և
արժանի եղաւ երկնաւոր պսակաց :

Ասոնք ամմէնքը տեղն 'ի տեղ դրած
կըգտնաս իր աղօթագրքին մէջ . որ է
սաղմոսը , պէսնս խորհրդաւոր խօս-
քերով . և նոյն սաղմոսն է ամմէն ա-
ղօթագրքէն էւել զօրաւոր սիլահ ընդ-
դէմ ամենայն փորձութեանց : Անկից
մէկ քանի բան մը միաքդ ձգեմ , որ
ինչպէս կանոնադրութիւններուն մէջ կեր-
պենք՝ իբրեւ զլիաւոր պէյիտ միշտ բա-

նեցնես փորձութեան ատենները, « Ղա-
տեա՛ աէր զայնոսիկ՝ ոյք դատեն զիս
(այսինքն փորձութիք, կամ աշխարհ
մարմին, ու սատանայ) . մարտիր ընդ
այնոսիկ՝ որք մարտնչին ընդ իս : Ա
զգէն և զասպար քո, և արի յօգնել
ինձ . հան զսուր քո ընդդէմ հալած-
չաց իմոց, արդել զնոսա, և ասա դու
ցանձն իմ, թէ փրկութիւն քո ես եմ :
Ամաչեսցեն և յամօթ լիցին՝ ոյք խնդ-
րեն զանձն իմ . դարձցին յետս և ա-
մաչեսցեն՝ ոյք խորհէին ինձ չար : Ա-
ղիցին նոքա որպէս փոշի առաջի հող-
մոյ, և հրեշտակ տն նեղեսցէ զնոսա :
Աղիցին ճանապարհք նոցա՝ ի խաւար,
և ի գայթակղութիւն . և հրեշտակ
աստուծոյ հալածեսցէ զնոսա : Ի նա-
նիր թաքուցին ինձ որոգայթ յապա-
կանութեան իւրեանց . և ի նանիր
նախատեցին զանձն իմ » :

Ղարձեալ, « ի քեզ տէր յուսա-
ցայ, մի ամաչեցից յաւիտեան, յար-
դարութեան քում փրկեա, և ասրե-
ցո՛ զիս : Խոնարհեցո՛ առ իս զունկն
քո . և կեցո՛ զիս : Աէր իմ աստուած
ասլաւէն, և տեղի ամուր կեցուցանել
զիս . զի հաստատութիւն իմ, և ա-
սլաւէն իմ դու ես » . և այլն :

Դարձեալ, « Սիրեցից զքեզ տէր
զօրութիւն իմ, տէր հաստատիչ իմ,
ապաւէն իմ և փրկիչ իմ: Ա՛յ օգնա-
կան իմ, և ես յուսամ'ի նա, ապա-
ւէն իմ, եղջիւր փրկութեան իմոյ՝
ընդունելի իմ է: Օրհնելով կարգա-
ցից առ տէր, և 'ի թշնամեաց իմոց
ասրեցայց » . և ն: Դարձեալ, « Օգե-
ցուցեր ինձ զօրութիւն 'ի պատերազ-
մի, զյարուցեալսն 'ի վերայ իմ՝ ներ-
քոյ իմ արարեր » , և ն :

Ե . Փորձութիւնները ճէնկի նման-
ցուցինք նէ, տեսանք որ աղօթքն ալ
սիլահի և իմտատի նման է եղեր: Այա
թէ աշխարհքիս փորձութիւնները՝ ծո-
վու տալիային նմանցընենք նէ, աղօթ-
քըն ալ անոր կեօրէ՝ խալըսելու և ի-
լիման հասնելու մէկ հատիկ սէպէպ
գիտնաս պիտոր, անանկ որ՝ դուն ալ
թէ որ առաքելոց պէս ձայն տաս քնի
աղաղակելով սրտանց՝ նեղութեանդ
ու փորձութեդ ատենը, « Տէր փր-
կեա զմեզ, զի կորնչիմք », քն ալ իս-
կոյն կելլայ նոյն հրաշքը կրկատարէ,
ինչ որ Տիբերեայ ծովուն վրայ ըրաւ .
որ « Յարուցեալ սաստեաց հողոյն և
ծովուն, դադարեա կարկեաց, և եղև

խաղաղութիւն մեծ » : Կամ երբոր
կրտեսնաս քեզ Պետրոս առաքելոյն
պէս, որ աւելի համարձակութեամբ
քեզ մէկ փորձութեան մէջ ձգեր ես,
կամ թէ կամօքն Լստուծոյ մէկ նեղու-
թե մը մէջ ընկնալէդ ետե՛ղուն քեզ
կարձմտութեամբ և նեղսրտութեամբ
տարակուսանքի ու յուսահատութեան
մէջ ընկած կը գիտնաս կոր, աղաղա-
կէ առ յս. « Տէր փրկեա՛ զիս » : Ըն-
ալ նոյն սահաթը ձառքը կերկնցնէ,
կը բռնէ, ու կը խալըսէ քեզ՝ ըսելով.
« Թե՛րահաւատ լըէ՛ր երկմտեցեր » :
Լսու նմանութեամբ սըխ սըխ բա-
նեցուր փորձութեան ատենը այն խօս-
քերը շարականին. « Նո՛ւմ մեղաց ի-
մոց զիս ալեկոծէ. որ ես նաւապետ
բարի, շնորհեա՛ ինձ նաւահանգիստ՝
հայր տմենակալ : Խորք պատրանաց
զիս կորուսանեն. այլ դու նաւապետ
բարի շնորհեա՛ ինձ նաւահանգիստ
հայր տմենակալ : Կերձ եմ յընկղմի՛լ
օգնեա ինձ նաւապետ բարի, քանզի
ծանրացան ՚ի վերայ իմ բեռինք մե-
ղաց : Ը՛ծ յօգնել ինձ փութա՛, քան-
զի խորք շարեաց ընկղմեն զիս յան-
դունդս. այլ դու նաւապետ լը՛ր և

ինձ ձեռնտու : Փրկեա՛ ՚ի վտանդէ
զնաւաբեկս ՚ի յալեաց ծովուս . քան
զի կորնչիմ ՚ի մեղաց անօրէնութեան
իմոյ : Օ՛հս՝ որ ՚ի նաւի աշխարհի ա-
լեկոծեն մեղք իմ, նաւահանդիստ ա-
պաշխարութեան շնորհեա՛ ինձ բա-
զումողորմ, և կեցո՛ : Այցո՛ զիս ան-
զի հասին ջուրք յանձն իմ . ընկլայ ես
՚ի խորս անդնդոց , ուր ոչ գոյ ինձ
հանդիստ . նաւահանդիստ ապաշխա-
րութեան շնորհեա՛ ինձ բազումողորմ,
և կեցո՛ : Աւապետ բարեգութ՝ առ
քեզ ապաւինիմ, տուր ինձ ձեռն՝ որ-
պէս երբեմն պետրոսի ՚ի վերայ ալ-
եացն, որ ծփիմ ալեկոծեալ յանցա-
նօք մեղաց , և կեցո՛ » : Աւ առ սուրբ
անձամբինն լը տաղասացին . « Աշխարհս
է ծով, և ես ծփիմ . ալեկոծեալ ես
ընկղմիմ . ինձ ձեռն տուր՝ հան՝ ՚ի
ծովէս , զի մի անյոյս կորնչիմ կոյս » :

Գ . Փորձութիւնները նման են նաև
գիշերուան մըթուն , որ ատեն որսի
կելլան գազանները՝ ցի մարմինը ու
սատանան . ուստի դուն ալ պէտք է
որ լոյս խնդրես յայ աղօթքով . զերէ
ինչպէս գազանը լուսէն կրօնախնայ,
ասանկ ալ խաւարասէր թշնամին ՚ի

լուսոյ աղօթից . մի վախնար , լոյս
խնդրէ , խաւարը կը փախչի . « Լոյս
տուր տէր (ըսէ) աչաց իմոց , զի մի
երբէք ննջեցից 'ի մահ . մի ասասցէ
թշնամին , թէ յաղթեցի նմա . կամ
նեղիչք իմ ցնծասցեն՝ թէ ես սասա-
նեցայց . ես յողորմութիւնս քո տէր
յուսացայ , և ցնծացաւ սիրտ իմ 'ի
փրկութե քում . օրհնեցից զտէր զբա-
րերարդ իմ : 'Ե քէն է տէր աղբիւր
կենաց , և լուսով երեսաց քոց տեսա-
նեմք զլոյս . ծագեա՛ զողորմութիւնս
քո՝ ոյք ճանաչեն զքեզ տէր . զարդա-
րութիւնս քո՝ ոյք ուղիղ են սրտիւք » :

Արլայ որ՝ աշխարհք , մարմին , ու
սատանայ՝ միտքդ կը խաւարցընեն ,
կամքդ կը կուրցընեն , որ իրենց փորած
գուբը ինկնաս . կամ Աստուծոյ շիտակ
ճամբան թողուս , ու գթութային մո-
լար ճամբան երթաս . ուստի երբոր
կըտեսնաս քեզ պղտորած ու շփոթած
հոգւոյն աչօք , հէմէն աղաղակէ՛ աւե-
տարանին կուրին պէս . « Արդի՛ Ղաւ-
թի ողորմեա՛ ինձ . բաբբունի , զի բա-
ցայց » :

Տահա ի՞նչ ըսեմ . շատ բանի կըլ-
մանին փորձութիւնները . անոր կեօրէ

դուն ալ յարմար աղօթքներ ձեռք առ՝
սաղմոսէն, շարականէն, ժամագրքէն,
նարեկէն. և այլն: Իսկ մեղքն որ՝
փորձութենէն կըրնայ ըլլալ, կամ
մահ է հոգւոյդ, և կամ հիւանդու-
թիւն, անոր կեօրէ ալ դեղ կենաց կու-
ղէ. ուստի մեղք մը ընկածիդ պէս՝
շուտով առողջարար դեղ խնդրէ երկ-
նաւոր բժշկէն հաւատքով՝ Եղեկիայ
թղթին պէս. մանաւանդ թէ տահա
չընկած՝ քանի որ փորձութիւնը քեզ
մեղք կուղէ ձեզ, նախապահօղ դեղ
խնդրէ այսպիսի աղօթքներով: « Յոյս
և յարութիւն ազդի մարդկան քննած՝
զհիւանդութիւն հոգւոյ իմոյ կենդա-
նացո՛ւ. որպէս երբեմն զեղեկիայն: Օ-
չարչարանս և զմահ յանձն ոտեր
կենդանատու ամենեցուն. զհիւան-
դութիւն հոգւոյ իմոյ առողջացո՛ւ. որ-
պէս երբեմն զեղեկիայն » . ևն:

Է. Գանք որ՝ եթէ կուղես որ ան-
աղօթքդ լսէ փորձութեան ատենը,
պէտք է որ ուրիշ ատեն ալ աղօթքիդ
մուխայէթ ըլլաս. զերէ ինչպէս որ մէկ
բարեկամի մը հետ շատ տեսնուած
ես, նեղութեանդ ատենը անոր կըր-
նաս համաձակ սիրտդ բանալ, ու

տէրտիդ տէրման խնդրել, ամմա ուրիշ ատեն որ հետը տեսնուիլ չես ուզեր, ճորով բարե կուտաս կանցնիս, ոչ դուն երես կունենաս նեղութեանդ ատեն զանի աղաչելու, և ոչ անիկակ պարտրկան կըլլայ երեսդ նայելու. հապա կըրնայ ըսել, թէ ուրիշ ատեն ուր էիր, չէիր երևնար, հիշ խաթրըս չէիր հարցըներ՝ տէ, հիմա՞ կուգաս. դնա՛, որոնց հետն որ սըխ սըխ կը տեսնուէիր նէ, անոնց փէշը փակիր: Ասոր կեօրէ չափէ այ հետ ըրած բարեկամութիդ ու տեսնուիլդ աղօթքի ատեն, և ասկից էտե՛ ջերմեանդ եղիր ու աղօթասէր:

Իրաւ որ Աստուծոյ ողորմութեան չիկայ, անյիշաչար և անօխակալ տէր է, որ ատեն դառնանք աղաչենք նէ՛ երես չի դարձըներ. հապա կըսէ, «դարձարո՞ւք առ իս, և ես դառնամ առ ձեզ»: Միայն թէ ան ալ իրաւ է՝ որ հէ՛մ ամօթ մեծ է, հէ՛մ վախնալու բան է, որ մէկը ուրիշ ատեն անփոյթ ըլլայ զանձ յիշել ու աղօթքով զինքը պատուել. ետքը դայ՝ սալթ նեղ ատենը առ անձ աղաղակէ, որ շատ անգամ բերնով կըլլայ, և ոչ սրտով. վասն

զի սրտանց աղօթք ընելու ալ շնորհք
 պէտք է . իսկ անփոյթ եղօղը՝ դժար է
 թէ ատ շնորհքը գտնայ : Աս անհո-
 գութիւնը՝ որ բան մը չեն սեպեր ճա-
 հիւները, ու պաղ կը կենան աստուծմէ,
 շատի կընստի իրենց՝ աս աշխարհքս
 ալ՝ անդիի աշխարհքն ալ . ասոր ներ-
 հակ՝ որոնք որ հոգևորի և աղօթքի
 կը հետեին, հէմ ասդին կառնեն ար-
 քայութեան համը իրենց սրտին մէջ,
 հէմ անդին սլիտոր վայլեն յաւիտեան
 ւայ թագաւորութիւնը : Աւր թողունք
 որ՝ ինչպէս մէկը որ թագաւորի հետ
 հիչ տեսնուած ու խօսած չէ, առջևը
 ելլալու ըլլայ նէ, շաշըմիշ կընէ վա-
 խէն, ու չի կրնար համը առնել այն
 ուրախութեան՝ որ կառնեն թագաւո-
 րին քովիները . ասանկ ալ ով որ հի-
 մակուրնէ ւայ հետ տեսնուելու սոր-
 ված չէ . ինչ սրտով և ինչ երեսով
 անդին ւայ առջև պիտի ելլայ . իսկ ար-
 քայութիւնը մտնալ բնաւ յոյս չունե-
 նար . զերէ գիտէ որ ինքը երկնաւոր
 թագաւորին հետը նստելու ելլելու
 մարդ չէ : Հապա ով սիրելի՝ հիմակուց
 սորվէ՝ ւայ հետ խօսել աղօթքով, որ
 յաւիտեան ւայ խօսակից ըլլաս երկին-

քը բերան 'ի բերան . Հիմակուց աստուծոյ առջև հանէ՛ անուշ անուշ կերակուրներ՝ այսինքն աղօթքներ , որ ինքն ալ քեզ իր սեղանը նստեցնէ , և յաւիտեան ուրախացընէ :

Գիտեմ որ պաղ մարդիկը պէսպէս պատճառներ կը գտնան աղօթքէն ետ կենալու . ատեն չունինք կըսեն . սըխլէթ բան գործ ունինք . աշխրթի տաղտաղան կայ վրանիս . ասոնց պատասխան տալ պէտքը չէ , իրենց հոգին իրենց պէտք է նէ՝ պէտք է որ ամէն բանէն առաջ հոգևոր հոգերնին հոգան . հերիք ըլլայ իրենց՝ ինչ որ ծուլութեան դէմ դեղ գրեցինք . թող երթան կատարեն , ճամբայ կուգան :

ը . Բարեպաշտներն ալ՝ որ աղօթասէր կուզեն ըլլալ , մէկ քանի պատճառներ կամ գանկատներ ունին . անոնց պատասխան տալու տեղն է հոս տեղս : Սովորաբար կըսեն :

(ւ) . Ի՞նչ ընենք , աղօթք կուզենք ընել սըրտանց՝ ամմա , չար սատանան մեզ հանգիստ չի թողուր . մտւընիս հազար տեղ կերթայ , անշահ բաներ ալ՝ որ ուրիշ ատեն մըտ-

քերնիս չէր իզար, աղօթքի ատեն
զլուխնիս կըթափին :

(ք). Ատքերնիս ժողվըտենք ալ,
փորձութիւնմալ չունենանք նէ, կեա՛հ
քուն կուգայ, կեա՛հ մէկ ծանրու-
թիւն մը՝ որ բերաննիս չի բացուիր .
հիչ որ չէ նէ, կամ տղոց ձան կը լլայ,
կամ ոտից ձան մը կուգայ, մէկը
սանկ, մէկը նանկ սլատճառ կը լլայ՝
որ ուղածնուսպէս աղօթք չենք կրը-
նար ընել :

(ք). Հիչ մէկ մահանայ ալ չըլլայ,
պազի տարպայ մարդուն սիրտը կար-
ծես թէ կըքարանայ, հիչ համ չառ-
ներ աղօթքէն . անոր համար տահա
աղէկ կերևնայ աղօթք չընելը՝ քան
թէ անանկ աղօթքի նստիլը :

Թ . Պատասխանի առջինին : Իրաւ
է, սատանան այնչափ հակառակ է
մեր աղօթքին, որ ձառքէն դար նէ՝
բնաւ չէր թողուր մեզ հայր մեր մը
ըսելու, տէր աստուած, կամ յն մա-
րիամ մը ըսելու . ատ ըսել տուողը
հոգին սուրբ է . « Ոչ ոք կարէ տէր
ասել զյն, եթէ ոչ հոգւոյն սքով » :
Ուստի ժամն որ կերթաս նէ, գիտցիր
որ սատանան քեզնէ առաջ դրան քով

կըստասէ, որ հետդ մտնայ ժամուն
մէջն ալ, ու քեզ փորձէ, ճար ընէ՝
որ աղօթքդ պօշ ելլայ. ինչու որ՝ ա-
ղօթքդ ընդունելի ըլլայ նէ, իր բանը
չամուռ է. աղէկ աղօթք ընօղը՝ շը-
նորհք կառնէ, անոր կեօրէ գործքն ալ
բարի կըլլայ. սատանային բան չի-
մնար: Ասանկ է նէ, դուն ալ աղօթ-
քին խըյմէթը գիտցիր, աղէկ աղօթք
ընելու ճարը փնտռէ: Առջի ճարը ան
է՝ որ ժամ դացածիդ պէս, կամ ա-
ղօթքի նստածիդ պէս, պինտ առաջ
խնդրէ աստուծմէ՝ որ քեզ աղօթքի
շնորհք տայ. որ իրեն հաճոյական
պաշտօն մատուցանես. անկից էտե
միտքդ քեզ ժողվէ, ու մտքովդ դուն
քեզի ըսէ. Ո՞րու առջև եմ եկեր, ո-
րո՞ւ դիմացը կայներ եմ, կամ նըս-
տեր եմ, ում հետ պիտի խօսիմ. այ
հետ, որ է թաղաւոր թաղաւորաց
և տէր տերանց՝ բնակեալ ՚ի լոյս ան-
մատոյց, միանդամայն իմ մէկ հատիկ
ստեղծօղս ու սիրական հայրս. և ա-
նոր կեօրէ խոնարհութենով ու պատ-
կառանքով սկսէ աղօթքդ ընել:

Ամա սկսեր է սատանան բան խառ-
նել, միտքըդ ասդին անդին տարտըղնել

նայէ որ քեզնէ սէպէպ մը չըլլայ՝ չորս
գին նայելովդ , կամ մէկ բանի մը սիր-
տըդ վերցուցած ըլլալով , կամ դրսի
բաներու տալմիշ ըլլալովդ , ասանկ
բաները մէկ գլի ձգէ , հիմա ուրիշ
բան ունիմ՝ ըսէ . որ անկից մենծ՝ ու
անկից հարկաւոր բան չի կրնար ըլ-
լալ . ասանկ աղօթքդ առաջ տար :
Թող անկից էտե սատանան ի՞նչ կուզէ
նէ՝ միտքդ բերէ . կուզէ նէ՝ դժոխքին
ամմէն գարշելի բաները առջևդ թափէ .
բնաւ հոգդ չըլլայ : Նոսքս հեռու չը-
սեմ , ինչպէս սօխախին շները հաչեն
նէ՝ քու հարկաւոր բանիդ արաւելսը ,
իրաւ որ գլխացաւութիւն կուտան՝ ամ-
մա անոր համար դուն քու բանդ գոր-
ծըդ չես թողուր , ասանկ ալ սատանան
շանպէս կը հաչէ եղեր , քեզի ինչ , դուն
համբերէ , աղօթքդ նայէ . պէտքը չէ
որ հետը ինկնաս՝ մեղաներ ըսելով ,
խապուլ չեմ ըներ ըսելով , գլուխդ
շարժելով . հապա հիչ բանի մը տեղ
մի՛ սեպեր . ասանկ համբերութենով
ճէնկլի աղօթքդ լմնցնես նէ , շատ
ֆայտալը կելլաս : Այսան զի սուրբ
վարդապետաց ըսածին պէս՝ աղօթքը
ճգնութիւն է , և պատերազմ սատա-

նայի հետ . համբերեցիր նէ , յաղթեցիր , ձանձրացար նէ , յաղթուեցար . մի վախնար՝ թող սատանան միտքդ ցրուէ , միայն թէ դուն ժողվըտելու անհոգ մի ըլլար . թող ան աւրէ մէկ դիաց , դուն շինելը նայէ մէկալ դիաց , ասանկ կատարենք բոլոր աղօթքը նէ , կտրիճ ճէնկճի կըլլանք , ինքը կըյաղթուի , մենք կըյաղթենք . անիկակ կըկորսընցընէ , մենք կըվաստըկինք . հասկա որ աստուած կըտեսնայ մեր աշխատանքը նէ , մասնաւոր օգնութիւն կըհասցընէ . ատեն ալ կըլլայ որ՝ կատարեալ աղօթքի շնորհք կուտայ : Եսով կըհասկընաս որ՝ աղօթքին հետ համբերութիւն ալ պէտք է , և համբերութիւն է գործ կատարեալ ունեցողը . որու վրայ վարը կըխօսինք :

Ժ . Պատասխանի երկրորդին : Ետ ալ իրաւ է , որ մենք մարմին տկար ըլլալով՝ հոգեւոր գործքի ատեն կըթուլանանք . և սակայն կայ տկարութի բնական , և կայ ծուլական : Բնական տկարութի բնական դեղեր պիտի ընենք . զորօրինակ աղօթքնիս հոգնած դադրած ատենի չի ձգենք , որ չենք կրնար առաջ տանիլ . կերած խմած՝

քունը զլուխնիս աղօթքի չի նըստինք .
 հապա՛ արթուն ատեննիս , է՛ն աղէկ
 ատեննիս . ամօթ չէ մի որ աղէկ սա-
 հաթնիս փուճ մուճ բաներու ու լաֆի
 ծախենք տէ , անպիտան ատեննիս ա-
 ղօթքի պահենք :

Իսկ ծուլական տկարութեան դեղը՝
 ծեծ ու փէտն է , չեխն է՝ չըխըշն է ,
 խաթըր չըսեպել մարմնոյդ . հապա
 ըսել . սլրէ անզգամ մարմին՝ քու
 ղէֆքդ սէֆադ գիտցար ընել , կերար
 խմեցիր , պառկեցար ելար . սա ըրիր՝
 նա ըրիր , ու չի յոգնեցար . հիմա այ
 հետ ատենուելու իւշէնմիշ կըլլաս կոր .
 ելիր , աղօթքդ սկսէ . չէ նէ՛ քեզի ո՛չ
 կերակուր կայ , և ո՛չ քուն , ոչ աս , ո՛չ
 ան . քու կամքդ օրն ՚ի բուն կըլլայ կոր ,
 հողիին կամքը՝ որ է Մստուծոյ կամքը՝
 ետ պիտի մնայ : Մս կերպովս դուն քեզ
 չեխես ու վախցընես նէ . ո՛չ քուն կը-
 մնայ , ո՛չ ծանրութիւն :

Իսկ ուրիշ մահանաները՝ որ գրսէն
 են , քեզի վնաս մը չեն կրնար տալ .
 սատանային փորձութիւններէն մենծ
 չեն եա . շատ շատ՝ ասանկ բաներն
 ալ մէյ մէկ սատանայի փորձութիւն
 սեպէ , ու մըտիկ մըներ . ձառքէդ

եկածին չափ լռութեամբ և համբերութեամբ աղօթքդ ըրէ . մի վախնար , վարձքդ աւելի կըլլայ :

Ամա պէտք եղաւ տէ , մէկը քեզ աղօթքէդ վեր հանեց , կամ կտրէկցուկ ընել տուաւ , մի վախնար . սիրոյ դործք սէպէ , սիրով կատարէ , ու ետքը նորէն աղօթքդ առաջ տար . դուն քեզնէ մի կտրեր փուճ բանի համար . ուրիշի համար կըլլայ նէ , մի տրտմիր , մի տըժգոհար , քեզի մեղք չիկայ , վարձք կայ . հիշ որ չէ նէ , համբերութիւն կըշահիս , որ աղօթքէն վար չէ :

Գրսի մահանաներուն համար՝ աղօթքին թոյլ եղօղը , պօշ բանի համար աղօթքի ատեն տակն ու վրայ եղօղը , և ամմէն ծոյլ աղօթքի նստօղը՝ թող մտմտայ , ու խպնի , թէ այլազգիները ի՞նչ կերպով կընեն իրենց սովորական աղօթքը . ախ թէ անոնք ի՞նչպէս կընեն նէ դրսըւանց , անանկ ըլլար մեր աղօթքը ներսըւանց . ասով շատ բան կըհասկընաս , ու կըխապնիս քու թէմպէլութենէդ , ու անհոգ անպատիւ աղօթք ընելէդ : Բայց ի՞նչ պէտք է քեզի դրսի օրինակներ , ներսի , օրինակ շատ , բարեպաշտ աղօթասէր

ուղինաս տեսնալ նէ՝ պակաս չէ .
բայց աւելի դուն քու տէրդ և թագա-
ւորդ՝ քու երկնաւոր վարդապետդ նա-
յէ , անոր ըրածը միտքդ բեր . որ բո-
լոր ցորեկը յոգնելէն էտե՝ բոլոր զի-
շերները աղօթքով կանցընէր քեզի
համար : Իսկ ետքի սրիսլէթին՝ դեթ-
սեմանի պարտէզը մէկ դիէն արուն
քրտնելով հոգեվարութիւն կը քաշէր ,
ու մէկալ դիէն յօժար սրտով աղօթք
կընէր . (աս է ըսելը աւետարանին .)
« և էր ՚ի տաղնապի , և մտադիւրու-
թեամբ ևս կայր յաղօթս » : Ամէն
աղօթքիդ ատենը աս բանս յիշէ՝ , ու
խպնելէդ երեսդ վար առ . ան ատեն
խոնարհութենով վրայ կելլաս ամե-
նայն փորձութեանց :

ԺԺ . Պատասխանի երրորդին : Այ-
նչ կուզէիր . վարպետութիւնը ա-
տանկ ատեն աղօթք ընելն է , որ չէ
թէ դուն ռահաթնաս , հապա աս-
տուած . աղօթքէդ համ առնելը քու
ձեռքդ չէ , աստուծոյ մասնաւոր պար-
զեն է . դուն ատանկ պարզեւի ար-
ժանի՞ ես մի , որ սուրբերը հազիւ
արժանի են եղեր . ո՞ր զործքիդ նայե-
լով ասանկ փէշկէշի բեզլայեիս կը-

տեսնաս, թէ որ քեզ մեղաւոր կը
ճանչնաս. կամ թէ իրաւցընէ արդար
պիլէ ըլլաս՝ ամմա խոնարհութիւն
ունիսնէ, սրտիդ քարանալու մի զար
մանար, հապա ըսէ՛. ինձի մուստա
հախ է ասկից աւելին, որ աստուած
բնաւ երեսս չինայի, զերէ ես ալ ա
տենով իր երեսը չինայեցայ, իրմէն
երես դարձուցի. ինձի հերիք է՝ որ
մաքսաւոր եղբօրս պէս սրբախ կուր
ծքը զարնեմ, ու աստուծոյ առջև
զլուխս ծռած կայնիմ, իր ողորմու
թեան դուռը չալեմ. ինծի մենծ փառք
է որ իմ ստեղծողիս առջև մէկ երկու
խօսք մը խօսիմ, ու խեղճութեամբ
իմ խեղճ հալս առջևը գնեմ, տէրոս
բանամ, ոտքը ինկնամ, աղաչեմ. թող
չի լսէ իմ աղօթքիս, հերիք է որ ա
ղօթքս կըլսէ :

Ասանկ խոնարհ մտքով ու սրտով
քու պարտը կանուծիւնդ ըրէ՛, ինչ ա
ղօթք գիտես՝ ըրէ՛, ան ատեն ան հէմ
աղօթքդ կըլսէ, հէմ աղօթքիդ կըլսէ.
Եւ երբոր կուղէ՝ կուտայ քեզի կատա
րեալ աղօթքին շնորհքը, որ ոչ լեզու
ով կըպատմուի, և ոչ գրչով կըգրուի,
հապա Աստուծոյ ձեռքովը մարդուն

սրտին մէջ կը գրուի: Ի՞նչպէս հաս-
կըցընեմ քեզի, չեմ գիտեր. խնդրէ՛
յա՛յ, և ո՛չ ՚ի մարգոյ. « որ խընդրէ,
առնու »:

Ատարեալ աղօթք կը սեմնէ, ար-
ցունք թափելը մի հասկընար. ան ալ
աղէկ է, բայց մենծ բան մը մի սե-
պեր, մանաւանդ երբոր հպարտու-
թիւն ալ կիմնաս հետը: Կակուղ սիրտ
մարդիկ դիւրաւ կուլան. կտրիճ թա-
պիէթները թէմէքէլի չեն լար, թէ
աղօթքին մէջ, թէ աղօթքէ դուրս:
Ատարեալ աղօթք ըսածս՝ խորին խո-
նարհութենէն կը սկըսի, որով պէտք
է մեզ բոլորովին ոչինչ ու ողորմելի
ճանչնալ, և Աստուծոյ բարձրութիւնը
ու մեծ վայելչութիւնը խորունկ կեր-
պով ըմբռնել. ուսկից խորին պատ-
կառանք կուգայ, անկից ծայրագոյն
կարօտ և սէր առ անձ կեւելնայ. ան
ատեն մարդը աղօթքէն չի կշտանար.
բանի կերթայ՝ մէկ անպատմելի համ-
մը կառնէ, որ արքայութեան համ-
տեսի պէս բան մը նէ. զաշխարհք
կըմոռնայ, զինքն ալ կըմոռնայ, ամմէն
բան իր աչքին ոչինչ կերենայ, միայն
անձ կըմայլի՝ կըմխիթարուի, անկից

չի կրնար զատուիլ . ինչ գործք ընէ
նէ , այ համը բերանը կըմնայ , երբ
կըլլայ որ աղօթքս ընեմ կըսէ . և այն
աստիճան կըլլայ պազի սուրբերուն ,
որ բոլոր հողւով առ ամ վերանալով
մարմնով պիլէ ոտուրնին գետնէն կը
կըտրի . ասոր կըսենք յափշտակութի ,
որ առանց հրաշքի չըլլար :

Ասանկ աղօթքի ճամբայ կըբանայ
մտածականը . ուստի դուն ալ ամէն
օր մէյմէկ կտոր մտածական ըրէ . ու
րով կամաց կամաց առաջ կուղաս , և
'ի մարդկանէ հրեշտակ կըլլաս . վասն
զի բուն աղօթքնալ հրեշտակային
գործք է :

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Դ Ե Ղ :

Համբեր - լի - ն :

Իմ . փորձութեան հետ որչափ հար
կաւոր կապ ունի համբերութիւնընէ ,
մաիկ ըրէ յակոբոս առաքելոյն ըսա
ծին . « Ամենայն ուրախութեան ար
ժանի համարիջիք եղբարք , յորժամ 'ի
պէսպէս փորձութեանց 'ի մէջ անկա
նիցիք , զիտասջիք , զի հանդէս ձերոյ

Հաւատոցն յօրինեալ գործէ զհամբերութիւն . իսկ համբերութիւն գործ կատարեալ ունիցի , զի իցէք ողջանդամք և կատարեալք , և ոչ իւրք նուազեալք : Արանեալ է այր՝ որ համբերիցէ փորձանաց , զի եթէ ընտիր ևս դտանիցի , առցէ զսլսակն կենաց՝ զոր խոստացաւ սիրելեաց իւրոց » :

Աւրիշ տեղ ալ որ սուրբ զիրքը համբերութեան վրայ այնչափ մեծամեծ գովեստներ կըխօսի նէ , իմացիր որ փորձութեան ատենը կիմացուի . զերէ փորձութիւն մը չունենանք նէ ներսէն կամ դրսէն , ինչ բանի պիտի համբերենք , և համբերութիւննիս ինչ վարձք պիտի ունենայ : Արեմն յակոբոսին մտքովը հասկըցիր պօղոսին ըսածն ալ . « Ախայ է ձեզ համբերութիւն , զի զկամս ւնյ արարեալ՝ հասջիք աւետեացն » : Աս չէ՞ մի քնի ըսածն ալ . « համբերութեամբ ձերովստասջիք զողիս ձեր : Ար համբերեսցէ իսպառ , նա կեցցէ » :

Արեմն աղէկ է արթնութիւնը , հարկաւոր է աղօթքը . ամմա համբերութիւն ալ պիտուաւոր է , անանկ որ՝ առանց անոր չենք կրնար կատար

րեալ ըլլալ, չենք կրնար հոգինիս շահիլ, չենք կրնար մեզ ապրեցնել: Միշտ պէտք է համբերութիւնը՝ որ կարենանք այ կամքը կատարել. բայց աւելի պէտք է փորձութեան ատենը. սիլահը միշտ պէտք է զինուորին. ամ մա աւելի պէտք է ճէնկին ատենը:

բ. Սատանային մենծ հնարքը ան է՝ որ համբերութեան ճէնկին մէջ մեզ աւելի պզտիկ բանով վար կըձգէ, մենծ բաներու համբերելու թող կուտայ. կուզեմ ըսել թէ շատ անդամ կը համբերենք ծանտր հիւանդութե, մենծ քէտէրի մը, հալածանքի, ևն. տեղն ալ կուգայ որ պզտիկ փորձուե մը, թեթե խօսքի մը, մէկ ծուռ նայուածքի մը՝ չենք կրնար համբերել, կընեղանանք, կը հինանանք: Ինչէն է: Պատճառը աս է՝ որ մէկ կողմանէ սատանան վաստակ ընելու ճամբան ասով է գտեր, որ ամէն օրուան ամէն սահաթուան գործքերնուս մէջ ան համբեր ըլլանք. մեզի բան չերեցած մաստէներէն ինքը էփէյի քեար կընէ. քչի խանահաթ կընէ, միայն թէ սըխ սըխ ըլլայ. (հրէաներուն առուտրին պէս, որ մանտր մունտր բաներով

կըհարստանան :) Ահալ կողմանէ
ալ՝ մենծ բաները ինքիւրմէ կըսորդո-
րեն մեզ՝ որ համբերելով վարձք առ-
նենք , կամ խղճմտանքի կըձգեն մեզ
այ վախով , դժոխքին վախով . մարդ-
կանց առջև խախք չըլլալու խայրէթն
ալ կըմտնայ , մեր օգուտն ալ մտմը-
տալը վրայ կուգայ . ասոնցմով ձայ-
ներնիս կըքաշենք , ակոյ ալոյի
վրայ կըգնենք կըհամբերենք . իսկ
պզտիկ բաներուն հաճաթսըզ կըլլանք՝
կիյնանք , կամ մեր քիպիրութեանը
չենք կրնար կերցնել՝ անանկ պզտի
բանի մը հախէն չիդալ , ծածուկ հը-
պարտութենով քինախնդիր կըլլանք ,
զերէ մենծ հպարտութիւնը աւելի
պզտի բանին մէջ յայտնի կըլլայ , և
անհամբերութիւնը աւելի պզտի բա-
նի մէջ զինքը կըյայտնէ . ասոր ներ-
հակ՝ պզտի բաներու համբերենք նէ ,
մենծ համբերութիւն և մենծ խոնար-
հութիւն կըցցնենք , ու կըսորվինք ալ :
Տղան վարպետի տուն կամ խանութը
նստիլ չի սորվի նէ , (որ իրեն համար
մենծ բան է առջի բերանը .) ետքը
չի կրնար առարւանց ինչուկ իրիկուն
ան տեղը տըտիկ ընել , բան սորվիլ ,

մարդ ըլլալ. թէ որ այբուբեն սորվելու զլուիս չի գնէ նէ, ոչ քերականութիւն և ոչ ուրիշ ուսմունք կրնայ սորվիլ. թէ որ ձեռքը դիւրին բաներու ալըշտըրովիչ չընէ նէ, չի կրնար ետքը արհեստի տէր ըլլալ: Հապա դուն ինչպէս կուզես որ համբերող ըլլաս մենծ մենծ փորձանքներու, երբոր մանտր մունտր բաներու չես ուզեր համբերել:

Գ. Ասեր եմ պազի խելացիներէն (եանի կարճ խելքով մարդիքներէն,) թէ համբերութիւն ալ առաքինութիւն է մի. մարդը նեղ ինկնայ նէ, ուզէ չուզէ պիտի համբերէ. իր ափը չէ. ատ ինչ վարձք պիտոր ունենայ: Անանկ է եա (կըսեն լսողներն ալ:) Հապա ինչ ընենք մէկալ խօսքն ալ որ բոլոր աշխարհքիս բերանը կը պտտըտի. « համբերութիւնը կեանք է ». որ քնի խօսքէն առած է. « որ համբերեսցէ իսպառ, նա կեցցէ »: Աս բանիս թէմէլէն ճուղապ կուզես նէ, դիտցիր որ համբերութիւնը մեր ուղած բանին վրայ չէ, մեր չուղած բանին վրայ է: Սեր չուղած բանն ալ կամ մեր ձառքն է՝ որ կրնանք դիմա-

ւորել, կամ մեր ձառքը չէ, զորօրի-
նակ՝ Քրիստոնեայ մը ինծի շամար
զարնէ նէ, կըրնամ ես ալ անոր բան
մը ընել կամ ըսել. այլազգի մը զար-
նէ նէ, վախէս ձան չեմ կրնար հանել :
Հիմա որուն համբերելը աւելի վարձք
ունի :

Իրաւ որ՝ առջինին համբերելը տա-
հա մենծ է՝ քան թէ ետքինին. վէ լա-
քին ետքինն ալ աւելի մարդուն սիր-
տը կերէ քան զառջինը. ինչու որ՝
առջինին կըրնամ համբերել, կրնամ
չի համբերել. ձեռքս ազատութիւն
մը կայ. համբերեմ նէ, լան սրտով
կը համբերեմ, այ սիրոյն համար կը-
ներեմ, որ անոխակալ և անյիշաչար
ըլլամ, որ է անձանման ըլլալ. իսկ
երկրորդին համբերելը մարդուն կիւճը
կուզայ. զերէ հէլհէլսէթ համբերե-
լու է, ազատութիւն չիկայ ձառքս.
ուստի հետը նեղսրտութիւն մը կայ :
Այլ խօսքով ըսեմ. առջի համբերու-
թիւնը համով է, զերէ կամաւոր է,
երկրորդը լեղի է, զերէ ակամայ է.
եւ որ ակաման կամաւոր դարձնեմ
նէ՝ սուրբ հարց խրատին կեօրէ,
վարձքս կրկին և կրկին կըլլայ. մէկ

կողմանէ մը առջինէն էւել կըլլայ. զերէ ասըլ համբերութիւնը ասանկ բանի վրայ է, որ զուտ համբերութենով քաշենք անմխիթար, սանքի սալթ լեղին (յի էօտը) ու քացախը խմենք քնի հետ խաշի վրայ. ուրիշ համ չառնենք :

Գիտես, երբ կըկորսուի վարձքերնիս, երբոր ներսէն խըրսլանմիշ ըլլանք, սրտանց քֆրել ուզենք, ֆրոսանտ մը փնտուենք՝ որ գիմացինին հախէն զանք, ատիկա համբերութիւն չեղաւ, հապա սրտմտութիւն՝ բարկութիւն և ոխակալութիւն : Հապա թէ ըսենք մտքով, տէր քո սիրուդ համար՝ և քեզի նմանելու համար՝ կը ներեմ իմ թշնամիիս, դրսէն որ չեմ կրնար հախէն գալ, սրտովս ալ չեմ ուզեր հախէն գալ. « հայր թող դոցա, զի ոչ գիտեն՝ զինչ գործեն » . ահա եղաւ կատարեալ համբերութիւն՝ կատարեալ վարձուց արժանի :

Պ. Ասոր նման չափէ ամմէն կերպ փորձութեանց ու նեղութեանց վրայ ինչպէս է՝ հիւանդութիւն, ցաւ, աղքատութիւն, կարօտութիւն, հալածանք, բամբասանք, և ինչ և իցէ

փորձանք : Ապա թէ ոչ՝ ասոնք որ
համբերութեան նիւթ չի սեպենք նէ ,
ալ ինչ կըմնայ մեզի համբերելու . և
այս իսկ է մենծ խաբէութիւն անհամ-
բեր մարդկան , որ իրենց քէֆին կեօ-
րէ բան կուզեն , որ կարենան համբե-
րել . և մահա՛նա դնելով ամմէն բանի՝
հիչ մէկ բանի չեն համբերեր :

Գլուխնին ցաւի նէ , աս ինչ բան
է՝ մարդ չի կրնար համբերել կըսեն .
ուրիշ տեղս ցաւէր նէ՝ սիրով կըհամ-
բերէի . անիսէ՝ աչուընին ցաւի նէ ,
կենէ անանկ կըսեն , անկաճնին ցաւի ,
անանկ . ալուանին ցաւի , նմանակ .
փորու ցաւ քաշեն , ոտքի ցաւ քաշեն ,
տահա ինչ որ գլուխնին դայ , աս քա-
շելու բան չէ , ուրիշ տէրտ ըլլայ՝ քա-
շէինք կըսեն : Հիւանդը իր հիւան-
դութենէն կըզանկըտի . աղքատը իր
աղքատութենէն . առողջը՝ իր կամ-
քին դէմ եկած բաներէն , կամ իր ըն-
տանեաց մեռնելէն . հարուստը իր
կամքը չիկատարուելէն , կամ իր բա-
նին ձախորդութիւն մը ըլլալէն . մէ-
կը կըսէ՝ թէ ուրիշին խօսքին կըհամ-
բերէի՝ ամմա աս մարդուս խօսքին
չեմ գիմանար , մէկալը կըսէ՝ թէ քեօ-

Թէկ ուտէի տաճա աղէկ էր, քան
Թէ ասանկ խօսք լսէի. ևն :

Ասոնց հիշ մէկը համբերութեան
խրամէթը չեն դիտեր. ասոնք մալ առ-
նօղ պաղիրկեան չեն, մեղք է մալին՝
որ ասանկներուն առջև հանես. առու-
տուր ընելու կամք չունին, փուճ տե-
ղը պապէթ պապէթ բաները վար առ-
նել կուտան : Աստուծոյ խանութը՝
մալին աղէկը գէշը չի հարցուիր. զե-
րէ գէշը չիկայ. ամմէնն ալ աղէկ են,
մէկզմէկէ աղէկ. աս է բանը որ դուն
աղէկը գէշը չես ճանչնար. « զբարին
չար՝ կըսես, և զչարն՝ բարի » : Իսկ
անձ ամենաբարին կընտրէ ու կուտայ
քեզի՝ որն որ քեզի համար տաճա ա-
ղէկ է. ուրիշին ալ կուտայ՝ որն որ
անոր աւելի աղէկ է. թո՛ղ ամմէն
մարդ սիրով ու խոնարհութենով առ-
նէ, ան ատեն աղէկութիւնն ալ կը-
հասկընայ :

Ե. Արեմն բովանդակ վարպետու-
թիւն համբերութեան աս է՝ որ զխը-
նիս եկած բանը՝ աստուծմէ եկած
դիտմանք. ո՛չ մարդու, ո՛չ աշխարհքի,
և ո՛չ սատանայի բան է ըսենք. ամմա
անոնց ձառքով կըլլայ եղեր. անոնք

սոսկ գործիք մընեն, իսկ գործօղը՝ ցիւրակաւ բան բանօղը ան է, չըսու խը չէ քեզ զարնօղը, հապա չըսու խը վերցընօղը. քարը քեզ չէր հասնէր, թէ որ քար նետօղ չըլլար նէ. դուն ինչո՞ւ քարին կըսըրդողիս. (ինչպէս շները զքարը կըխածնեն.) նետօղին կընաս նէ՝ սրդողէ, բայց զիտես որ՝ այ չըլլար սրդողիլ. զերէ հախ ունի՝ ինչ որ ընէ նէ. քարը տեղը դնելը աղէկ զիտէ՝ միւլայիճիներէն շատ վարակետ : Տեղ կայ որ՝ բան կայ որ, յօժար կամքով անանկ կուզէ՝ ու ընել կուտայ. տեղ կայ՝ բան ալ կայ որ՝ թոյլտուական կամօք ան բանը թող կուտայ. երկուքն ալ մեր աղէկու թեան համար, որ կամ մեղքէն հեռանանք, կամ առաքինութե ճամբուն մէջ առաջ երթանք : Խենդ է ան հիւանդն՝ որ դեղի վրայ կըսըրդողի, գործիքներուն կըբարկանայ, հէքիմին՝ ճէրահին պիտի սրդողէր, ամմա ան ալ յետին խելագարութիւն է՝ իրեն աղէկութիւն ընօղներուն չարանալ :

Յոր երանելին չըսաց (ինչպէս զեղեցիկ կըմտածեն սք վարդաստեղ,)

Թէ տէր ետ , և սատանայ էառ , հա-
պա՝ « տէր ետ , և տէր էառ » : Դա-
ւիթ իր հալածման ատենը՝ սեմէի ան-
զգամ մարդուն թուքումուրը ու քար
նետելը տեսաւ նէ , ինչ ըսաւ . « Թող
անիծանէ այնպէս , զի տէր ասաց նմա
անիծանել զգաւիթ » : Մարդու համ-
բերեցի՝ չըսէր , հապա՝ « Համբերելով
համբերի տեառն » : Մեզի ալ անանկ
խրատ կուտայ . « քաջալերեաց , զօրաս-
ցի սիրտ քո , և համբեր տեառն » : Ո՞ր
թողունք որ՝ զանօրէնութիւն մեր՝ մեք
մեզէն գիտեմք . ուստի պէտք է որ
համբերենք . ինչպէս որ մեր բերնէն
դրած է . « բարկութե տեառն համ-
բերից , զի մեղայ նմա » :

Գ . Բ՛սածներէս պիտի հասկընաս՝
հետեւեալ մէկ քանի հարկաւոր գիտե-
լիքը : Առջինն է . այն անբաւ իմաստու-
թիւնը ու մենծ ողորմութիւնն է , որ
չարէն բարի կը հանէ , այն բանն որ
մեզի զէն պիտի տար , անկից ֆայտա
կը հանէ , թէ որ համբերենք նէ . լեզի
բաները մեզի կանուշցընէ համբերուն
սուաքինութենովը . մեր մեղացը հա-
մար քաշելիքնիս՝ մեզի վարձքի պատ-
ճառ կընէ համբերութենով . ասանկ

պիտուական բան է համբերութիւնը :

Արրորդն է . Ամէն քաջածնիս՝
մեղաց պատիժ է , ըսենք նէ , կըսխա-
լինք . հասլա շատ բանն ալ մեզի խրատ
է , տահա շատն ալ մեզի վարձք ու
պսակ ըլլայ տէյի կուտայ փծ . և այն
նիէթով քաշենք նէ , հէմ սիրով կը-
տանինք , հէմ վարձքերնիս աւելի կըլ-
լայ : Առաքեալներուն , մարդարէնե-
րուն , մարտիրոսներուն , ճղնաւորնե-
րուն . հայրասպետներուն , և ամէն
սուրբերուն քաջածը նայէ . անով ա-
ղէկ կըհասկընաս՝ որ փծ իր սիրելեա-
լը աւելի համբերութեան նիւթ կու-
տայ՝ որ վարձքերնին շատ ըլլայ . « զի
զոր սիրէ տէր , խրատէ . տանջէ զա-
մենայն որդի՝ զոր ընդունի . 'ի խրա-
տու համբերութեան կայք , իբրև յոր-
դիս մատուցեալ է 'ի ձեզ փծ . որ որ-
դի է , զոր ոչ խրատիցէ հայր » :

Արրորդն է . Համբերութեան նիւ-
թը՝ այսինքն համբերելու բանը , կու-
զէ կամաւոր ըլլայ՝ կուզէ ահամայ
ըլլայ , համբերութիւնը պէտք է որ
կամաւոր ըլլայ . չէ նէ՝ առաքինութիւն
չըլլար : Համբերութիւնը համ պիտի
բերէ անհամ բանի : Ահամաւոր ըսելը՝

յօժարութիւն և սէր պիտի ցըցնէ .
ինչպէս մեր փրկիչը մեզի համար կա-
մաւորապէս յանձն էառ զամենայն
նեղութիւն , զչարչարանս . և զմահ
խաչի . ու իրեն փառք կոչեց զխաչը :
Ինքն որ ճոխաբար յօժարութեամբ
քաշեց՝ ինչ որ քաշեց մեզի համար ,
մեզ սիրելէն՝ սիրով քաշեց նէ , պէտք
է որ մենք ալ սիրով քաշենք իր սիրուն
համար . ու ըսենք պօղոսի հետ . « այլ
ինձ քաւ լիցի պարծել , բայց միայն
'ի խաչն տեառն մերոյ յիսուսի քրիս-
տոսի , որով ինձ աշխարհ 'ի խաչ
ելեալ է . և ես աշխարհի » :

Աստի փուճ է և սուտ է անոնց
համբերութիւնը , որ բան մը քաշելու
ըլլան նէ՝ նեղսրտութենէն ու խըրսէն
իրենց բերնէն կը հանեն աս խօսքս . «
Համբերութիւն » . անանկ որ՝ զլուխ
շարժելով քովիններուն ալ կը հասկը-
ցընեն , թէ համբերութիւն կըսենք
կոր՝ համբերել չկարենալնուս , համբե-
րութիւն ըսելով՝ սրտերնուս անհամ-
բերութիւնը կուզենք իմացնել . զերէ
սրտերնիս անուշ չէ , դառնացած է :
Համբերութիւն ընօղը՝ համբերութի-
ւոսեր . հիշ ձան չի հաներ . հասկա

ներսէն փառք կուտայ ան, որ մարդ չիմանար. և «Հայրն երկնաւոր՝ որ տեսանէ 'ի ծածուկ, հատուցանէ նմա յայտնապէս»։ Ասով կիմանաս որ համբերութեան եղբայրն է լռութի, համբերօղը լուռ կըլլայ, լռութիւն սիրօղն ալ համբերօղ կըլլայ. ասոր ներհակ՝ անհամբերը լեզուն չի կրնար բռնել, լեզուն չի բռնօղն ալ անհամբերութի կընէ. և ամենայն չարեաց պատճառ կըլլայ։

Չորրորդն է. Համբերութիւնը անկատար եղածին պէս՝ բանի չի դար. ինչպէս մէկը ճամբայ ելլայ, ու ետ դառնայ, ուզած տեղը չի հասնիր. առուտրի մանօղը՝ ուզլաշմիշ չըլլայ, բան չի վաստըկիր։ Անկատար համբերութիւն կըսուի, երբոր մէկը ըսէ նէ, աս քանի՞ մէկ համբերեմ քեզի. կամ աս նեղութեանս. ինչպէս որ ըրաւ յորայ կրնիկը, ու կուզէր իր երկանն ալ ընել տալ։ Իսկ կատարեալ համբերութիւնը ան է, որ սկզբնէ ինչուան կատարածը մէկ բանը սիրով կըքաշէ, ձան չի հաներ. աս է ըսելը, «որ համբերեսցէ իսպառ»։ Չեմ ըսեր՝ թէ հիշ սրտին նեղութիւն չիզայ, հա-

սլա նոյն սրտին նեղութիւնը 'ի փառս
այ փէշկէշ ընէ . որ է բուն համբե-
րութիւն ըսածնիս : Ատարեալ համ-
բերութեան երկայնմտութիւն կըսենք .
երկայնմտութիւնն է կատարելութիւն
համբերութեան . ինչպէս անհամբե-
րութիւն կամ անկատար համբերութեան
կարճմտութիւն կըսենք : Ամէն բա-
նին մէջ պէտք է երկայնմտութիւն .
բայց ևս առաւել փորձութեան ասենը
քիչ մը պակաս համբերելով՝ կըյաղ-
թուինք միշտ . քիչ մալ աւելի համբե-
րէինք նէ , կըյաղթէինք միշտ . փորձէ
աս բանս քու վրադ ամէն փորձու-
թեան մէջ . ան ատեն աղէկ կըհաս-
կընաս ըսածս , և յաղթութեան պսա-
կը կառնես : Սէկ եղբայր մը մէկ
զիշերուան մէջ օխտը պսակ վաստը-
կեցաւ , քիչ մալ քիչ մալ համբերեմ
ըսելով , ինչուան ծերս քնէն արթննայ՝
ու օրհնենքը առնեմ , անանկ երթամ
քնանամ : Դուն ասոր ներհակ՝ չէ
թէ միայն արդարոց պէս ներելի մե-
ղաց մէջ կինկնաս օրը օխտն անդամ ,
հասկա եօթը մահացու մեղքն ալ կիյ-
նաս՝ քիչ մալ աւելի չհամբերելովդ :

Հինգերորդն է . Ատարեալ համբե-

բութեան կամ երկայնամտութեան մէկ
հատիկ վարպետ սորվեցնողն է՝ յիշել
աստուծոյ խոստմունքը և յաւիտենա-
կան վարձքը : Յակոբոս առաքեալը
օրինակ կը բերէ մշակը , որ բան մը
կըցանէ նէ՝ ան սահաթը ան օրը
բուսնի պտուղը չըսեր , հապա կը համ-
բերէ երկար ատեն , ինչուան որ բուս-
նելիքը բուսնի՝ որը կանուխ , որը ուշ ,
ասանկ ալ երկայնամիտ եղիք կըսէ՝ որ
ատենով ձեր աշխատանքին վարձքը
առնէք աստուծմէ , մէկին տեղը հա-
րիւրապատիկ և հազարապատիկ . ան
ատեն կը հասկընաս՝ թէ համբերու-
թիւն ինչպէս կատարեալ դործք ունի :

Զ Ո Ր Ր Ո Ր Դ Դ Ե Ղ :

Ապու-ինու-թի-ն առ Աստուծոյ :

իմ . թէ համբերես՝ թէ՛ երկայնա-
միտ ըլլաս , սատանան քեզ կըրնայ
թուցնել՝ անճրկելով , թէ չես կրնար
դիմանալ ինչուան՝ ետքը . քեզ անանկ
փորձութիւններու մէջ կը ձգեմ որ՝ մա-
տի վըրայ կըխաղցընեմ , ու կըյուսա-
հատցընեմ (կըսէ) . ամմէն իժիր

աչքիդ առջևը կըբերէ մարմնոյդ տկարութիւնն ալ, կամքիդ անհաստատութիւնը, ուրիշ ատեն նիւթիդ վրայ չի կենալդ. Աստուծոյ խոսամունքն ալ երբ սլիտի ըլլայ կըսէ, տահա դուն շատ պիտի ասորիս, ատեն ունիս քէֆիդ կեօրէ կենալու, ճահիլ ես՝ հէլ պէթ քիչ մը ճահիլութիւն պիտի ընես, ետքը կասպաշխարես. դուն ճգնաւոր չես, Տքս ալ սլիտի վայլես. չէ՛նէ՛ շատ ալ քեզ սըխմես նէ, կըհիւանդանաս. խղճահար ալ կըլլաս, պարտքըդ պատարագ մը տեսնել է կիրակիօր, ի՞նչ երկան ժամը նստիս. քարոզը քու ծոցդ է, քարոզիչը քու զիտցածէդ էւել բան պիտի չիզուրցէ. շատ աղօթքը ի՞նչ պէտք է, Աստուած մարդուն սիրտը կընայի. ուրիշ ասոր նման մոլար մտքերով քեզ կամ՝ի յուսահատութիւն, կամ՝ի յանդըղնութիւն կուզէ ձգել:

Ասոր մէկ հատիկ դեղը՝ առ Աստուած ապաւինութիւն է. որ կըբերէ սրտի արիութի մը, կտրճութի մը, հաստատուն յոյս մը. ու մէկդի կընէ ամմէն վախկոտութիւնը և անճրկածութիւնը: Աւստի երբոր սատանան վերի ըսած բաներն

որ միտքդ բերելու ըլլայ նէ, դուն մի վախնար, մի շփոթիր, համարձակ ճուղապ տուր: Չեմ մի գիմանար ըսէ. իրաւ է՝ առանց ան հիշ բան չեմ կրնար ընել, բայց ան ամէն բան կըրնամ ընել. սատանային զլուխն ալ կըկոխեմ, մարմնոյս ալ կըյաղթեմ, հոն ալ ոտից տակ կառնեմ: Իմ տէրս ըսաց, « առանց իմ ոչինչ կարէք առնել ». և ինքն դարձեալ ըսաց « ետուձեզ իշխանութիւն՝ կոխել զօձս և զկարիճս և զամենայն զօրութիւն թշնամւոյն ». դարձեալ, « քաջալերեցարուք, զի ես յաղթեցի հի »: Աւ պօղոս կըսէ. « Ա՛յ եթէ անձամբ բաւական եմք խորհել ինչ իբրեւ ՚ի մէնջ, այլ՝ բաւականութիւն մեր յայ է ». և. դարձեալ կըսէ. « յամի կարօղ եմ՝ այնու, որ զօրացոյցն զիս »: Աւ դաւիթ. « ան իմով անցից լը պարիսպս: Տէր լոյս իմ և կեանք իմ, ես յուժմէ՞ երկեայց, ան ասլաւէն կենաց իմոց, ես յուժմէ՞ դողացայց. թէ պատրաստեսցի ՚ի վերայ իմ պատերազմ, ո՛չ երկիցէ սիրտ իմ. թէ յարիցէ ՚ի վերայ իմ ճակատամարտ, սակայն և այսուիկ ՚ի քեզ ան յուսացայ: Ար յուսայ ՚ի ան, որպէս

լեառն սիովն՝ նա մի սասանեսցի յա-
ւիտեան » Են : Ասոր նման ամմէն
փորձութեան դէմ սք զրոյց բանը
հանէ իբրեւ սուր և վահան . որով
զամենայն նետս մուխս չարին շիջու-
ցանես :

բ . Աստանան աղէկ զիտէ թէ մեր
ուժը ոչինչ է . թէ որ ան թող տար
նէ , բոլոր հար մէկէնիմէկ դըժոխք
կրտանէր . բայց ան ալ աղէկ զիտէ՝
թէ ան մարդասէր է , մարդուս կըռ-
նակ կըկենայ , էն տկարին անանկ ուժ
մը կուտայ որ՝ բոլոր դժոխքին հախէն
կուղայ . ինչպէս սուրբ Աստոն ճգնա-
ւորին անանկ զօրութի տուաւ որ բո-
ւանդակ դժոխքին սատանաները առ-
ջւեր կըգողային : Ասոր համար կըջա-
նայ սատանան որ մենք մեր յոյսը ան
չի գնենք , Աստուծմէ ուժ չի խնդրենք ,
մենք մեր հալին մնանք , մեր խելքովը
մեզ կառավարենք , ան ատեն մեր հա-
խէն կուղայ . ապա թէ տեսնայ որ
մենք առ ան ապաւիններենք , ու ան
կըշարժինք ամմէն բանին մէջ , չի կըր-
նար քովերնիս դալ մօտենալ : Ասանկ
է նէ , դուն որ խելքի կըծառայես որ՝
Աստուծմէ հեռու կըկենաս . ինչո՞ւ ամ

մէն նեղութեանդ ատեն առ ան չես
աղաղակեր, ինչո՞ւ փորձութեան ատեն
շաշումիչ կրնես՝ ու յուսահատ կեր-
պով կըթուլնաս. ըսէ մարդարէին
հետ. « Արդ ընդէ՞ր տրտում ես անձն
իմ, կամ ընդէ՞ր զիս խոովես. յուսա-
առ ան, խոստովանեա՛ նմա. փրկիչ
երեսաց իմոց ան է »:

Սեղաւոր եմ նէ, ան ինծի պէս
մեղաւորները կըփնտռէ. տկար եմ
նէ, ինծի պէս տկարներուն կըհասնի,
հիւանդ եմ նէ, մէկ հատիկ ճարտար
բժիշկ է, և մէկ հատիկ դեղ կենաց.
աղքատ եմ նէ, ասանկ հարուստ թա-
ղաւոր ունիմ. ինչ թիւրլիւ տէրտ ու
խամ խասէվէթ ունենամ նէ, ասանկ
սիրական հայր ունիմ. անիկակ ինծի
կոնակ ըլլալէն էտե՛ ալ ի՞նչ կուզեմ.
միայն ես անկից չի հեռանամ, ան ինծ,
մէն չի կրնար հեռանալ. « զի ան ընդ
մեզ է »:

Գ. Հապա քեզ տեսնամ, արի եղի՛ր՝
կտրի՛ճ եղի՛ր. որով չէ թէ միայն մեղք
չես ինկնար, այլև արդարութե ճամ-
բուն մէջ առաջ կերթաս: Արիութիւն
է՛ որ կըրաղթէ ամէն պատերազմի
մէջ. և առ ան ապաւինիլն է՛ որ կու-

տայ մեզ զկատարեալ արիութիւն: Ասոր վրայ շատ բան կար խօսելու, բայց ես ամէն բանը աս երկու խօսքիս մէջ բովանդակ կիմացուի կըսեմ: «Ահա ահիկ յես ընդ ձեզ եմ (ըսաց տէրն մեր) զամենայն աւուրս մինչև 'ի կատարած աշխարհի». Եւ առաքեալը կըսէ. «Եթէ աստուած 'ի մեր կոյս է, ո՞վ իցէ մեզ հակառակ »:

ԳԼ. ԺԳ.:

Երէք Նախապահօղ դէղք. Սուրբ Հաղորդումք. Կամար ապաշխարումք. Եւ Զգուշումք յառաջիկայ:

Անչ որ ինչուան հիմա խօսեցանք նէ, մենծ մասը առողջարար դեղ էր մեր հոգւոյն հիւանդութեանը. ինչպէս բժիշկ մը հիւանդի քով կերթայ նէ, անոր ցաւին պէտք եղած դեղը կըզրէ, որ առնէ տէ առողջանայ: Բայց շատ անգամ ալ բժիշկը խրատ կուտայ առողջացած հիւանդին, կամ առողջ մարդուն ալ՝ որ պաղի պաղի նախապահօղ դեղեր առնէ, որ հիւանդութիւնը նորէն վրայ չիգայ, կամ բնութիւնը օր ըստ օրէ տկարանալով

նոր հիւանդութիւն մը փէյտահ չընէ։
Իրաւ որ մեր տուած դեղերուն մէջն
ալ՝ երկու կերպ ալ դեղ կը դանուէր,
հէմ առողջարար՝ հէմ նախապահօղ.
բայց աս երկրորդ սոյ դեղերէն մէկ
քանին խիստ հարկաւոր կայ, որ աս
տեղս որոշ պիտի դրեմ։

Իմ . Առաջին նախապահօղ դեղն է
մեր հողւոյն՝ մէկ հատիկ դեղ կենաց,
անմահարար կերակուրն՝ երկնատե-
ղաց մանանայն՝ հրաշափառ խորհուրդ
սուրբ հաղորդութեան։ Քանի որ հա-
ւատքով ճաշակես աս կենաց ծառոյն
պտուղը, կը զօրանաս հողւով, հողւոր
ցաւ և հիւանդութիւն չես տեսներ.
իսկ մահուան հոտը պիլէ չես առներ.
այսինքն հէմ մահուչափ մեղք չես ինկ-
նար, հէմ կամաւոր ներելիներէն ալ
հեռու կը կենաս։

Չեմ դիտեր, թէ անոնք որ տա-
րին անդամ մը հազիւ կը ճաշակեն աս
ղատկական սուրբ դառը, համը կառ-
նեն մի . խըյմէթը դիտեն մի . տարին
հինգ վեց անգամ ճաշակողներուն վր
կը տարակուսիմ . տարին մէկ անգամ
միայն հրէաբար ճաշակողին ինչ ըսեմ։

Աս յայտնի է՝ որ ինչ բանի չէ սոր-

ված մէկը նէ , անոր համը դժար կառնէ . բերնին անհամ կուգայ . հասարակ բանի մը սովորութիւն է ըրեր ուտելու նէ , անկից շատ համ կառնէ . ասանկ է սովորական հացը ամմէն տեղ . բայց գեղացիներ կան եւրոպայու մէջ , որ մըսըր պուղտայի ուտել սորվերեն ամմէն օր . ուստի հացէն այնչափ համ չեն առներ , աման փօլէնդա կըսեն այսինքն մըսըր պուղտայիէ հացը : Ապուրի կամ խաշած մսի , փիլաւի , կամ ուրիշ սովորական բանի մը սորված մարդը՝ առանց անոր չըլլար , որ ուրիշին հոգը չէ . ասոր նման հասկըցիր ամմէն կերակրու , պտղու , ուտելիքի ու խմելիքի վրայ : Ասոր նման հեռու օրինակաւ , սուրբ խորհուրդէն հեռու կեցօղը՝ անոր համը չի դիտեր , աշխարհքի ու մարմնոյ բաները իրեն անուշ կուգան . մեղքը պիլէ իրեն կանուշնայ . ինչպէս խողերուն անուշ կուգայ չէ թէ միայն քէչի պուլնուզին , հապա ամմէն բան՝ որ աղտեղութեան մէջ թաթղած է : Այլ ներհակաբար՝ սուրբ հաղորդութիւնը սրիս ճաշակողին՝ անհամ կուգայ աշխարհքիս բաները . զերէ սուրբ խոր

հըրդէն անանկ համ է առեր անձա-
ռելի և անպատմելի , որ անոր նմանը
չիկայ . ուր տարին անգամ ճաշակօղը
աս համս չի կրնար առնել : Առներ
նէ , 'ի հարկէ սըխ սըխ առնելու ալ
էտւը կինկնար . զերէ մարդուն սիրտն
որ մէկ բանէն հազ կրնէ նէ , ամմէն
իժիր անոր հասրէթ կըքաշէ . և ա-
փէն դայ նէ , ամմէն օր անկից ուտել
կուզէ . աս բանս կըսիրեմ կախորժիմ
կըսէ . աս ըլլայ տէ՛ ուրիշ բան չըլլայ :
Հիմա ի՞նչ կըսես՝ որ ան մեզի ամմէն
օր պատրաստ ըրեր է աս սուրբ սե-
ղանը , աս ամենահամ մանանաս . աս
թագաւորական կերակուրս . ու մենք
այսչափ հեռու կըկայնինք . խորայէ-
լացւոց պէս եղիպտոսին սոխը սխտո-
րը կուղենք . աս ո՞րպիսի զեղացութի ,
և ո՞րպիսի աստեղատութիւն է :

Հայր մերին մէջն օր կըսես , « զհաց
մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր » ,
միայն մարմնաւոր հացին համար մի-
մանար , հապա նաեւ հոգեւոր հացին՝
որ է կրկին , այսինքն այ բանը , և նք
հաղորդութիւն : Հանապազորդեան
հոգիի հացը աս է . ամմէն օր պիտի
փափաքիս ճաշակելու՝ գոնէ ըղձական

Հաղորդութեամբ . որով կըզօրանայ և կըզիրանայ Հոգիդ շնորհօք . չէ նէ , քանի կերթաս՝ կըտկարանաս , կըհիւանդանաս , ու կըմեռնիս :

Արժանի չես նէ ամէն օր մօտենալու առջի քրիստոնէից պէս , գոնէ շաբաթն անգամ կիրակուց կիրակի մօտեցիր ետքի քրիստոնէներուն պէս . ան ալ չըլլայ նէ , պարէ երկու շաբաթն անգամ , շատ շատ՝ ամիսն անգամ՝ մեր ատենին ջերմեռանդ ըսուած քրիստոնէ մարդիքոց պէս : Ասոր որ պատրաստութիւն չունիս , արժանաւորութիւն չունիմ կըսես նէ , երկու ամսըւանը տաճա աւելի անպատրաստ և անարժան կըլլաս , վեց ամսըւանը տաճա պաղ կըլլաս . իսկ տարեկանին պուզ կըկըտրիս . անկից անդինը՝ եկեղեցիէն ալ դուրս կիյնաս , ան ատեն հիւանդ չես , մեռած ես :

Իսկ թէ ի՞նչ պատրաստութի պէտք է սուրբ խորհուրդը առնելու , և թէ որչափ մեծամեծ շնորհքներ կըբերէ . պէտքը չէ հոս երկան բան խօսիլ . ուղօղը ուրիշ գրքերու մէջ տեղն ՚ի տեղ գրած կըգտնայ . դուն հավէս ըրէ սըխ սըխ մօտենալու՝ Հոգևոր Հօրդ խրատու

վը, ան ատեն ինքիրմէ կը հասկընաս աս
բաները . իմ հարկաւոր խրատս աս
ըլլայ ամմէնուն . « Մատիք առ տէր, և
առէք զլոյս . . . ճաշակեցէք և տեսէք .
զի քաղցր է տէր » . « աշ. լի, 6. և 9 :
Ամմէնքս ալ սուրբ Գրիգոր նարեկա-
ցիին հետ ('ի բանն . ծի .) պաղատինք
առ տէր . « Արդ տուր խոցելոյս 'ի սիրտ
« և յողի՝ աղաչեմ զթած , զառ 'ի
» յերկնուստ ընծայեալ զդեղդ կե-
» նաց . մատիր քաղցրութիւն առ ախ-
» տացեալս մեղօք . քաւեա՛ 'ի պար-
» տեաց ամենակատար բաւականու-
» թիւն » : Այլ դարձեալ նոյն նարե-
կացիին հետ ('ի բանն . լի .) ասանկ
աղաչենք առ հոգին սուրբ . որ իր շը-
նորհքովը աս կենաց դեղը մեզի ան-
մահարար ըլլայ . « Այլ քանզի մինդ
» յերրորդութենէդ (որդին միածին)
» պատարագի , և միւսդ ընունի (հայրն
» երկնաւոր՝) հաճեալ ընդ մեզ հաշ-
» տարար արեամբ անդրանկի իւրոյ .
» իսկ դու ընկալցիս զմեր պաղատանս ,
» և յարդարեսցես զմեզ օթեանս պա-
» տուականս ամենայն պատրաստու-
» թեամբ 'ի վայելումն ճաշակման երկ-
» նաւոր դառինդ , առանց պատժոց

» դատապարտութեան ընդունել զայս
 » անմահացուցիչ մանանայս կենաց
 » նորոյ փրկութե » : Աս բանիս վրայ
 ասանկ կըղրէ սուրբ Սերսէս լամբրո-
 նացին 'ի մեկն . պատարագի . « Այի
 » մեծ երկիւղ է 'ի նա անմաքրապէս
 » մերձենալ , ըստ որում զրեաց առա-
 » քեալ . որ անարժանութեամբ ուտէ
 » դատաստան անձին իւրոյ ճաշակէ ,
 » վասն այսր յետ զսրբութիւն խնդրե-
 » լայ 'ի հոգւոյն և զայս թախանձէ .
 » զի մի ասէ կենաց դեղս վասն ան-
 » սրատրաստութեան ինձ պատժոց լի
 » նիցի առիթ . այլ զի յանմահէս ան-
 » մահացայց , և անմահանալն անկար-
 » է , եթէ ոչ նախ առաջին դու զմա-
 » հու խայթոցս յինէն սրբեսցես » :

Վեղեցիկ կըմբաբանի դեղ կենաց
 ըլլալը մեղի՝ հէմ սք հաղորդութեան ,
 հէմ սք աստուածածնայ , թէ որ
 հասկընաս նէ հին դանձարանին ըսա-
 ծը առ սք կոյսն . « Աեղան խորհրդոյ
 անմահարար կերակրոյ , և դեղ կենաց
 մեռեալ բնութեանս » . ասիկալ ետքը
 կըպահեմ 'ի վերջին գլուխ գործոյս .
 տիրամօր խըլմէթը հոն կըտեսնաս ,
 հիմա ըսելիքս նայէ :

ք . Արկրորդ նախապահօղ դեղը՝
կամաւոր ապաշխարանքն է , որ կը-
սուի ճնշումն մարմնոյ՝ կամ ճգնու-
թիւն : ԱքՅովհաննէս մկրտիչ երսուն
տարի անապատը ճգնեցաւ նէ , մեղք
մի ունէր՝ որ ապաշխարէր . քաւ լիցի ,
հրեշտակ էր 'ի մարմնի : Այս սք
վարդապետաց ըսածին պէս , ինչպէս
թաղէ միսը քանի մը օր պահել կու-
ղես նէ , պէտք է աղ ցանել առաջուց՝
որ չի հոտի , ասանկ ալ սուրբ մկրտիչը
նախապահօղ դեղ ըրաւ իրեն այն ճրդ-
նութենով՝ որ միշտ անմեղ մնայ . ասոր
նման հասկըցիր ուրիշ սուրբերուն ալ
ըրած կամաւոր ապաշխարութիւները :

Խոստովանահարք որ մեղի ապաշ-
խարանք կը դնեն խոստովանանքէն
էտե , երկու նիւթ ունին՝ որ դուն ալ
սիտի դիտնաս . մէյ մը որ գործած
մեղքերնուս դէմ վճարողական պատիժ
ըլլայ՝ իբրեւ առողջարար դեղ հիւանդի .
մէյմալ որ խրատական զգուշութիւն
ըլլայ , իբրեւ նախապահօղ դեղ . որ
անկից էտե չի հիւանդանանք մեղօք .
Այ , խելքդ ինչ կը կտրէ , մէկ քանի
կարճ ապաշխարանք որ քեզի կը դնէ
խոստովանահայրդ նէ , մեղքդ մի վճա-

րես անով, թէ մեղքէն քեզ պահես :

Այլի ատենները՝ մէկ մահուչափ մեղաց տարիով ապաշխարանք կըլլար դնել . հիմա ինչ ընեն խոստովանահարերը, հին կանոնով երթային նէ, պազիին տասը տարի, պազիին քսան, երսուն, պազիին ալ խոսուն կամ հարուր տարի պիտի դնէին . որ ոչ կեանք կըրաւէ, և ոչ ճար կայ կատարելու, ուստի կարելութեան և կարողութեան կեօրէ ալ չէ, հապա՝ քու տկարութեանդ կեօրէ կըդնեն ապաշխարանքը: Ուրեմն կըմնայ որ դուն քեզնէ մասնաւոր փոյթ ցցնես աւելի ապաշխարանք ընելու, կամաւոր ճգնութեան էտեէ ինկնաս . և աս սրտովս կըյուսամոր իրաւցընէ արժանի կըլլաս թողութեան, քաւութեան, և ներողութեան . չէ նէ, անհող մնաս նէ, ներողութիւն չէ եա, թողութիւն պիլէ առնելուդ սիրտս չիվկայեր :

Հապա ինչ ընեմ կըսես . ճգնաւոր մի ըլլալու է . լեռները ճգնելու է մի . ապաշխարողի կեանք անցնելու է մի . ես ճական մարդ եմ, տուն տեղ պիտի պահեմ . Լէն : Ճգնութիւն և ապաշխարութիւն կըսենք նէ, ճքի մէջ

ալ կըլլայ, ու աղէկը կըրնայ ըլլալ
 և պէտք է որ ըլլայ՝ ամէն մարդու իր
 վիճակին, աստիճանին, հասակին և
 ատենին կեօրէ, զերէ քրիստոնէական
 սլարտք է առաքելոյն ըսածը, որ վե-
 րը յիշեցինք ու մեկնեցինք. « Իսկ
 որք քնեանքն են, զմարմինս իւրեանց
 'ի խաչ հանին կարեօքն և ցանկու-
 թեամբք հանդերձ » : Եւ ինքն պօղոս
 իրեն համար կըսէ, « Ճ'նշեմ ըզմար-
 մին իմ, և հնազանդեցուցանեմ. զի
 դուցէ որ այլոցն քարոզեցի՝ ես ինքն
 անպիտան գտանիցիմ » : Եւ Պաւլոս
 կըսէ ամէնուս համար, « Վասն քո
 մեռանիմք զօրհանապազ » . և իրեն
 համար. « Վաստակեցայ ես 'ի հեծու-
 թեան իմում, լուացի զամ գիշեր զմա-
 հիճս իմ, և արտասուօք իմովք զան-
 կողինս իմ թացի. զմնխիր որպէս հաց
 կերայ, և զըմպելին իմ արտասուօք
 խառնեցի » . ևն :

Սենք Պաւլոս չենք, մենք Պօղոս
 չենք՝ չըսուիր. անոնցմէ էւել մեղաւոր
 ենք, անոնցմէ էւել պիտի ապաշխա-
 րենք, անոնց չափ տաղտաղայ չունինք,
 անոնցմէ աւելի ատեն ու յարմարու-
 թիւն ունինք ճգնութիւն ընելու. ամ-

մա անոնց ըրած բանը չես կրնար եղեր ընել, մանի չէ՛, անոնց սիրտը ունեցիր տէ, դուն ալ քու հալիդ կեօրէ հազար կերպով կրնաս քեզի կամաւոր ապաշխարանք և ճգնութիւն դնել:

Այլ քանի յայտնի բաներ առջևդ դնեմ: Քեզ կրնաս մահացընել կամքդ կոտրելով ու մեռցընելով ամէն օր շատ բանին մէջ. որ ասկից աղէկ և աստուածահաճոյ ապաշխարանք չըլլար: Կրնաս լեզուդ բռնել, լոութիւն պահել. անկաճգրութի չընել՝ հետաքրքրութի չընել. աչքդ շատ բանէ ետ դարձընել. սէյիր ընելու բանէ մը վազ դալ. ախորժած բանդ չի հոտուրտալ. անուշ սազ մը կամ ձայն մը՝ որ սիրտդ խիստ կուզէ, մախսուս մտիկ չընել. սիրած բանդ չուտել, կամ քիչ ուտել. կամաւորապէս հրաժարիլ պազի սրտիդ սիրած պտուղներէն, հագուստէն, զարդարանքէն. մէկ տեղդ եօք իմնասնէ, համբերել՝ չիքերուիլ. ծարւեր եսնէ, քիչ մը ատեն ալ համբերել՝ ջուր չի խմել. խահվէ, դինի, ռախի, և այլ ուրիշ քէֆի բաներ՝ երբոր դեղի համար հարկաւոր չէ նէ. մախսուս՝ կամ

քրդ կոտորելու համար՝ համբերել չի
խմել, որ կըլլայ հոգւոյդ հարկաւոր
նախապահօղ դեղ. տահա ինչ ըսեմ,
ինչ որ նիէթով բռնես նէ, կամ ժուժ-
կալես, կամ հրաժարիս, զգայարանքդ
ճնշելու՝ և կամքդ մեռցնելու հա-
մար, ապաշխարանք է, ճգնութիւն է:

Գիտնամ որ խոհեմութեամբ կը-
շարժիս նէ, ուրիշ երևելի ճգնութիւն
ներ ալ սալըխ կուտայի քեզի. ինչպէս՝
ներսէն ծածուկ խարար հագնիլ, որ
կըսուի խարազնազգեցութիւն. երկթէ
դօտի կապել, խամշիով դուն քեզ ծե-
ծել. բազկատարած աղօթք ընել.
ծունկ չոքած երկար ատեն կենալ,
շատ ծունր կրկնել՝ որ կըսուի ծնրա-
դրութիւն, և հոռմերէն մէղալի մէ-
թանիա՝ իմ մեծ ապաշխարութիւն, որ
ճգնաւորները շատ կընէին. իսկ կէս
մէջքով ծռիլ՝ որ հիմա հոռմները կը-
նեն՝ միբրա մէթանիա կըսուէր, իմ փոքր
ապաշխարութիւն. դարձեալ՝ ոտնա-
կացուի, իմ ոտքի վր կանգուն և ան-
շարժ կենալ մտածականով՝ երկար
ատեն. տքնութիւն, իմ գիշերը խել
մը արթուն կենալ աղօթքի հետ ըլ-
լալով. գետնախշտութիւն՝ իմ տէօշէկի

վրայ չի պառկիլ, հապա դետնի վրայ՝
կամ կոշտ բանի վրայ, կամաւոր պահք
և ծոմապահք՝ եկեղեցնայ դրածէն ՚ի
զատ. ևն :

Դարձեալ՝ եղբայրսիրու թե գործքեր՝
որ զահմեթով կամ բարայով կըլլան
(ամմէն մարդուն իր կարողութեանը
կեօրէ), ինչպէս են ամենայն գործք
հոգեւոր և մարմնաւոր ողորմութեան,
որոնց մէջ որն որ աւելի քու բնու-
թեանդ զըթ կուզայ նէ, այնչափ
աւելի կամաւոր և արդիւնաւոր ապաշ-
խարանք կըսեպուի : Մարդ կայ որ
հիւանդի քով երթալ չի կրնար, սիրտս
չի քաշեր կըսէ, երթայ մախսուս ծա-
ռայէ, կամ իր տունը պահէ նէ, մենծ
բան կրնէ, բանտը երթալ մխիթարելը
մենծ է, իսկ բանաէն հանելը աւելի
մենծ, ողորմութիւն տալը աղէկ է,
ամմա ողորմելիութիւնը կրնաս նէ
ճամբով մը թեթեցընես կամ վերցը-
նես, տահա մենծ խէր է, մերկ մար-
դը հազցընելը՝ մենծ ողորմութիւն է,
բայց մեղքէն դարձընելով հոգիին
շնորհք հազցընելէն մենծ ողորմու-
թիւն չըլլար : Աւրիշը խրատելը խեր
է, ամմա դուն քեզ խրատես նէ, ան-
կից աւելի խեր չես կրնար ընել :

Աս ըսածներս՝ մանաւանդ քեզի ծանօտ երեւոյած ապաշխարանքները՝ սալթ ճգնաւորները չեն ըրած. հալան մարդիկ ալ՝ մենք ու պղտիկը, թագաւորները պիլէ ըրեր են. սալթ էրիկ մարդիկ չէ, կնիկներ, աղջիկներ ալ՝ իրենց տկար բնութենէն էւել բաներ ըրած են։ Այսինքն թէ դուն ասոնք լսելով, կամ սքերուն վարքը կարդալով, չափէ՛ ի դուրս բաներու համէս ընես. ուստի ետքի ապաշխարանք քեզի աս ըլլայ՝ որ ինչ որ կրնես նէ՝ խոստովանահօրդ տանը շրջապատ, անոր խօսքէն դուրս չելլաս։ Քեզ արդիլէ պիլէ պազի կըթուծիւններէն, հոգեւոր բաներէն, կամ ուշացնէ հոգեւոր ընելէն, հոգ մըներ, միամիտ հնազանդ եղիր. հնազանդութենէն վեր ճգնութիւն չի կրնար ըլլալ։

Գ. Արրորդ նախապահօղ դեղն է՝ զգուշութիւն յառթից, քի հեռու կենալ մեղքին սէպէպներէն, ու փախչիլ ի կամաւոր փորձութիւններէն. « զի որ դնէ զանձն ի վտանգ, անկցի », կըսէ զիրն։ Գիտնալով փտտած տախտըկի վրայ կոխես նէ, կամ ուշուրում տեղը կենաս նէ՝ խաղալու համար,

ինկնալուգ ու սախտելուգ վր մի զարմանար, մի սրգողիր. փտտած նաւ մտնաս նէ, խղզըւիլը փորձանք չէ, յանցանք է. զիտէս որ զաֆրալը ես, ինչ բան ունիս բարձր տեղուանք ելլալու, ու վերէն վար նայելու. հէլ պէթտէն վար պիտոր ինկնաս. զիտես որ տկար ես՝ վատուծ ես, ինչո՞ւ ծանտորր բանի ձեռք կըղարնես. որ կամ թեւ կըրցաւցընես, կամ մէջքդ կըկտորես, կամ աղիքդ վար կըըներես : Արկու հոգւով եղածը՝ թէ որ զինքը թէհլիքէի մէջ դնէ անհոգութենով, ու հոգի զայ ընէ նէ, մարդասպան է. բարկասիրտ մարդու հետ թէվէքէլի խօսողը, կամ զըթ բան ընողը, անոր քիւֆիւրին ու դէշ խօսքերուն իշխալ է. համարձակ առասպել բաներ խօսողը, կամ առասպել խրոյաֆէթով երեցողը, զիմացիններուն մեղք մըտնալու սէպէպ ըլլալով խաթ վէ խաթ ծանր կըմեղանչէ. հովարտա, եօսմա, անշնորհք մարդու հետ տեսնուողը, անանկներուն մէճլիսէն չի փախչողը՝ չի փախչելովը կըմեղանչէ, հիշ ուրիշ մեղք ալ չի գործէ պիլէ. թող որ բարոյապէս անկարելի է թէ ուրիշ մե-

դաց մէջ ալ չի պլըշտըկի . զի « որ մերձենայ 'ի ձիւթ , պղծեսցի » , ում որ կրակին մը մօտենայ , չէրի նէ ալ , կըտաքնայ :

Հապա ինչ պիտի ըսենք անոր՝ որ ինքիր զինքը կրակի մէջ կըխօթէ , Սողոմոնին ըսածին պէս , « ո՞րք ծրարիցէ հուր 'ի ծոց իւր , և ոչ այրեսցի » : Սողոմոնի պէս իմաստուն չես , որ փորձութեան մէջ խօթելով զինքը՝ ի՞նչ կռապաշտ մարդու աղջիկ առնելով , կռապաշտութեան մէջ ընկաւ : Դաւիթ մարդարէէն սուրբ չես , որ մէկ նայուածքով մը գլորեցաւ . հապա դուն ինչպէս կըհամարձակիս շատ անգամ նայելու պէտք չեղած տեղը՝ չէ թէ միայն անհոգութեամբ հապա հետաքրքրութեամբ . « Ամուտ մահ ընդ պատուհանս ձեր » , կըսէ մարդարէն . քանի՞ քանի՞ կտրիճներ թունաւորեցան աչքով , ու մահացաւ մեղքով մեռան . դժոխքը բացուեր նէ , ասանկնօրուն համրանքը չէիր կրնար զապտ ընել . չեմ յիշեր զանոնք որ մախսուս էտեէ կինկնան մեղաց առիթներուն . զերէ ան ատեն փորձութիւն մտնալ չըսուիր , հապա ընկղմիլ

և յաղթիլ 'ի փորձութենէ :

Ս) անր փորձութիւն է մերձաւոր առիթ ունենալը . ուստի պէտք է փախչելու ճարը տեսնալ . ինչպէս մէկ խանա երթալը անոր՝ որ զիտէ իր բնութիւնը , թէ չափէն էւել պիտի խմէ . անանկ խաճվէ կամ պէռպէոի խանութ էյլէնմիշ ըլլալ՝ որ մեղքը սրա կաս չէ . քօմէտիա երթալ՝ ուր որ առասպել խաղ կայ . մանաւանդ որ մէկը ալըշմիշ եղած չէ անանկ սէյիրներու , ու նոր բան մը տեսնալով կամ լսելով իրեն յայտնի զէճիր պիտի ըլլայ . ասոր նման է մէտտաճ մտիկ ընելը . եարան եօլտաշի ճետ սէյիրի տեղուանք երթալը . թուղթ խաղալը՝ թափու խաղալը բարայով , մանաւանդ անանկ մարդիկներու ճետ՝ որ շատ ստկով կըխաղան , կամ քչէ ալ սկսին նէ՝ քանի կերթան կըտաքնան՝ տավ կըսեն , մէկմէկու տունը կըքանդեն , շատ մեղք ալ կըմտնեն : Անանկ տուն երթալ որ զիտէ դացողը , թէ ան տեղը մարդ կայ իրեն դայթակղութիւն տուօղ , կամ իրմէն դայթակղութիւն առնօղ . անանկ մարդ պահել իր տունը , կամ անանկ միւ-

սաֆիր բերել, որ անկից իրեն կամ
 ընտանեացը վտանգ կայ մեղքի, ա-
 նանկ զէնահաթի կամ մասլահաթի
 մէջ մտնալ, որ յայտնի անարժան
 գործք կամ անիրաւութիւն կամ խար-
 գախութիւն պիտի ընէ, կամ ուրիշի
 վնաս պիտի տայ, կամ ուրիշի անու-
 նը կամ տունը պիտի աւրէ, անանկ
 մէճլիսի մէջ նստիլ՝ որ մէկին իֆտի-
 րայ կրնեն կոր, կամ բամբասանք,
 կամ հաւատքի՝ եկեղեցնայ և այլ գէմ
 խօսքեր ու գործքեր կըլլան կոր. ա-
 նանկ մարդու հետ օրթախութիւն ը-
 նել՝ որ գիտես թէ անիրաւ և անխըղճ
 մըտանք ճամբաներ պիտի բռնէ, ա-
 նանկ մարդու սրու բանալ՝ որ գիտես
 թէ չի կրնար խօսք պահել, անկից
 խօսք խօրաթայ ու մեղք պիտի ծնանի,
 անանկ քահանայ ընտրել խոստովա-
 նահայր՝ որ սիրտդ կըվկայէ, թէ իր
 պարտքը չի կրնար կատարել՝ իր տղի-
 տութեանը կամ թուլութեանը կամ
 վախկոտութեանը համար: Այելահաս
 զաւակդ որ հօք մտնալու համէս ու-
 նի՝ թէ մանչ թէ աղջիկ, ուշացընել
 կամ հաճաթսըղ ըլլալ, կամ զօռ ը-
 նել՝ որ կրօնաւոր կամ մարապետ ըլ-

լայ. ասոր ներհակ՝ ան որ կրօնաւորութեան կամ մարապետութեան հավէս ունի, շնորհք ունի, զօռով հօթել: Տահա ինչ ըսեմ, անհամար մեղաց առիթներ կան, որ պէտք է առաջուց զգուշ կենալ ամենայն կերպով. անթիւ փորձութիւններ կը պատահին միշտ, որ առջի բերան պէտք է գէմ գնել. չէ նէ, դուն ալ մեղք կինկնաս, զուրիշն ալ կը խօթես:

Ախայն հեռաւոր առիթներէն զգուշանալը մեր ափը չէ. ցմ անանկ բաներէն՝ որ լը ինքեան ճամբով բաներ են կամ անմաս, բայց յանկարծ տակէն մեղք մը կելլայ. չկարծած տեղաց մը փորձութիւն դուրս կելլայ որ առաջուց չէինք կրնար կրահել ու փախչիլ. ալ կըմնայ որ՝ զիտնալէն էտե ճարը դանանք մեղքէն փախչելու. և անդադար աղաչենք զԱՅ, մահաւանդ փորձութեան նշանները տեսնալնուս պէս, « մի՛ տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ՚ի չարէ »: կամ թէ, « փրկի՛չ բոլորից՝ փութա՛ զիս փրկել՝ փորձութեանց մեղաց »:

Իսկ այն բանն որ՝ յայտնի կըտես.

նանք, թէ տակէն չարիք մը պիտոր
ելայ, պէտք է որ առաջուց այն բա-
նին մէջ չմտնանք, փախչինք, հեռա-
նանք. ինչպէս որ պարտրկան ենք
փախչիլ 'ի մեղաց' իբրեւ յիժից և 'ի
քարբից. չէ նէ, փորձութիւնը ուզե-
լը՝ մեղքը ուզել է. սէպէպներէն չի
հեռանալը՝ մեղքի մօտենալ է: Ասանկ
ներուն համար է սուրբ զրբին ըսա-
ծը. « զի ան անփորձ է չարաց.
փորձէ նա և ոչ զոք. այլ իւրաքան-
չիւր ոք փորձի յիւրոց ցանկութեանցն
ձգեալ և պատրեալ » : Արանի՛ բարի
և արդար մարդկանց, որոնց համար
զրած է՝ թէ « ան փորձեաց զնոսա,
և իբրեւ ոսկի 'ի բովս քննեաց զնո-
սա » :

ԳԼ. ԺԴ:

Ունախումբի, որ է լաւ կամ բարի սովորութի:

Թ. Այն անոր որ՝ մարազի մը տէր
է եղեր, հիւանդութիւնը վրան հնցեր
է, խալըսելիք չունի, վերջապէս ա-
նով պիտի երթայ. երնէկ անոր՝ որ

առողջ բնութիւն ունի, տէյմէ բա-
նով չաւրըվիր. հիւանդութիւն՝ տէօ-
շէկ ինչ ըսել է՝ չի դիտեր. առողջու-
թենէն մենծ բան չիկայ Ֆքիս վրայ՝
կըսէ բոլոր Ֆք. աս օրինակով ձեէ՝
ու չափէ հոգւոյդ վրայ ալ. ես ուրիշ
ողջաձեւ պիտի ընեմ:

Վայ անոր որ՝ չար բանի մը սորվեր
է. երանի՛ անոր՝ որ բարի բանի սոր-
ված է. ասանկ կերպով կը չեխէ ան
մեղաւորներուն, « ուսեալքդ (կըսէ)
զչարիս, և ոչ զբարիս »: Սորվիլը
(որ դրոց լեզուով ուսանիլ կըսուի,)
ու սովորիլը (որ նոյն է Ֆաբառ և
գրաբառ,) իրարու այնչափ նման են՝
որ շատ անգամ սովորիլ ըսելու տեղը
սորվիլ կամ սովորիլ կըսենք: Ինչու որ՝
ինչպէս մէկը պզտրկուց կարգալ սոր-
վինէ, իրեն սովորութիւն կըլլայ կար-
գալը կամ սորված բանը. իսկ ան որ
կարգալ չէ սորվեր պզտրկուց, շատ
դժար է թէ մեծուստ սորվի. կար-
գալ դիտցօղն ալ՝ ինչ որ սորվեր է
նէ, ան դիտէ, անկից դուրս բան
հարցընես նէ՝ չի դիտնար: Ասոր պէս
ալ՝ սովորութիւնը աղէկի ալ գէշի ալ
պզտրկուց կըտնկուի մարդուս բնու-

Թեան մէջ, ու թապիէթ կը լլայ, ուստի կըսէ շնորհալին՝ իմաստասիրաց հետ, « սովորութիւնն է երկրորդ բնութիւն » : Ասկից է՝ որ ինչպէս մէկին բնութիւնը՝ ցոյց տաւ ծուածը՝ փոխել անկարելի է բնապէս (զոր ստեղծողը միայն կրնայ ընել) . նմանապէս բնութիւն եղած սովորութիւնը փոխել անկարելի է բարոյապէս . միայն ան աւանակարօղը կրնայ ընել տալ . ասոր համար կըսէ մարգարէն վերի խօսքին քովը . « եթէ փոխիցէ ինձն զխայտուց իւր, կամ հնդիկն զգոյն մարմնոյ իւրոյ . և դուք ուսանիցիք գործել զբարիս՝ ուսեալքդ ՚ի չարիս » :

Բ. Սովորութիւն եղած բանին նշանը ան է, որ այն բանը խօլայութենով ու ուրախութենով կընենք . ինչպէս որ բնական գործողութիւնները դիւրին կերպով կը կատարենք, չենք պիլէ իմնար ընելնիս . իմնալու բան է նէ՝ սէֆայով կը գործենք : Սովորական եղած մեղքին նշանն ալ նոյն է . ցոյց հէմ խօլայ խօլայ՝ սըխ սըխ կիյնայ մէկը, հէմ աներես լըբութեամբ ու խնտալով կընէ զմեղքը . ըստ այնմ, « անզգամն ծիծաղելով գործէ զչա-

րիս » . անոր կեօրէ ծանրութիւն ալ սովորական մեղքին շատ ծանօտ է , պատիժն ալ լման : Վմանապէս սովորական եղած բարեգործութիւնը հէմ խօլայ կը գործուի , հէմ ուրախ սրտով . անոր կեօրէ ալ այ առջև հաճոյական կը լըայ , ու մենծ վարձք կու նենայ :

Միայն բան մը կայ , որ աս սովորական գործքը՝ որ ունակութիւն կը կոչեն փիլիսոփայք և անբանք , երբոր առանց իմնալու կը լըայ նէ , կենէ աղէկը վարձատրելի՝ չարը պատժելի է , բայց վարձքն ալ պատիժն ալ անանկ չէ՝ ինչպէս է ան ատեն , որ գիտնալով և իմնալով կը լըայ : Օրինակ . մէկին բերանը անէծքի սորված է նէ , անէծք տալովը՝ ամօն իժիր մեղք կը գործէ . բայց ան ատենն որ կ'իմնայ անէծք տալը՝ ու գիտնալով մախսուս կանիծէ նէ , շատ ծանր կը մեղանչէ , քան թէ երբոր ըսածին ուշ չի գներ , սովորոյթ եղած բանի մը պէս բերնէն կ'ելայ : Մէկին բերանն ալ օրհնենք տալու սորված է նէ , ամօն օրհնենքը բարեգործութիւն է . ամօն գիտնալով ու սրտանց որ օրհ-

նէ նէ, մենծ վարձք ունի. սովորոյթ տէյի առանց իմնալու կօրհնէ նէ, քիչ վարձք ունի: Ասոնցմով կը հասկընաս որ, ունակութեան՝ ցոյց տալու քարի սովորութեան գործքը՝ երկու տարբերութիւն ունի ուրիշ գործքերէն, որ սովորութիւն չեն եղած: Այլ մը որ՝ ունակութիւնը կը ծանրըցընէ բարի գործքին խըյմէթը, և չար գործքին անարդութիւնը: Այլմալ որ երկու խաթ կը ծանրցընէ՝ երբոր նոր ներգոծութիւն ալ ունի նէ զիտնալով. չէ նէ՝ սոսկ ունակաբար գործելով՝ մէկ կողմանէ կը թեթեւայ: Աստի հարկաւոր է խոստովանանքին մէջ հասկըցընել աս բաներս. մէյ մը՝ թէ սա մեղքս որ գործեցի նէ, ինծի սովորական եղած է, ինչպէս՝ ամէն շաբաթն անգամ մը, իրեք չորս օրն անգամ, օրն անգամ մի, օրը երկու հեղ, շատ տարալա. ևն: Այլմալ՝ թէ սովորոյթ ըրած մեղքս ալ զիտնալով ըրի, չէ թէ հարբածի պէս առանց ուշադրութեան:

Գ. Ասոր ներհակ՝ պէտք է որ խոստովանահարք և հողեօր հարք հասկըցընեն բարեպաշտ անձանց, որ ի-

րենց սովորութիւն ըրած բարեգործութիւնները՝ ատէթ մընէ, սովորոյթ է տէյի չընեն. սովորութիւն ընեն, բայց սովորութիւն տէյի չընեն. հապա հասկընալով թէ հարկաւոր է, պարտքս է, և այ հաճոյ է տէյի՝ սըրտանց ընեն, և արթնութեամբ ընեն. գործօրինակ դուն սորվեր ես ըսենք առտու իրկուն այսչափ աղօթք ընել, և որչափ խզմէթ ունենաս, ատեն կէւելցնես, ու պարտք եղած աղօթքդ կընես. շատ սիրուն՝ շատ աղէկ բան է աս. սախըն ձեռքէ չի թողուս, չի թուլնաս. միայն նայէ որ սովորական դործքի մըպէս չընես, հապա ամմէն անդամ որ աղօթքի կը նստիս նէ, դուն քեզ արթնցոր, թէ դիտես ի՞նչ կընես կոր. այ հետ պիտի խօսիս. աս որչափ մենծ պատիւ է քեզի, որչափ մենծ տէվլէթ. անանկ է նէ, խըյմէթը դիտնամ աղօթքիս. աղքատ մտնամ աղօթքը, հարուստ ելլամ. սևերես կըմտնամ, ճերմակերես ելլամ. սլաղ կըմտնամ, տաք ելլամ. մեղաւոր կըմտնամ, արդար ելլամ. զըղջումով սկսիմ, կատարեալ սիրով լմընցընեմ: Աս սրտով որ աղօթք նստիս

նէ , խօսքերը սոսկ բերնէդ չեն ելլար , սրտէդ կ'ելլան . սիրտդ կը բորբոքի , նոր նոր հառաչանքներ , աղօթքներ քու քովէդ կըստեղծես , զոր մարդ չի կրնար սորվեցնել , այլ ինքն հոգին սք կըսորվեցնէ :

Ասոր նման ամմէն բարի սովորութիւնդ՝ որ ունակութիւն է եղեր քեզի . նոր ներդործութիւն սրտանց բանեցուր . ինչպէս պատարագ տեսնալդ , պահք բռնելդ , ողորմութեան դործքերդ , համբերելդ . հնազանդիլդ , հեզութիւնդ , և ամբարեդործութիւնդ՝ որ այ շնորհքով սորվեր ես ընել : Արժըսեմ օրինակով . ինչպէս ուտելը , խմելը , պառկիլը , սովորութիւն է եղած՝ որ ամմէն օր կ'ընենք , ամմա ամմէն անդամ որ կուտենք նէ՝ նոր իշտահով՝ նոր հավէսով մը կուտենք , նոր համ կառնենք , նոր ուժ կառնենք . քանի որ ծարւեր ենք՝ ջուր խմածնուս պէս՝ ծարաւնիս կանցնի , ոահաթութիւն կիմնանք . քանի որ քուն կըլլանք նէ՝ մէկ նոր թեթեութիւն և հանգիստ մը կիմնանք . ասանկ պիտի ըլլայ մեր սովորական աղօթքն ալ , և ամմէն բարի սովորութիւննիս :

ԲՆԱԾՆԵՐԷՍ ԿԻՄԱՆԱՍ, Թէ ո՞րչափ
 գէշ բան է գէշ սովորութեան մը ե-
 սիր ըլլալ, և ո՞րչափ աղէկ բան է՝
 բարի սովորութեան մը տէր ըլլալ, և
 զբարին բարեպէս կատարել. զերէ
 ինչպէս չարը միշտ չար է նէ, չի կար-
 ծես Թէ բարին ալ միշտ բարի կըլլայ.
 Հասկա պէտք է որ մենք խայրէթ ը-
 նենք, որ բարին բարի ըլլայ: Աս եր-
 կու բանս՝ կուզեմ որ աղէկ մտնայ
 միտքդ, որ կարենաս խոտորիլ ՚ի չա-
 րէն, և առնել զբարին, ուստի Թէ-
 մէկէն հասկըցիր, Թէ ինչպէս կրնաս
 վազ դալ չար սովորութենէ, և աղէկ
 ընել բարի սովորութիւնդ:

Դ. Չարն որ սովորութեամբ քեզ
 բնութիւն է եղեր, իրաւ որ դժար է
 մէկէն ՚ի մէկ փոխել. յանկարծ ինկ-
 նայիր մէկ անսովոր մեղք մը նէ, պէլ-
 քիմ խօշայ վըրայ կուգայիր, կըզա-
 նէիր, կըվախնայիր, մէյմալ չէիր ը-
 ներ. վէ լաքին սովորական եղածը մէ-
 կէն ՚ի մէկ կտրելը շատ դժարութիւն
 ունի. ասոր համար կըսուի. « ոչ ոք
 յանկարծակի լինի լաւագոյն, կամ
 յոռեգոյն »: Աս սակայն ան ալ իրաւ
 է, որ մաղդուս ձառքէն բան չի խա-

լըսիր . և թէ «յորժամ կամիլն և կա-
րենն ՚ի միասին իցեն , ոչ ինչ է դժու-
արին » : Աւրեմն բանը կամք ընելն
է . ուզես նէ , կրնաս ընել : Ասանկ
է նէ , ինչո՞ւ պիտի չուզես , ուրիշ պատ-
ճառ չիկայ , բայց միայն՝ որ կամ չես
ճանչնար չար սովորութեանդ չարու-
թիւնը , չարիքը և փնասը . կամ կը-
վախնաս դժարութենէն՝ որ պիտի քա-
չես ատ խույէդ վազ դալու ատենը :

Չեմ ճանչնար ըսես նէ , խելքի
պակսութիւն ունիս , աղօթք ըրէ՝ ես
ալ կրնեմ՝ որ անքեզի խելք ու միտք
տայ . հապա թէ խելք ունիմ կըսես
նէ , ատ ինչ խելք է՝ որ չես հասկը-
նար , թէ չար սովորութիւնը քեզ ան
և մարդկան առջև ոէզիլ պէթնամ ը-
րած է ու կընէ ամմէն իժիր . հոս
դժոխքին համը կառնես , անդին ալ
դժոխքը կըթաղւիս . զորօրինակ , քիւ-
ֆիւրի սորված ես նէ , ինչ երեսի
ջուր ունիս ան ու մարդկանց առջև .
հարբեցութեան սորված ես նէ , նմա-
նապէս . խումարի սորված ես նէ ,
նոյնապէս . գէշ ճամբու սորված ես նէ ,
տահա պէթէր . թէմպէլութեան սոր-
ված ես նէ , սուտ խօսելու , երգում

ընելու, մարդ խաբելու, գողութեան, բարկասրտութեան, ևն, հարցուր թէ ով կայ քեզ սիրող, դուն ալ գիտես՝ որ ասելի ես ան և հրեշտակաց և մարդկան առ հասարակ. դուն քեզ չես կրնար հաւնիլ, ինչ յոյս պիտի ունենաս՝ որ ուրիշը քեզ հաւնի:

Ե. Ուրիշի վերայ օրինակ բերեմ՝ որ քու խաթրըդ չիմնայ. և ուրիշի վերայ չափելով՝ աղէկ մը քու չափդ քեզի հասկըցընեմ: Ինչ կըսես. մէկը գողութեան սորված ըլլայ, աս դիէն ան դիէն բաներ վերցնելէն էտե՝ քու տնէդ ալ վերցընէ, հազ մը կընես ան մարդէն, կամ անոր ըրածէն. չէ. կրնամ նէ՝ հախէն ալ կուգամ կըսես. ինչու, զերէ քեզի ալ դպաւ: Սէկն որ ամմէնուն կըբըֆրէ, թող քեզ ալ բըֆրէ, նէ մանի. չէ կըսես, վրէժխնդիր կըլլաս. մէկն որ ուրիշին ըզլին է դպեր, քու ըզլիդ ալ դպչի, կրնաս մի գիմանալ. չէ. մէկն որ ամմէնուն ձառք կըվերցընէ, քեզ ալ ապտակ մը զարնէ, ինչու չես կրնար համբերել. եա ամմէն մեղք որ ան դէմ է, ան ինչպէս համբերէ:

Բայց դենեք թէ դողը քեզի վնաս

չէ տուէր, ուրիշի կուտայ կոր. խելք
ունիս նէ, կենէ չես սիրեր այն մար-
դը. հիշ գողին աղէկը կըլլայ մի կը-
սես՝ որ սիրեմ. ասոր նման՝ գինովին
ալ աղէկը չըլար, քիւֆիւրպաղին ալ
աղէկը չըլար. հիշ մէկ գէշին աղէկը
չըլար. ուրեմն դուն ալ չար սովո-
րութեան մը կըծառայես նէ, աղէկ
մարդ չես, գէշ մարդ ես, հէմ աս
հէմ մարդկան առջև. ատա՛նկ է թէ
չէ, սլատասխան տուր:

Ատանկ է ըսէ, բայց խոնարհ սըր-
տով. որ զղջումի գաս, չէ՛ թէ լըբու-
թենով՝ անզեղջ մնաս. չըլլայ թէ ան
մարդուն աղբարը ըլլաս՝ « որ յայ ոչ
երկնչէր, և ՚ի մարդկանէ ոչ ամա-
չէր », կըյուսամ որ դուն ատ սըրան
չես մըտեր, ու չես ուզեր մանալ. վէ-
լաքին քանի՛ որ ատ խույէդ ատ թա-
պիէթէդ ետ չես կենար նէ, է՛ն ետ-
քը՝ ուզես չուզես՝ նոյն սըրային մէջն
ես. վախցիր:

Գ. Խրա՛ւ է՝ իրա՛ւ է, ես ալ գիտեմ,
ամմա ի՞նչ ընեմ կըսես. ձառքս չէ՛,
ով կուզէ գէշ մարդ ըլլալ. ով հաղ-
կընէ իր թապիէթէն. ամմա չեմ կըր-
նար կոր վազ դալ, ախ ի՞նչ ընեմ

չեմ գիտեր : Բնեւիքդ ան է՝ որ ուզենաս խալըսիլ ատ չար սովորութենէ. ուզածիդ պէս՝ կըլննայ բանը : Կուզեմ կըսես : Ուզել կայ, ուզել ալ կայ. « կամի, և ոչ կամի՝ ծոյն » : Չէ՛ չէ՛, կըսէ պաղըսին, ես իրաւընէ կուզեմ, ամմա չեմ կրնար, զինիի անանկ սորվեր եմ՝ որ մէխանային առջեւն անցնելուս ատենը՝ ծնկուըներս կըգողգողայ. ինչուաններս չմըտնամ՝ չըլար. մէյէր ինկնամ մեռնիմ ան տեղը : Սուտ է. հիչ ընկած մեռած ունիս մի, չէ՛. հասլա ուսկից գիտես ասանկ ըլլալիքը. ատիկա սատանային հնարքն է, պօստան խօսխօւլուխի պէս սիրտդ անկեր է՝ թէ մէխանան չիմտնաս նէ՝ կըմեռնիս : մի վախնար, դուն չես մեռնիր, քու մուրթիւնդ կըմեռնի, խօւյըդ կըմեռնի. սատանան կըճաթի ու կըսատկի. ան թտեն դուն կըկենդանանաս, որ հիմա հոգւով մեռած ես : Ասոր նման հասկըցիր ամմէն չար սովորութեան վրայ :

Ուրեմն բոլոր բովանդակ վարպետութիւնն է՝ դժարութենէ չվախնալը. բանը իր բնութեանը հետ ճէնկլէշ

միշ ըլլալն ու յաղթելն է : Այնուր ին-
տի՝ մտիկ ըրէ , աս բանիս ճամբան
սորվեցնեմ քեզի , որ դժար երեցածը
խօլայութեամբ կատարես , և անյաղ-
թօղ ելլաս ըդէմ չար բնութեանդ .
միայն թէ խօսքս մըռես , որ ան կող-
մանէ քեզի պիտի ըսեմ :

Է . Առջի խօսքս քեզի աս ըլլայ .
Հաւատքդ ամրցուր , միտքդ հաստա-
տէ աս ճշմարտութիւնս , թէ ան ա-
մենակարօղ է . « անհնարինքն 'ի
մարդկանէ՝ հնարաւորք են ան . զի ոչ
տկարասցի առ յայ ամենայն բան » :
Բժիշկներուն ձառք քաշած հիւանդը՝
ան մէկ վայրկենի մէջ աղէկի դարձու-
ցեր է մէկ պզտիկ դեղով մը կամ վէ-
սիլէով մը , երսուն ու ութ տարի հիւ-
ւանդ պառկած անդամալուծին՝ մէկ
խօսք մը ըսաց , « արի՛ առ զմահիճս
քո , և շրջեաց » . նոյն ատեն ոտք ե-
լաւ կանգնեցաւ , տիփտիրի եղաւ՝
լըմնցաւ . եօրդան տէօշէկն ալ ինքիր-
մէն կոնակը շալկեց՝ կտրճի պէս սկսաւ
քալել : Դուն ալ էն առաջ ան դիր
յոյսդ , ոտքը ընկիր , աղաչէ , մի ամա-
չեր , տէրտդ բաց , հիւանդ եմ ըսէ
էֆէնտիմ . հնցած ու փոստած հիւ-

ւանդութեան տէր եմ. հիչ մէկ բժիշկ մը իս չի կրնար առողջացնել. միայն դու « տէր, եթէ կամիս՝ կարօղ ես զիս բժշկել » . չեմ ըսեր թերեհաւատութենով, « եթէ կարօղ ես » . հապա հաւատքով կըսեմ. « կամիս ո՞ն մարդասէր, և կարես ո՞ն ամենակարօղ. հաւատամ տէր, օգնեա՛ անհաւատութեանս իմում. բժշկեա՛ զիս տէր, և բժշկեցայց . փրկեա՛ զիս տէր և փրկեցայց . զի փրկութիւն իմ և ապաւինութիւն իմ դու ես » : Աւ ամէն օր աս աղօթքս ըրէ. « Տէր տէր, տէր ամենակալ, ես եթէ կամիմ և եթէ ոչ՝ դու կեցո՛ զիս . և ես կաւեմ և տիղմ, զի սիրեմ զմեղս . այլ դու որպէս ամենազօր խափանեա՛ զնա, և լոյծ զիս ՚ի մոլի մեղաց իմոց : Օ՛ի եթէ արդարոյն ողորմիս, ո՛չ մեծ է . և եթէ զնքն կեցուցանես, ոչ են սքանչելիք . զի արժանի ողորմութեան են նոքա . այլ ՚ի վերայ մեղաւորիս սքանչացո՛ զգթութիւն քո, և յիս ցոյց զանթիւ ողորմութիւն քո աէր . քանզի ՚ի քեզ թողեալ է աղքատն, և անկելոյն դու ես օգնական » : Աւ առ սքանծածինն. « Փառաւորեա՛ զորդիդ քո

ի քեզ՝ անօրէն ինձ հրաշագործել
քաւութիւն և ողորմութիւն : Բար-
ձրասցի պատիւ քո ինե , և ցուցցի
փրկութիւն իմ քե » :

Ը . Արկրորդ խրատս աս ըլլայ .
Արի եղիւր , կտրիճ եղիւր , դուն քու
վրայ հրամէ , դուն քեզի հետ իթտա-
հայի մտիւր . ես կտրիճ պիտի ըլլամ
տէ (ըսէ) , փտտած քէֆիս գերի մի
ըլլամ , չնչին խուլիս հախէն չի կարե-
նամ պիտի գալու . հոգիս իշխան է և
թաղաւոր , մարմինս անոր չի կարե-
նամ պիտի ծառայեցնել . հօշունտութե
չար մարմին , թէ որ քու հախէդ չի
դամ նէ , ինծի ալ մարդ չըսեն : Ա՛յ
անզգամ թշուառական , դիտես քու
կամքդ կատարել , դիտես քու ինատդ
առաջ տանիլ , կըլլայ ատեն որ ո՛չ մե-
ծը ո՛չ պզտիկը մտիկ կընես , քու խօս-
քըդ կընես . ես այ կամքը չես դիտեր
կատարել . ես ալ քեզի ինատ ինչ ը-
սել է՝ սորվեցնեմ , ուղածդ չընեմ ,
խօսքդ մտիկ չընեմ . ախսիիդ դէմ ախ-
սի ըլլամ . ինչուան որ չար խուլէդ
վազ չիգաս նէ , քեզ հանդիստ չիթո-
ղում . տեսնանք՝ ո՛վ վրայ կելլէ . դո՛ւն
սատանայով , թէ ես ան : Ա՛սանկ բա-

րի ատելութեամբ մը դուն քեզի դէմ
կայնէ՛, տես ինչպէս շուտ կըխալըսիս
չար սովորութենէդ, զերէ կակուղ եր-
թաս քեզի հետ նէ, ճամբայ չես ի-
դար. քէսկին երթաս նէ՝ կըվախցը-
նես, ճամբայ կըբերես. « Որ սիրէ
զանձն իւր, արձակէ զնա. և որ ա-
տեայ զանձն իւր յաշխարհիս յայսմիկ,
'ի կեանսն յաւիտեանականս պահեսցէ
զնա » :

Թ. Երբորդ խրատս աս ըլլայ.
Սահգ հեռու մի՛ գներ, մօտ ճանչցիր
քեզի. « Քեզ միշտ մերձ ծանիր, քուն
մահու ելեալ, քննող դատաւոր » :
Եւ այսօր եւ՛ վաղը հաստատ պիտի
մեռնիմ ըսէ՛. իրաւցընէ ալ ասանկ
պիտի ըլլայ՝ որ մէկ այսօր մը կամ մէկ
վաղ մը պիտոր մեռնիս. իտսուն տա-
րի՝ հարուր տարի ալ ապրելու ըլլաս՝
անանկ շուտ կանցնի, ինչպէս անցաւ
անցած կեանքդ. թող որ՝ « հազար
ամ յաչս տեառն իբրեւ օր երեկի՛ զի
էանց » : Եսանկ է՛ նէ (ըսէ՛), ես ինչ-
պէս չեմ վախնար այ՛ դատաստանէն,
որ ինչպէս որ կըդոնայ զիս, անանկ
պիտի դատէ. « երբ ոչ զիտես՝ յայն-
ժամ կոչիս, և ըստ դործոց՝ քոց պա-

Հանջիս » . (կըսէ շնորհալին) . ու
րեմն աս չար սովորութեանս մէջ մեռ-
նիմ'նէ , պիտի դատապարտէ զիս իմ
մորս 'ի յաւիտենական հուրն դժոխոց .
հապա ես ինչ խելքի կըծառայեմ , որ
ետքը վտանգի մէջն եմ իմ մեղքովս ,
ու չեմ վախնար . աս իրիկուն՝ կամ
աս դիշեր՝ կամ վաղը առտըվանց ան
ատեանը պիտի ելլամ . ասանկ սեւե-
րես ելլամ'նէ , հալս ինչ պիտի ըլլայ .
պէլ լի եա . հապա հէմէն աս սահա-
թը իս շտկեմ , որ մէկալ սահաթը
իս անկեղու ըլլայ նէ , իր բար-
կութեանը շահագիպիմ , ողորմութեը
արժանի ըլլամ :

Ժ . Չորրորդ խրատս ըլլայ . Դժա-
րին դէմը դիւրինը հանէ . ամէն
դժար բանը՝ առջի բերանն է դժար .
կտորմը առաջ երթալուն պէս՝ անկից
դիւրին բան չըլլար . փորձէ՛ , կըհաս-
կընաս : Մէկէն 'ի մէկ սք եղիր՝ չեմ
ըսեր , ոտք ոտք առաջ գնա . այսօր
մէկ տրամ մը ֆարխ ընէ բնութեանդ
նէ , վաղը երկու կընէ . մէկալն օր
չորս կըլլայ , մէկալն օր ութը , տահա
մէկալն օր տասնըվեց . ասանկ խօլայ
առաջ կերթաս . զերէ անկ կ'անես

« Նորհա փոխանակ Նորհաց », և
կերթաս « զօրութենէ 'ի զօրութի » :
() րինակներն ալ առջևդ պակաս չեն .
քանի՞ մարդ գիտես՝ որ առաջ ճահիլ
էր , հարբեցող , խումարպազ , և այլն .
հիմա ամենեւին վազ եկած է ան ճամ-
բաներէն . առաջ սատանայ էր նէ ,
հիմա հրեշտակ է կըսես : Սքերուն
մէջն ալ հազարներով կան՝ որ առաջ
ճամբէ դուրս էին , գուցէ քեզնէ ալ
դէշ էին . ետքը խելքէ դուրս աղէկ
եղան . անոնք ալ քեզի պէս մարդ չէին
մի . ինչպէս հիմա հրեշտակներու սը-
րան անցան : Օջրացիր , քեզ տես-
նամ , որ խախք ընես մարմինդ , սա-
տանան , և հօքը . և երկնային պսա-
կաց արժանի ըլլաս : « Խոտորեա՛ 'ի
չարէ , և արա՛ զբարի . զնա՛ զհետ ար-
դարութեան , և վայելեսցես 'ի խաղա-
ղութեան » աստ և 'ի հանդերձելումն :
Ա՛յ մը համը առնես իշխելու բու-
վրադ , ան ատեն կիմանաս՝ թէ որչափ
երջանիկ կեանք է անախտ ըլլալը . իսկ
զկատարեալ վարձքը անդին կը վայլես
յանպատմելի թգրութեան երկնից .
ուր ան « թգր առնէ զամսին , որք
աստէն թգրեցին 'ի վերայ աստից » :

Գանք հիմա բարի սովորութեան վըրայ, զբարին բարւոք ընելու :

ԺԹ. Խեղացի առակ մընէ . « Բայն ոչ սլտակէ, այլ մակբայն » : Կ՛սալթ բարին ընելը մի նայիր, ինչպէս ընելը նայէ : Աղորմութիւն ըրիր, այս բայն է . ինչ սրտով ըրիր, ան մակբայն է : Աղօթք կընես կոր, խօսք չունիմ, ինչպէս կընես կոր՝ քեզ նայիմ : Խրատ կուտաս կոր, բայց չեմ գիտեր՝ ինչ մտքով, մէրամդ առաջ տանելու համար, թէ եղբարդ շահելու . անոր սիրտը վաստըկելու, թէ ծակելու : Արհամբերես կոր խաչիդ, ամմա չեմ գիտեր՝ մինչև իսպառ, թէ մէկ քանի սահաթ մը . խաչը կըքաշես կոր, ամմա արդեօք աջակողմեան՝ թէ ձախակողմեան աւազակին նման . բերանդ լուռ կեցեր է, ամմա սիրտդ տըռտոտայ նէ, լուծիւն չեղաւ, հապա մենծ աղաղակ՝ անհաճոյ նյ անկըճին : Աւրիշին մալը չես դողնար կոր, ամմա անոր հախը կըկտրես, որ է նոյնպէս գողութիւն : Մարդ մը չես սպաններ թրով, հազարները կըջարդես լեզուովդ . կըգուլես եղբարդ, ամմա՝ ետէն ահա ըսելով շինածդ

կաւրես , տահա աղէկ էր՝ հիշ չխօսէ իր , քան թէ երկսայրի լեզուովդ օձի նման խաճատես : Աչքդ աղէկ կը պահես մեղքին սէպէսներէն , դուն ինչո՞ւ չես պահուիր . կամ ինչո՞ւ անկաճդ չես պահեր , լեզուդ չես պահեր , նմանան՞ մէկալ զգայարա՞նքդ : Ասոր նման հասկըցիր ամմէն բարեգործու թեան վըրայ , որ պէտք է կատարեալ կերպով ընել՝ որ ստուգապէս բարի ըսուի . չէ՞ նէ՝ մէկ բանը կամ մէկ պարագան պակաս եղածին պէս՝ անկատարութիւն կըսուի . և ո՛չ կատարելութիւն , այս է իմաստնոց ըսածը . « կատարելութիւնն առեալ լինի յամբողջ պատճառէ , իսկ անկատարութիւնն յինչ և իցէ պակասութենէ » : Արդ՝ ինչպէս որ մասնաւոր բարի գործ մը ասանկ կատարելութիւն կամ ամբողջութիւն կուզէ , նմանապէս ընդհանուրը՝ ի՞նչ ամմէն օրուան սովորական բարեգործութիւնը՝ իրեք կատարելութի՛ կուզէ . մտադրութի՛ , մտադիւրութիւն , և յարատեութիւն :

Ժք . Մտադրութիւն (ի՞նչ ուշադրութիւն՝ հետն ալ դիտաւորութիւն ՚ի փառս ան ,) որ բանական ճանաչմամբ

և կամօք ընես, չէ թէ բնական շարժմամբ և անբանական յօժարութեամբ, առ ալ հերիք չէ, բանական գործքդ ալ բնական պատճառէն չըլլայ, ապա դերբնական վախճանի համար, մարդու համար չըլլայ նիւթդ, այ համար ըլլայ. չէ թէ քաղաքական սովորութեան կամ մարդավարութեան համար, հապա քրիստոնէական սիրով: Չէ նէ՝ բնական գործքը՝ դերբնական վախճանին չի հասնիր, սոսկ մարդկային գործքը՝ անձային վարձք չի կրնար աժել. հապա բնական բարեգործութեան ժամանակաւոր վարձք կըլլայ. (որ անհաւատի ալ կըտրուի.) « ամէն ասեմ ձեզ, այն իսկ են վարձք նոցա »: Աւ դերբնական առաքինութեան՝ յաւիտենական վարձք. « (կայ մնայ ինձ արդարութեան պսակն, զոր հատուցէ ինձ յաւուրն յայնմիկ արդարն դատաւոր) »: Աւ՝ ի վերայ անմի դերբնական առաքինութիւն ալ սովորական բան մը եղած է տէյի՝ մըներ, որ վարձքը քիչ կըլլայ. հապա միշտ իբրեւ նոր փէշկէշ մը ընելով այ, ու զինքդ խուռսդան ընելով ամմէն օր՝ ամմէն սահաթ, որով վարձքդ կըշտանայ:

ժգ. Ստադիւրութիւն (յս յօժար սիրտ և յօժար կամք), որ դժար բանը՝ դժարելով չիքաշես. հապա յօժար սիրով, անուշութենով, համ բերօղ համբերութենով. ինչպէս քու տէրդ դեթսեմանիին սըխլէթին մէջ՝ « մտադիւրութեամբ ևս կայր յաղօթս » : Հատ գանձ կըկորսընցնենք՝ դժարելով բարեգործութեան ատենը. կը համբերենք ու կըտըժգոհանք, բարիք մը կընենք ուրիշի՝ երես թթուեցնելով. կը հնազանդինք՝ տըռտռալով. շիտակ պատասխան կուտանք՝ բայց կիւճէնով ըլլալով. կաշխատինք՝ ամմա երեսնիս կախ. խոնարհութիւն կընենք՝ ամմա քըթին տակէն հպարտութեան նշան տալով. և սովորաբար՝ ամմէն բարի բանին մէջ մէկ գէշութի մը կըխառնենք. և ամմէն բանը սըխլէթով կըքաշենք. որով պզտի բանը կըմեծցնենք, թեթեւ բեռը կըծանրացնենք. քաղցր լուծը դառն կըսեպենք. աշխատանքէն փախչիլ կուզենք՝ որ հանգչինք. անխէ՛ ան ճամբուն մէջ ամաշխատանք հանդիստ կըբերէ համբերութենով. ամենայն ծանր կըթեթենայ յուսով, և ամ գառն կանուշ

նայ սիրով. ըստ այնմ, « եկայք առ իս
 ւմ աշխատեալք և բեռնաւորք, և ես
 հանգուցից զձեզ. առէք զլուծ իմ'ի
 ձեզ, և ուսարո՛ք յինէն՝ զի հեզ եմ
 և խոնարհ սրտիւ, և գտջիք հանգիստ
 անձանց ձերոց. զի լուծ իմ քաղցր է
 և բեռն իմ փոքրոգի » ։

ԺԴ. Իսկ յարատեութիւնն է՝ սկը-
 սած համբերութիւնը չէ՛ թէ միայն
 առաջ տանիլ երկայնամտութեամբ, հա-
 պա ինչուան ետքը՝ ցոյց մինչև 'ի մահ
 ամբողջ զլուիս հանել. ուստի և կը-
 սուի՝ խապառ համբերել, այսինքն
 մինչև 'ի վախճան սասլո ընել. հաս-
 տատուն կենալ 'ի բարի դիտաւորու-
 թեան, և շարունակել զսովորական
 բարեգործութիւն ինչուան ետքը, որ
 ցանածը կարենայ հնծել, ու տնկած
 ծառին պտուղը վայլել. ասոր համար
 պէտք է միշտ խնդրել յայ զշնորհ յա-
 րատեութեան, որ միայն է արքայու-
 թիւն հասցնող, ու պսակիչ գործոց ։

ԳԼ ԺԵ :

ՆԵՐԿԱՅԻԱՆ ԴԵՂԺ՝ ՄԵՂԱԾԵ ԱՌՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՎ
ՂԱՆԿԱՌՈՒԹԵԱՆ :

ԱՅ՝ ԱՌՆԵԼՈՒԹԵԱՆ մեղքը՝ ըրած չարիքնիս է. որոնց դէմ էր ինչուան հիմա ըսածնիս, ու տուած դեղերնիս : Իսկ Ղանցառութեան մեղքը՝ չըրած բարիքնիս է. որոնց համար մասնաւոր խայրէթ կուզեմ տալ աս ղլխիս մէջ :

Ինչպէս որ՝ առնելութեան դէմը Ղանցառութիւն է, նմանապէս Ղանցառութեան դէմը առնելութիւնն է. այսինքն ըրած չարիքնիս չընենք. չըրած բարիքնիս ընենք : Տէյինտի քեզ տեսնամ, ինչուան հիմա սորվեցար պահել այն բանը, թէ « խոտորեա՛ ի չարէ » . ասկից ետե սկսէ՛ պահել այս բանս, թէ « արա՛ զըարի » :

Առնելութեան մեղքը ամօճեալը զիտեն, և սովորաբար ան է՝ որ կըլսոստովանին. իսկ Ղանցառութեան մեղքը ամօճեալը ընելը զիտեն, խոստո

վանիլը չեն դիտեր, ինչու որ՝ մեղքի տեղ չեն դներ. շատ շատ՝ ծուլութեան տակը կը հասկընան : Իրաւ է՝ որ ըհանրապէս անոր տակը կինկնայ, բայց տահա ստոյգը կուզես նէ, ինքն զանցառութիւնն է գլխաւոր արմատ ծուլութեան, միանգամայն և ամպա տուիրանազանցութեան և անկարգութեան : Արու գեղն է՝ բաց ՚ի հոգեւոր փութոյ կամ յեռանդնէ, որ ծուլութեան գէմ գրեցի, առաւելապէս՝ սէրն ան, փափաք արքայութեան, և քաղց և ծարաւ արդարութեան : Ամ մա առաջ աս հոտած հիւանդութիւնս աղէկ մը հասկըցիր որ՝ անոր կեօրէ գեղերուն ալ խըյմէթը դիտնաս :

Բ. Աստուծոյ պատուիրանքը երկուսոյ է. կայ որ կըսուի ստորասական, կայ որ բացասական. որուն գէմ որ ընես նէ՝ պատուիրանազանցութիւնն է, մեղք է. բայց բացասականին գէմ կընես նէ, կըլլայ մեղք առնելութեան, ստորասականին գէմ կընես նէ, կըլլայ մեղք զանցառութեան : Բացասականը ասոնք են. « մի՛ ունիցիս զայլ անձ առաջի իմ, մի՛ առնուցուս զանուն անոր ՚ի վերայ սնոտեաց՝ կամ ընդու

նայն . մի սպանաներ . մի շնար . մի
 դողանար . մի երդնուցուս սուտ . մի
 ցանկանայցես » . ևն . քի տյն ամբան՝
 որ արդիլած է յայ , կըսուի բացասա-
 կան պատուիրան , որ կըպարտաւորէ
 միշտ առ միշտ . այսինքն ամմէն ժմկ՝
 առանց մէկ ժմկ մը դուրս հանելու :
 Իսկ ստորասականը ասոնք են . « յի-
 շեա՛ սրբել զոր շաբաթուն . պատուեա՛
 զհայր քո և զմայր . սիրեսցես զտէր
 անձ քո յամ սրտէ քումմէ . և այլն .
 սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն
 քո » . ևն . այսինքն այն ամբան՝ որ
 անձ մեզի ապսպրեր է ընել՝ տեղւոյն
 կեօրէ , ատենին կեօրէ , բանին կեօ-
 րէ . ուստի կըսենք՝ թէ պարտաւորէ
 Դիւ , այլ ոչ առ Դիւ . այսինքն միշտ
 պարտըկան ենք ընելու , բայց միշտ
 ընելու պարտըկան չենք . հապա ատեն
 կայ որ՝ ան ատեն հէլպէթտէն պէտք
 է ընել , որ ինքիրմէ յայտնի է շիտակ
 սիրտ ունեցողին . զոր օրինակ մէկին
 կըսես , թէ զէհիր մի ուտեր , ըսել է ,
 հիչ մի ուտեր բոլոր կենացդ մէջ .
 բայց երբոր կըսես՝ թէ հաց կեր , կի-
 մացուի՝ թէ բուն ուտելու բանը աս
 է . քանի՞ որ պէտք կըլլայ՝ ատի կեր .

ըսել չէ թէ ամմէն սահաթ ամմէն
 թաքիքէ կեր . կամ որչափ հաց կայ
 նէ բոլորը կեր . հապա այնչափ կեր
 որ ամմէն սահաթ ողջ առողջ մնաս :
 Ասոր նման ինչ որ ստորասական հը-
 րաման կայ նէ , տեղւոյն կեօրէ սլիտի
 կատարենք . և անանկ կատարենք սըր-
 տանց՝ որ անոր ուժովը հոգինիս միշտ
 ողջ մնայ : Ուրեմն երբոր հոգիդ հի-
 ւանդ է նէ , իմացիր որ ատ պատուի-
 րանքներէն համոես չես ըրած . ետ-
 քը անօթի ծարաւ կըմեռնիս , անանկ
 է նէ՝ նայինք որ ասկից ետե իշտա-
 հով ուտենք պէտք եղածին չափ .
 « Ճաշակեսցուք և մեք զպատուիրանս
 Աստուծոյ » :

Դ . Քեզի ալ հանդիպած կըլլայ ,
 բայց ուրիշներուն վրայ շատ անգամ
 տեսած կամ լըսած կըլլաս , որ պէս-
 պէս պատճառով անօթի ծարաւ մնա-
 ցեր են նէ , ետքը ինչ իշտահով սալ-
 տըրմիշ են ըրեր ուտելու խմելու : Աս-
 օրինակովս աղէկ կըհասկընաս զան-
 ցառութեան մեղքին զէնն ալ դեղն
 ալ :

Կըլլայ որ մէկը հազըր սեղանի
 կըհանգիտի . հրամէ կըսեն . ինքն ալ

էփէյի անօթի է , ամմա կամ խըպնե-
լէն , կամ ուրիշ բանի էտեէ ընկնա-
լէն՝ չուտեր . ետքը աս զանցառու-
թեանս պատիժը կըքաշէ . ինչուան
իրիկուն անօթութենով կըտանջուի ,
աչուըները խարարմիշ կըլլայ . ինչու
որ ֆրոսանտը փախցուց , ետքը չը-
դտաւ : Մէկնալ առջևի դրած կերա-
կուրին չըհաւնելով՝ էտեէն տահա
աղէկը կուգայ տէյի կըխաբուի , ու
անօթի կելլայ սեղանէն : Մէկնալ իր
տանը հազըր կերակուրը կըթողու ու-
րիշ տեղ տավէթի երթամ ըսելն ի-
քէն , մէկ դիպուած մը վրայ կուգայ՝
որ ավարայ կըմնայ , անօթի կըչարչը-
կուի : Մէկնալ ճամբայ պիտի ելլայ ,
տնէն հազըրութիւն կըտեսնայ կերա-
կրոյ , կամ սէֆայի համար մէկ հեռու
տեղ մը կուզէ հաց ուտել . երթալու
ատենը այն հազըրութիւնը տունը
կըմոռնայ , դացած տեղը անօթի կը-
մընայ , սէֆան ճէֆա կըլլայ : Ասոնց
նման շատ բան կըպատահի՝ որ մար-
դը զէնճէֆիլ կըլլայ . ետքը չոր հացի
կմ լօխմայ մը բանի խանահաթ կընէ :
Աւետարանին օրինակէն մենծը
չըլլար եւ . անառակ որդին իր հօրը

տանը խըյմէ թը չգիտնալով՝ զլուս քաշեց՝ բաժնուեցաւ, զնաց հեռու քնուեցածը չունեցածը մնիսեց, խողարած եղաւ, հացի կարօտ եղաւ. այնչափ որ խողերուն կերած քէչի պուշնուղիէն փորը կըշտացընել կըցանկար, ու իրեն տուօղ չիկար. անով խելքը վրան եկաւ, ու ըսաց. « քանի՞ վարձ կանք են 'ի տան հօր իմոյ հացալիցք, և ես առտ սովամահ կորնչիմ, յարուցեալ զնացից առ հայր իմ, և ասացից ցնա, հայր մեղայ յերկինս և առաջիքո. » ևն : Քանքարաթաքոյց ծառային բանը ասկից պէթէր է, որ իր զանցառութե կամ թէմպէլութեան մեղքին վրայ մեղայ ալ չըսաց. ու չարաչար պատիժը դտաւ : Աննձ բան կորսընցուցին զանցառութեամբ այն ղետացին ու քահանան՝ որ երկուքն ալ տեսան ան խեղճ մարդը, որ աւազակները զարկեր ու թալներ՝ ճամբու վրայ ձդեր էին կիսամահ. վէ լաքին մէկը մէկալը զանց արար, սամարացի հասկանձի մարդը ողորմեցաւ, վերցուց տարաւ՝ պէտ ըրաւ նէ, քնի օրինակ եղաւ, և 'ի քնէ դովեցաւ : Ազաի բան չիկորսնցուց այն մենձ տղան (օրինակ

հրէից,) որ հօրը խօսքին կեօրէ է,
դին կերթամ կըբանիմ ըսաց, ու չի-
ղնաց, և մենծ բան վաստրկեցաւ պզտի
տղան (օրինակ հեթանոսաց,) որ
թէպէտ առջի բերան՝ չեմ երթար ը-
սաւ, բայց ետքը զղջացաւ, զընաց
էդին բանեցաւ: Ա՛րչափ փիւշման
եղաւ յովաս թի՛ր՝ նետը իրեք անգամ
միայն նետելէն էտե կեցաւ նէ, եր-
բոր լսեց Նշդիսէ մարդարէէն, թէ օխ-
արն անգամ նետած ըլլայիր նէ, բո-
լորովին կըջնջէիր թշնամիներդ: Աւ-
ուրիշ անհամար օրինակներ կըլսնաս
Ֆոսանա փախցընելուն, որ որչափ
որդ կըլլայ մարդուն սրբաին՝ թէ ինչ-
պէս աս շիքեարը փախուցի տէյի,
մանաւանդ որ անհոգութիւնը կամա-
ւոր եղած է նէ, ինչուան ՚ի մահ
փիւշման կըլլայ մարդը. ամմա նաֆի-
լէ, եղածը եղած է, գացածը գա-
ցած է, առջեի մնացածին նայինք:

դ. () օրինակներէն ճշմարտութիւնը
հասկըցիր քու զանցառութեան մեղ-
քիդ. տարիքդ օրերդ համրէ, քանի
տառնդ որ պարապ անցուցիր նէ, մէյ-
մէկ տէվէթ կարանցուցիր. Ֆիլան
տարի՛ Ֆիլան օր՝ ստնկ մենծ առարի-

նութիւն մը կրնայիր ընել, չըրիր ան-
 հողութեամբ, զանցառութեան ծանր
 մեղք դործեցիր. մեղք քեզի՝ որ մե-
 ծամեծ պսակներէն զրկուեցար: Ան-
 ցած տարի՝ սանկ օր մը՝ երևելի դործ
 մը կար ընելու վառն սիրոյն ւայ, կամ
 եղբօրը սիրուն համար, հողդ չեղաւ,
 զանց ըրիր. խազնա մը կորսնցուցիր՝
 որ մէյմալ զըտնալու պէս չես: Ան-
 ցած շաբթուն խզմէթ մը կար ւայ հա-
 մար՝ որ անկից մենծ խըսմէթ պիտոր
 ելար հողւոյդ. եազը ի քեզի՝ որ խըզ-
 մէթէն ետ կենալով խըսմէթէդ ըն-
 կար: Արիկուան օրը՝ մէկ պզտի համ-
 բերութիւն մը կար ընելու. որ ընէիր
 նէ՝ ւած քեզի մարտիրոսական պսակ
 էր պատրաստեր. չըրիր նէ՝ ալ չեմ
 դիտեր մէյմալ ատ պսակին արժանի
 ըլլալիքդ: Աս առտու պատարազ տես-
 նայիր նէ, ւած քեզի մէկ մասնաւոր
 շնորհք մը պիտի տար, որ ասկից
 ետե մահուչափ մեղաց մէջ պիտոր
 չինկնայիր. դուն ծուլութենով փա-
 խուցիր ատ շիքեարը. պարէ վաղը
 պատարազ տես՝ որ սէլքիմնոյն ֆըր-
 սանար ափ ձգես. անալ աղէկ մը
 չես դիտեր նէ, ամմէն օր պատարազդ

տես, որ անձ նայի խայրէթդ՝ ու անոր
կեօրէ իր ուզած շնորհքը քեզի տայ :
Հարանց վարքը դրած պատմութիւնը
յիշէ, որ հարմը իր զաւկըներուն
ապսպրեց որ էդին ամէն օր փորեն,
զերէ տարւան մէջ օր մը կայ կըսէ,
(որ ես մոռցեր եմ զպատկեր աւուրն),
ան օրն որ փորէք նէ՝ դանձ կը դըտ-
նաք : անոնք ալ ամէն օր փորելով
հողը անանկ փափկացուցին որ իրենց
խազնայ բերաւ շատ բարիքներով :
Միշտ յիշէ աս բանս, թէ անցած
սահաթը՝ անցած թաքիքէն ինչ որ
կըրնայի ընել՝ ու չորի նէ, յաւիտեան
այն բանէն զըկուած պիտոր մնամ. ինչ
չու որ՝ անցածը մէյմալ ետ չիդառնար :
Ե. Դուն շատ անդամ ցաւեր ես,
ու կըցաւիս՝ թէ եազը՛խ որ պզտը-
կութեանս կարդալ զրել չեմ սորված.
մենծցայ նէ՝ ինծի մենծ ցաւ եղաւ,
զերէ հիմա խըյմէթը կըդիտնամ կոր՝
որ սորվելու ատենս չէ : Միտոս որ
(կըսես) կտրըճութեանս ատենը ճա-
հիլութենով անցուցի, օրերս պարապ
անցաւ, մէյէր սա բանիս նա բանիս
էտեւէ ինկնալ պէտք է եղեր : Մեղք
որ օրթալըսին աժնութեան ատենը՝

քանի որ ձառքս կը համենէր նէ, սա տեղս չառի, սա տանս աւեր չեղայ, կեալութուն արլը սօնդրատան կէլիք՝ կըսեն եա. ուր է՝ հիմակուն խելքս ըլլար նէ, սանկ կընէի, նանկ կընէի. ինչ ընեմ, հիմա տարիքս առի, առեւնը առեն չէ. հազար փիւշմանութիւն մէկ ստակ :

Առաջին, իրաւ են աս խօսքերը. երանի թէ ճահիլները քու օրինակովդ խրատէիր. քու սըխալանքովդ զիրենք շտկէին, ու սորվէին պէտք եղած բաներու էտէ. ինկնալ, առեննին պարապ չանցնել. որ ետքը քեզի պէս փիւշման չըլլային : Հայ հայ, անանկ է, կըսես : Հասկա հողեորին կողմանէ ալ ասանկ չէ մի. եօխտա աւելի ցաւելու չէ մի. դիտես որ խելացի մարդը առոր վերայ աւելի պիտի ցաւի : Աւաղ ափսոս՝ որ պղտըկուց մկրտութեան շնորհքը դրեթէ ամմէնքս կորսընցուցեր ենք մէկ քանի մահուափ մեղքով, որ անոնք չընէինք նէ, մէյ մէկ հրեշտակ կըլլայինք. շնորհքիս օր օրէ կեւելնար, մեծամեծ սթց սըլան կըլլայինք : Ափսոս որ տարիքնիս մենծնալուն կեօրէ շնորհքնիս չէ մեծ.

յեր . քնի նմանութենէն շատ հեռու
ենք եղեր , որու համար մախսուս
դրուած է՝ մեզի օրինակ ըլլալու հա-
մար . « և յն զօրանայր և աճէր հա-
սակաւ և շնորհօք » :

Գ . Ափսոս , չէ մի . որ պզտիկուց
պէրի զանցառութեան մեղքով ենք
շաղուեր , այսինքն անհոգ ըլլալով մե-
զի արուած սէրմայէն , առջի շնորհք-
ները կըսեմ , չենք բանեցուցեր , որ
էաւէն երկրորդ , երրորդ , տասնե-
րորդ , հարիւրերորդ , հազարերորդ ,
և բիւրերորդ շնորհքներ պիտի վաս-
տրկէինք ձով . որ տայ « շնորհս փո-
խանակ շնորհաց » . դուն այ տուած
շնորհքին զլուսն ալ կերար , ոտքն ալ
կտրեցիր . անշնորհք մնացիր : Աղաւ
որ՝ այ ողորմութեամբը պակսութիւնդ
ճանչցար , խոստովանանքով և սուրբ
հաղորդութենով նոր շնորհք առիր ,
նոր սէրմիէ զլուսն ըրիր . ամա ինչ շահ
որ՝ մէկ քանի օրէն ետե կենէ զան-
ցառութեան մեղքը ափ առիր , ըրած
առաջագրուիդ չիպահեցիր , աստուծ-
մէ տուն տուած բարի բարի նիւթ-
ներդ զլուսն չիհանեցիր : մենծ մենծ
Ֆոսանտաներ փախուցիր . հոգևոր

բանայիրներ եղան ակում օրերը , քա-
րող , օրհնութիւն , ներողութիւն ,
դուն սատանային տալէ թներու գա-
ցիր . թէքրար սէրմիէդ մսխեցիր՝ նոր
վաստակ մը չընելէն իզատ . խեղճու-
թիւն միւֆլիւզութիւն վրայ հասաւ .
ասանկ խեղճ ողորմելի մնացիր , չը-
սեմ թէ չխղճալու և չողորմելու : Խել
մը ատեն նոյն հովարտայութեան ,
ճահլութեան , կամապաշտութեան ,
ինքնազլիսութեան հովին էտեէն առ-
ջեէն դացիր . պատուական ժամանակդ
անպիտան բաներով անցուցիր . կեան-
քըդ փճացուցիր : Մէկ զանցառու-
թեան մեղքով սկսար . ամմէն սոյ առ-
նելութեան մեղքը ընկար : Իմացար
հիմա , թէ ո՞րչափ մենծ չար է եղեր
զանցառութիւնը :

Տղայութիւն էր ըրածս՝ կըսես . ես
ալ դիտեմ , ամմա չըլլայ թէ քեամի-
լութեանդ անունն ալ աւրես ճահի-
լութենով . ու ըսես կենէ քու վրագ ,
« ծերութիւնն է կրկին տղայուի » :
Չէ նէ , կտրըճութիւնդ ո՞ւր մնաց ,
պատանեկութիւնդ և երիտասարդու-
թիւնդ կըսեմ՝ ինչպէս անցուցիր .
կարծեմ թէ տղակութիւնդ անկից ա-

դէկ էր . ծերանաս նէ՝ ինչ պիտոր ըլլաս . հիմակուրնէ ադէկ կըլլամ ըսես նէ , ես չեմ հաւտար . դուն ալ մի հաւտար : Ամմա դնենք թէ դուն քեամիլ ես . առնելու թեան մեղք շատ չես ըներ . զանցառութիւնդ ուր թողունք . ինչուան հիմա ըրածդ չքրածդ դուն դիտես :

Է . Հիմա՝ ինչ որ եղաւ՝ եղաւ , ըսենք . դոնէ առաքելոյն խօսքը քու վրադ յարմարցուր անյարմար օրինակաւ . անիկակ իր առջի աշխատանքը չէր յիշէր , նոր աշխատանքի էտէկ կինկնար . դուն առջի զանցառութիւնդ մոռցիր տէ , նոր առնելու թեան քրեղործութեան հետէ , ըսելով . « զառ 'ի յետոյսն մոռացեալ եմ , և 'ի յառաջագէմսն նկրտիմ » : Աս ալ առոր խայիլ եմ . զերէ Աստուած ալ խայիլ կըլլայ : Հիմա ինչ տարիք որ հասեր ես նէ , անկից պաշտօնէ առաջ երթալ . ասկից ետե հին զանցառութիւնդ նոր առնելու թիւն ըրէ՝ կըսեմ . ք « խոստրեա 'ի չարէ , և արա՛ զբարի . սիրեա՛ զխաղաղութիւն , և երթ զհեա՛ նորա » : Ինչպէս ճամբուն մէջ ետ մնացողը՝ սէտք է որ նոր խայտէ թի

մանայ , չափզընով տուաջ քալէ , որ
առաջ դացողներուն հասնի : Չարշըի
հիսապով ալ երթաս նէ , անցած տար-
ուան քէտէրդ աս տարի հանելու՝
սէտք է որ նոր խայրէթի մը գաս :
Աս խայրէթիս վրայ հերիք խօսեր եմ
ծուլութեան դէմ , անտեղը ըսած հո-
ղեոր եռանդը մի՛ մոռնար . ու հետե-
կալ մէկ քանի կարճ խրատներս ալ
միտքդ առ :

Ի . Ստորասական պատուիրանն՝
որ ըսի՝ զանցառութեան մեղքով կը-
կոտրենք , մի՛ կարծեր թէ բացասա-
կան պատուիրանէն վար է՝ որ առնե-
լութեան մեղքով կը կոտորի . զերէ վեր
չափես՝ վար չափես , էն ետքը ամենայն
պատուիրան կը բովանդակի աս ստո-
րասական հրամանիս մէջ . « պահեա՛
ղպատուիրանս » . որու հետ նոյն են
և այս ստորասականք . « խոտորեա՛ի
չարէ , և արա՛ զբարի » . որոնցմէ
դուրս բան չըլլար . որով կը հասկընաս ,
թէ ստորասականին մէջ զօրութեամբ
կայ բացասականն ալ , և բացասակա-
նին մէջ կայ զօրութեամբ ստորասա-
կանն ալ : Դուն հէմէն պատուիրանք-
ները պահէ՛ աէ , ստորասական բա-

ցասական ըլլալուն խելք հասցնելու մի նայիր :

բ. Պատուիրանք պահելը, քի՛ թէ չարէն խոտորիլը, և թէ՛ բարին ընելը, չի կրնար ըլլալ առանց աստուծոյ սիրոյն. իսկ աստուծոյ սէրը ըլլալուն պէս՝ ամէն պատուիրանք կը պահուի. աստուծոյ սէրն ալ եղբայրսիրութիւն կրնաս կատարել, առանց ասոր չես կրնար, զերէ իրարմէ չեն բաժնուիր, և մէկ պատուիրան են՝ գլուխ ամենայնի. ըստայնմ, « լըրումն օրինացն սէր է » :

գ. Աստուծոյ սէրը բորբոքելու՝ մէյ մը քրիստոսի չարչարանքէն, մէյ մալ արքայութեան մտածութենէն է. լել՝ զօրաւոր բան չեմ կրնար գտնալ. միայն դուն ջանա՛ գտնալ հոգեոր հայր մը՝ որ քեզ աս մտածականները սորվեցնէ :

դ. Անօթի չեղողը իշտահով հաց չուտեր, ծարաւ չունեցողը իշտահով ջուր չիխմեր, ուստի փափաքէ՛ հոգեոր իշտահ ունենալու աստուածսիրութեան, եղբայրսիրութեան, և ամենայն բարեգործութեան, որ մէկ խօսքով արգարութիւն կըսուի. աս որ ունե-

նաս նէ, երանի՜ քեզ այժմ և յաւիտեան. ըստայնմ, «երանի՜ որ քաղցեալ և ծարաւի իցին արդարութեան, զի նոքա յագեսցին» . Ախ տէր, տուր ինձ յագենալ այսպիսի անմահական հայիւ. որ է աստ շնորհք, և անդ փառք քո, փառք քեզ.

ԳԼ. ԺԶ:

Երբեմի ճանապարհ կապարէլութեան:

Թ. ՎԵՂ. Կենաց կարգացիր, սորվեցար ըսենք. բանը՝ բանեցնելն է, ու ճամբով բանեցնելն է. չէնէ, ինչ շահ հիւանդին գիտնալը՝ թէ ո՞ր դեղ իրեն աղէկ է, երբոր չառնէ չի բանեցնէ այն դեղը նէ. ինչ շահ բանեցընելն ալ, երբոր ճամբէ դուրս բաներ ընէ ան միջոցին նէ. հասլա որ իւզնիւկ ընելու ըլլայ. տահա գէշ չըլլար մի. ուշ մեռնելու էր նէ՝ շուտով կըմեռնի. յանցանքը ո՞չ դեղին է, ո՞չ դեղ տուողին է, հիւանդին է՝ որ դեղը ճամբով առնելը չի գիտեր, կամ գեղին գէմ փաստկար բան մը կուտէ,

կամ մէկ կերպով մը պատճառ կուտայ՝ ինքիւր զինքը կաւրէ :

Ասոր նման կըլլայ հոգեւոր հիւանդութեան և առողջութեան բանն ալ. մենք սորվեցուցինք՝ թէ աս հիւանդիս սա դեղը պէտք է, ան հիւանդին նա դեղը, որ առնէ նէ՝ կառողջանայ, և կատարեալ առողջութիւն կունենայ : Բայց ի՞նչ ընենք որ շատը կայ՝ որ դեղը զիտէ, ու չառներ. խրատը ծոցս է կըսէ, չիբանեցներ. ասանկը քանի՛ կերթայ, գէշ պիտի ըլլայ. է՛ն ետքը նոյն ցաւը իր զլուխը պիտի ուտէ՝ պիտի մեռցնէ հոգւով :

Թ. Շատն ալ կայ որ՝ մէկ զիէն խրատը կուզէ բռնել, մէկալ զիէն ալ իր խուլը վար դնել չուզեր. այնի սամարացիներուն պէս՝ որ հէմ զճշմարիտ անձը կըճանչնային, հէմ սուտ անձները ցի կուռքերը կըպաշտէին, աստուծոյ ալ կըվախնային կուռքերէն ալ : Աս խելքով քրիստոնեաներ մեր օրերը խիստ շատ են, որ կըկարծեն կրակը ջուրը մէկտեղ միացնել. կուզեն խոնարհ ըլլալ, ամմա հպարտութիւն ալ բանեցնել, համբերօղ կուզեն ըլլալ, ամմա ուզած բաներնին կըփըն :

տոնեն՝ որ սիրով քաշեն , եղբայրասէր
ենք կըսեն , ու ռիս կըպահեն , հէմ
մարմինը կըփայփայեն , հէմ ալ հո-
գևոր մարդիկ են դրեր իրենք զիրենք :
Ասանկներուն դէմ էր քնի ըսածը .
« ոչ որ կարէ երկուց տերանց ծառա-
յել » : Աղիա մարդարէնալ ըսաց իս-
րայէլ ազգին . « Սինչև յերբ յերկուս
հետս կաղայք . եթէ Թր է Թժ , եր-
թայք զհետ նորա . եթէ բահաղ է
Թժ , երթայք զհետ նր » . « Արեկա-
ցին ալ իմաստնոյն խօսքովը վայ կու-
տայ ասանկներուն . « Արդարև վայ
մեղաւորին , որ տարակուսեալ կայցէ
'ի վր երկուց ճանապարհաց » :

Աէկ սոյ մընալ կայ Թժավախ երե-
ցած քրիստոնէներէն , որ իրաւցընէ
խայրէթի կըցըցնեն զիրենք իրենց հո-
գւոյն կատարեալ առողջութեան և
յաւիտենական կենդանութեան , զի
փրկութեան . բայց իրենքալ կըվկայեն՝
թէ կըխ կըխ բան մընեն , առաջ չեն
երթար . (թէ որ էաւորանց չերթան
նէ .) առողջ կերենան , ու հիւանդ
են . ոտք կելլան չեն ելլար , նորանց
տէօշէկ կիյնան . ինչու որ՝ կատարեալ
առողջ չեն եղեր . զի անկատարութեան

մէջ մնացած են , կատարելութեան
ճամբան չեն ելեր . անոր համար վրա-
նէն պակաս չէ ամէն կերպ պակսու-
թիւն :

Գ . Ասոր պատճառը ուրիշ բան չէ ,
բայց եթէ այն՝ որ հոգեւոր ճամբուն
կանոնը չեն դիտեր , կամ չեն բռներ .
կենաց դեղը ի՞նչ ճամբով և զզուշ
կենալով պիտի բանեցնեն՝ չեն նայիր :
Այս որ՝ կտորմը իշտահը բացուածին
պէս՝ էւելօք բան կուտէ , կաւրովի .
ալ աշաղը կըլլայ . քի կտոր մը հոգեւոր
ճամբուն համը առնելուն պէս՝ կուզէ
մեծամեծ նբերուն ըրած ջերմեռան-
դութեանը ձառք զարնել . և իր հպար-
տութիւնը կըկործանի : Այս որ՝ տահա
կիսառողջ իբէն , տնէն դուրս կելլայ ,
համա կառնէ , կաւրովի . քի տահա
նոր սկսած առաքինութիւն սորվելու՝
կուզէ մարդկանց առջև առաքինի և
նբ անուն հանել , զինքը իրմէն վեր
կըդընէ . ինքը զինքը հպարտութեամբ
կըկործանէ :

Այս ալ որ խիստ արտորալով կուզէ
ողջնալ . ուստի ամէն կերպ դեղը
մէկ երկու օրուան մէջ կուզէ լմնցնել .
կարգը չինայիր , ատենը չիպահեր .

անով աւելի ետ կըմնայ. ցոյց կուզէ մէկ երկու օրուան մէջ կատարեալ ապաշխարօղ ըլլալ. ամէն բերք վրան կառնէ, ամէն բանը կուզէ շտկել լմնցնել, և մէկ սաՀթըվան մէջ սք ըլլալ. անով աւելի կըշփօթի, բոլորովին կըյուսահատի, խառնափնդոր բաներ կընէ. կամ խղճահար կըլլայ. կմ կեղծաւոր. կամ անխոհեմ, և կամակոր, անհնաղանդ. կըրնայ խելքն ալ փախցնել:

Դ. Ա բաներուս դեղը ան է՝ որ աղէկ նայուի (հոգևոր հօրը առաջնորդուք,) որ բուն ճամբով ըլլայ հոգևոր դեղը և առողջութիւնը: Աս ճամբան կըսուի ճանապարհ կատարելութեան. որ իրեք խօնախ կըբաժնուի. ցոյց կերպ բան կայ՝ մէկ մէկէ ետեւ բռնելու, ու առաջ երթալու: Աջինը կըսուի ճակ մաքրութեան (կամ մաքրողական). երկրորդ՝ ճանապարհ լուսաւորութեան (կամ լուսաւորչական). և երրորդը՝ ճանապարհ միութեան (կամ միաւորչական):

Օր օրինակ, մէկ բանի նիզամ կուզենք տալ նէ, առաջ խապան կառնենք, ետքը տահա աղէկմը կըկուկենք, էն ետքը կատարեալ ճիշտ կու-

տանք : Տունը առաջ կաւլեն կըմա-
քրեն , ետքը կըսրբեն կըթէմիզցընեն
ամէն կերպով , անկից ետքը կըսազեն
կը զարգարեն տէօշէմէյով . որ եկօղը
պատուով նստի ու հազ ընէ : Աս
մտքով կըսուի հոգեորապէս . « այլ
լուացարուք , այլ սրբեցարուք , այլ
արդարացարուք յանուն Ինն մերոյ յի
քի » : Դարձեալ ինչպէս տղայութիւնն
է անկատար խելքով . երիտասարդու-
թիւնն է աւելի խելք սորված . իսկ
հասուն հասակը՝ որ ծերութիւն կեր-
թայ՝ եփուն կըլլայ խելքով . ու կա-
տարեալ խելացի կըսուի . ասոր նման
է առաքինութիւն նոր սկսողը , առաջ
դացողը . և կատարելութեան հասնօ-
ղը : Աւելի մենծ օրինակ . հին օրէն-
քն էր անկատար . նոր օրէնքն է՝ ի
ճպարհի կատարելութիւն . իսկ արքայ-
ութիւնն է բուն կատարելութիւնը .
ասոր պէս ալ մաքրութիւնը անկա-
տարներուն ճամբան է . լուսաւորու-
թիւնը՝ յառաջագիմողաց կամ զարգա-
ցելոց ճամբան է . իսկ միութիւն ը-
նայ՝ կատարելոց ճամբայ է , որ կը-
հասցընէ արքայութեան դուռը :

Ե . Ինչպէս որ ասոնց՝ Ֆարղը յայ-

տնի է , նմանապէս յայտնի է՝ որ վարի աստիճանը չանցած՝ կամ ասջի ոտքը չառած , միջինը չելուիր . միջինին ոտք չի կոխած վեր ցաթկել չուլար . այբը չսորվողը՝ բենն ալ չեղիտեր . զիմէն հիչ խապար չունենար : Սք հայրն Արսենիոս՝ որ ամ կարգացողութիւն ունէր , և Յիս մէջ կատարեալ առաքինի կըսեպուէր , երբոր եղիպտոսի անապատը գնաց նէ , միա միտ պարզամիտ ճգնաւորներէն հոգելոր բան կըհարցընէր՝ որ կատարելու է ճամբան սորվի . ասոր պարձաւ ըսաւ մէկը , հայր արսէն՝ դու ամմէն բան կարգացած սորված զիտուն մարդ ես , ինչ կերթաս կըհարցընես աս պարզամիտ մարդիկներուն . ան ալ պինտուաւ , Յիս ամմէն իմաստութիւնը զիտեմ . ամմա աս սքերուն զիտցածին այբուբեննալ չեմ գիտեր :

Այս է զիտութիւն սքց՝ իմաստութիւն ան . զոր ու որ կուզէ սորվիլ նէ , ասանկ խոնարհութենով այբուբենէն պիտոր սկսի , ու կամաց կամաց առաջ երթայ . « գնասցէ նա զօրութենէ ի զօրութիւն , մինչև երևեսցի ան հրեշտակաց ի սիովն » :

ՅօՒ . Խ :

Ճանապարհ ճադրութեան :

Հոգեւոր ճամբուն մէջ առաջ երթալ կուզես նէ , գիտցիր որ ոտք ոտք առաջ պիտի քալես : Եռջի ոտքը ո՞րն է ըսես նէ . Խ . Ինքնաճանաչութիւնն է : Պիտի ճանչնաս քու անմաքրութիւնդ՝ որ ուղենաս մաքրութեան ճամբայ մտնալ , ու քեզ մաքրելու է՛ն առաջ հոգ տանիս . պիտի տեսնաս հոգւոյդ տանը աղտեղութիւնը՝ որ իբրա՛հ ընես , ու շուտով աւելլու սրբելու էտէ ինկնաս : Ուրեմն ամէն բանէն առաջ աս բանիս մէջ քեզ կըրթէ՛ . աղէկ մը քեզ քննէ՛ , ճանչցիր ոչնչութիւնդ , տկարութիւնդ , տգիտութիւնդ , և չարութիւնդ . գլխաւոր մեղքդ , սրակսութիւնդ , խուլդ , թապիէթդ . աշխարհ ամենայն մոռցիր , աչքդ քու վրադ դարձուր : Հայլի մը շինէ՛ խղճմըտանքդ , ամէն օր առջևդ դիր . մէջը նայէ՛ , քու ինչ ըլլալդ ոտից ինչուան՝ ի գլուխդ աղէկ կըտեսնաս . ան ատեն չես դիմանար քեզ անանկ

աղտոտ ու փաշատած թողուլ . շուտով քեզ մաքրելու ու շտկտելու էտեէ կինկնաս : () զնական առ քեզի աղօթքն ալ՝ աս մտքերու յարմար , սրբտէդ բխալով , ու զանազան գրքերէն հանելով :

բ . Արկրորդ ատըմ առնել կուզես նէ , աղէկ խոստովանանքի մը ճար կը տեսնաս . ըհանրականի կարօտ ես նէ հոգևոր հօրդ խրատովը , անկից աղէկը չիկայ . անոր մէջ կըմտնայ ամմէն հարկաւոր բան՝ որ պէտք է մէկ կատարեալ ապաշխարողի մը : Ասիկակ որ աղէկ ընես նէ ,

գ . Արրորդ ատըմը ինքիրմէ կառնես , որ է Արկիւղն ան . բայց կուզեմ որ աս տեղս քիչ մը յագնուծիւն առնես , աս բանիս մէջ աղէկ քեզ կըրթես , ծանտր քալես . մէկէն 'ի մէկ անծավախ եղայ մըսեր . հապա աշխատէ որ առնես ան վախօւն շնորհքը . զիշեր ցորեկ աղաչելով մարգարէին հետ . « Բւեռեալ ը երկիւղ քո զմարմին իմ , զի 'ի դատաստանաց քոց երկեայց յոյժ » : Ստածէ որ դատաւորի կամ թագաւորի մը առջև յանցաւոր ըլլայիր նէ ինչ վախ կըքաշէիր . ինչ

պէս ահուդողի մէջ կըլլայիր գիշեր
ցորեկ, որ չըլլայ թէ յանկարծ քեզ
բռնել տայ, բանտ դնէ, կամ մեռցընէ :
Եւ, որչափ ֆարղ կայ երկրաւոր և
երկնաւոր դատաւորին կամ թագաւո-
րին մէջ. անհուն. և քու յանցանքդ
այ դէմ քի մեղքդ՝ որչափ է. անհուն.
անանկ է նէ, վախդ ալ կերպով մը
պիտի ըլլայ անհուն : Աս մտածութե-
ս հիմը դարձեալ ինքնաճանաչութիւնն
է. շէնքին բարձրութեան չափն ալ
այ անչափ մենծութիւնն է. իսկ շէնքը
առաջ կերթայ՝ մըտածելով մահուան
սահաթը՝ որ անդիտելի է, այ դա-
տաստանը՝ որ սարսափելի է, և ան-
փոփոխ վճիռը՝ որ կասկածելի է,
պէլքիմ յայտնի ալ կերենայ՝ թէ բա-
նըդ դէշ է, կամ աչքդ չիկտրեր՝ սիրտդ
չիվկայեր՝ թէ աղէկ վճիռ պիտոր ել-
լայ քեզի. անով ինքիրմէ կըծընանի
դժոխքին մտածութիւնը, ուսկից որ
խալըսում չիկայ յաւիտեան, և յաւի-
տեանս յաւիտենից :

Ասանկ ըլլալով՝ կարծես թէ յու-
սահատութեան մէջ մի պիտոր ինկ-
նաս. քաւ լիցի, հապա՛նծավախկըլլաս.
այ ահով ու վախով քեզ կըժողվես. մէյ-

մալ առջի ճամբաներդ չես բռներ .
փիւշմանութիւնդ և առաջագորութիւնդ
մէկէն կրլայ , ու հաստատ կրլայ ,
և այնպէս կորստեան ճամբէն փրկու-
թեան ճամբան կելլաս . անմաքրու-
թիդ կըմաքրես , մաքրութեան ճամ-
բան առաջ կերթաս :

Այլ խօսքով , թէ որ չես ուզեր
ետքը դժոխք երթալ նէ հոգւով և
մարմնով , հիմակուրնէ դժոխքէն մի
ելլար մտքով . թէ որ կուզես այ դա-
տաստանին մէջ արդարանալ նէ , հի-
մակուրնէ դուն քեզ դատէ՛ ու դատա-
փետէ՛ . թէ որ կըվախնաս այ բարկու-
թեանը հանդիպիլ նէ , հիմակուրնէ
դուն քեզ բարկացիր . ան ատեն այ
քաղցրութիւնը ու ողորմութիւնը կը-
տեսնաս , այ երկիւղն ալ՝ որ քեզ վախ
կուտար նէ , կըփոխուի ՚ի ծառայա-
կան երկիւղէ՝ յորդիական երկիւղ .
ամմա ատոր հասնելու տահա էփ էյի
ճամբայ ունինք : Աւրեմն

դ . Չորրորդ ատըմն է ատելու-
թիւն անձին , անձնուրացութիւն ,
վրէժխնդրութիւն յանձնէ՞՞ կամաւոր
ապաշխարանքներով . խրատել ու չե-
խել դուն քեզ . երես չիտալ դուն քե-

զի : Ամա սիրտդ չիկոտորել, մէկ դիէն
յանդիմանել, մէկ դիէն ալ յորդորել
ու քաջալերել ինքիր զինքդ . յոյսդ քեզ
նէ կարել, այ ապաւինիլ : խոնար
հուլթեան գործքեր ալ դրսէն ու ներ
սէն անսպակաս ընել, ամէն բանին
մէջ քեզ ցածցնել, կըրթել, թէրալիէ
ընել՝ նոր վարպետ գացածի պէս . չար
օրինակներէն փախչիլ, բարի օրինակ
ներ փնտռել : Ասոնցմով շատ առաջ
կերթաս մաքրութեան ճամբուն մէջ .
այնչափ որ կամաց կամաց լուսաւորու
թեան ճամբուն լեռներն ալ աչքիդ
կերենան :

Ե . Հինգերորդ ատըմն է՝ այ ոտքը
ինկնալ իբրեւ անառակ որդի զթած
հօր առջիւ . իբրեւ զմաքսաւոր եւ զպոռ
նիկ՝ երկնաւոր դատաւորին առջեւ .
իբրեւ հիւանդ՝ ամենաճարտար բժշկի
առջեւ . իբրեւ աղքատ մուրացկան՝ մե
ծատան դրանը առջեւ . աղաչել՝ սլա
ղատիլ, լալ ու չգադրիլ իր ողորմու
թեան դուռը չալել : Ա՛ի վախնար,
ուշացընէ ալ նէ է՛ն ետքը քու զիտ
ցածէդ էւել կուտայ . « առաւել ք զոր
խընդրեմք եւ իմանամք » . միայն հա
ւատքով ու յուսով խնդրէ :

Արրեմն ալ այ ոտքին առջևը սկսէ
խեղճ թափել, ու բողոքներ ընել քու
հոգիիդ թշնամիներէն՝ քո սատանայ-
էն, մարմնէն, ու ճքէն, ըսելով.
«Երկնաւոր դատաւոր՝ դատ արա ինձ
յոսոխէ իմմէ » : Տես ինչ կը քաշեմ
կոր աս ոտխներէս, որ մէկ գիէն սա-
տանան, մէկ գիէն մարմինը, մէկալ
գիէն ճք՝ իս կը շարչրկեն՝ հազար
փորձութիւններով ու փորձանքներով.
Իմ ապականեալ բնութիւնս գործիք
են առեր, անով իս անդադար մեղք
կը ձգեն, չարը ինծի սովորոյթ են
ըրեր, աման էֆէնտիմ գուն իս խա-
լըսէ ասոնց ձառքէն. ևն :

Արիշ անգամ ալ այ առջև սիրտդ
բաց, ու սանքի ղլուխդ ծռած՝ երեսդ
վար առած՝ չի համարձակելով երկին-
քը նայել՝ մեղքերուդ վր՝ նայէ, ու
խափէ խորին պատկառանքով. և ա-
մօթով սանքի գետինը անցիր, մէկ
գիէն կը սկծի խշխշայ սիրտդ՝ ըրած
մեղքերուդ վըրայ. մէկալ գիէն զար-
մանք քաշէ այ անոխակալութեան ու
երկայնամտութեան վըրայ, թէ ինչ-
պէս քեզիցս մեղաւորի ինչուան հիմա
կը համբերէ կոր, ինչպէս քեզ ողջ

ողջ գետնի տակ չիկորսնցներ , կամ վերէն կրակ ու կայծակ վրադ չիջեցներ . ևն :

Ասկից յոյս առ այ ողորմութեան . և փափաքէ իրեն հետ ամ կերպով հաշտուելու , միանդամայն փափաք ցցուր քու կողմանէդ հատուցումը ներու ափէդ եկածին չափ :

Ը. Վ եցերորդ ատըմն է . « զառ ՚ի յետոյսն մոռանալ , և ՚ի յառաջագէմսն նկրտիլ » : Սատանան որ կը տեսնայ քեզ ասչափ խայրէթով մաքրութեան ճամբան երթալ , մէկ դիէն յուսահատութիւն կըջանայ բերել թէ ըրած մեղքդ շատ է , երբ պիտի ապաշխարես . շատ էտե մնացեր ես , երբ առաջ պիտոր երթաս . մէկալ դիէն ալ յանդգնութիւն կամ հպարտութիւն , կէօյա էփ էյի առաջ ես դացեր . շուտով մը սք ըլլալու նըշաններ կայ վրադ . զերէ զղջացիր , ապաշխարեցիր . այ հետ հաշտուեցար . ևն :

Աս մտքերուս դէմ դուն ալ ըսէ մէկ դիանց . Որ ինչ եղև , չար եղև . անցածը չիգառնար . ասկից էտեինը նայինք . ամ մեղաւորին չիսըրդողեր

այնչափ ինկնալու համար, որչափ ոսք չեղալուն համար, « չինկնալը ան է. ինկնալը մարդուս. ինկնալ ու չեղալ սատանային » : Աս ան չեմ, որ հիշ չիյնամ, սատանայ ալ չեմ, որ մէյմալ չեղամ, մարդ եմ, մարդկօրէն ընկայ. ան ինքն կըկանգնիմ : Ա՛յ որ մեռեալ մարմինս հողէն պիտի յարուցանէ, հողիս հիմա կրնայ կենդանացնել. Վաղարոսի ըսածին պէս՝ « արի՛ եկ արտաքս » , մեռած ալ ըլլամ նէ՝ իսկոյն կողջնամ ան հրամանովը. ինչ պէս որ ողջնացան անհամար մեղաւորք՝ որ մեղօք մեռեալ էին, Ադամ, Աւայ, Դաւիթ, Պետրոս, Պօղոս, Աւագակն, Սաքսաւորն, Սաղղաղենացին, Սարիամ եղիպտացին, Տայաս, Ախպրիանոս, Օդոսաինոս, Աոստանդիանոս, Տրդատ. ևն :

Անկալ դիանց ալ ըսէ՛, աղէկ եա, էփէյի առաջ կերթամ եղեր, ամմա տահա անդին խել մը ճամբայ կայ, հինգ վեց ասլամ առնելով՝ երկրէ երկինք չի հասնուիր, ուրիշներուն նայիմ՝ որ առաջ դացեր, լուսինը՝ արեգակը՝ աստղները անցեր են պայծառ առաքինութիւններով. շատն ալ արքա-

յութի հասեր են. անոնք ուր, ես ուր, անանկ է նէ, խամշին զարնեմ իս առաջ տանիմ. քէրվանը գնաց, ես էտե մնացերեմ. նստելու ատեն չէ քալեմ. ուր է սքերուն ըրած բաները, ես տահա ծրարոցին ծարն եմ, այբուբենը նոր կարգալ սկսայ. կարդացողներուն սրբան անցնելու շատ փուռ հաց պէտք է: Բաղդատէ՛ քու վարքդ սքերուն վարքին հետ, շատ բան կըսորվիս, ու խայրէթի կուգաս:

Է. Աթոնեորդ ատրմն է աղօթասիրութիւն. գիշեր ցորեկ ջերմեռանդուն աղօթքի ատեն էւելցնել, այ հետ խօսիլ. ու սքերուն միջնորդութիւնը ափ առնել: Օտէ ինքնաճանաչութեան խօնախէն ինչուան աս տեղս դալէդ էտե՝ կըհասկընաս որ դուն քեզի մնալով առաջ երթալիք չունիս, նոյն հողեղէն մարմին ես, որ կտոր մը ջուր կաթէ վրագնէ, չամուռ կըկըտրիս. նոյն հրային բնութիւն ես՝ որ կայծ մը ցաթկելու ըլլայ նէ՝ նորանց պիտի փռնկիս, ու քու տունդ պիտի էրես. նոյն ապականացու գործուածքն ես, որ ինքիրմէ կաղտոտիս, կըհանաս, կըպատուիս, կըփտաիս, հող

կըդառնաս . ուստի այ ամենակարօղ
ձառքին կարօտ ես , և սքերուն օղնու
թեանը կարօտութիւն ունիս : Ասոր
համար՝ աղօթքի սէր մը ձգէ . ջեր-
մեռանդութիւնդ տաք պահէ . ժամ
պատարադ . սըխ սըխ հողեոր ընել .
մասնաւոր նիէթներ դնել ու կատա-
րել . մասնաւոր կերպով բարեխօս
բռնել պահասպան հրեշտակդ , այս և
այն սքը , և ամ սքերը , և մանաւանդ
ամ սքց թագուհին՝ ամենասրբուհի
տիրամայր անձաժինը՝ զմայրն ողորմու-
թեան . որ ամենամաքուր ըլլալով՝ քեզ
խօլայ առաջ կըտանի մաքրութեան
ճամբուն մէջ , և լուսապայծառ աստղ
ծովային ըլլալով՝ քեզ լուսաւորութե
ճամբան կըհանէ :

Յօդ . Է :

Ճանապարհ լուսաւորութեան :

Ս՝ԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ճամբուն ծայրը՝
լուսաւորութեան սկիզբն է . մանա-
ւանդ թէ կատարեալ մաքրութիւնը՝
բաւական լուսաւորութիւն է . մաք-

բութիւն ալ կայ՝ որ լուսաւորութենէն չի զատուիր : Բանդի մաքուր կըսենք նէ՝ երկու կերպ կիմացուի . մէյմը՝ մաքուր բացասական , որ եղած աղտը դուրս կըձգէ , կըթէմիզնայ , կըսրբուի , որ ինչուան հիմա խօսած ճամբանիս է : Մէյմալ՝ մաքուր դրական , որ ըստ ինքեան աղտ բան չունի , միշտ թէմիզ է բնութեամբ , անանկ որ՝ կամ ինքիրմէ փայլուն ու լուսաւոր է , ինչպէս պիլօզօր . կամ սալթ կըմնայ որ առջի մաքրութեանը վերայ ճիւղամը տրուի՝ որ փայլի ու լուսաւորուի . ինչպէս են մատենները ու ճէվա հիրները : Իշտէ հողւոյն մաքրութեն ալ ինչ կերպ որ մաքուր ըլլայ նէ , լուսաւորութեան ճամբան ճիւղայ կուտայ , կըփայլեցնէ , ու կըպայծառացընէ՝ հետեւեալ առաքինութիւններով .

իւ . Ղլսաւորութեան ճամբուն առջի ոտքն է Խղճմտանքին մաքրութիւնը կամ հանդարտութիւն խղճի մտաց . անանկ որ՝ չէ թէ միայն մահուչափ մեղքի մը լէքէ չունենայ , որ խոստովանանքով շուտմը պէտք է մաքրել . հասկա կամաւոր ներելի մեղք մընալ չունենայ . ոչ պզտի սուտ մը խօսի . ոչ

Թեթև բամբասանքի կամ դատողու-
թեան տեղիք տայ . և այլն . Ըլլայ նէ
ալ՝ շուտով զղջայ , մաքրէ , ու նիէթ
դնէ՝ որ սահաթ մը առաջ խոնարհ
խոստովանանքով խղճմտանքը աղէկ
մը սրբէ . և ամէն իժիր ամ կարելի
հնարքով ջանայ մեղքին պատճառնե-
րէն հեռու կենալ . որ խղճմտանքը
միշտ պիլլօղիպէս մաքուր փայլի , ոս-
կիի արծթի ու ճէվահիրիպէս ճիւղը
պայծառ ըլլայ : Քանի որ զինքը ան-
հանդիստ անհանդարտ տեսնայ նէ ,
ինքնիրեն ըսէ . ինչ է տէրտգ . որ կայ
նէ , դուն բան մը ունիս սրտիգ մէջ .
ինչպէս հոց ուտելու ատեն՝ բերանդ
որ կըճռտայ նէ , կիմնաս որ խիճ մը
կայ , այսինքն մանտր քար կ' իսում ,
թէզով կըհանես կըմաքրես . ասանկ
ալ սիրտդ անհանդարտ է նէ , իմա-
ցիր որ խիղճ մը կայ . շուտով զատէ
մաքրէ , որ հանդիստ ուտես հոգևոր
և մարմնաւոր հոցդ ալ :

Բ . Արկրորդ ատըմն է՝ Աերկայու-
թիւնն այ . աս բանս որ սովորութիւն
ընես օրը շատ անգամ միտքդ բերել ,
ինչպէս՝ կէս սահաթն անգամ , կամ
սահաթը անգամ մը , բան մը սկսելու

կամ լմնալու ատենդ, մէկ կողմանէ մը միշտ մաքուր կըմնաս, մէկալ կողմանէ ալքանի կերթաս կըլուսաւորւիս հոգւով:

Մաքուր կըմնաս, զերէ երբոր միաքրդ է ամէն ատեն թէ անքովս է, ես այ առջէն եմ, այ աչքը իմ վրաս կընայի կոր, ինչ հազտ ունիս մեղք դործելու. հասարակ մարդու առջև անկարգութիւն մը ընել դժար է. մենծ մարդու առջև աւելի դժար. իսկ թագաւորի առջև հիչ չի կըրնար ըլլալ. հասլա աստուծոյ առջև ինչպէս կարելի է ընել: Աս մտածուիս զօրաւոր ըլլալու համար՝ դիր թէ անքեզի երևնար տեսիլքով մը, կամ քն ան մեր մարմնաւորապէս ալ ինչպէս է երկինքը՝ նոյն փառօք քեզի երևնար, նմանապէս սուրբ անծածինը, կամ ուրիշ որ սքն որ ըլլայ, ինչպէս կըկենայիր առջէն. յայտնի է թէ հրեշտակապէս կըշարժէիր. ուրեմն ներկայութիւնն այ խորունկ մը տպաւորւի միտքդ նէ, անանկ մաքուր և սուրբ կըկենաս, ինչպէս կեցեր են հրեշտակները և սքերը երկինքը արքայութեան մէջ, վն զի ան ինչպէս որ

երկինքն է, նմանապէս երկիրս ալ է .
 հոն երևելի փառօք, հոս աներևոյթ
 կերպով, բայց իսկապէս իր ներկա-
 յութենով՝ կարողութենով և գոյա-
 ցութենով: Արլուսաւորւիս ալ, զերէ
 կենդանի հաւատքով որ զի՛մ քեզի
 միշտ ներկայ ճանչնաս՝ աչքով տեսա-
 ծի պէս, ան ատեն հետը անոյշ ա-
 նոյշ ընտանի խօսակցութիւն կրնես .
 թախանձանօք ողորմութիւնը կրխն-
 դրես, լոյս կրխնդրես, կարողութիւն
 կրխնդրես, շնորհք կրխնդրես, շնոր-
 հակալ կըլլաս, և այլ ամէն բարի
 պատուհներ կըհանես աս մտածուէս .
 մանաւանդ սէրն ւնայ կըլլայ սրտիդ
 մէջ անշէջ ճրագ մը, որով պէտք ե-
 ղածին չափ կըլուսաւորւիս :

Գ. Արրորդ ատըմն է եղբայրսի-
 րութիւն . զերէ ի՞մ սիրութիւնն է որ
 (զմէն պատկեր սիրոյն ւնայ) վերի ը-
 սած կերպով սրտիդ մէջ դրուի նէ,
 կրնայիս որ ւնայ սիրոյն կարօտը և հա-
 վէսը ուսկի՞ց պիտի առնես, բայց եթէ
 սիրելով ւնայ պատկերը՝ որ է եղբայրդ .
 և իրաւ որ՝ զի՛մ չես տեսնար՝ որ աղէկ
 մը կուշտ մը ուղածիդ պէս սիրես .
 եղբօրդ սէրն ալ որ ի՛մ իր սիրոյն

տեղը խապուկ կընէ կոր, տաճա ինչ
կուզես. « զի որ սիրէ զեղբայր իւր,
զանժ սիրէ. և եթէ ոք ասիցէ, թէ
սիրեմ զանժ, և զեղբայր իւր ատիցէ,
սուտ է » : Աղբայրսիրութեան վըրայ
նախանձու դէմ հերիք խօսեցանք. հոս
տեղը կուզեմ որ եղբայրսիրութեան
կատարելութիւնը ձեռք բերելու խայ-
րէթ ընես. որ կըլլայ՝ ամէնուն հետ
մարդա սէր՝ բարեսիրտ՝ անոյշ լեզու՝
անոյշ սիրտ ըլլալով. հանդարտ և
հեզ ըլլալով խիստերուն դէմ, բարե-
րար ատելեաց, անոխակալ և անյիշա-
չար թշնամեաց, մեծի պզտկի՝ հէմ
աղէկ խօսելով, հէմ աղէկութիւնմը
ընելու էտեէ ինկնալով : Ասոր մէջ
կըմտնայ նաև նախանձայուզութիւն
հոգւոյ, որ մէկիմը հոգեոր զէն չըլ-
լայ, ամէնուն հոգեոր շահ ըլլայ.
անոր հետն է և նախանձ փառայն
այ՝ փրկուի՝ հոգւոյ :

Դ. Չորրորդ ատըմն է՝ արիութիւն
յառաքինութեան. կտրիճ ըլլալ ամ-
մէն բարեգործութեան մէջ. մանա-
ւանդ հաստատուն ըլլալ ձախորդու-
թեանց մէջ, երկայնամիտ, համբե-
րօղ, չարքաշ, և ուրախ, զուտրթ :

Վ յախկոտ չըլլալ դժար բաներու մէջ,
երկմիտ չըլլալ հնազանդութեան մէջ,
չճշգոհալ նեղութեան և աղքատուե
մէջ. հապա յսմծ յուսալով և ապաւի-
նելով՝ ամէն բանը իրեն դիւրին սե-
պել վասն սիրոյն ւնյ՝ ւնյ օգնականու-
թեամբը. ինքիր զինքը մխիթարել ամ-
մէն բանին մէջ ւնվ. սիրտ տալ ինքնի-
րեն, և յորդորել զինքը օր օրէ՝ ի բա-
րին և ի բարեգոյնն :

Ե. Հինգերորդ ատըմն է՝ փափաք
կատարելութեան, որ չէ թէ միայն
անկատարութիւն չունենանք, հապա
կատարելութիւն էւելցնենք. ինչպէս
առուտուր ընօղը չարշըն անոր հա-
մար չերթար որ բան չի կորսնցնէ
տէի, հապա վաստակ ընէ տէյի : Աս
օրինակովս՝ հոգեւոր ազահոութիւն մը
ունեցիր, որ շատ վաստակ ընես օրէ
օր հոգեւորապէս. որ բանէն որ ըլլայ՝
մէկ շահ մը, մէկ մաս մը հանես հոգ-
ւոյդ, համբերութեան աղէկը ընես,
եղբայրսիրութեան էն աղէկը ափ
ձգես, խոնարհութեան խորունկ մա-
տէնը դանաս, աղօթքին պատուական
մարգրիտը ճիտդ անցնես, հնազան-
դութեան անդին օղը անկաճդ կա-

խեսս . և ամ շնորհաց ընտիր ընտիր
պատուական քարերէն զլխոյդ պսակ
ընեսս :

զ. Վեցերորդ ատըմն է մահացու-
ցումն , կամ մեռելութիւն մարմնոյ կա-
մաւոր ապաշխարանքներով . որ վերի
ըսած կատարելութեան փափաքէն ա-
ռաջ կուգայ . ասոր համար կըտես-
նանք՝ որ ամմէն բարեպաշտ քրիստո-
նէ՝ որ կատարելութեան սէր ունի ,
կամաւոր աղօթքներ և ճգնութիւններ
պակաս չընեն . ասկից է՝ որ կրօնա-
ւորք և կուսանք , որ կատարելութե
ճամբան երթալու ուխտ ունին , չէ
թէ միայն խրատ կատարելութեան
գիրքը կըկարդան , հապա շատ կերպ
կամաւոր ճգնութիւններ ալ կընեն ,
պազին կանոնով , պազին ալ հոգւոր
հօր խրատով :

է. Աթոթներորդ ատըմն՝ որ լուսա-
ւորութեան խօնախը կըհասցընէ , է
ուղիղ դիտաւորութիւն՝ ամմէն բանին
մէջ դիտելով միայն զփառս ան . այ-
սինքն չէ թէ միայն սոսկ նիւթ մը
դնել ու բերնով ըսել առտըւանց կամ
օրը մէկ քանի անգամ՝ էզպէր ըրածի
պէս , « Տէր 'ի փառս ք» կընեմ այս :

որ ամ գործքս » , հապա՛ ինչպէս նետ
կամ թիւֆէնկ նետօղը նշան կառնէ
ու կը դիտէ , որ ուզած տեղը զարնէ .
ասանկ ալ դիտելու է սըրտանց՝ որ
իրաւցընէ մեր ամմէն գործքը հասնի
շիփ շիտակ մեր վերջին վախճանին ,
որ է ամ : Ա՛խ , ո՛ւր դտնամ ասանկ
մաքուր դիտաւորութիւն , ասանկ յըս-
տակ ջուր՝ որ մէջը պայծառ երեցնէ
զպատկեր վերջին վախճանին . չըլլայ
պղտորած օտար բանով մը , ինչպէս
է անձնասիրութիւն , փառասիրուի ,
բարայասիրութիւն կամ շահասիրու-
թիւն , մարդահաճութիւն կամ մարդ-
կային նկատմունք , և սատանայական
կեղծաւորութիւն : Ա՛բ մարդուն ծո-
ցէն՝ կըսէ ոամկաց առակը՝ խաչ կել-
լայ . մէյմալ հասկընաս որ՝ ջերմեռան
դութեան համար չէ եղեր , մէյէր
ժամէն գողցեր է արծթէ խաչը . ա-
սանկ ալ շատ մարդ բարեգործուի մը
կըցըցնէ , ամմա ուրիշներն ալ խաբ-
ւին նէ , իր խիղճը զինքը կըտանջէ՝
թէ ծուռ է դիտաւորութիւնս . կամ
ըսկիզբը , կամ մէջը՝ կամ վերջը մէկ
մարդկային նիւթ մը խառնըւած է՝
էն աղէկ բանին ալ : Աւտի ջանալու

է, որ դիտաւորութիւննիս հէմ շիտակ, հէմ յիստակ և պայծառ ըլլայ, այսինքն միայն փառքն ան ըլլայ մեր մէկ հատիկ ուզածը և նպատակը, որ է մեր առաջին սկիզբն՝ և վերջին վախճան: Ասանկ որ ըլլայ նէ, շատ լուսաւորութիւն կառնենք ներսէն, և օրէ օր կըմօտենանք լուսաւորութեան ճամբուն ծայրը՝ որու հետ կընոյնանայ ճշմարտութեան լը ան:

Յօդ . Գ :

Ճանապարհ մտաւորութեան :

ՊԻՐ թէ արքայութեան ճամբան ենք ելեր, եկանք եկանք ան մօտեցանք, արքայութեան դուռը տեսանք, մէկ քանի ատըմ ալ առնելու ըլլանք նէ, իսկապէս ներս պիտոր մտնանք: Այլ իրաւ որ՝ ո՞վ որ իր կենացը մէջ վերի ճամբաները կըլըմնցնէ, ու միաւորութեան ճամբան օտք կըկոխէ նէ, ստուգապէս կըմօտենայ արքայութեան դրանը, ու կըսկըսի առնել երկնաւոր դրախտին ծաղկըներուն առնուհաճոտութիւնը, որ ամմէն զիայ

կըքուրէ միաւորութեան ճամբուն մէջ, արքայութեան չէշնին հոս իքէն կառնէ, և մեռնելու ատեն տարակոյս չունի՝ որ արքայութեան գուռը իրեն բաց պիտի գտնայ : Ինչու որ՝ այ հետ արդէն մէկ էր սիրտը, այ բարեկամ էր, չէ թէ միայն ճանչուոր, ՚ի հարկէ բարեկամը դայ գուռը չալէ նէ՝ անոր չէ ըսել չըլլար. բարեկամ տանուտէրը՝ եկող բարեկամին իր գուռը կըքանայ, ուրախ սրտով ալ՝ թող հրամէ ներս դայ, ու վեր դայ կըսէ : Ո՛վ փափաքելի վիճակ. ո՛վ անպատմելի երջանկութիւն աս ճանապարհիս՝ որ պիտի հասցնէ մեզ ՚ի վերջին երանութիւն, հապա մտնանք աս ճամբան ու առաջ վազենք :

Իմ. Առջի ոտք առնելը աս ճամբուս մէջ՝ է կատարեալ միաբանութիւն ի կամայն այ, որ համակերպութիւն կըսուի : Ապրութեան և լուսաւորութեան ճամբուն մէջն ալ համակերպութիւն պէտք է, որ կարենայ մէկը համբերութիւն և ուրիշ առաքինութիւններով շարժիլ, ամմա հոս կատարեալ միաբանութիւն պէտք է. անանկ որ ճշմարտութիւն կարենայ ըսել Խրու-

հաւկան աղօթքին խօսքը . « եղիցին
կամքքո՛ր որպէս յերկինս , և յերկրի » :

Արկինքը նբերը ուրիշ կամք չունին՝
այ կամքէն դուրս . այ կամքը իրենցն
է . իրենց կամքը՝ այ է . աս կերպ ըւ-
լալուն ալ Տքիս վր աղօթք ըրէ , ու
խայրէթ ըրէ : Հիւանդ ես եղեր , ա-
ռողջ ես եղեր , փարթամ կամ աղքատ .
դովելի կամ ատելի մարդկան . անձրե-
է եկեր՝ ձուն է եկեր , օդը բաց է
եղեր . գոց է եղեր , աշխարհքս ալ
ինչ հով կուզէ՝ թող փչէ . դուն ամ-
մէն ատեն ըսէ , Աստուծոյ կամքն է
ասիկակ . ասկից աղէկ բան չըլլար .
ես կամք չունիմ , Աստուծոյ կամքին
խայիլ եմ , անոր կամացը իս յանձներ
եմ . « զի ոչ խնդրեմ զկամս իմ » ,
այլ զկամս իմ ստեղծողիս : Աս բա-
նիս որ քեզ վարժեցնես նէ , կրդտնաս
հաւահանդիստ մը խաղաղութեան .
կրլաս անշարժ և հաստատուն սիւն
մը . կրլաս տաճար և բնակարան
հոգւոյն այ , « եղև 'ի խաղաղութեան
տեղի նորա » . կրլաս երջանիկ բը-
հապէս և գերբնապէս . կրլաս կա-
տարեալ փիլիսոփայ և անժաքան . կրլ-
լաս մարդ այ , այր այ՝ անժամերձ : Աս

կրթութեանս մէջ քեզ երկար ատեն
կրթես նէ, զիտցածէդ էւել սք կըլ-
լաս. « կատարելութիւն հարցն սքց
եղև այս, կատարեալ միաբանութիւն
ընդ կամացն ան » :

Թ. Արկրորդ ատըմն է՝ որդիական
ընտանութիւն լը ան. ուսկից կելայ
նաև եղբայրական համարձակութիւն
լը քնի, և ամօթխած խօսակցութիւն
ընդ հոգւոյն սք՝ իբրև նոր հարսն լը
նոր փեսայի : Ասով կըհասկընաս որ,
առանց մաքրուելու ծառայական եր-
կիւղիւ ՚ի մեղաց, և առանց լուսա-
ւորվելու որդիական երկիւղիւ սիրոյն
ան, աս միաւրութիւնս որդիական
ընտանութիւն չի կընար ըլլալ. անոնք
ըլլան նէ, աս ալ էտեէն ինքիրմէ կու-
ղայ : Աս բանիս խօլայութիւն կը-
ղտնաս՝ թէ որ զիտցածդ նորանց սոր-
վելով՝ սրտանց ըսես այն բանը .
« Հայր մեր՝ որ յերկինս ես » : Արու կը-
սես կոր հայր, ան, որ է հայր որ-
դւոյն ան. ուրեմն զանք քեզ հայր կը-
ճանչնաս, և զմիածինն սք քեզ եղբայր .
և զհոգին սք փեսայ հոգւոյդ : Աս
ինչ փառք պատիւ է քեզի. աս ինչ
մենծ բան է, աս ինչ մենծութիւն է .

ալ ուսկից կըլժախնաս, ի՞նչ բանի կը
կարօտիս. ի՞նչ տէրտ ունենաս նէ,
որդիական ընտանութեւն ան առջեւ դիր.
ալ դուն մի հողար. « զամ հոգս ձեր
ընկեցէք ՚ի նա, զի նա է՝ որ հոգայ
մն ձեր » : Միայն դուն նայէ որ հա-
րազատ որդիութիւն ընես. « եթէ
հայր եմ, ո՛ր է պատիւն իմ », չըլ-
լայ թէ խորթ որդի ըլլաս : Աս մտա-
ծութեանս մէջ տալմիշ եղիր, տես
ի՞նչ խորհուրդներու խորը կը հասնիս :
Խսկ զործքով անանկ կը շարժիս՝ որ
ամմէն սահաթ աներկայութեան առ-
ջեւ կունենաս յարգ և պատկառանք.
սիրտդ կը փառաւորւի, ան կը պարծե-
նաս, թէ ասանկ հայր ունիմ. սիրտդ
ալ կը ճխայ, ուրախութենէդ ի՞նչ ը-
նելդ չես զիտնար. կօրհնես, կը փա-
ռաբանես, կը մեծացուցանես, և կը
ցնծաս յանձ. զոր ես չեմ կրնար սոր-
վեցնել. սբ անձանք եղ սորվեցնէ,
որ իրեն սրտէն բխածը դուն ալ կա-
րենաս բխել. « մեծացուցէ՛ անձն
իմ զանձ. և ցնծասցէ՛ հողի իմ յանձ
փրկիչ իմ » . ևն :

Գ. Արրորդ ատըմն է բոլորական
նուիրումն անձին. որ չէ թէ միայն

ըսես, « զքոյս 'ի քոյոցս քեզ մատուցանեմ » . կամ « զանձն իմ եղից 'ի վր' քո » . Հապա սրտով քան թէ բերնով անդադար վկայես, « Թր ես քո եմ, քո եմ ես, և կեցո՛ զիս, ոչինչ ունիմ, և ոչ զանձն իմ ունիմ . ես կամօք իմովք պատարազս մատուցի զիս և մատուցից, զանձն իմ բոլոր քեզ ընծայեցի և ընծայեմ, նուիրեցի և նուիրեմ, ոչ իբրեւ զոհ, հապա իբրեւ ողջակէզ, Թր արա՛ լիս՝ զինչ և կամիս, տէր զինչ կամիս առնել ընդ իս . Թր զինչ կամիս՝ զի արարից ես, պատրաստ է սիրտ իմ առ քեզ անձ, պատրաստ է սիրտ իմ, անձն իմ 'ի ձեռս քո է յամ ժամ » : Ասոնք խօսքով ըսելը անոյշ է՝ զիտեմ, գործքով ըսելդ նայիմ :

դ . Զորրորդ ատըմն է կերպարանակցութիւն փրկչին, խաչելեալ ըլլաս Տի, և Տ քեզի, չիջնաս 'ի խաչէն, հապա խաչի վր' մեռնիս, թաղուիս յսի հետ, աշխարհք քեզ մոռնայ, դուն Տբը, իմ անանկ բոլորովին թէսլիմ ըլլաս անձ՝ որ բոլորովին քեզնէ դուրս ելլաս, քեզ մոռնաս, միայն թէ զանաս քու ստեղծողդ և փրկիչդ,

և նմանիս իրեն հէմ հոս՝ հէմ հոն .
 « զի եթէ կերպարանակից մահու
 նորա լինիցիմք , այլ և յարութեան նր
 լինիցիմք » : Ա՛վ երջանիկ խաչ , ո՛վ
 երջանիկ մահ , ո՛վ երջանիկ յարու-
 թիւն : Յո՛ւ նման աղքատ , հեզ և
 խոնարհ ապրիլ նայէ . անոր պէս
 հնազանդ ըլլալու հետեւէ , « մա-
 հուչափ և մահու խաչի » , այս է
 կատարեալ նշան՝ կատարեալ սիրոյն
 ւայ , որ ընդ քո՛ւ յաճ կեան և յաճ մե-
 ռանիս , վս ւայ յողնիս , յաճ հանդչիս ,
 յաճ հոգի առնես . « նովաւ կեան ,
 շարժիս , և ես . զի որք հոգւովն ւայ
 վարին , նոքա են որդիք ւայ » : Յիշէ
 և աղօթէ անդադար , որ քու վրադ
 ալ կատարուի այն բանը . « զի զորս
 յառաջագոյն սիրեաց , յառաջագոյն
 և հրաւիրեաց կերպարանակից լինել
 պատկերի որդւոյն իւրոյ » :

Ե . Հինգերորդ ատըմն է՝ հոգի ա-
 ղօթից և արտասուաց . շնորհք մը՝
 որ տուօղը և առօղը միայն գիտէ .
 գիշեր ցորեկ հառաչել , ա՛խ ընել ,
 ահիզար ընել սրտանց , որ կըսուի
 հեծութիւն անմուռնչ , թախանձանք ,
 թառանչանք . կարօտ և սէր ւայ , փա-

փաթ տեսութեան նորա . սուգ առնել՝
չէ թէ իր մեղքին համար (որ մա-
քրութեան ճամբուն գործն է , և ոչ
Քրին մեղքին համար՝ որ լուսաւորու-
թեան ճամբուն գործն է) , հապա
Քրիս վրայ երկար ատեն խարիպու-
թիւն քաշելուն համար . « երբ եկից
երեւցայց երեսացդ ւայ . վայ ինձ , զի
ընդերկար եղև պանդխտութիւն իմ » .
և այլն :

Կ. Վ. Եցերորդ ատըմն է՝ բարեկա-
մութիւն ընդ ւայ . նման աբրահամու
հօրն հաւատոց՝ կենդանի հաւատ-
քով , յուսով և սիրով . նման մովսէ-
սի ծառային ւայ՝ որ երես առ երես
ւայ հետ կըխօսակցէր հաւատարիմ և
ընտանի բարեկամի պէս . թա աստի-
ճանն որ հասնիս , ւայ հետ սանքի
թէքլիֆսիզ կընստիս կելլաս . չէ թէ
միայն սէրը կըվայլես , այլև կըվայել-
ցնես . և պատրաստ կըլլաս՝ ամէն սա-
հաթ ւայ սիրոյն համար քու կեանքդ
դնել , արիւն թափել , մեռնիլ . մար-
տիրոս չես կրնար ըլլալ նէ , ամէն
բանին մէջ մարտիրոսութեան սիրով
կաշխատիս . « վս քո մեռանիմք զօր-
հանապազ , համարեցաք որպէս զոչ

խար 'ի զենումն » : « Մեծ ևս քան
զայս սէր ոչ որ ունի, եթէ զանձն
իւր զիցէ 'ի վերայ բարեկամի » :

Է. Աթոքներորդ ատումն է՝ միանալ
ընայ, որ է ծայր միաւորութեան,
ոչ հանդիստ ճանչնալ, ոչ նեղութիւն,
ոչ դժոխք, ոչ արքայութիւն հողը ըլ-
լալ, միայն թէ չբաժնուի իր սիրակա-
նէն, որ է մէկ հատիկ իր սրտին կեօզ
թաշին. սրտովը զանիկակ դանալ, զըր-
կել, փաթթել, չթողուլ. հալիլ
մաշիլ անոր սիրովը. որ կըսուի զրկա-
խառնութի, ողեխառնութիւն, նուա-
ղումն և թալկացումն. չէ՛ թէ պատ-
կեր արքայութեան, հապա բուն իսկ
արքայութիւն. ասանկ բան ալ կըլլայ
մի՛ ըսես. խնդրէ՛ որ ըլլայ, ան ատեն
կըհասկընաս քնի ըսածը՝ ինչ ըսել է.
« Արքայութիւնն այ 'ի ներքս 'ի ձեզ
է » . Ամէն, եղիցի՛ եղիցի՛ :

ԳԼ. ԺԵ :

ԿԵՆ-ԵՆ ՏԵՆԶԵՆԱՌ :

ա. ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ հողւոր՝ որ խը-
բատ ալ կըսուի, կընշանակէ հողւոյն

Թէրպիէ ըլլալը անօրինակութեան կողմանէ, և աղէկ թալիմ սորվիլը՝ որ կարենայ Ֆքի, մարմնոյ, ու սատանայի դէմ դնել ու յաղթել ան, և հասնիլ երկնային պըսակին ու յաւիտեանական վարձքին: Ասանկ է նէ, ասկից հարկաւոր բան չիկայ մեզի աս աշխարհիս վրայ. ասոր համար ըսաց առաքեալը. « Մարմնոյ կըթուծին առ սակաւ ինչ օգտակար է. իսկ անօրինակութիւն առ անձ ինչ օգտակար է » . ուստի դարձեալ կըպատուիրէ. « կըթեա՛ զանձն քո յանօրինակութի »:

Մարմնաւոր վաստակ չի կրնար ըլլալ առանց աշխատանքի, առանց իր բանը գիտնալու, նիզամ դնելու, տէֆտէր բռնելու: Ա՛յ մարիֆէթ կըսորվուի, և ո՛չ շահաւոր բան մը կըլլայ՝ առանց Թէրպիէ ըլլալու, կամ ընելիքը թալիմ չըրած: Հիշ տեսեր ես աշկերտ մը՝ որ առանց քերական և հեգերէն սորվելու՝ զիրք կարգալ գիտնայ. առանց խալէմ բռնել սորվելու՝ վարպետ զիր գրէ. ասեղ բռնել չգիտնայ, ու բարակ բան բանի, կամ աղէկ կարմը կարէ. չէքիճ ձառքը չառած՝ խախմաճի, խույումաճի, ու ճէ-

վահիրճի ըլլայ, մարդու հետ ելու
մուտ չըրած, բանի մէջ չմտած, ա-
ղէկ պաղիրկեանութի ընէ. թօփ թիւ
Ֆէնկ չիտեսած, թուր խաղցնել՝ ձի
հեծնալ չիսորված, ճէնկ մսնայ ու
յաղթէ՝ վարձք տոնէ. ասոր նման
ամբան՝ կրթութիւն կուզէ:

բ. Հապա դուն որ կուզես ար-
քայութիւն երթալ, հիշ կրմամտան՝
թէ ատ ճամբուն բաները սորվեր ես
մի. վերի դրած իրեք ճամբուն՝ ուր
տեղը ոտք կոխեր, ուր հասեր ես՝
ուր չես հասեր. եօխսա՝ տահա ճամ-
բայ ալ ելած չես, ճամբէ դուրս կը-
քալես: Աստուծոյ հետ առուտուրդ
ինչպէս է. ինչ կըվաստըկիս կոր օրէ
օր, եօխսա միշտ կորսնցնելու հետ ես.
հիշ հողւոյդ տէֆտէրը կըքննես, որ
չըլլայ թէ միւհլիւզ ելլաս, մարմինդ
թէրպիէ եղած է մի՝ հողւոյդ հնա-
զանդելու. հողիդ թէրպիէ եղած է
մի՝ այ հնազանդելու: Չէ. հապա ո՞ր
աւուր կըսպասես: Ատեն դանամնէ,
պիտոր ընեմ ըսես նէ, « ահա ժա-
մանակ լուսնելի, ահա օր փրկութե »:
Այսօր չընօղը՝ վաղն ալ չըներ. աս
տարի չընօղը դալ տարի ալ չըներ.

աս մեծ պարը անցընեմ տէ, գալ մեծ
պաքին խելքս զլուխս ժողվեմ՝ ըսես
նէ, դուն քեզ կըխաբես. մէյ մը որ
աս սիրտը ունենալէդ ետե՝ իծմէն
դիտցիր որ հիչ ընելիք չունիս. զերէ
այ շնորհքը ոտից տակ կառնես կոր.
Ետքը անշնորհք կըմնաս կըկորսուիս.
մէյմալ որ՝ պէլքիմ ողջ մնալիք չունիս.
անկիրթ մնացած՝ անդիի հք կերթաս:
Հապա օր մի կտրեր. ասօրուանը վա-
ղը մի ձգեր, այսօրուընէ ըսկըսէ՝ ամ-
մէն օր բանէ՝ քու բանդ որ՝ որ օր
անձ քեզ կանչելու ըլլայ նէ, պատ-
րաստ գտնուիս:

դ. Ի՞նչ է ընելիքս՝ ըսես նէ, շատ
բան չէ. « Նանիւր զքեզ », լը առա-
ծի նախնեաց. բովանդակ կըթուլթիւր՝
ինքիր զինքը ճանչնալն է. (որ տե-
սար առջի ոտքն է մաքրութեան ճամ-
բուն,) անկից ետե դուն քեզ կըխա-
տես, թէ « Նանիւր զանձ քո ». (որ
է սկիզբն լուսաւորութեան, և հիմն
տասն պատուիրանաց.) ան տառն քեզ
կըխոնարհեցնես, զանձ կը բարձրացը-
նես. և ան ալ քեզ կըբարձրացընէ
անտարակոյս մինչև յերկինս յաթո-
ւեր. (որ է ծայր միաւորութեան) =

Աս դիւրին բանս մարդիկ կը դժուարացնեն իրենց չարութենովը, որ չեն ուզեր զանա՛յն պաշտել, հապա զանա՛ծինս : Ասոր համար պէտք է որ՝ երբեմն երբեմն պարէ տարին անդամքանի մի օր զիրենք ժողվեն, իրենք իրենց պան, ըրածնին չըրածնին իմանան, ու իրենց հոգւոյն սէլամէթը նային. և աս տարեկան կը թուութենէս 'ի զատ (կամ գո՛նէ անոր տեղը) պէսպէս օր ընօրական մտածութենով կը թեն զիրենք. որով « անդժուարիներն եղիցին 'ի դիւրինս, և առապարքն 'ի հարթ ճանապարհս » :

Այսպիսի մտածութեանց ղխաւոր նիւթերը անոնք են՝ որ առանձին տեսրակով քեզի առաջուց սորվեցուցի. ի՞նչ են՝ բարի խորհուրդներ օր աւուր մէկ ամսըւան վր՝. անոնցմէ օրը մէկ բարի խորհուրդ մը կարգաս, ու ետեւէ ինկնաս կարգացածդ կատարելնէ, կը լրաս միշտ 'ի կըրթութեան, և կը դտուիս միշտ կըրթալ և պատրաստ հոգւով. որ համարձակ կրնաս ըսել անով. « պատրաստեցայ, և ոչ խռովեցայ » :

Դ. Բայց թէ անոնք կարճ ըլլա-

լուն՝ հերիք չեն ըլլար նէ քեզի, ու
քու տէրտիդ կատարեալ տէրման չեն
երևնար նէ, կարդա՛ աս զիրքս՝ որու
անունը գրինք դեղ կենաց, օրը մէյ-
մէկ զլուխ, կամ կիրակուց կիրակի՝
զլուխ մը՝ քարոզի նիւթով. և այսպէս
կըլլայ քեզի բաւական գործիք կրթու-
թեան, բարի խորհուրդը՝ մտածա-
կան, դեղ կենացը՝ քարոզ. զերէ կըր-
թութիւնը կըբաղկանայ ՚ի մտածա-
կանէ և ՚ի քարոզէ՝ աղօթքի և լռու-
թեան հետ:

Բայց հանդիստ մը նալ պէտք է
կրթութեան մէջ ըսես նէ, զուարճա-
լի և զբօսալի կրթարանը մտի՛ր, որ
է Գիմնազիոնութիւն չորից վերջնոց՝
գրաբառ կամ աշխարհաբառ. մի վախ-
նար՝ թէ մէջը մահ, դատաստան,
գժոխք կայ. դուն արքայուի՛ր մտի՛ր:

Ե. Ասոնցմէ ՚ի զատ՝ ո՞ր զիրքն որ
քու սիրտդ կըշարժէ, և քեզ առաքի-
նութեան ճամբուն մէջ առաջ կըտա-
նի նէ, ձառքէ մի ձգեր. մանաւանդ՝
թովմա գեմբացին՝ խրատական. և
սքց վարք, ու հարանց վարք՝ գործ-
նական: Գլուխ ամի՛ սք զիրքը, աւելի
նոր կտակարանը: Իսկ սաղմոսը ըլլայ

քեզի՝ գլուխ աղօթագրքերուն . և ա-
նոր հետ զանազան աղօթք և աղօ-
թամատոյց գրեանք սուրբ վիպաց .
որոնց մէջը՝ հայերէն նարեկ , և յա-
սիններէն () գոստինոսի առանձնախօ-
սութիւնը կըլլան քեզի նիւթ վառե-
լոյ ՚ի սրտի քում զբոց սիրոյն ան : () Երի-
նակի համար՝ կուզէի կարճառօտ քա-
ղուած մը ընել քեզի . որ սըխ սըխ բա-
նեցնես աղօթքիդ մէջ՝ իրեք ճամբու
կատարելութեան յարմար : Բայց ո-
րովհետեւ անանկ հարկաւոր աղօթա-
յիրք մը զատ պէտք է ձեռքդ ունե-
նալ (ինչպէս որ պատրաստեր եմ
ան ,) դուն աղօթք ըրէ որ ան ալ
ատենով ափ ձգես . հիմակուց հիմա
ձեռքդ եղածին խըյմէթը գիտցիր :

ԳԼ . ԺԸ .

ՎԷՐԸԻՆ , Տանաւանդ Ըն առաջին՝ կապարեալ
Դէշ Էնեայ՝ ԵՖ Թաթին :

Ա . Երաճնայ դուռը հասայ նէ ,
ուրախութենէս թարզ մը եղայ , ու
մտքէ չանցնելու բան մը եկաւ միտքս :

Ասքով խսկոյն ըսի՝ թէ ես ինչո՞ւ առաջ չեկայ հոս . ու պօշ տեղ այնչափ ուրիշ տեղուանք քալեցի . քի ինչուան հիմա ժուռ եկայ հին և նոր բժշկարանները , ամմէն բժշկապետներու ու հիմակուան վարպետ բժիշկներու դուռը չալեցի , դեղածախ չիթողուցի՝ ինչ դեղ կըծախուի չի ծախուիր՝ հարցուցի իմացայ . ինչ շահ՝ որ ուզած բժիշկս ու դեղս չի կրցայ գտնալ . քի ոչ մեռել կենդանացնող բժիշկ կայ , ոչ մահը մեռցընող դեղ կայ . ոչ բժիշկները կրնան կոր մահը արդիլել , և ոչ դեղ անմահութեան մը կայ՝ որ մարդս չի մեռնի , ապրի . այնչափ որ բժիշկներն ալ յոյս կտրելով հիւանդէ մը՝ ետքի խօսք աս կըսեն կոր . մնեք ալ մահկանացու մարդիկ ենք , անձ չենք որ կեանքը մահը ձառուընիս ըլլայ . միայն ան կըրնայ ըսել , « ես սպանանեմ և ես կեցուցանեմ , հարկանեմ , և բժշկեմ , և ոչ ոք իցէ՝ որ հանիցէ ՚ի ձեռաց իմոց . » (Բ . Երեմ . ԼԲ . 39 :

Ենանկ է նէ՝ ևս տուաւել հողև որ հիւանդութեան ու մահուան բժիշկն ալ դեղն ալ՝ միայն ան է . հասա տու

անձ դիմենք եղբարք բոլոր սրտանց ,
 որ ամենակարօղ ըլլալով մեր ամմէն
 տէրտին տէրման կրնայ ըլլալ , և
 անկարօտ ըլլալով մեզնէ ակնկալութի
 մը չունի . ուստի չի կրնար ըսել աղքա-
 տը՝ թէ ստակ չունիմ որ հէքիմ կան-
 չեմ , էղա դնեմ : Աւ նոյն ինքն
 ւոր բծիշկս՝ ըլլալով միանգամայն և ամ-
 մէնուն թաղաւոր , կամ դատաւոր
 կենդանեաց և մեռելոց , ձառքէն բան
 չի խալըսիր , մեր ամմէն բանը կըլը-
 մընցնէ 'ի կեանս և 'ի մահու՝ ինչպէս
 որ պէտք է : Այնչափ որ՝ այն բանն
 ալ որ ժողովրդեան բերանը կըսլըտը-
 տի լըգէմ բժշկաց և դատաւորաց , ան-
 մարդը հաքիմին ու հէքիմին ձառքը
 չիմասնէ , պիտի աղէկ մեկնենք , ու
 ըսենք դաւիթ մարդարէին հետ . «
 բայց արդ անկայց 'ի ձեռս ան , զի
 բազում են դթութիւնք նր յոյժ , և
 մի անկայց 'ի ձեռս մարդոյ » (Է . Բագ .
 իդ . 14 :) որ է ըսել , անձ տայ որ
 ան ձեռքը ինկնամ , որ միանգամայն
 հաքիմ է և հէքիմ : Ալ ինչ կուզենք
 աւելի :

Թ . Բայց քանզի մեր սիրտն ալ
 հիւանդ է , այնչափ տկար որ՝ ան

Հաքիմութիւնը յիշելով՝ կը վախճանէր .
 ու հէքիմութենէ ալ ետ կը քաշուինք ,
 ասոր համար իմ միտքս ընկած խոր-
 հուրդը՝ քեզ ալ խրատ կուտամ ու
 սիրելի ինծիպէս տկար . ելանք այ մօ-
 րը երթանք , որ է զարմանալի ու մէկ
 հատիկ թագուհիմը երկնի և երկրի , և
 իր միածինը իրեն ապստարեր է՝ որ ամ-
 մէն խեղճին խեղճութեւ հասնի . ուստի
 իր անորդւոյն հաքիմութեան պաշտօ-
 նը չի բանեցներ , միայն հէքիմութե-
 րորդքը կընէ ամմէն կերպ զթասիրու-
 թք . անանկ որ հէմ բժիշկ է , հէմ
 դեղ . և զօրութիւն միածնին՝ ամենաբժիշկ
 և ամենադեղ . կուզեմ ըսել , կատա-
 րեալ դեղ կենաց :

Կուզես իմանալ՝ թէ ինչպէս սք
 անածինն մէկ հատիկ դեղ կենաց
 տուած է մեզ Աստուծոյ , հասկըցիր
 նախ այն բանն որ կըսէ սք գրիգոր
 նարեկացին՝ երգերգոյի մեկնութեան
 յառաջաբանին . Ազամ « յետ ուտե-
 լոյն 'ի պաղոյն (մահաբեր ծառոյն ,)
 « զիտաց մարդարէութք զփրկուին
 » մեր , զոր 'ի ձեռն կնոջ էր լինելոյ ,
 » ինչ 'ի ձեռն սք անածնին , վս որոյ և
 » կեանս կոչեաց զկինն . ասլա թէ

- » ոչ այդպէս , զիարդ կոչէր զնա
 » կեանս , որ ամ ծննդոց ազամայ
 » մահու սլատճառն եղև » : Աւտի
 շարականն ալ կըսէ առ սուրբ կոյսն .
 » Ա՛վ գերահրաշ ծաղիկ բուրեալ յե-
 » գեմայ հոգ անճահոյժէան ծննդոցս ի-
 » լայի , յորմէ սփռեցաւ մահ ընդ
 տիեզերս » :

Այլ մալ հասկըցիր , թէ ո՞վ է սք
 անձաժինն , մայր ան չէ՞ մի . ուրեմն
 ինչպէս անձ ամենակարօղ է ինքիրմէ ,
 ան մայրն ալ ամմէն բանի կարօղ է
 իր զօրաւոր միջնորդութեամբը . ուստի
 կըսէ առ նա նարեկացին ՚ի բան աղօ-
 թից . ինչ , « դու զօրաւոր փրկանակ
 կենաց՝ իսկուհի երկնի » : Հիշ կարե-
 լնէ որ իր խօսքը պօշ ելլայ իր միած-
 նին առջևը . քաւ լիցի . բանը ան է
 որ միջնորդութիւն ընէ . աս եղածին
 պէս՝ ըսածը հէլպէթ պիտի ըլլայ :
 Գիտես , երբ կըմիջնորդէ . երբոր մենք
 ճանչնանք մեր կարօտութիւնը , մեր
 հիւանդութիւնը , ու ճշմարիտ սրտանց
 իրեն ոտքը դիմենք . չէ նէ . մենք որ
 չենք ուզեր առողջանալ նէ , ինքն ալ
 չի միջնորդեր . զերէ ինչպէս ըսէ ան ,
 թէ սա հիւանդները բժշկէ՝ որ չեն
 ուզեր բժշկուիլ :

Ան ալ հասկըցիր, թէ ինչո՞ւ ան-
 ծին եղաւ կոյսն մարիամ. քի ինչո՞ւ
 մայր ան ընտրուեցաւ ու եղաւ, ասոր
 համար չէ՞ մի՞ որ իրմէն ծնանի բուն
 կեանքն, ու կենդանացնէ մեզ՝ որ մեզ-
 քով մեռած էինք. ծնանի կըսեմ երկ-
 կնաւոր բժիշկը՝ որ մեր ամմէն հի-
 ւանդութիւնը բժշկէ. անանկ է նէ՛
 ինքն սուրբ կոյսն ալ եղաւ դորձքով,
 չէ՛ թէ խօսքով. մայր կենաց, ծառ
 կենաց, տունկ անմահութեան, մայր
 փրկութեան, ծնող մէկ հատիկ բժշկի.
 ուստի և իր միածնին հետ՝ պատճառ
 մեր փրկութեան և առողջութեան :
 Այ, դուն որ ասանկ ճանչցեր ես զին-
 քը նէ, ի՞նչպէս չես գիմեր առ նա
 անդադար, որ առողջ ալ ես նէ՛ հո-
 գւով, միշտ առողջութեան մէջ պահէ
 քեզ նախապահօղ դեղերով շնորհաց
 և առաքինութեան : Բայց ես գիտեմ
 որ դուն հիւանդ ես. երեսէդ կը-
 տեսնուի՝ քի վարմունքէդ՝ որ աղէկ
 չես, պէլքիմ դուն որ ներսդ տահա
 աղէկ կըհասկընաս, կըվախես ալ, թէ
 մեռած ըլլաս հոգւով ՚ի մահուչափ
 մեղս, ուրեմն ի՞նչպէս չես գիմեր առ
 սուրբ Աստուածածինն որ քեզ առող-

ջարար և կենարար գեղով գործու-
նեայ շնորհաց կենդանացնէ ու առող-
ջացնէ . ինչպէս որ կարող է և կա-
մեցող . կրմնայ բանը քու կողմանէդ՝
որ ուզենաս քու աղէկութիւնդ , և
խնդրես հաւատքով անանկ զթած մօր-
մէն՝ որ է բոլորովին մայր զթութեան
և ողորմութեան :

Ասոր համար՝ հասկըցիր էն ետքը ,
թէ որչափ շատ մեղաւորք՝ իսկապէս
մեռեալք մեղօք , անզեղջներ ու յուսա-
հատներ ալ , այ շնորհքով և բարե-
խօսութեամբ սք անձաճնի՝ իրենք ի-
րենց եկան . զղջացան ու ապաշխարե-
ցին , և այնպէս կենդանացան հողով
հրաշալի գեղով ջերմեռանդութեան
սք Աստուածաճնի . ու գժոխքին դու-
որ մօտեցած իբէն՝ արքայութեան
արժանի եղան . կան որ մեծամեծ սք
ալ եղան պահելով իրենց մասնաւոր
ջերմեռանդութիւնը առ սք անձաճնին :
Արդա՛ հրաշից զիրքը , ուր կըտես-
նաս ամէն պապէթ մեղաւորաց դար-
ձը անձաճնայ ձառքով . ու քու վրադ
դարձուր ամէն օրինակը՝ որ կըլսես
'ի պատմութեանց , զերէ դուն ալ ին-
ծիպէս մեղաւորին մէկն ես : Այ իրաւ

որ՝ ամմէնքս մեղաւոր ենք , դիտենք .
 քի կամ մեռած և կամ հիւանդ հոգւով ,
 որ կարգէ դուրս դեղի կարօտ ենք .
 արդ երբոր ունինք ասանկ զօրաւոր
 և մէկ հատիկ դեղ կենաց սուրբ Աս-
 տուածածինը , ի՞նչ կեցեր ենք , որ
 աւուր կըսպասենք անոր ապաւինելու՝
 որ օր մը առաջ կեանքերնիս ալ առող-
 ջութիւննիս ալ դտնանք : Բայց մեր
 հպարտութիւնն է՝ որ մեզ կըկուրցնէ .
 մեզ հիւանդի տեղ չենք ուզեր դնել .
 և մեր անհոգութիւնն է՝ որ չենք ուզեր
 մէյ մը մեր հալը հայիլ . ուրիշի պակ-
 սութիւնը կըքնենք . մեզ երեսի վրայ
 ենք ձգեր . չէ՛նէ՝ իմանալուն պէս մեր
 ողորմելութիւնը՝ մէկէնիմէկ անձաճնայ
 փէշը կըփակէինք . որ մեզի ողորմի՛
 ճար մը ընէ . ինչպէս որ սովորութիւն
 էր սուրբերուն՝ որ խոնարհ էին , ու
 խայրէթի իրենց հոգւոյն վր :

Գ . Տես ի՞նչպէս հրեշտակն ՚ի մար-
 մնի նարեկացին , քու կողմանէդ՝ հի-
 ւանդ , ցաւազար , ջախջախած ու մա-
 հուան դուռը հասած զինքը ձեացը-
 նելով ասանկ կաղաղակէ հաւատքով
 առ տիրամայրն . « Աղաչեմ գգեզ
 » սուրբ Աստուածածին . . . արասցես

» տօն ինձ բերկրուն զօրն իմ տաղնա,
 » պի՛ ողջացուցի՛չ երկանցն եւայի . . .
 » ձեռն տուր անկելոյս տաճար երկնայ,
 » ին , փառաւորեա՛ զօրդիդ քո 'ի բեզ՝
 » անծօրէն ինձ հրաշագործել քաւուի
 » և ողորմութիւն . բարձրասցի՛ պա-
 » տիւ քո ինև , և ցուցցի՛ փրկութիւն
 » իմ քե . եթէ՛ զիս դտցես տիրամայր .
 » թէ ինձ ողորմեսցիս սրբուհի
 » թէ՛ զմատնեալս մահու փրկեսցես
 » կենդանի լոյս . թէ՛ զլալեացս ձայն
 » հատցես բերկրութիւն . թէ՛ զխոր-
 » տակեալս կազդուրեսցես զեղ կե-
 » նաց . . . Ահա կաթիլ մի կաթին
 » քումդ կուսութեան յանձն իմ անձ,
 » ըլեալ՝ կենաց ինձ զօրէ , մայրդ
 » բարձրելոյ Թ՛ն Յիսուսի արարչին
 » երկնի և բնաւին երկրի . և այլն » :
 ('ի Բանն . 3 :)

Աս կերպով խօսէ՛ դուն ալ սուրբ
 անձաճնայ հետ՝ նոյն աղօթքը ընելով .
 և դարձեալ աղօթելով պաղատէ՛ ամե-
 նասուրբ կուսին՝ նոյն նարեկացիին
 սուրբ բերնովը . « Այլ բեկեալ սրաիւ
 » մատանց տատանմամբ՝ յոյս առեալ
 » դարձի , զգէմս 'ի յերկիր եղեալ
 » պաղատիմ մօրդ Յիսուսի . բարե-

» խօսեալ մաղթեալ քաւութիւն ինձ
 » մեղաւորի՝ դու զօրաւոր փրկանակ
 » կենաց խսկուհի երկնի . քեզ օրհնու
 » թիւնք ձայնից , և բուրմունք խնկոց
 » ՚ի յերկրի , և անուշից իւղոց մա
 » տուցումըն յամի » . (Բա . իղ) :

Ասոնց հետ սերտէ ու բանեցնւր
 աս բաներս ալ ՚ի զանձարանէն և ՚ի
 տաղարանէն . « Դանձ անապական
 » սուրբ կոյս , սրովքէ հողեղէն և
 » լոյս . կենաց ասլաւէն և յոյս , մայր
 » մանուէլի սուրբ կոյս : Նառ դու
 » կենսառիթ պաղոյն , տնկեալ ՚ի
 » բնութիւն մարդոյն , կեանք մա
 » հացելոյ նախնոյն , մայր մանուէլի
 » սուրբ կոյս : Հուրն անձ ՚ի քեզ վա
 » ռեալ , յարգանդ քո մաքուր բուր
 » վառ . հոտ անմահուե բուրեալ ,
 » մայր մանուէլի սուրբ կոյս : Ազամ
 » մեր նախնին՝ և որդիք նորին՝ քեզ
 » եմք ՚ի յանձին . ցաւ նոցա սրտին՝
 » խոցմամբ բանսարկուին՝ քե փառա
 » տեսցին . գոչեմք լալազին՝ մեք ողոր
 » մագին՝ առ քեզ մայր բանին : Սուրբ
 » կոյս տիրամայր . . . անձն իմ ցա
 » ռագար , դու բուժել յարմար , լեր
 » դեղ ծածկաբար :

» Յոյս և ապաւէն՝ Նեղելոցս յախ-
» տէն . Շնչեա՛ զհողմն քո Մարիամ,
» Ողջացո՛ւ աստէն :

» Չքնաղ օրիորդ , Պսակ մաքրա-
» զարդ . Զուր զովացուցիչ մա՛րիամ,
» Ռետին քաղցրածոր : Սիրամարդ
» բարի , Վարսդ մարգարտալի , Տառ-
» րակ տենչալի մա՛րիամ , Բասդոն
» դեղ վիրի :

» Միջնորդ հաշտութեան մօր մե-
» ղուցելոյն , պաւաղան յուսոյ հօր
» զըլորելոյն . կտակ անջինջ . արձան
» օրհնութեան հօր նոյ առ իւր արա-
» րածս . ահա հայցեմք ՚ի քէն մայր
» կենաց , զմերս ընծայեա՛ աղերս
» մաղթանաց , աղաչեմք » :

Շարականին բաներն ալ սրտանց
» ըսէ՛ առ սուրբ նծածինն պաղատե-
» լով , « Դու լուծիչ երկանց , բար-
» ձօղ անիծից , դուռն երկնից , և ճա-
» նապարհ արքայութեան . միջնորդ
» նոյ և մարդկան , բարեխօս միշտ
» Յի . օգնական և շնորհ Յի . փրը-
» կութեան մայր , մայր կենդանուէ .
» մայր հաստատութեան մարդկան .
» յոյս մեր և ապաւէն . խարխիս յու-
» սոյ հաստատութեան . զբաւական

» կենաց մարդկան : (վայ) Առ քեզ
 » ապաւինիմք ամենասրբուհի , դե-
 » րագոյն և հրաշալի , և բաշխող բա-
 » րութեանց , աղքիւր ես ծարաւեաց ,
 » և հանդիստ աշխատելոց , և եղեր
 » վերընկալ անձային բռնին » :

Դ . Առուզես նէ , քեզի հաբառ խօս-
 քերով աղօթք մընալ զրեմ , որ սիր-
 տըդ բանաս սուրբ անձաճնայ առջև .
 ու ամեն հոգևոր աէրտիդ տէրման
 գանաս :

« Ա՛յ ամենասուրբ տիրամայր կոյս
 աստուածածին՝ մայր ողորմութեան ,
 » կաղաչեմ որդիական համարձակու-
 » թեամբ , մէյմը նայէ՛ մայրական և
 » զթած աչօքդ ինծիպէս ողորմելի
 » ու խղճալի հիւանդի վր՝ . որ քանի
 » կերթամ՝ մահուան դուռը կըմօ-
 » տենամ կոր մեղքով . չըլլայ թէ
 » արդէն մեռած ալ ըլլամ հոգւով :
 » Դուն աւելի զիտես իմ ցաւս , ու
 » աւելի կըցաւիս իմ վրաս , քան թէ
 » ես՝ որ ցաւին անքն եմ , ու հիւան-
 » դութեանս ծանարութիւնը չեմ ի-
 » մանար . անոր համար իմ երկնաւոր
 » բժիշկս քու միածինդ սրբտանց չեմ
 » փնտռեր . անոր համար քու ոտքդ

- » չեմ գար՝ որ մէկ հատիկ գեղ կե-
- » նաց կրնաս ըլլալ ինծի :
- » ‘Աերէ՛ կաղաչեմ իմ ինչուան հի-
- » մա ըրած անհոգունես , և դուն տուր
- » ինձ է՛ն առաջ գեղմը իս արթնցնե-
- » լու ‘ի մահաբեր շնոյ աս հիւանդու-
- » թեան : Ատե՛էն դուն տուր ինձ .
- » ինչ որ գիտես իմ հոգւոյս հարկա-
- »ւոր , օգտակար և վայելուչ գեղ
- » առողջարար և ամէն իժիր առողջ
- » պահօղ , ինչպէս են պէսպէս շնորհք
- » և առաքինութիւնք , որոնց ինչուան
- » հիմա չեմ ճանչցեր պիտուականու-
- » թիւնը , անոր համար ետ եմ կեցեր :
- » Դո՛ւն տուր ինծի քու ամէնօրհ-
- » նեալ ձառքովդ՝ որով կերակրեցիր
- » ‘ի մանկութեան զյո՛ւ փրկիչն իմ ,
- » դո՛ւն տուր կըսեմ ինծի պէտք եղած
- » գեղ կենացը , թէպէտև ինծի առջի
- » բերան անհամալ երևնայ կամ լեղի-
- » զերէ ես հիւանդ եմ , իմ բերնիս
- » համը կսրուսեր եմ , զարարը բաներ
- » կուղեմ ուտել . ես հիւանդ եմ ,
- » գեղէն կըփախչիմ : Բայց դուն որ
- » բժիշկ ես հոգւոյս , և մէկ հատիկ
- » գեղ կենաց , վրայ տուր , ու տուր
- » ինծի՝ ինչ որ պէտք է իմ առողջու-

» թեանս ու կենդանութեանս հա-
 » մար . կուզէ խաչ ըլլայ , կուզէ աշ-
 » խատանք , կուզէ մարմնաւոր չքա-
 »ւորութիւն , կուզէ մարմնաւոր հի-
 »ւանդութիւն , և ամէն կերպ մար-
 »մնաւոր ձախորդութիւն . միայն թէ
 »հոգւոյս յաջողութիւն ըլլայ , հոգիս
 »ողջըննայ առողջանայ ու կենդանի
 »մնայ յաւիտեան : Աս հաւատքովս
 »կըյանձնեմ զիս. քու մայրական ձեռ-
 »քըդ . և կը հաւտամ որ անտարակոյս
 »կընես՝ իմ ուզածէս էւել , 'ի փառս
 »միածնի որդւոյ քո և այ մերոյ ,
 »որում փառք յաւիտեանս . ամէն » :
 Ե . Ասչափս հէրկէ քեզի՝ որ ճանչ-
 նաս սուրբ անձանայ խըյմէ թը . կա-
 տարեալ դեղ կենացը զիտնալէն էտե՝
 անկից վազ չես իգար . միայն թէ քու
 հիւանդ ըլլալդ զիտնաս . (բանը հոս
 է ,) քու մահուչափ ցաւդ ճանչնաս ,
 բուն ախտդ աղէկ հասկընաս , և ու-
 զենաս առողջանալ ու կենդանի մնալ
 յաւիտեանս . ապա թէ ոչ զինքը ողջ
 առողջի տեղ դնողը՝ հիշ դեղի էտե՛է
 չինկնար , ոչ բժիշկ կը փնտռէ , ոչ դեղ
 կենաց կուզէ . և այսպէս կըլլայ ան-
 բժշկելի , ու ինքը իր արունը կըմըտ-

նայ . մարդաստան է , անձնատան է .
որով և հոգեսպան :

Հատ բան պէտք էր հոս խօսիլ
սուրբ անձանայ զթութեանը վր ,
իննամակալութեանը , և ճշմարիտ մայ-
րութեանը . և այնպէս շարժել կար-
գացողաց սիրտը 'ի ջերմեռանդունի .
բայց ուզողը կը գտնայ զայս ամ ուրիշ
գրոց մէջ , մանաւանդ 'ի տասներորդ
ճառն նոր տպուած պատկերի տօնից
սուրբ անձանի . որ գրաբառ է՝ ամմա
մախսուս Շաբառի մօտիկ պարզ ոճով
գրած է , որ ամէնքը կարենան հաս-
կընալ . իսկ այնչափն ալ չի հասկը-
ցողին՝ վերջին ըսելիքս հիմա կըսեմ :

Վերջաբանական յորդոր առ գրագիտութիւն, ըստ որում է գեղ առողջարար հոգւոյ:

Իսկն երկնաւոր բժշկապետն այսպէս կը հրամայէ՝ որոնց որ իրենց հոգին ապրեցնել կը փափաքին. « Վրննեցէք զգիրս, զի դուք համարիք նոքօք ունել զկեանսն յաւիտենականս », յովհ. Ե. 39: Եւ իրաւ որ առանց տեղեկութեան գրոց՝ ոչ ճշմարիտ հաւատքը մէյտան կելլայ, որ է արմատ ծառոյն հոգեւոր կենաց. և ոչ առաքինի վարքը հասըլ կըլլայ՝ որ է պրտուղ ծառոյն կենաց: Ա՛յ խելացի մարդ կատարեայ կրկանուի՝ առանց գիտութեան որ ՚ի գիրս իմաստնոց և իմաստասիրաց, և ոչ կատարեալ քրիստոնէութիւն կըրնայ գտնուիլ՝ առանց գիտութեան սուրբ գրոց և զրեանց սուրբ վարդապետաց: Մարդ կայ՝ մարդ ալ կայ, քրիստոնեայ կայ՝ քրիստոնեայ ալ կայ, նմանապէս զիրք կայ զիրք ալ կայ. ուստի քննեցէք զգիրս կրսէ նէ անոր մեր, ամեն բանը մէջը

կըհասկըցընէ . անանկ որ՝ վախճանը
ըլլայ ձառք բերել զառողջարար դեղ
հոգւոյ , և անով ստանալ աղէկ կեանք
բարի աս աշխարհքիս վրայ , և ամե-
նալու կեանք յաւիտենական անդին :

Անանկ է նէ՝ մեր ազգին մէջն որ
կուզենք ամ ծաղկեցնել զներքին և
զարտաքին գիտութիւն , էն առաջ պի-
տոր ջանանք գրագիտութեան դուռը
բանալ . դուռը գոց է նէ՝ ինչով կը-
բացուի . յայտ է թէ բալլեքով . գրոց
գիտութեան բալլեքը որն է . յայտ է
թէ գրոց լեզուն , որ է ասել գրա-
բառ կամ գրաբարբառ : Ասոր համար
մեր երջանիկ նախահայրը՝ Սիսիթար
Աբբայհայր հեղինակ եղաւ առջի
բառգրքի գրաբառ լեզուի . և անոր
պըտուղն է՝ զոր կըվայելենք մենք իր
աշխերտները , և մեզի հետ ալ բոլոր
ազգը : Այն ազգը ինքեար կընէ աս
երախտիքս , և ոչ մենք ինքեար կընենք
ազգին երախտագիտութիւնը , որ քա-
նի գնաց նէ՝ աւելի բացուեցաւ գրա-
գիտութեան մէջ . այնչափ որ պէտք
էր մեզի հետզհետէ՝ աւելի խօյու
գրաբառ լեզուով աւելի խորին և բարձր
բաներ դուրս հանել . և սակայն ցա-

ւալի փորձը՝ ցաւին կեօրէ դեղ տալը
 հարկաւոր տեսնալով՝ հարկաւորեց
 մեզ որ շատ բան չէ թէ միայն պարզ
 և դիւրիմաց գրաբառ ընենք, հապա
 նաւ աշխարհաբառ գրքեր ալ հա
 նենք. ինչուան աս դեղ կենացն ալ
 ստամպօլու լեզուով գրենք ռամկօրէն,
 այսինքն աշխարհաբառ մը տաճկերէ
 նով խառն. զերէ նիէթս աստեղը լե
 զու սորվեցնել չէ, բան հասկըցընել
 է. ()գոստինոսին ըսածինպէս՝ բալ
 լիքը դուռը բանայ տէ, կուզէ ոսկի
 բալլիք է եղեր, կուզէ երկթէ, կուզէ
 փայտէ: Բան հասկըցօղ մարդը կը
 հասկընայ՝ որ ժողովուրդին հալը հաս
 կընալէն կուգայ ասանկ բան ընելը.
 բայց մէյմալ ինծի հարցընելու ըլլան
 նէ, ուրիշ բան ալ կըլսեն. աղէկ ա
 ղէկ ամմա, ինչուան երբ ազգերնիս
 անկրագէտ մնայ, ու մեզ ասանկ բա
 նի պարտաւորէ. և չիթողու որ աւելի
 առաջ երթայ ամ գիտութիւն և իմաս
 տութիւն ազգին մէջ: Բիշ մալ խայ
 րէթ ընեն՝ կաղաչեմ, զերէ մէկ կող
 մանէ մը շատ հարկաւոր, օգտակար
 և զուարճալի բաներ կան հանելու
 զրոց լեզուաւ. բայց արդէն ելածներն

որ չեն հասկընար, ինչ ընենք. մէյ մալ որ՝ սուրբ վիպաց վճիռ է, թէ անուսումնութենէ առաջ կուգան ամ կոպտութիւնք և անկարգութիւնք, իսկ ընդ հակառակն յայտնի է որ ամ պիտուական բաներ, բարակ արհեստներ ալ, ուսման պտուղ է: Ա՛վ կըրնայ ճանչնալ կամ պատմել կամ գովել գիտութեան և իմաստութեան արգիւնքը, և հասկընալ անիմաստութե փնասները, ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ. բայց միայն իմաստունն:

Ա՛յլ քանի խօսք յիշեցնեմ աս բանիս վրայ, իմաստուն վիպաց գրքերէն. « Աւսանելն է առաջին ք զառնելն, և բազում անգամ առանց գիտութեան հրահանգեալն սխալ գրտաւ ». Իդնատ. մեկն. զկ. Ժ. 40: « Զիք խաւար զգալի՝ որ գիտէ այնպէս կուրացուցանել զմարմինն, որպէս ազիտութիւն զմիտս, և ոչ գոյ յոյս՝ որ այնպէս լուսաւորէ զաչս, որպէս գիտութիւն զհոգին ». Սարգ. մեկն. յակ. ճառ. 5: « Ա՛մ չարիք մտանեն ՚ի միաս մարդոյ յանուսումնութենէ, կոյր զըկի ՚ի ճառագայթից արեղական, և ազիտութիւն զըկի

’ի կատարեալ կենաց » . Նշիշէ . զԼ . ք :

« Բիւր շարեաց պատահեմք ’ի զրոյ տգիտութենէ . զի զոր օրինակ առանց լուսոյ ոչ ոք կարէ ուղիւ գնալ , սոյնպէս և որք ոչ հային ’ի ճառադայթս անձային զրոյ , հանապազ մեղանչեն » . Բարսեղ ճոն . մեկն . մարկ :

« Արչափ գիտութիւնն բազմանայ ’ի մեզ , այնչափ և շնորհն . քանզի յորժամ առաւելու գիտութիւնն , հանգոյն նմին և սրբութիւնն . և որքան սրբիմք , այնչափ և զանձ յանձինս տանիմք » . Շնորհ . ’ի ծաղկաքաղ մեկն . կաթուղ . ք . պետր :

« Արչափ ’ի գիտութիւն հասանէ մարդ , հիմն լինի առաւել բարձրագոյն գիտութեան » . Նարեկ . մեկն . երգ . ք . 3 : Ատոր մը դրաբառ հասկըցողը՝ աս խօսքերէս շատ բարակ բան կը հասկընայ . ու աւելի դրապէտ և իմաստուն ըլլալու սիրտը կը վառուի : Իսկ եթէ աշխարհաբառ ուղենայի թարգմանել սուրբ զրոյ կամ վիշակաց վկայութիւնները , ոչնոյն բարակ միտքը մէյտան կելլէր , և ոչնոյն անուշ համը կառնուէր :

Չեմ ուզեր երկան բացատրել յայտ

նի բանը, ես ուրիշ բանմալ ունիմ՝
պրպտելու՝ որ գիտնոց և ազիտաց
միապէս հարկաւոր է գիտնալը. այս-
ինքն ամմէն ազգի մէջ աշխարհաբառ
լեզուն իրաւ որ գրով ալ ծաղկեալ է,
մանաւանդ թէ աշխարհաբառ գիրք
չըլլայ նէ՝ գրաբառ գրքերուն խըյմէ-
թը չիգիտցուիր, ու գրաւոր գիտու-
թիւնն ալ շատ առաջ չերթար. ուստի
ինքեար չեմըներ աշխարհաբառին պի-
տանութիւնն ալ: Աւ սակայն՝ չէ՝ թէ
միայն ամմէն բան աւելի շէնքով շնորհ-
քով կըլլայ գրաբառ, վասն զի է կա-
նոնաւորեալ և վարպետ լեզու և բուն
նախնեաց աւանդութիւնը. ուստի աս
գիրքս գրաբառ շինէի, ինծի տասը
խաթ խօլայ էր՝ ու քառսուն խաթ ալ
անուշ կուգար, հապա նաև բուն գի-
տութիւն և իմաստութիւն ըսածնիս՝
մանաւանդ անձայինն՝ գրոց լեզուաւ
կըվայլէ, գրոց լեզուաւ խորունկ կը-
հասկըցընէ ու կըհասկըցուի, և աւե-
լի կըմօտեցնէ միտքը ան. որու ներ-
հակը կըրնայ ըլլալ՝ ամմէն բան որ
աշխարհաբառ գրուի նէ:

Փորձով յայտնի եղաւ եւ. արեւ-
մուտքը արեւելէն լուսաւոր էր անձ

իմաստութեամբ և դիտութեամբ՝ զրոյ լեզուն քանի՛ որ ծաղկեալ էր . քանի՛ որ զրաբառէն ձանձրացան , ու աշխարհաբառի ընկղմեցան նէ , ամմէն կերպ պիտանի և անպիտան բաներ շատցան չափէ՛ ի դուրս . և մուտքը եղաւ մութ : Բայց ինչո՞ւ ես իմ տէրաւըս թողեր եմ , ու ուրիշի տէրաւը կը հոգամ :

Սեր ազգին մենծ պակսութիւնը շատ կողմանէ՝ շատ բանին մէջ աս չէ՞ մի , որ մէկ լեզու մէկ ազգ չէ՝ ինչպէս որ պէտք էր . իր լեզուն այնչափ չի դիտեր , որչափ օտար լեզու . ուստի ո՛չ իրարու խօսքը աղէկ կը հասկընան , որ է արմատ անմիաբանութեան՝ և սկիզբն բաժանման , ինչպէս բաբելոնը եղաւ , և ո՛չ իրենց կամ եղբարցը տէրաւը դիտեն՝ որ անոր կեօրէ գեղը ընեն : Աս բանիս մէջ ես ամմէն ըսելիքս լմնացի . թող զրոյ լեզուն հասկըցօղները՝ ասկից ամմէն բանը հասկընան . « որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ » : Ալ չեմ երկընցըներ . գերէ Հիբոկրատէս բժշկին խօսքն ալ իրաւ կերեւայ . « Ամ շատ՝ պատերազմօղ է բնութեան » : Աւ գարձեալ կըսէ .

« Քուն և տքնութիւն՝ երկաքանչիւրն
աւելի քան զչափ եղեալ, չափ (է) » :
Նմանապէս կըսէ. « Ո՛չ շատակերու-
թիւն, ո՛չ սով. և ո՛չ այլ ինչ՝ բարի,
եթէ առաւել քան զքնութիւնն իցէ » :
Սիայն Հիբոկրատէսէն հազար խաթ-
խելացի բժիշկ մը գտայ. անոր բանը
աղէկ է հոս յիշատակի տեղ դնել.
« Նհարց ոմն ՚ի հարանցն թ իմաս-
տուն բժիշկ մի, և ասէ, ամ ցաւոց
դեղ զիտես ո՞վ իմաստուն : Եսէ բժիշ-
կըն. յոյժ զիտեմ, թէ լսես ինձ : Ե՛ւ
զշաքարն ապաշխարութեան, և զծա-
ղիկ եղբայրսիրութեան, զտերեւն աղ-
քատսիրութեան, և զպտուղն խոնար-
հութեան. և լից ՚ի հաւան ողորմու-
թեան. և աղա՛ զինքն ծունր ածելով.
և քամէ՛ ՚ի դաստառակն տուայտու-
թեան. և արտասուախա՛ռն ըմպէ յամ-
մէջ զիշերի : Եյս է ամ ցաւոց դեղ.
որ ոչ միայն զներքին մարդն բժշկէ,
այլև զարտաքինն սրբէ և նորոգէ և
մաքրէ » . Վարք հարանց. զԼ. ԺԺ. ե-
րես 403 :

Ի վախճանի կըյիշեցնեմ և Ոսկե-
բերանին հարկաւոր խօսքերը վերջա-
բանութեան տեղ. Ոսկ. ան. 22. եր-

րես . 220) . « Բանս այս ընդ ամենեւ
սեան խօսի , և դեղս կենաց կայ ա-
ռաջի հասարակաց : Ար կարօտութի
ունիցի իւրաքանչիւր դք յունկնդրողաց՝
զոր յարմարագոյն է իւրոյ ախտին . .
. . Ապաքէն զի և բանս գտանիցէ ըզ-
պէտս իւր , որ սփռեալ է 'ի վերայ
ամցն : Այնկ և զիրք անձայինք բազմա-
դէմ և յաղաղս բիւր իրաց խօսին ի
մեզ . քիչ ի համօրէն բնութիս մարդկան
խօսի . և 'ի բազմութիւնս յայսքան՝
հարկ է զախտ հոգւոցն իմանալ , և
զգեղն 'ի բանիցս գտանել շնոր-
հօք և մարդասիրութեամբ ան մերոյ
յի . քի . ի որում հօր և հոգւոյն սքյ
փառք , իշխանութիւն և պատիւ այժմ
և միշտ , և յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն » :

ՎԵՐՋ

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՅ

- Յառաջաբանութիւն . . . 10
- ԳԼ . Ա . Առաջին ողջութիւնը մարդոյն , ետքի ցաւը , և դեղը , այսինքն են երեք վիճակք՝ անմեղ բնութե , անկեալ բնութե , և նորոգեալ բնութեան . . . 11
- ԳԼ . Բ . Դեղ սկզբնական մեղաց . որ է մկրտութիւն . . . 21
- ԳԼ . Գ . Դեղ ներգործական մեղաց առ հասարակ , որ է աստաշխարութիւն . . . 35
- Յօդ . Խ . Բացատրութիւն տեսակաց ներգործական մեղաց . . . 41
- Յօդ . Բ . Եղանակ ճշմարիտ աստաշխարութեան 54
- ԳԼ . Դ . Հարկաւորութիւն մասնաւոր դեղոց՝ ընդդէմ իւրաքանչիւր մեղաց ի մասնաւորի 68
- ԳԼ . Ե . Ախտ հպարտութեան . և դեղ նորա՝ խոնարհութիւն . . . 77
- ԳԼ . Զ . Ախտ նախանձութե . և դեղ

	Նորա՝ եղբայրութիւն .	102
ԳԼ. Ե.	Լճաւ բարկութիւն . և զեղ Նորա՝ հեղութիւն .	135
ԳԼ. Ը.	Լճաւ ծուլութիւն . և զեղ Նորա՝ փոյթ, կամ եռան, զքն հոգւոյ .	168
ԳԼ. Թ.	Լճաւ աղահուծեան . և զեղ Նորա՝ շափաւորութի և աղքատութիւն հոգւոյ .	200
ԳԼ. Ժ.	Լճաւ որկրամոլութեան և և բռնախոհութիւն, և մեկ համակ զեղ Նոցա՝ բարե- խառնութիւն .	224
ԳԼ. ԺԵ.	Հասարակաց կամ բազմու- թիւն ներդրութեան ջառ որք աւելի զեղոյ կարո- ւին շնորհացն ւնայ .	271
ԳԼ. ԺԲ.	Փորձութիւնք՝ առ հասարակ և մասնաւոր . և գլխաւոր զեղք Նոցա .	326
ԴԵՂ Թ.	Լճութեանութիւն .	329
ԴԵՂ Բ.	Լճութեան .	340
ԴԵՂ Գ.	Համակութեանութիւն .	366
ԴԵՂ Դ.	Լճութեանութիւն առ լոծ .	381
ԳԼ. ԺԴ.	Երեք նախապահող զեղք, սուրբ հաղորդութի, կա- մաւոր աղաշխարհութի, և զգուշութի յառթիւ .	386
ԳԼ. ԺԵ.	Ունակութիւն . որ է չար կամ բարի սովորութի .	405
ԳԼ. ԺԶ.	Ներհական զեղք՝ մեղացն աւելելութիւն և զանցա-	449

աութեան 428

ԳԼ. ԺԶ. Երբեակ Ճանապարհ կա-

տարելութեան 443

ՅԵՄ Ծ. Ճանապարհ մաքրութիւն . 450

ՅԵՄ Է. Ճանապարհ լուսաւորութիւն . 459

ՅԵՄ Դ. Ճանապարհ միաւորութիւն . 468

ԳԼ. ԺԷ. Կրթութիւն մշտնջենաւոր . 476

ԳԼ. ԺԸ. Վերջին մանաւանդ թէ՛ ա-

ռաջին՝ կատարեալ դէղ

կենաց սուրբ անձանքին . 482

Վերջաբանական յորդոր

առ դրագիտութիւն . ըստ

որում է դէղ առողջա-

րար հոգւոյ 497

24	18	լը ամ	լը այնմ
93	9	թշնամին	թշնամին
200	17	աչքածակուղի	աչքածակուղի
225	25	ղմեաց	մեղաց
287	15	կաղէ	աղէկ
376	8	համբերելով	համբերելով
393	3	ճնչումն	ճնչումն
487	6	երկկնաւոր	երկնաւոր

